

A MAGYAR HADERŐ ELLÁTÓSZOLGÁLATA FEJLŐDÉSÉNEK ISMERTETÉSE A HONFOGLALÁSTÓL AZ I. VILÁGHÁBORÚ VÉGÉIG

DESCRIPTION OF THE HUNGARIAN ARMY'S SERVICES OF SUPPLY FROM THE CONQUEST OF THE CARPATHIAN BASIN TO WORLD WAR I

Jelen publikáció célja a magyar haderő Ellátószolgálatának fejlődésének történelmi bemutatása a honfoglalástól az I. világháború végéig terjedő időszakban. A hadtörténelem eszközeivel első lépésként a honfoglaló magyar törzsek haderejét, a Szent István király nevéhez fűződő magyar katonai rendszer kialakítását ismertetem. Károly Róbert nevéhez a magyar haderő bandériális jellegének kialakítása köthető, melynek bemutatását követően Nagy Lajos király és Hunyadi János haderejét, illetve Mátyás király zsoldos „Fekete sereg”-ét ismertetem. A mohácsi csatától az I. világháború végéig terjedő időszak hadtörténelmének bemutatása során II. Lajos király, az erdélyi fejedelemség, a Rákóczi szabadságharc és az 1848/49-es honvédség továbbá az I. világháború során jellemző ellátási rendszert vázoló fel.

This publication is aimed at presenting the development of the Services of Supply of the Hungarian Armed Forces from the conquest of the Carpathian Basin (Hungarian term: *Honfoglalás*, literally ‘Occupation of the Homeland’) to the end of World War I. Using the tools of military history, I describe the forces of Hungarian tribes that occupied this territory and development of the Hungarian military system coined by King Saint Stephen. King Charles I (Charles Robert) developed the Hungarian armed forces into a Banderium-based army (Banderium means troops that make up the baronial retinues, i.e. the *bandiera*, originating from the Italian word for flag). Subsequently I also present the armed forces King Louis I, byname Louis the Great, and János Hunyadi as well as the ‘Black Army’ of King Matthias, which consisted of mercenaries. In presentation of the military history of the period ranging from the Battle of Mohács to the end of World War II, I outline the typical supply systems under the reign of King Louis II, in the Principality of Transylvania, during Rákóczi’s War of Independence, during the 1848-49 War of Independence, as well as during World War I.

Jelen publikációmban a magyar haderő fejlődését a honfoglalástól az I. világháború végéig kívánom ismertetni.

A magyar haderő több mint egyezeregyszáz éves története – igazodva hazánk történelmének sajátosságaihoz – több szakaszra bontható, az alábbiak szerint: [1]

- honfoglalástól (896) – a mohácsi csatáig (1526);
- a mohácsi csatától – az I. világháború végéig (1918-ig);
- az I. világháború végétől – a II. világháború végéig (1945-ig);
- a II. világháború végétől napjainkig (1999-ig).

I. A MAGYAR HADERŐ ELLÁTÓSZOLGÁLATÁNAK TÖRTÉNETE A MOHÁCSI CSATÁIG (1526-IG)

HONFOGLALÓ MAGYAR TÖRZSEK

A honfoglaló magyarok hét törzse – jelenlegi történelmi ismereteink szerint – két, összesen 10.000 fős könnyű lovas haderővel rendelkezett. Harci erejüket mutatja, hogy a korabeli európai hatalmak képtelenek voltak őket feltartóztatni.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BEKES Katalin

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Kalandozó hadjárataik során eljutottak az Ibériai-félszigetig, ahol még a mórokkal is csatáztak. Legfőbb fegyverzetük a gyors lövéseket lehetővé tévő reflex – más elnevezéssel visszacsapó - íj volt, amivel lóhátról – akár vágta közbe is – rendkívül gyorsan tudtak célozni. Az íjon felül minden katona kopjával és szablyával, fokossal is rendelkezett. A katonák védőeszköze a pajzs, bőrpáncél továbbá a bőrsisak voltak. Lóháton harcoltak, gyalogosaik nem voltak, megbecsülték a távolsági harcot, rohamjaikat – taktikai megfontolások alapján – rendszerint nyílzáporok előzték meg. A kor nyugati keresztényei imádságukba gyakran fogalmazták bele az alábbi kitételt: „A magyarok nyilaitól ments meg Uram minket!” [1]-[2]

A nyugati kalandozások végét a Merseburgi csata továbbá a Lech mezőn történő – utóbb végzetesnek minősített – Augsburgi csata jelentette 955-ben. A magyarok vesztesen kerültek ki a nehézlovasságot felsorakoztató és jól szervezett német csapatokkal szembeni összecsapásból. A németek eddigre már kiismerték a magyarokra jellemző harcmodort, a nomád magyar lovasság támadása ellen kővárakat építettek, melyekkel szemben a magyar harcmodor nem tudott hatékonyan fellépni. [2]

KIRÁLYI HADERŐ, SZENT ISTVÁN KORA

Magyarország közigazgatási rendszerének kialakítása – a végzetes augsburgi csatát követően – Géza fejedelem, majd fia, Szent István király uralkodásának idejére tehető. A magyar haderő kiépítése, a magyar katonai rendszer kialakítása szoros összefüggést mutat a közigazgatási rendszer kialakításának már említett folyamatával.

I. (Szent) István nevéhez fűződik az egyházszerkezet és a vármegyerendszer megszervezése, a stabil pénz veretése, törvénykönyv íratása, uralkodásának fő célja hazánk felzárkóztatása a nyugat-európai országok szokásaihoz. Az egyházszerkezési tevékenységet Géza fejedelem kezdte, azonban fia, István fejezte be. Tíz egyházi központot hozott létre, melyek közül kettő – Esztergom és Kalocsa – érseki rangot kapott. A hittérítés feladata a bencés rendre hárult, jelentős központjaik ebben az időben Pannonhalma, Pécsvárad voltak. A kormányzás alapegységeinek a királyi vármegyéek számítottak. [3]

A MAGYAR HADERŐ JELLEMZŐI 1000-TÓL

A honfoglaló és kalandozó magyarságot – több egykorú forrás szerint – nagyfokú kíváncsiság és nyitottság jellemezte a számukra idegen világ dolgai iránt. Laza törzsszövetségi rendszerben éltek, melyben egy időben több etnikum és vallás is megfér egymás mellett. A vezetők azonban felismerték, hogy ha erős, tartós államot kívánnak létrehozni, ahhoz immár egységes ideológia létrehozására van szükség, mely célra a kereszténység látszott a legalkalmasabbnak. Géza fejedelem majd fia, Vajk – későbbi Szent István királyunk – államszervező tevékenysége révén az ezredfordulóra az addigi nomád államalakulat helyén létrejött az immár keresztény Magyar Királyság. Szent István a világi törvények sorozatával nem csak a korábbi gazdasági társadalmi viszonyokat, vallási rendelkezéseivel a belső hitéletet, a vérségi szervezet helyén létrejövő magánbirtoklási rendszer nyomán a hadügyi viszonyokat is megváltoztatta. A királyság külső és belső védelmét – mind az országon belül mind a gyepűvonalon – az ekkor még többségükben földből épült várak biztosították, melyek alapját képezték a katonai szervezetnek. A harcos jobbágyság falvait a király szolgálatára rendelte, száz háztartásból álló egységekre osztva azokat, mely tény egyúttal magyarázatul szolgál a század, mint katonai fogalom eredetére is. Utóbbiakkal az ispánnak vagy várísvánnak nevezett királyi tisztségviselő rendelkezett. [4]

Fegyverzet és felszerelés, fegyvernemi megoszlás terén mind Géza fejedelem mind István király hadseregében keveredést mutattak a régebbi és a nyugat-európai minta alapján átvett hadelemek és harcformák. Az uralkodó kíséretében egyre nagyobb számban jelentek meg a páncélos, sváb, itáliai, orosz-varég, lengyel továbbá bajor urak is, akik megtartották a korábbi vágázó-nyilázó haditaktikát, más harcászati gyakorlatot követtek. Szent István király hadseregének pontos létszámát nem ismerjük, a katonai eredmények alapján azonban a nehéz- és könnyűlovasságot egyaránt

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BEKES Katalin

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

tartalmazó, kor színvonalának megfelelő haderőt képviselt az akkori Európában. Utóbbi ténytet erősíti az is, hogy 1030-ban – hódító szándékkal érkező – II. Konrád német-római császár két erős seregét is fel tudta morzsolni, majd a sereg maradványait üldözve a magyar sereg Bécsbe is benyomult. [4]

A MAGYAR HADERŐ BANDERIÁLIS JELLEGÉNEK KIALAKULÁSA – KÁROLY RÓBERT

A magyar haderő banderiális rendszerének kialakítása, a bandériumok törvénybe foglalása Károly Róbert nevéhez fűződik, aki a hozzá hű főúri réteget magánérő kiállítására kötelezte. A bandériumok az egyes nagy jövedelmű feudális főurak – zászlósúrak, később elterjedt kifejezéssel bárók – és a legfőbb egyházi méltóságok által megszervezett, illetve az ő zászlóik alatt hadba vonuló katonai egységeket jelentették. A bandériumok tagjai a katonáskodást nem életvitelszerűen űzték, szolgálatuk végeztével visszatértek korábbi foglalkozásukhoz. Károly Róbert egy-egy bandérium létszámát 50 főben határozta meg, uralkodói hatalmának érvényesítésére teljes mértékben ezen magánhadseregekre támaszkodott, zsoldosok segítségét csak szükség esetén vette igénybe, [5]

ZSOLDOS HADERŐ ALKALMAZÁSA

A XIV. század folyamán a magyar haderőben új ellátási ágazatként jelent meg a tüzérlöveg és a löszerszállítás, amelyet a király biztosított. A városokra hárult a feladat, hogy az ágyúk személyzetét és a löszereket biztosítsák. Ugyanezen időszakokra tehető – igaz, teljes mértékben csak a XV. században bontakozott ki – a zsoldos haderő alkalmazása. [1]

NAGY LAJOS KIRÁLY – NÁPOLYI HADJÁRAT (1350)

Károly Róbert 1342-ben bekövetkezett halálakor erős, szilárdnak tekinthető birodalmat hagyott fiára, Lajosra. Az új uralkodó jelentős reformot hajtott végre a hivatalszervezetben: felülvizsgálta a hiteles helyek működését, megszüntette a gyűrspecséttel rendelkező helyeket. Nagy Lajos uralkodása alatt teljesedett ki és szilárdult meg a Károly Róbert által alapított új arisztokrácia, mely immár nem nemzetségi, hanem hivatali alapon nyugodott. Tagjai hivataluk betöltésével váltak jogosulttá a nem adományozható és nem öröklődő birtokra – honor – melyet a király bármikor visszavehetett. A megadományozott általában a királyi udvarban tartózkodott, birtokának irányítását ispánjára bízta, aki egyúttal a birtok jövedelméből is részesült. A honor-rendszer majd csak Zsigmond trónra kerülésével, 1387-ben szűnik meg hazánkban, aki ismét öröklődő birtokokat adományozott híveinek. [7]

Az önmagát lovagkirálynak tartó Nagy Lajos uralkodásának középpontjában a hadakozás állt, mely szinte egész életét végigkíséri. Hadjárataiban rendszerint személyesen is részt vett, példaképének Nagy Sándort és Szent Lászlót tekintette. Velencével folyamatos háborús viszonyban állt a dalmát városok birtoklása miatt, Nápoly elleni hadjáratait öccse, András meggyilkolása váltotta ki. A nápolyi trón megszerzésére kezdetben diplomáciai lépéseket tett, melyek sikertelensége vezetett az első – 1347-1348 között zajló – illetve az 1350-ben folytatott második nápolyi hadjárat megindításhoz. A két ország szövetségével erős közép-európai hatalom jöhetett volna létre, ennek létrejöttét azonban maga a pápa sem szorgalmazta, így a nápolyi hadjáratok eredménytelenek maradtak. [7]

Nagy Lajos uralkodása alatt a 30-50 ezer fős haderőt nagy számú nehéz páncélos, 4-5 ezer fő gyalogos zsoldos katoná alkotta. A magyar haderő történetében első alkalommal alkalmaztak lövegeket – bombardiákat – melyek lögyorsasága 15-20 lövés volt naponta. [1]

HUNYADI JÁNOS HADEREJE

A kitűnő, három-négy nyelvet beszélő katona, aki a tudós Vitéz Jánossal barátkozott, ő maga magyar nemesnek, később magyar főúrnak tartotta magát. Zsigmond az erdélyi Hunyad várát adományozta neki – innen eredeztethető a Hunyadi név a hozzá tartozó uradalmakkal együtt. Szlav neve Ugrin Jankó vagy Szibinyanim Jankó, Magyarországon sokan Oláh

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BEKES Katalin

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Jánosnak nevezték. Az egyre növekvő, Kárpát-medencét érintő török betörések ellen harcoló katona öccsével együtt az Al-Duna vaskapui szakaszát védte, az itt elért sikerei hatására lett Szörényi bán és – a későbbi birtokadományoknak köszönhetően – több mint 4 millió hold ura. Összes javait a török visszaverésére fordította. Hadseregét huszita zsoldosok, személyes hívei, rokonai és köznemesi familiárisai alkották. Első nagy győzelmét a török ellen 1441-ben aratta, ekkor tette meg a király Erdély vajdájának, majd ezt követően 1442-ben Gyulafehérvár közelében ismételt győzelmet aratott a törökök felett. [8]

Hunyadi János 1443-ban látta elérkezettnek az időt a török elleni legnagyobb szabású támadó hadjárat megindításához. Fő célja ekkor már a török kiűzése egész Európából, mely cél érdekében mintegy 35 ezer fő – cseh, lengyel, német és francia önkéntesekből és Hunyadi, valamint Brankovics György szerb fejedelem katonából álló – haddal indított támadást. A haderő eljutott a Balkán-hegységig, azonban Drinápolyt – az elviselhetetlenül hideggé váló időjárás és az akadózó élelmiszerellátás miatt – már nem tudták bevenni. A szultán végül igen kedvező békeajánlatot tett, amit Ulászló elfogadott, ennek a megállapodásnak az eredménye az 1444 júniusában elfogadott, 10 évre szóló béke a szultántól. [8]

Hunyai János hadseregének létszáma 30-60 ezer főre tehető, fő erejét – az elsősorban saját bandériumaiból alakított páncélos lovasság képezte. Zsoldos katonáinak száma 7 ezer főt tett ki. [1]

MÁTYÁS KIRÁLY – ZSOLDOS „FEKETE SEREG” (1490)

A magyar történelemírás egyik legnagyobb alakja, hivatalosan I. Mátyás zsoldos „Fekete” seregének alapjait Giskra-féle zsoldos csapatok képezték, melyeket az uralkodó immár állandó jelleggel fogadott a zsoldjába. A fekete harcosokat Mátyás eleinte a török hadszíntérre szánta, azonban – miután itt 80-100-150 ezres létszámú ellenféllel kellett felvenni a küzdelmet – szükségessé vált a nemzeti hadsereg minél nagyobb mértékben történő felállítása is a hadszíntéren. Az 1463. évi tolnai országgyűlés továbbá a budai országgyűlés teremtette meg az alapját mind a személyi állomány, mind a pénzmegajánlás tekintetében annak, hogy a délvidéken megalakulhasson a király egységes és közvetlen parancsnoksága alatt álló, 80-100 ezer főnyi hadsereg jöhesse létre. A sereg túlnyomórészt magyarokból, néhány ezer főnyi idegen, főleg cseh zsoldosból és ennél jóval kevesebb rác nemzetiségű katonából tevődhetett össze. A török veszedelem ekkor azonban még nem érintette közvetlenül hazánkat, s míg a nemzeti hadsereg nagy része visszatért rendes békefoglalkozásához, a Giskráék hada továbbra is fegyver alatt maradt, a király megbízható és parancsait ellenvetés nélkül teljesítő haderőként. [9]

Mátyás az ország legelső főtisztviselőinek meghatározott évi pénzbeli illetményt adott, melynek fejében azok kötelesek voltak meghatározott számú nehéz- illetve könnyű fegyverest állandóan hadra készen tartani, illetve a királyt minden hadjáratára elkísérni. Legjelentősebb tiszti bandériummal a nádor, az országbíró, az erdélyi vajda, a temesi és székely gróf, valamint a horvát-, tótországi bán rendelkezett, akik vállalták, hogy a király hívó szavára a lehető leggyorsabban megjelennek hadaikkal a táborban. [9]

II. A MAGYAR HADERŐ ELLÁTÓSZOLGÁLATÁNAK FEJLŐDÉSE A MOHÁCSI CSATÁTÓL AZ I. VILÁGHÁBORÚ VÉGÉIG

II. LAJOS KIRÁLY, MOHÁCSI CSATA (1526)

A Jagelló-házból származó magyar és cseh királyi herceg, II. Ulászló egyetlen fia a török hódoltság előtti utolsó olyan magyar királyunk, aki az egész középkori Magyar Királyság felett uralkodott. Az 1526-os mohácsi csatából menekülve vesztette életét, ez ekkor, 1526. augusztus 29-én lezajlott ütközet a magyar történelem egyik legtragikusabb vereségének tekinthető, melynek során a mintegy 24.500 fős magyar haderőnek legalább a háromnegyede megsemmisült. A csatavesztés a nemesség és a főpapság számára is tragikus következménnyel járt: 16 zászlósúr, 5 püspök, Szalkai

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BEKES Katalin

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

László esztergomi érsek, illetve maga a király is elesett az ütközetben. II. Lajos király halálával a katonai vereség mellett egyúttal az állam is összeomlott, a királynak nem volt – még életében – kijelölt utódja, akivel Szulejmán tárgyalásokat folytathatott volna. A két jelölt – Ferdinánd és Szapolyai – révén azonban később évtizedes harc indult meg a magyar trónért, a belső küzdelem pedig kiszolgáltatatta hazánkat a szultánnak. Mohács elsősorban a körülmények összejárása folytán lett – Kisfaludy Károly szavaival élve – „nemzeti nagylétünk temetője”. [10] – [11]

Szulejmán még napokig várta a főszereg érkezését a mohácsi síkon, ugyanis nem hitte el, hogy az egykori rettegett ellenfél, Magyarország csak ennyi erőt tudott ellene felmutatni, s nem tudott Lajos király haláláról sem, akit feltehetően hűbéri sorba akart kényszeríteni, hogy ezt követően megindulhasson a Habsburgok ellen. Szeptember elején a szultáni had elfoglalta, majd felégette Budát és Pestet, majd visszatért az Oszmán Birodalomba. Augusztus 29-e hazánk történelmének egyik letragikusabb dátuma, a törökök számára azonban szerencsenap lett, mivel korábban Nándorfehérvár elfoglalása is erre a dátumra esett. Nem lehet véletlen az sem, hogy 15 évvel később, 1541-ben Buda – csellel történő – elfoglalását ugyancsak augusztus 29-én hajtották végre, ami hazánk számára a 145 éven keresztül tartó török hódoltság kezdetét is jelentette egyben, mely alatt az ország három különböző részre szakadt. [11]

A magyar haderő jogutódjának a Szapolyai által uralt keleti országrész, majd 1541-1695 között az erdélyi fejedelemség, az ország teljes Habsburg megszállása után pedig a II. Rákóczi Ferenc által (1703-1711) között vezetett szabadságharc hadereje és az 1848-1849-es évi forradalom és szabadságharc hadereje, a honvédsereg tekinthető. [1]

ERDÉLYI FEJEDELEMSÉG HADEREJE

Az erdélyi fejedelemség hadereje – a korábbi magyar hagyományoknak megfelelően – fő fegyvernemként lovasságból, gyalogságból, várkatonaságból állt. A haderő nagysága Báthory István fejedelemsége idején 1570 körül 20-25 ezer fő, míg Bethlen Gábor idejében 1620 körül csak 10-15 ezer főt tett ki. [1]

BOCSKAI HADEREJÉNEK JELLEMZŐJE

Bocskai István, Bihar vármegye főispánja, 1605 és 1606 között Erdély fejedelme, jelentős szerepet játszott a reformációban. Báthory Zsigmond 1588-ban nagykorúvá nyilvánítását követően az ifjú fejedelem – főleg Bocskai és Alfonso Carillo jezsuita atya hatására – változtatott Erdély addigi politikáján: hátat fordított a törököknek, s házassága révén pedig – feleségül vette Mária Krisztián Habsburg hercegnőt – megerősítette csatlakozását a törökellenes keresztény táborhoz. Bocskai – ellentétben a Báthoryakkal – támogatta a fejedelem külpolitikájának változtatását, ezért Zsigmond a nagybátyját a leváltott Báthory István helyére 1592. május 1-jén Várad főkapitányának nevezte ki. A kinevezéssel Bocskai lényegében az egész Partium ura lett, azaz az ország legfontosabb katonai tisztségét birtokolta. Unokabátyja, Báthory Zsigmond fejedelem nevében Bocskai kötötte meg a török elleni szövetséget II. Rudolf császárral 1595-ben. Bocskai a fejedelem fő támasza volt a törökkel való szakítást ellenző politikai párt megtörésében is. 1595-ben Bocskai fővezérlete alatt az erdélyi havasalföldi haderő Gyurgyevónál nagy győzelmet aratott a török seregen. Az ígért császári segítség elmaradása miatt azonban Erdély egymaga nem tudott ellenállni a török erejének. Báthory lemondott, az erdélyi fejedelemség területe harcok helyszínévé vált és szinte teljesen elpusztult. [12]

BETHLEN GÁBOR (1620-1621)

Bethlen Gábor a 17. századi magyar történelem egyik legjelentősebb személyisége, akit I. Gábor néven magyar királynak is választottak. Pályája kezdetén híven szolgálta Báthory Zsigmondot, Székely Mózes, Bocskai Istvánt és Báthory Gábort. Uralkodása során Erdély helyzete megszilárdult, az ország gazdasága és kulturális élete egyaránt fejlődésnek indult – ennek az időszaknak utóbb elterjedt megnevezése „Erdély aranykora” lett. [13]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BEKES Katalin

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Bethlen Gábornak II. Ferdinánd ellen viselt hadjárataiban nagyszabású döntő csaták vagy ütközetek nem fordultak elő, a hadműveletek és harcok a portyázó hadviselés jellegével bírtak. Az általa indított háborúk közül a II. Ferdinánd magyar király és római császár ellen viseltek tekinthetők a legfontosabbnak. Bethlen Gábor hadereje lovasságból, gyalogságból és tüzérségből állt. A lovasság lőfegyvere a kopja, kard, tör és pisztoly voltak, a gyalogság puskával és karddal rendelkezett. A tüzérség Bethlen idejében még kezdőkorát élte, a kisebb-nagyobb űrmértékű lövegek – ágyúk, tüzes szerszám, lövészszerszám – kezelése nehézkes, hordtávjuk csekély volt, tovaszállításuk szintén gondot okozott. Az ágyúkat nem csak lovak, de ha a szükség úgy kívánta, ökrök által is vontatták. A csapatok élelmi készletét vonatjárműveken szállították, melyek sajátossága, hogy e járműveket is ökrökkel fogatolták, így a vonatoszlop nagymértékben megnehezítette a sereg mozgását. Bethlen Gábor 1623. július 25-én kiadott hadfölkelési parancsa szerint 20 gyalog vagy 20 lovas legényhez egy hatókrú, élelemmel megrakott szekeret kellett kiállítani. Számítások szerint, ha 1.000 emberre 50 ökrös szekér jutott, egy ilyen előfogatot – beleértve a térközöket – 20 lépéssel számítunk, 1.000 lépés hosszú vonatoszlopot nyerünk. A vonat nagysága és nehézkes volta ellenére Bethlen Gábor hadműveleteit gyorsan és meglepően intézte, mely csak a vonatjárművek visszahagyása révén vált lehetővé. A harcoló csapatok élelmiszerekről való ellátásáról a megyéknek, városoknak, illetve a közigazgatási hatóságoknak kellett gondoskodniuk, mialatt a vonat lassan követte a sereget. [14]

I. RÁKÓCZI GYÖRGY (1630-1648)

Felsővadászi I. Öreg Rákóczi György 1630-tól egészen 1648-ban bekövetkezett haláláig Erdély fejedelme. Uralkodása alatt Erdély mind gazdaságilag, mind politikailag is megerősödött. [15]

I. Rákóczi György igyekezett követni Bethlen Gábor bel-, és gazdaságpolitikáját, azon csak kisebb mértékben módosított azzal, hogy szigorúbban ellenőrzött minden tételt. A várakban nagy élelmiszer és muníciótartalékokat halmozott fel, mint ahogy saját sárospataki családi tárházában nagy mennyiségű pénzüsszeget gyűjtött össze. Uralma alatt – az erdélyi várak jó állapotának, a saját öntőműhelyben előállított ágyúknak, a bármikor hadra fogható ütőképes seregnek – uralma alatt elkerülték Erdélyt a pusztító idegen hadak. Rákóczi mind a törökkel, mind a némettel szemben erős állást foglalhatott. Moldva és Havasalföld szinte hűbéresei lettek a fejedelemnek. Erős kálvinista hite ellenére tanácsosait – hasonlóan Bethlen Gáborhoz – nem vallási szempontok alapján választotta meg, a kálvinistákon kívül a katolikusok és az unitáriusok szolgálataira egyaránt igényt tartott. [16]

II. RÁKÓCZI GYÖRGY

Rákóczi Györgynek és feleségének, Lórántffy Zsuzsannának két fia született, György és Zsigmond. Közülük az idősebbet – II. Rákóczi Györgyöt – már alig 17 éves korában megtette az Erdély kapujának tartott Várad kapitányának, majd 1640-ben már Bihar vármegye főispáni tisztére is kinevezte. György részére szép utasítást írt, hogy „el tudjon annyi bonyodalom közt igazodni”, továbbá „két szomszédság, ez török és német közt vagy, az első igen hatalmas, a másik igen praktikus” – mindezen gondolatok írásba foglalása a fejedelmek instrukciójának is tekinthető. [16]

A RÁKÓCZI SZABADSÁGHARC HADEREJÉNEK ELLÁTÁSI RENDSZERE

A 17-18. század függetlenségi mozgalmainak, Thököly Imre és II. Rákóczi Ferenc (1703-1711) fejedelemségének katonáit kurucoknak nevezték. A huszárság történetében a kurucok egy átmeneti időszakot jelentenek, mely időszak alatt a huszár fő fegyvere a kopja helyett a kard lesz, amikor a hadviselés során már szabályos egyenruhát viselnek a harcoló katonák, de mindezt még nem a császári-királyi hadsereg soraiban. A kopjás huszárok szervezeti formája a gyakran 50 főt is kitevő század – kompánia, zászló – volt, ennél nagyobb csapat ritkán teljesített szolgálatot a végvárakban. Századerejű egységgel a megyei és főúri bandériumok lovassága, továbbá az erdélyi fejedelmek lovaspuskásai rendelkez-

tek. Az 1660-as évektől kezdődően – a császári hadsereg reformjának hatására – a főúri családok szervezetek egy-egy lovasezredet. II. Rákóczi Ferenc már teljes mértékben ezt az elvet követve szervezte lovasságát. [17]

A kuruc kor huszárezredeit nem zárt alakzatban, hanem századonként – zászlónként – vagy ennél is kisebb portyázó egységekben alkalmazták. Legnagyobb sikereiket az előőrs és utóvég szolgálat, felderítés, rajtaütés, zsákmány- és fogolyszerzés, éjszakai harc továbbá az ellenség háta mögött végrehajtott több száz kilométeres menetek során érték el. [17]

A haderő ellátásának biztosítására gazdasági hivatal, comissariatust hoztak létre, amelynek élén a főhadbiztos állt. Mellette szakági felelősként fizető, élelmező, ruházati, fegyverzeti hadbiztosok teljesítettek szolgálatot. Az ellátás végrehajtását – különösen az élelmezés terén – a kerületi főkapitányságokhoz tartozó főhadbiztosok irányították, akiknek alárendeltségébe a ruházati hadbiztos és a pénztáros tartoztak. A csapatoknál az ellátást a törzsekbe szervezett szállásmester, élelmezőmester, számvevők továbbá szekérmester intézték. [1]

1848/49-ES HONVÉDSEREG ELLÁTÁSI RENDSZERE

Az 1848. március 15-ei forradalom hatására az Országgyűlés által elfogadott – úgynevezett áprilisi – törvények között szerepelt a XXII. törvénycikk, mely a Nemzeti Őrsereg létrehozását rendelte el. Hivatkozott törvénycikk alapján „a közcsend és belbéke biztosítása” céljából nemzeti őrsereg, ezen belül nemzetőr zászlóaljok létrehozására került sor, melyek keretében az egyes zászlóaljok szervezetébe 4 század tartozott. A zászlóaljtörzsben – az ellátás kérdéseivel – a fegyvergondnok és a főorvos, a lovasosztálynál pedig a főbaromorvos foglalkozott. A századok állományába sebészorvos, illetve baromorvos tartozott. [1]

A hadsereg ruházati ellátását kezdetben – központilag kiadott anyagból – helyi mesteremberek végezték, a hetenkénti 4.000 rend gyártását 1849. elején sikerült megszervezni. Az Országgyűlés által létrehozott Ruházati Bizottmány feladata a ruházati ellátás legfelsőbb szintű irányítása volt, melynek keretében a hadseregek között mozgóraktárak telepítésére került sor. [1]

A gyógyszerellátás biztosítása érdekében 1848 nyarán gyógyszergyárat létesítettek, amelyet 1849. elején Debrecenbe telepítettek át. 1849 tavaszán már az egyes hadseregek is rendelkeztek gyógyszerári részlegekkel. A szabadságharc ideje alatt a csapatok ellátása élelmezés és ruházat terén kielégítő volt. Az első problémák a fegyverellátás területén jelentkeztek. Az előrenyomuló osztrák és orosz haderő révén 1849 júliusától a honvédsereg ellátási lehetőségei jelentősen korlátozódtak. A honvédsereg vereségéhez a Szabadságharc utolsó – a szőregi és temesvári – csatájában a tűzérőlszer hiánya jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a harcokból a honvédsereg vesztesként került ki. [1]

A MAGYAR HONVÉDSÉG ELLÁTÁSI RENDSZERE AZ I. VILÁGHÁBORÚ VÉGÉIG

A szabadságharc leverése után 1849-1967. között a magyar fiatalokat az osztrák császári haderőbe sorozták be, így magyar honvédségről csak az 1867. évi kiegyezéstől beszélhetünk. Az 1867. évi kiegyezésről szóló XII. törvénycikk tartalma szerint a közös védelem eszköze a közös hadsereg, amelyet „császári és királyi hadseregnek”, a nép nyelvén K-n-K-nak neveztek. Hivatkozott alaptörvény alapján került elfogadásra az 1868. évi XIL. törvénycikk, mely szerint az Osztrák-Magyar Monarchia hadereje a közös hadsereg mellett a magyar honvédségből, az osztrák Landwehrtől és a haditengerészetből tevődött össze. A sajátos helyzet következtében háború esetén a magyar honvédség legfeljebb gyalog és lovashadosztályokkal rendelkezett, amelyeket háborús helyzet fennállása esetén a közös haderő vezetése alatt álló hadtestekbe, hadseregekbe osztottak be. [1]

Az I. világháború kirobbanásának előzménye Ferenc Ferdinánd osztrák-magyar trónörökös és feleségének meggyilkolása, melyet egy szerb terrorista hajtott végre Szarajevóban 1914. június 28-án. A merényletet követő egy hónap múlva a Monarchia hadat üzent Szerbiának, majd augusztus elején az európai nagyhatalmak sorra beléptek a hadat viselők

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BEKES Katalin

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

táborába. A szembenálló feleket egyfelől az Osztrák-Magyar Monarchia és Németország, majd a később hozzájuk csatlakozó Törökország és Bulgária, másfelől az antant hatalmak – Franciaország, Nagy-Britannia, Oroszország – képezték. A Monarchia hadserege – kellő felkészülés hiányában – német segítséggel tudta csak kiszorítani az 1914-15-ben az országba benyomuló oroszokat, majd ezt követően az 1916-ban Erdélybe betörő románokat is. Az 1916. év végén – 68 év uralkodás után – elhunyt Ferenc József, utóda, IV. Károly különbéke kötésére irányuló kísérletei kudarcot vallottak. 1918-ban béketüntetések, katonalázadások, tömeges mértékben megnyilvánuló dezertálások jelezték a lakosság fokozódó ellenállását a háborúval szemben. A központi hatalmak 1918 nyarán és őszén valamennyi fronton súlyos vereséget szenvedtek, a Monarchia felbomlásának folyamata október végére bontakozott ki. Ekkor, azaz 1918. október végén Bécsben és Budapesten egyaránt győzött a polgári-demokratikus forradalom, majd november 3-án Padovában fegyverszüneti megállapodás aláírására került sor. A vesztes háború lezárása egyben a történelmi Magyarország végét is jelentette. [18]

Az I. világháború óriási élőerő, eszköz és anyagfelhasználással járt. Az olasz fronton a 7. isonzói csatában 1916-ban egy gyalogos katona naponta 32, míg egy géppuskás 1.550 töltényt lőtt ki. Az élelmezés terén is jelentős problémák merültek fel, a második Piave-i csatában – 1918. október 24-től – már valósággal éheztek a csapatok, napi szinten a 700 gramm kenyér helyett már csak 500 grammot, 400 gramm hús helyett csak 100 grammot kaptak. [1]

ÖSSZEFOGLALÁS

Jelen publikáció fő célkitűzéseként a magyar haderő több mint 1100 éves történelmének a hadtörténelem eszköztárával történő bemutatását, fejlődésének áttekintő jellegű ismertetését jelöltem meg. A honfoglalástól az I. világháború végéig terjedő időszak bemutatása során első lépésként a honfoglaló magyar törzsek, majd Szent István király haderejének ismertetését végeztem el, ezt követően – igazodva hazánk történelmi korszakaihoz – kronológiai sorrendben a magyar haderő banderális jellegének kialakulását, majd a későbbi korokban – elsősorban Mátyás király uralkodása alatt – a zsoldos haderő kialakulását mutattam be. Az erdélyi fejedelemség haderejének ismertetése, majd a Rákóczi szabadságharc, a kuruc kor, illetve az 1848/49-es honvédsereg, továbbá az I. világháború során a Magyar Honvédség szervezetén belül alkalmazott ellátási rendszer általam történő ismertetése is fent meghatározott célt szolgáltatta.

Kulcsszavak: honfoglaló magyar törzsek, Szent István, királyi haderő, Károly Róbert, magyar haderő banderális jellege, zsoldos haderő, Nagy Lajos király, nápolyi hadjárat, Hunyadi János hadereje, Mátyás király, zsoldos „Fekete sereg”, II. Lajos király, mohácsi csata, Erdélyi fejedelemség hadereje, Bocskai István, Bethlen Gábor, I. Rákóczi György, Rákóczi szabadságharc, 1848/49-es honvédség ellátási rendszere, a Magyar Honvédség ellátási rendszere az I. világháború végéig

Keywords: conquering Hungarian tribes, King Saint Stephen, royal army, Charles Robert, Banderium-based Hungarian forces, mercenary forces, Louis the Great, Neapolitan campaign, János Hunyadi's forces, King Matthias, mercenary Black Army, King Louis II, Battle of Mohács, army of the Principality of Transylvania, István Bocskai, Gábor Bethlen, György Rákóczi I, Rákóczi's War of Independence, supply system of the 1848-49 army, supply system of the Hungarian Army until the end World War I

FORRÁSJEGYZÉK

- [1] Dr. Báthy Sándor – dr. Csabai Károly: A katonai logisztika szervezeti fejlődése (tanulmány) Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Logisztika tanszék Budapest 2004

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BEKES Katalin

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

- [2] http://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_hadtortenelem (2014.06.27. 05:04)
- [3] http://hu.wikipedia.org/wiki/A_kozepkori_Magyar_Kiralysag_tortenete (2014.06.23. 22:52)
- [4] http://crowland.uw.hu/images/csata/1000_ev.html (2014.06.15. 08:06)
- [5] http://hu.wikipedia.org/wiki/Banderi%C3%A1lis_hadsereg (2014.06.15. 18:0)
- [6] <http://www.historia.hu/userfiles/files/2008-10/Veszpremy.pdf> (2014.06.15. 19:01)
- [7] http://magyartortenelem.blog.hu/2009/01/26/i_nagy_lajos_uralkodasa_1342_1382 (2014.06.06. 05:06)
- [8] <http://erettségi.org/hunyadi-ianos/> (2014.06.01. 12:52)
- [9] <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0011/880.html> (2014.06.27. 05:06)
- [10] http://hu.wikipedia.org/wiki/II._Lajos_magyar_kiraly (2014.06.27. 05:06)
- [11] http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1526_augusztus_29_a_mohacsi_csata/ (2014.06.27. 05:08)
- [12] http://hu.wikipedia.org/wiki/Bocskai_Istvtvan (2014.06.27. 06:08:12)
- [13] http://hu.wikipedia.org/wiki/Bethlen_Gabor (2014.06.27. 08:11)
- [14] <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0015/1271.html> (2014.06.27. 05:43)
- [15] http://hu.wikipedia.org/wiki/I._Rákóczi_György (2014.06.27. 05:54)
- [16] <http://tortenelemklub.com/magyar-tori/397-erdely-tortenete-1630-1660-kozt-I-II.rakoczi-Gyorgy> (2014.06.25. 16:52)
- [17] <http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/huszartortenelem/1703-1711-a-rakoczi-szabadsagharc-lovassaga/1703-1711-a-rakoczi-szabadsagharc-lovassaga>
- [18] http://www.enc.hu/1enciklopedia/fogalmi/torttud_magy/mo_lv.htm

FROM THE HISTORY OF FOOTBALL OF SLOVAK POPULATION OF HUNGARIAN NATIONALITY

In years 1918-1945, the population of the Hungarian citizenship in Czechoslovakia, respectively in Slovakia, had a possibility to develop autonomously in the area of physical education and sport. Football was the most popular among all national groups. The Hungarian nationality had its own organizational forms. It was ČSAF-MLSZ (Czechoslovak Football Association, Hungarian Football Association- Magyar Labdarúgó Szövetség) in years 1918-1938 and Szlovákiai Magyar Testnevelő Szövetség Labdarúgó Szakosztálya (SZMTSZLSZ) in years 1939-1945. In spite of tense relations between Czechoslovakia and Hungary, respectively Slovakia and Hungary, our representatives from Hungarian Union of Physical Education in Czechoslovakia (Csehszlovákiai Magyar Testnevelő Szövetség, CSMTSZ), respectively Hungarian Union of Physical Education (Magyar Testnevelő Szövetség, MTSZ), were successful in developing this area what we can be seen in the growth of membership and in the results achieved. This statement refers to the period 1939-1945 as well. The author of this article adds new information to those already published facts with the aim to offer more coherent and more complex view of this area.

Football is one of the most group-based and the most popular sports in Slovakia. As one of few sports, it has written its history. The history of football in Slovakia was published by many authors. We can consider the book called *Zlatá kniha futbalu na Slovensku*, Šport, Bratislava, 1988 by authors Mašlonka Štefan and Kšiňan Jozef as one of the best. However even this publication is not processed completely. The aim of our article is to add new information to this previously published material and create a more complex view on this area which is the subject of our article.

The beginnings of the organized football in Slovakia are connected with the end of the 19th century. The first modern sports club in Slovakia, where football was played, was Eperjesi Torna és Vívó Egylet (ETVE) from Prešov. Other important moment in the development of football in our country was the creation of Hungarian Football Association (Magyar Labdarúgó Szövetség, MLSZ) in Budapest on 19th January 1901. PTE (Pozsonyi Torna Egylet) from Bratislava was one of the thirteen founding members. From the season 1907/1908, there was countryside championships played in 4 counties from the beginning. Football was spread progressively to other clubs or better said, its supporters were creating new ones. In the eastern part of Slovakia, in Košice, there were clubs KAC (Kassai Atlétikai Club), KSJE and KASE¹. In the western part, there were PULE (Pozsonyi Újvárosi Labdarúgó Egyesület), FC Terézváros, Ligeti SC, PMTK (Pozsonyi Magántisztviselők Torna Köre), Törekvés, VAS, Makkabea SC and PAC (Pozsonyi Atlétikai Club). In the season 1912/1913, MLSZ allowed to create Pressburg sub-group in which these clubs were. It was no surprise that PTE (Pozsonyi Torna Egylet) became the winner of this new sub-group and in the next season they won it again.² In the eastern group, there was successful KAC which won the group five times from the season 1908/1909 but in addition, it became the winner of the MLSZ countryside championship in the seasons 1909/1910 and 1910/1911. In the last season 1913/1914, before the outbreak of the 1st World War, LAC (Losonci Atlétikai Club) Lučenec became the winner of the MLSZ countryside championship. It was a clear sign that football has based in many other towns in the northern part of Kingdom of Hungary.³

¹ MAŠLONKA, Š., KŠIŇAN, J.: *Zlatá kniha futbalu na Slovensku*, Šport : Bratislava, 1988, p. 18-21.

² MACHAJDÍK, I.: *Športové hry starej Bratislavy*. Bratislava. Perfekt.2011, p.47.

³ MAŠLONKA, Š., KŠIŇAN, J.: *Zlatá kniha futbalu na Slovensku*, Šport : Bratislava, 1988, p. 22-23.

HADTU DOMÁNYI SZEMLE

Peter BUČKA

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

This worldwide conflict caused not only the interruption of the sport life but also the end of Austro-Hungarian Empire. New nation states were created on the ruins of this kingdom. Czechoslovakia was one of these countries which was a state with a variety of nationalities. From the population of 13 613 172, according to the population census in 1921, 8.7 million (65.5%) were Czechoslovaks, 3.1 million (23.4%) were Germans, 745 435 (5.7%) were Hungarians, 461 846 (3.4%) were Ukrainians and Russians, 180 855 (1.3%) were Jews and 75 853 (1.3%) were Poles. The rest were other nationalities and foreigners.⁴ Czechoslovakia gave its minorities many rights because it was a signatory of the Treaty of Saint-Germain which guaranteed the autonomous development in the area of culture and education for national minorities. These international laws to protect the minorities were also based in the Czechoslovakian constitution from 29th February 1920 (head VI. § 121-134).⁵

Difficult post-war situation, in which the set-up of borders of the new state was discussed, slowed down the normalisation of social life. In this situation, Bratislava officials declared the creation of Pozsonyi Sportegyesületek Szövetsége (Union of Bratislava Sport Clubs) on 3rd February 1919. It was an establishment of Pressburg group of championships of the western county MLSZ. As the situation hadn't changed in the next months, the officials of the Union of Bratislava sport clubs decided to create Szlovák Labdarúgó Szövetséget (Slovak Football Association, SZLSZ) on 12th October 1919 and 86 clubs joined this union in a short period of time. SZLSZ started to organize a competition in Slovakia because Czechoslovak Football Association (Československý svaz fotbalový ČSSF) didn't accept its statutes. To avoid national tensions, the representatives of sport didn't accept the principle of the territorial division and they applied the national principle. By this, the Hungarian clubs were forced to create ČSAF-MLSZ in Slovakia. It later created the Czechoslovak Football Association (Československá asociace fotbalová, ČSAF) with German, Jewish and Czech football associations which was accepted by International Federation of Football Associations FIFA in 1923.⁶ ČSAF-MLSZ was officially created on 11th September 1921.⁷ Mayer Samu was elected as a chairman and Zsáry Gyula was elected as a secretary. The chairman of the union, Mayer Samu, became the third vice-chairman of ČSAF after the entry of MLSZ to ČSAF.⁸ In 1929, Leberfinger Frigyes was elected as a chairman of ČSAF-MLSZ. ČSAF-MLSZ had 34 clubs and 700 members when it was created and it was divided into counties. At the beginning, there were counties: Bratislava, Košice, Nové Zámky, Lučenec and Užhorod.⁹ In 1936, the residence of some of these counties had changed and the divisions were following: Bratislava, Košice, Levice, Rimavská Sobota and Užhorod.¹⁰ ČSAF-MLSZ started to organize regular competitions from 1922. The winners of every division played in the championship finals of ČSAF-MLSZ. The most successful club in this competition was Ligeti SC which was the winner in years 1922, 1924-1926, 1928-1929 and 1931-1932. Other winners were VAS SK Bratislava in 1923, AC Rapid Bratislava in 1927, UMTE Užhorod in 1933, FTC Filákov (Füle) in 1934-1937 and KAC Košice (Kassa) in 1938. The winner of ČSAF-MLSZ championship played a match with the winner of ČFS in Slovakia. The winners of this match from ČSAF-MLSZ were Ligeti SC in 1931, FTC Filákov in 1937 and KAC Košice in 1938.¹¹

In 1928, Hungarian Union of Physical Education in Czechoslovakia (Csehszlovákiai Magyar Testnevelő Szövetség, CSMTSZ) was created of which ČSAF-MLSZ was a founding member.¹² The creation of CSMTSZ had great importance on the development of sport among the Hungarian minority in Slovakia because new sport unions were created in

⁴ MARTULIAK, P., FREMAL, K.: Dejiny Slovenska v rokoch 1914-1945. Duma. Banská Bystrica. 1998, p.55.

⁵ Kol. Encyklopédia Slovenska zv. 4., Veda. Bratislava 1980, p.71.

⁶ MAŠLONKA, Š., KŠIŇAN, J.: Zlatá kniha futbalu na Slovensku, Šport : Bratislava, 1988, s. 26-46. As this union had the same name as in

Hungary, its official name was modified to ČSFA-MLSZ

⁷ NÚA, fond Policajné riaditeľstvo Mat. 126/360 Zápisnica valného zhromaždenia MLSZ.

⁸ MAŠLONKA, Š., KŠIŇAN, J.: Zlatá kniha futbalu na Slovensku, Šport : Bratislava, 1988, p. 42. p. 49.

⁹ MUTŇANSKÝ, L., JAKUBEC, Š.: Futbalový šport a jeho organizácia na Slovensku: Bratislava, 1933, p.119-121.

¹⁰ Slovenský východ, č.2, 1936, p.6.

¹¹ MAŠLONKA, Š., KŠIŇAN, J. 1988. Zlatá kniha futbalu na Slovensku, Šport : Bratislava, 1988, p. 108. p. 417.

¹² BRÜLL, G.: Jubileumi évkönyv. Pozsony, 1932. p.8.

HADTU DOMÁNYI SZEMLE

Peter BUČKA

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

addition to the football association. It had a positive effect on the activity of MLSZ in which number of members started to grow dynamically. In 1930, the union had 2 419 members in 56 clubs.¹³ In 1935, the number of members was 5 636 in 139 clubs.¹⁴ In 1934, the ČSAF reorganized the competitions. Divisional competitions were created in addition to the league competition. One of those was Slovak-Carpathian-Russian division which had western and eastern group. The winners of ČSSF counties and ČSAF-MLSZ districts participated in the qualifying cup to promote to the Division. ČSAF-MLSZ did not have its representative in the highest league competition but in the Division they had some representatives from which the most successful was FTC Fővárosi from the western group (won the group in the seasons 1935/1936, 1936/1937 and 1937/1938). In the eastern group, it was KAC Košice which won the group in the season 1937/1938). Specific part in the activity of ČSAF-MLSZ was the representation meetings of this union. The premiere of the meeting of ČSSF and MLSZ was on 29th September 1922. The team of ČSSF was composed of 1. Československý športový klub (1. ČsŠK) and Slavia Bratislava players and the team of ČSAF-MLSZ were composed of PTE and Ligeti SC players.¹⁵ To support the activities of MLSZ, there was created the Group of Hungarian Football Referees (Magyar Futballbírák Testülete) soon after. The inaugural meeting was realized on 17th June 1922. Stahl Lajos was elected as a chairman.¹⁶

Geopolitical situation in Czechoslovakia started to change in the late thirties because of fascism in Germany. The result of this was the acceptance of Munich Agreement from 29th September 1938 and Vienna Arbitration from 2nd November 1938. Czechoslovakia had lost extensive territories and the number of minority population decreased significantly after these two agreements.¹⁷ In case of Hungarian minority, it was decreased to 67 000 inhabitants.¹⁸ This situation in Czechoslovakia accelerated the process of declaration of Slovak autonomy on 6th October 1938.¹⁹ The pretext of the suspension of all half-military organizations on 28th October 1938 by the Slovak government was to enhance the defence of Slovakia. Few days later, on the 5th December 1938, the same destiny affected physical education organizations as well.²⁰ (Author's note: it was not related to MTSZ and German Deutscher Turn- und Sportverbund, DTSV). However, the situation of sport was different. New Slovak national sport unions were created progressively. Boxers were the first who created their federation.²¹ Slovak Football Association (SFS) was created on 26th November 1938 and then others.²² This process culminated by the creation of Central Slovak Sport Council (SÚŠR) on 7th March 1939. Azór Géza, the representative of MTSZ, was elected as a member of SÚŠR.²³

Only a week after, Slovak state was declared on 14th March 1939 and it was given the name Slovak Republic on the basis of the constitution from July 1939.²⁴ Although the constitution contained protection of all the minorities, there was accepted only the existence of Hungarians, Germans and Rusyns.²⁵ The significant reduction of the number of inhabitants of the Hungarian minority had its results even in sport and it meant the end of many Hungarian sport unions. At the beginning, the sport life of the Hungarian minority reduced only to the area of Bratislava.²⁶ The sport life in Bratislava hadn't renewed without complications. Mainly it was the loss of Petržalka (Pozsonyligetűfalú) which fell into German hands after the Munich Agreement. Many sport clubs, for example PTE, had lost their sport venues.²⁷ Despite of

¹³ MUTŇANSKÝ, L., JAKUBEC, Š.: Futbalový šport a jeho organizácia na Slovensku: Bratislava, 1933, p. 121.

¹⁴ Slovenský východ, č. 2, 1936, p. 6.

¹⁵ MAŠLONKA, Š., KŠIŇAN, J.: Zlatá kniha futbalu na Slovensku, Šport : Bratislava, 1988, p. 64, p. 108. p. 414-419.

¹⁶ NÚA, fond Policajné riaditeľstvo Mat. 20/85 1922-Zbor maďarských futbalových sudcov.

¹⁷ RYCHLIK, J.: Česi a Slováci v 20. storočí. Bratislava. AE Press, 1997 p. 145 – 149.

¹⁸ PODOLEC, O.: Národnostné menšiny na Slovensku 1938-1945. História, č. 6, 2006, p. 23.

¹⁹ MARTULIAK, P., FREMAL, K.: Dejiny Slovenska v rokoch 1914-1945. Duma. Banská Bystrica. 1998, p. 66.

²⁰ PERÚTKA, J. Dejiny telesnej výchovy a športu na Slovensku. Bratislava: Šport, 1980, p. 137.

²¹ ŠÚA Bratislava f. Policajné riaditeľstvo, šk. 135, Mat 20/159

²² PERÚTKA, J.: Dejiny telesnej výchovy a športu na Slovensku. Bratislava: Šport STV, 1980, p. 142.

²³ Slovák 9. 3. 1939, p. 10

²⁴ KAMENEC, I. Spory o 14. marec 1939. Historická revue. 1999, č. 3, p. 14 - 15

²⁵ PODOLEC, O.: Národnostné menšiny na Slovensku 1938-1945. História, č. 6, 2006, p. 22.

²⁶ TURCEL, L.: Magyar Sportélet Cshslovákiában 1918-1938. Bratislava. Madách, 1992, sp. 92.

²⁷ MACHAJDÍK, I.: Športové hry starej Bratislavy. Bratislava. Perfekt, 2011, p. 47.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Peter BUČKA

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

this difficult situation, the normalization of social life was successful in Slovakia. Szlovákiai Magyar Testnevelő Szövetség (SZMTSZ) restored its activities with a partially changed name. Révay János was elected as a chairman of SZMTSZ and as vice-chairmen were elected Nagy Dezső, Reichart Dezső, Takách Béla, Gut Ferenc and Azór Géza.²⁸ Szlovákiai Magyar Testnevelő Szövetség Labdarúgó Szakosztálya (SZMTSZLSZ) restored its activities shortly after the formation of Slovak state and it started to organize its county championship in spring 1939.²⁹ The chairman of SZMTSZLSZ was D. Nagy. The permanent members of this organization were Bratislavai Vas-és Fémmunkások Sport Klubja (VAS SK), Bratislavai Munkás Testgyakorló Egyesület (MTE), Püspöki TK Biskupice, Bratislavai Polgári Torna Egyesület (PTE), Bratislavai Főrévi Torna Club (FTC) a Bratislavai Törekvés Sport Club.³⁰ In 1942, SZMTSZLSZ was divided into two counties. Alongside Bratislava County, Nitra County was created. This new county, except the town of Nitra, was formed by sport clubs from the surrounding villages: Királyi, Egerszeg, Gerencsér, Berencs, Vicsápapáti and Lédec.³¹ SZMTSZLSZ had its representative in Slovak Football Association as well. It was I. Schurmann who was the secretary of SZMTSZLSZ.³² The most successful club of this association was VAS SK Bratislava which entered the highest competition of Slovak Football Association.³³ VAS SK Bratislava played very attractive football in this competition and the attendance on its matches was up to 4 000 spectators what was very high at that time. This club got two new players in the season 1942/1943 from Hungary, Szalay and Babincsák, but it was no success, as only one foreign player could play in the league in each club, VAS SK lost 5 points from 3 matches by default after the protests in Žilina and it had to leave the league. In the next season they played in the Division.³⁴ The champions of SZMTSZLSZ in each season were: PTE in season 1939/1940 and 1940/1941, MTE in season 1941/1942 and Püspöki TK Biskupice in seasons 1942/1943 and 1943/1944. Alongside the federal championship, there was played junior championship as well.³⁵ The season 1944/1945 was not played to the end because of the Slovak National Uprising.³⁶ It is necessary to mention that VAS SK participated in the championship with its reserve team because its first team played in SFS (Slovak Football Association) competitions.³⁷ Matches were played between the associations in Slovakia in this period as well. The first match was on 7th December 1941 between SZMTSZLSZ and DTSV.³⁸ The match between SZMTSZLSZ and SFS was on 18th April 1943.³⁹

Although the Kingdom of Hungary was one of the first countries which took the modern sport from England, it started to spread in Slovakia in the second half of 19th century.⁴⁰ As its propagation was connected to the process of industrialization, it is understandable that it firstly became popular in the most important agglomerations, in Bratislava and in Košice and later in other towns. In case of Bratislava and Košice, a very important role had the closeness of Budapest which was the centre of sport life in the country. First sport clubs which had restored their activities after the change of the constitutional arrangement were in the above mentioned towns where Hungarian minority had a significant share. After the restoration of these sport clubs came the creation of new clubs and when the representatives of sport in the new state had decided to create ČSAF-MLSZ on the national principle.

²⁸ GOSIOROVSKÝ, F., ŠIMKO, J., KOCUM, V.: Športovcový kalendár, Melantrich. Žilina, 1943, p. 12-13.

²⁹ Slovák, č. 70, 1939, p. 10.

³⁰ Slovák č. 168, 1939, p. 12.

³¹ Magyar Néplap č. 25, 1942, p. 8.

³² JANÍČEK, Š.: Kalendár pre slovenského futbalistu na rok 1944. SFS. Bratislava, 1945, p. 36 a 42.

³³ Slovák č. 168, 1939, p. 12.

³⁴ MAŠLONKA, Š., KŠIŇAN, J.: Zlatá kniha futbalu na Slovensku, Šport : Bratislava, 1988, p. 166. p. 423.

³⁵ Slovák č. 125, 1941, s. 10. Magyar Néplap č. 25, 1942, p. 8., č. 25, 1943, p. 8., Magyar Hírlap č. 198, 1944, p. 8.

³⁶ MAŠLONKA, Š., KŠIŇAN, J.: Zlatá kniha futbalu na Slovensku, Šport : Bratislava, 1988, p. 64, p. 108. p. 414-419.

³⁷ Magyar Néplap č. 25, 1942, p. 8., č. 25, 1943, p. 8., MAŠLONKA, Š., KŠIŇAN, J.: Zlatá kniha futbalu na Slovensku, Šport: Bratislava, 1988, p. 64.

³⁸ Slovák č. 202, 1941, p. 16.

³⁹ Slovák č. 85, 1943, p. 8.

⁴⁰ GREXA, J., NOVÁK, M.: Naši olympionici, STN: Bratislava, 1978, p. 10.

SUMMARY

The tense relations between Czechoslovakia and Hungary, respectively between Slovakia and Hungary, were translated to the area of sport.⁴¹ Despite the mentioned statement, the area of sport life was developed on a very high level what can be demonstrated on the increased number of members.⁴² And even the number of inhabitants of the Hungarian minority decreased significantly after the Vienna Arbitration, football retained its organizational existence in the next period. After the end of the 2nd World War, the national system was suspended by the territorial system it meant the definite termination of national sport unions throughout Czechoslovakia.

Key words: 1st First Vienna Arbitration, Austro-Hungarian Empire, Hungarian nationality, football history

LITERATURE

1. BRÜLL, G.: Jubileumi évkönyv. Pozsony, 1932.
2. BUREŠ, Prokop- PLICHTA, Jan.: Šport a telesná kultúra v RČS. Praha: 1931.
3. GREXA,J.,NOVÁK,M.: Naši olympionici, STN: Bratislava, 1978.
4. GOSIOROVSKÝ,F., ŠIMKO, J., KOCUM,V.: Športovcový kalendár, Melantrich. Žilina,1943.
5. JANÍČEK, Š.: Kalendár pre slovenského futbalistu na rok 1944. SFS. Bratislava.1945.
6. KAMENEC, I. Spory o 14.marec 1939. Historická revue. 1999, č. 3.
7. MACHAJDÍK. I.: Športové hry starej Bratislavy. Bratislava. Perfekt. 2011.
8. MARTULIAK,P., FREMAL,K.: Dejiny Slovenska v rokoch 1914-1945. Duma. Banská Bystrica. 1998.
9. MAŠLONKA, Š., KŠIŇAN, J.: Zlatá kniha futbalu na Slovensku, Šport : Bratislava, 1988.
10. MUTŇANSKÝ,L.,JAKUBEC,Š.: Futbalový šport a jeho organizácia na Slovensku: Bratislava,1933.
11. PERÚTKA, J. Dejiny telesnej výchovy a športu na Slovensku. Bratislava: Šport, 1980.
12. PODOLEC,O.: Národnostné menšiny na Slovensku 1938-1945. História, č.6,2006.
13. RYCHLIK, J.: Česi a Slováci v 20.storočí. Bratislava. AE Press, 1997.
14. TURCEL,L.: Magyar Sportélet Csehszlovákiában 1918-1938. Bratislava. Madách, 1992.
15. ZELENÁK, P. a kol.: Slovensko-maďarské vzťahy v 20. storočí. Bratislava, 1992. Slovenský východ č.167, 1935.
16. Magyar Hírlap č.198,1944.
17. Magyar Néplap č.25,1942, č.25,1943.

⁴¹ ZELENÁK, P. a kol.: Slovensko-maďarské vzťahy v 20. storočí. Bratislava, 1992.Slovenský východ č.167,1935, p.6, Slovák č.70,1940, p. 20.

⁴² BUREŠ, Prokop- PLICHTA, Jan. : Šport a telesná kultúra v RČS. Praha: 1931, p.273.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Peter BUČKA

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

18. Slovák č.70,1939, č.70,1940, č.85,1943, č. 125,1941, č.168,1939, č.202,1941.
19. Slovenský východ, č.2,1936.
20. Kol. Encyklopédia Slovenska zv. 4., Veda. Bratislava 1980,
21. NÚA, fond Policajné riaditeľstvo Mat. 126/360 Zápisnica valného zhromaždenia MLSz.
22. NÚA, fond Policajné riaditeľstvo Mat. 20/85 1922-Zbor maďarských futbalových sudcov.
23. ŠÚA Bratislava f. Policajné riaditeľstvo, šk.135, Mat 20/159.

**USING ENVIRONMENTAL ANALYSIS IN THE FIELD OF MARKETING AND IN
PSYCHOLOGICAL OPERATIONS****KÖRNYEZETELEMZÉS ALKALMAZÁSA A MARKETING ÉS A PSZICHOLÓGIAI MŰVELETEK
TERÜLETÉN**

In the 21st century, every company and organization must function in a complex, compound environment. In order to be able to prosper the organization/company, needs to find those elements, which knowledge and manipulation, through adaptation can operate successfully on its territory. Be that civilian or even military sphere. Therefore, beside defining the target group, it is essential to know the environment, which in some part is given, in others it can be altered. The environment orientation is an important task of marketing, which is a continuous examination of the macro and micro environment. It can be successfully adapted by the psychological operations, thus facilitating the planning of an operation. The present article aims to define some useful aspects of the environmental analysis in the field of psychological operations.

A 21. században minden vállalatnak, illetve szervezetnek egy komplex, összetett környezetben kell működnie. Ahhoz, hogy ez a szervezet/vállalat boldogulni tudjon, meg kell találnia azokat az elemeket, melyek ismerete, manipulálása, ahhoz való alkalmazkodása révén sikeresen tud működni saját területén. Legyen az civil, vagy éppen katonai szféra. Éppen ezért a célcsoport meghatározása mellett elengedhetetlen ismerni a környezetet, melynek egy része adottság, másik része változtatható. A marketing egyik fontos feladata a piaci környezetorientáció, amely a makro és a mikrokörnyezet folyamatos vizsgálatát jelenti, valamint sikeresen adaptálható a pszichológiai műveletek által is, megkönnyítve ezzel egy-egy művelet tervezését. Jelenlegi cikkemben a környezetelemzés néhány hasznos vonatkozását szeretném definiálni a pszichológiai műveletek esetében.

INTRODUCTION

What can be analyzed in the marketing environment? A company's marketing environment includes all of the influences and forces inside and outside of the field of marketing which affects the marketing management's ability to build and maintain successful relationships with current and prospective customers.

In order to be successful psychological operations (PSYOPS) have to be cautious of the events which are taking place in the environment too. They have to define the characteristics of the battlefield that will influence friendly and adversary's operations. It makes a difference whether the operations are carried out in crisis, military operations other than war (e.g.: peacekeeping operations). The target group will react differently in each situation. Therefore it is important to analyze the environment of both fields which could not be manipulated, but in-depth knowledge of the operation can be more successful.

More than any other corporate department, marketing must be on the top of trend tracking and opportunity seeking. They must understand and know, how to use disciplined methods of marketing intelligence and marketing research to collect as much information as possible about the marketing environment. They must be willing and be able to learn continuously, spending as much time as possible absorbing information from their micro environment - that includes

their customers and their competitors. In the psychological operations it includes both the enemy the target group as well.

For a company/military group to be successful, those responsible for marketing/psychological operations must be able to handle or to react to things that happen in their micro and macro environment.

Micro-level effects have a possibility to exert a more "immediate" effect on a company's marketing program, while macro-level influences in general have less prompt, more "long-term" consequences. [1: p.16] Many companies in the marketing view the macro environment as something "uncontrollable," to which they can only react. In the field of marketing and PSYOPS, the leadership should take preventive steps, attempting to use to their advantage what they know or can learn about the macro and micro environment. Thus, the outcome of the operation can become more successful.

MICRO – ENVIRONMENT ANALYSIS IN THE FIELD OF MARKETING AND PSYOPS

The micro-environment includes the immediate surroundings of the company that sets the company's market presence. The purpose of the internal environment analysis is to gather information that demonstrates the utmost importance of organizational resources and properties. The company/leadership will build on these information in order to develop their strategic position.

Analysis of the internal environment in marketing is most commonly done using SWOT analysis¹. A simply, easy set-up model that is best suited to the process of making marketing plans. It shows the present that is the present solution, which is currently used in it, their strength, weakness as well as the opportunities and threats of the company. [2: p.94.]

It is a simple method, because it does not require weeks or months to learn, just the specific knowledge of the operation itself in marketing and in PSYOPS too. Another advantage is the flexibility. The model can also be suitable for those cases where extensive information - system (eg.: MIS²) is not available. The SWOT analysis provides the opportunity for a wide variety of quantitative and qualitative types of information of integrated summary. It also displays the already widely known information, as well as the newly acquired ones. The SWOT – analysis can formulated the weaknesses to strengths, exploit the opportunities so risks can be avoided. Therefore, its application can also be useful in the strategic planning of psychological operations. In the article I do not wish to analyze more deeply this method, instead I will concentrate on the vital factors of the internal environment.

The micro-environment analysis is also quite possible in the PSYOPS as well as in the marketing. The first chart shows that those who are the key players who have significant role in the military organization and in the company too. [1: p.17] [3: p.17-18; p.23-25; p.]

¹ SWOT – Strengths – Weaknesses – Opportunities – Threats.

² Marketing Information System

HADTU DOMÁNYI SZEMLE

Veronika HAJDÚ

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

In Marketing	In PSYOPS
• Internal environment of the company (management, employee, etc.) • Buyers and customers • Competitors • Suppliers • The market intermediaries (wholesale, retail, etc.) • Supporting organizations (financial institutions, etc) • Logistical organizations (transporters, etc.) • Marketing organizations (market researcher, advertising consultant, etc.) • Informational organizations • Advocacy groups • The public opinion	• Internal environment of the army (soldiers, leadership, officer, etc.) • Civil population, local community • Opponent, enemy, hostile forces • Media, local media (television and radio station, newspapers, etc.) • Military organizations(NATO, etc.) • Intergovernmental organization (United Nations, European Union) • Military logistics (distribution, transport, logistic planners, etc.) • Other military organizations (CIMIC) • Informational organizations (Communication and Information System, INFO OPS, etc.) • The public opinion (local community)

Figure 1: Factors of micro-environment. Source: own editing, based on [1] and [3]

The figures show that both sides have enormous impact on the internal environment that surrounds the company and the military. The civilian side of the category contains the management and the employees, while the military aspects of the internal environment are the leadership, the soldiers and the officers. These are the actors that with their knowledge and ability as well as work ethic contribute to carrying out the operation. For the successful implementation of marketing and PSYOPS actions not only resources but also proper, skilled expertise (human resources) is required. An important element of the group of customers/civilian or local people, because of his behavior, attitudes, contributes greatly to the success of the proposed transaction. Primarily both the psychological operations and the marketing aims to get hold of these groups in order to achieve the objectives. These groups are closely related to the public opinion, which expresses its views, opinion, or judgment. Using a marketing phrase, "word of mouth", that is able to spread like wildfire in a local community to either negative or positive way and is almost impossible to influence.

I would also like to point out the various information organizations, which also have great importance on both sides. By collecting the information the processes will be known as well as the factors that shape it. In marketing there is a so-called Marketing Information System that is responsible for collecting information, including marketing research and market research, which collects information on a systematic basis. [4: p.2] Military information systems are called in NATO Communications and Information Systems³. [5: p.262] In both cases, the goal is gaining information superiority and maintaining that, which through the operational efficiency will be increased and the uncertainty factor will be significantly reduced. Other actors are also playing their part in influencing the internal environment of PSYOPS. Such as those organizations logistics and financial which are responsible for logistics and financial backups, that contribute more effectively to carry out the implementation of the operation.

³ Communications and Information System (CIS) is called in many countries C4I (Command, Control, Communications, Computers and Intelligence).

It is important to be aware of the media, and local media capabilities, in fact the transmission of messages in both areas play an important role.

MACRO – ENVIRONMENT ANALYSIS IN THE FIELD OF MARKETING AND PSYOPS

The macro – level analysis presents many advantages for both fields. They will get to know themselves in the other nations' demographic, social, technological, etc. environment, thereby they will be able to develop the strategy in a more targeted, more accurate way.

An US Army PSYOPS doctrine (FM 33-1-1) deals in a separate chapter with the analysis of PSYOPS environment, which can determine the PSYOPS intelligence requirements, and moreover, provide the best possible framework to conduct accurate and exhaustive PSYOP-relevant analyses to support planning and operations [6: p.43 - 59].

So analyzing of the external environment - in both marketing and PSYOPS – has a number of benefits, which can be summarized as the following:

- Tracking environmental changes can predict the problems. It makes recognizable the possible future events, their impacts and promotes the exploitation of opportunities
- Increases the flexibility of the strategic planning process and decision-making.
- The quality of the change in forecast will be improved and identify the causes of changes in the behavior of the target group, enabling the management/leadership to follow-up the changing demands/needs.
- The planning of psychological operations and formulating marketing strategy provides the opportunity to develop an appropriate program in sensitive situations (political and social pressure, a war or crisis situation, etc.).
- It makes the international markets/areas prognostic and cognizable which opens the door for the company to exploit the market gaps, for the PSYOPS to manage the conflict more effective.

The full environmental analysis aims to help in assisting in the marketing planning and in the development of PSYOPS. The STEEP analysis is one of the most appropriate method for analyzing the external environment, which roughly would like to present for the two fields.

USING STEEP ANALYSIS FOR THE UNDERSTANDING OF MACRO –ENVIRONMENT

In relation to environmental factors, we can ask the following questions:

- Has the given factor impact on the marketing/PSYOPS?
- If the answer is yes, in which direction need to be change the marketing/PSYOPS action program?

The STEEP analysis is well used in marketing. It is a method to analyze the macro-environment of the company to determine which factors can influence its success.⁴ [7] [8] The method models and plays a very important role in the companies' marketing strategy. The word itself, STEEP is an acronym as shown in Figure 2.

⁴ This model is the updated, 'modern' version of the „PEST” which stand for: Political – Economical – Social – Technological analysis.

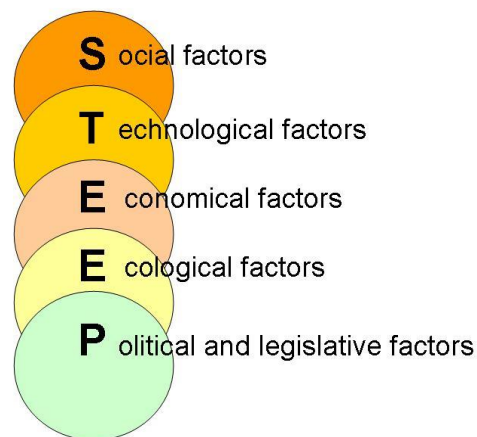

Figure 2: STEEP analysis. Source: own editing, based on [6]

In the following points you can find most of the important factors that mentioned above, which can determine the macro-economy environment and what can be predicted for the future in both field. Companies/leaderships/organizations usually have no influence on these factors, so they have to accept them and somehow try to adapt them while also trying to take great advantage of them.

IDENTIFY THE SOCIAL FACTORS

The social factors mainly have an important role to determine the target group. Therefore, it has a major role in creating the message, as well as in developing the whole program. It can be seen on the figure 3 below, that in both areas we have nearly common factors.

Social factors	
In Marketing	In PSYOPS
• Population, age, sex, marital status, ethnicity, educational level of the consumers • Profession, residence of the consumers • Habits of consumers • The extent of local migration/mobility • Social values, religions, traditions • Number of births	• Groups, subgroups, social system, and society • Demographics and education • Attitudes, behavior, values, and beliefs • History and religion • Language, ethnicity, and culture

Figure 3: Social factors in marketing and PSYOPS. Source: own editing, based on [6] and [7]

For example, this includes the monitoring of cultural changes as well, which significance is unquestionable in terms of success of the operation. The learned beliefs, values and norms sum of the bottom line of a given society, which strongly influence and guide the behavior of the target audience in both fields. This analysis provides the best way to identify how the consumers/target audience learned and shared attitudes, values, and behavior. [9: p.17]

History is a vital part of the target group reactions to certain events that may provide a basis for predicting similar behavioral responses in similar situation. Patterns of behavior may be perceived through events in a culture's past, helping to predict how the target group or in marketing the consumers will react to various actions of a force or PSYOPS or marketing products. [6: p.3-7]

IDENTIFY THE TECHNOLOGICAL FACTORS

The various technological factors (Figure 4.) have a great importance too, which play a role mainly in the way how the target group receive the message.

Technological factors	
<i>In Marketing</i> • <i>Expenditures</i> • <i>Innovation</i> • <i>Expansion</i> • <i>Changes in technology</i> • <i>Patent regulations</i> • <i>Life-cycle of products</i>	<i>In PSYOPS</i> • <i>Utilities</i> • <i>Transportation</i> • <i>Industry</i> • <i>Public facilities</i>

Figure 4: Technological factors. Source: own editing, based on [6] and [7]

A company's point of view an important question is how the growth and innovation of a specific destination, because they extend or cut down a product's life cycle.

There are many areas where they do not have the required level of technical development for the transmission of messages, such as they cannot take advantage of any opportunities given to marketing on the Internet, nor the PSYOPS. However, traditional methods of marketing can be achieved, for example: flyers, and face to face communication, or the presence of disorientation.

IDENTIFY THE ECONOMICAL FACTORS

The economic factors (Figure 5) on the marketing side take form in taxes, inflation, savings, investments, etc., which affects partly the target group of PSYOPS as well.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Veronika HAJDÚ

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Economical factors	
In Marketing • <i>Extent of economical growth</i> • <i>Inflation</i> • <i>Income of the consumers</i> • <i>Taxes</i> • <i>Subsidies</i> • <i>Savings</i> • <i>Rate of unemployment</i> • <i>Rate of investments</i> • <i>Price of energy</i>	In PSYOPS • <i>Production</i> • <i>Distribution</i> • <i>Consumption</i>

Figure 5: Economical factorst. Source: own editing, based on [2], [6] and [7]

They influence the quality of life, thus limiting the possibility of satisfaction of the needs as well. That is why a target group analysis is essential economically in both areas. Furthermore, monitoring the press and publications for tracking trends. [6: p.9-10] I would like to emphasize the distribution of PSYOPS, where the key issues can be the cross-country mobility, the transportation systems (road and bridge information), the distribution type (aerial, terrestrial, etc.) and obstacles which interfere or ensure the mission success. [6: p.3-15] Economic factors are important to PSYOP specialists to better understand the strength of competing groups in a society.

Both PSYOP officers and the marketing mananagers must be able to determine and understand the general regional economical perspectives on a broad range of issues to judge their effect on future programs within the area. Regional perspectives focus on those factors that more immediately threaten local stability. For example: rate of unemployment, or the price of the energy and general the production. [6: p.3-10]

IDENTIFY THE ECOLOGICAL FACTORS

The ecological factors also influence the efficiency of each areas, as you can see on Figure 6.

Ecological factors	
In Marketing • <i>Natural resources</i> • <i>The price to exploit these resources</i> • <i>Pollution</i> • <i>Protecting the environment</i> • <i>Environmental regulations</i>	In PSYOPS • <i>Geography</i> • <i>Weather (Describe effects, that will influence PSYOPS and propaganda.)</i>

Figure 6: Ecological factors. Source: own editing, based on [2], [6] and [7]

The marketing side is obstructed by the environmental regulations that protect the local conditions while on the military side these factors can impede the delivery of messages. There will be no certainty, if the weather and geographical conditions allow the target group to be approached. [10: p.89] Therefore it is important to determine the effects, which can influence the receiving of the message. For example: the environment protection, pollution, and natural resources. For PSYOPS this includes the monitoring of weather reports, as well as the terrain survey. Weather and climate can play

a vital part in the development of a PSYOPS mission. Particularly, weather and climate affect PSYOP media and dissemination operations. For example, flooding can interfere with food and medicine distribution. The effects of weather and climate can be integrated with terrain analysis. [6: p.3-15] [11: p.3-11]

IDENTIFY THE POLITICAL FACTORS

The rules and the regulations can strongly limit the scope of operations. Themes, messages and products can be derived from knowing the degree of government legitimacy and the sources of that legitimacy.

This issue is particularly sensitive in the military side, because a wrong step can lead to completely negative consequences. The following figure shows the influencing factors of political environment, which knowledge is essential for the successful operation.

Political and legislative factors	
In Marketing • <i>Political stability</i> • <i>The political system</i> • <i>Competition laws</i> • <i>Tax policies</i> • <i>Price and financial regulations</i> • <i>Regulation of export and import</i> • <i>Consumer protection</i> • <i>Protection of markets</i> • <i>Trade unions</i>	In PSYOPS • <i>Leadership</i> • <i>Organizations</i> • <i>Political system</i> • <i>Legal system</i> • <i>Political climate</i>

Figure 7: Political and legislative factors. Source: own editing, based on [2], [6] and [7]

In PSYOPS “the Leadership factor” addresses the behavior of leaders and how they use motives, purposes, and resources to mobilize other people to realize goals independently or mutually held by both leaders and followers. [6: p.3-9] For PSYOPS specialists, influencing the leaders can be a key step in affecting the behavior of a target group. Identifying key communicators and leaders, both formal and informal, is a critical task for PSYOPS and marketing too. It is important for PSYOPS planners to determine the military’s role in a specified society, and how the government and its people view the military.

In marketing it is important to highlight protection of the market and trade agreements and unions, which strongly limits the possibility of distribution of product.

Of course, analysis and evaluation of each factor requires serious planning, which involves a lot of work and investment of resources. However, as the factors identified above, each element has a major influence on the outcome of the operation, so it is important to analyse every possible situation, as the subsequent operational efficiency can be seriously affected.

CONCLUSION

What can the firm/military use and do to determine the impact of these factors?

First of all they can use predictions which can be based on previous trends and analysis. With analyzing trends it can be determined how will the number of consumers change, or how will the hierarchy of needs change⁵.

In my opinion it is necessary to understand the motivation of various target audiences (leaders, military forces, populations) in order to shape their perceptions, affect their will and to persuade them to accept the outcome desired by military forces. Lifestyle analysis of consumers and target audience define what they prefer or how will react to something.

Analyzing the resources of the company and military itself or determining the capabilities may help how the military/company can achieve further success or what will and can do.

Using the results of the micro -, and macro – environment analysis (STEEP analysis) to create scenarios to predict the possible impact of these factors can help to achieve the PSYOPS and marketing goals.

Scenarios, media analysis, general opinion research, environmental monitoring, polls study can serve as useful information in order to reduce the micro-and macro-environmental influences and knowledge.

As you can see on Figure 8 after the analysis the specialists can determine the objectives and formulate the strategic responses to environmental challenges.

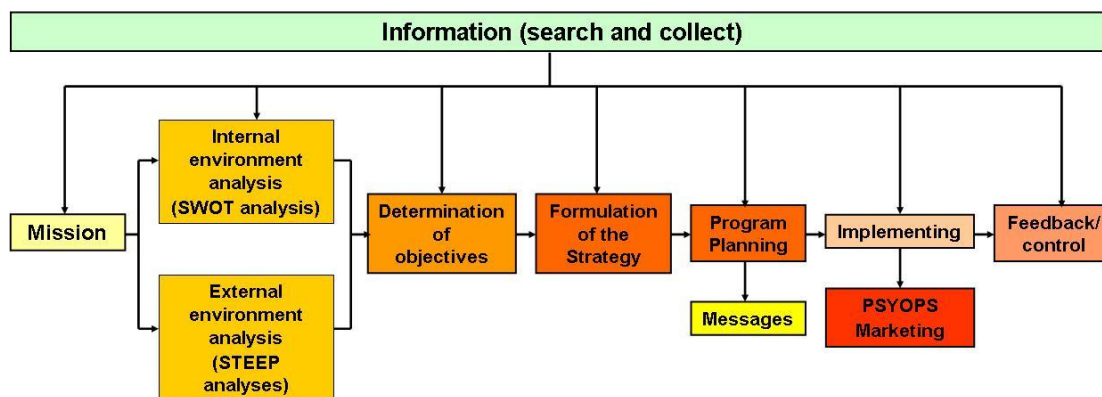

Figure 8: The process of PSYOPS and marketing strategy. Source: own editing, based on [2: p.94] and [12: p.1-10]

The formulation of the strategy is followed by program planning where the themes of messages will be developed. The next step is implementing that, according to the marketing and PSYOPS specialties. Then the feedback with the future operations can also become more efficient. As shown, in the entire PSYOPS and marketing process has a great importance of the environment analysis, which may mean better execution of the current operation, exploration of new approaches, as well as to prepare for the launch of the new phenomena. The impact of PSYOPS should be evaluated continuously for relevance and effectiveness to the mission and to allied goals, with adjustments made to PSYOPS activities when necessary.

⁵ Reference to Maslow's theory of hierarchy, where determines five levels of needs.

Kulcsszavak: Pszichológia műveletek, marketing, környezetelemzés, STEEP analízis

Keywords: Psychological operations, marketing, environment analysis, STEEP analysis

BIBLIOGRAPHY

- [1] Dr. Horváth Ágnes: Marketing jegyzet, Szent István Egyetem, Gödöllő, 2007, p.219
- [2] Philip Kotler, Kevin Lane Keller: Marketingmenedzsment, Akadémia Kiadó, 2006, p.986 ISBN: 963-05-8345-3
- [3] NATO doktrína – AJP-3.10.1.(A), 2007, p.106
- Online: <http://info.publicintelligence.net/NATO-PSYOPS.pdf#page=82&zoom=auto,-82,737> (Letöltés dátuma: 2014. április 27.)
- [4] Dr. Gyenge Balázs: Marketingkutató jegyzet, SZIE, Gödöllő, 2007, p.191
- [5] Dr. Haig Zsolt, Dr. Várhegyi István: Hadviselés az információs hadszíntéren, Zrínyi Kiadó, 2005, p.286. ISBN: 963-327-391-9
- [6] Psychological Operations Tactics, Techniques, and Procedures – Field Manual No. 3-05.301 (FM 33-1-1) MCRP 3-40.6A, 2003, p.439
- [7] Pólya Árpád: A stratégia megalapozása - a helyzetelemzés, online cikk, 2009. szeptember 08
- Online: <http://www.farmit.hu/szakcikkek/agrostratega/strategia-es-menedzsment/strategia-megalapozasa-helyzetelemzes> (letöltés dátuma: 2014. június 13.)
- [8] Jeff Blum: STEEP analysis tool, online publication
- Online: <http://www.mbaboost.com/content/177/> (letöltés dátuma: 2014. június 15.)
- [9] Dr. Horváth Ágnes – Fürediné Kovács Annamária: Fogyasztói magatartás jegyzet, SZIE, Gödöllő, 2008, p.131
- [10] Tóth Tamás: Nemzetközi marketing, Akadémia Kiadó, Budapest, 2008, p.305
- [11] Soldier's Manual and Trainer's Guide, MOS 37F, STP 33-37F14-SM-TG , Psychological Operations Specialist, Skill Levels 1 Through 4, Soldier Training Headquarters Publication, Department of the Army, No. 33-37F14-SM-TG , Washington, DC, 28 August 2008, p: 138
- Online: <https://info.publicintelligence.net/USArmy-PSYOPS-Specialist.pdf> (letöltés dátuma: 2014. június 11.)
- [12] Psychological Operations Process Tactics, Techniques, and Procedures, Field Manual No. 3-05.301, Headquarters, Department of the Army, Washington, DC, 30 August 2007, p. 250
- Online: <https://info.publicintelligence.net/USArmy-PsyOpsTactics.pdf> (letöltés dátuma: 2014. június 14.)

COMPLEX METHODS IN PRACTICAL TRAINING OF SOLDIERS

KOMPLEX MÓDSZEREK A KATONÁK GYAKORLATI KIKÉPZÉSÉBEN

The permanent structural changes of the Hungarian Defence Forces resulted that the original focus on preparation and training, planning and implementation of large-scale exercises shifted toward the preparation of individual soldiers and small units. The balance between the theoretical and practical aspects of military training has become significantly distorted. The author of this article would like to draw the attention of colleagues responsible for military training and exercise to a method with which they can use the time available more effectively and rationally.

A Magyar Honvédség állandó szerkezeti változásai azt eredményezték, hogy a felkészítés és a kiképzés hangsúlya a nagyszabású gyakorlatok tervezéséről és végrehajtásáról áttolódott az egyes katonák és a kisalegységek, alegységek felkészítésére. A katonák kiképzésében az elméleti és gyakorlati képzés aránya jelentősen eltorzult. Jelen sorok írója fel szeretné hívni a katonai képzéssel, kiképzéssel foglalkozó kollégák figyelmét, hogy a kevés gyakorlásra, gyakorlati felkészítésre rendelkezésre álló időt hogyan tudják még hatékonyabban és ésszerűbben felhasználni.

INTRODUCTION

The permanent structural changes of the Hungarian Defence Forces in the past two decade resulted that the continuation of well-established military training has become almost impossible. The original focus on preparation and training, planning and implementation of large-scale exercises shifted toward the preparation of individual soldiers and small units. The balance between the theoretical and practical aspects of military training has become significantly distorted.¹ The same is true for the military education of officers, which is still shifting toward more theory by neglecting practice at the same time. Wars of the recent past have also revealed new force employment concepts such as *shock-and-awe*, *rapid decisive operations*, *network-centric warfare*, *effect-based operations*, or the *comprehensive approach* to military operations. All this too had to be incorporated into the curriculum to certain extent.² The aim of this article is not to discover the root causes of this development, but to draw the attention of colleagues responsible for military training and exercise to a method with which they can use the time available more effectively and rationally. This is of growing importance since from the reorganisation of the officer education the aspect of practical training has almost entirely disappeared.³

METHODS AND TOOLS

The methods and system of tools for military training include a series of different methodologies, processes, solutions, systems and devices. These different elements exist in several versions that are listed and grouped according various

¹ Szenes Zoltán: *A magyar haderő-átalakítás a NATO tagság idején*, Nemzet és Biztonság, 2009/3, pp. 33-43.

² Ullman, Harlan K./Wade, James P. *Rapid Dominance: A Force for All Seasons*. Royal United Services Institute in Defense Studies, 1998; Jobbagy, Zoltan: *From Effects-based Operations to Effects-based Force: On Causality, Complex Adaptive System, and the Biology of War*, Ph. D. tézis, Leiden University, 2009

³ Miklós Szabó: *University level education in Hungarian national defence. Formation and main experiences*, AARMS, Volume 3, Number 1, (2004) pp. 3–20.

criteria by the theorists of education.⁴ One can say that the teaching methods must be in accordance with the didactics as they are no more than certain procedures ensuring the realization of tasks. This is achieved neither alone, nor individually, but in conjunction with each other. A general overview on the elements of method and tools of military training reveals a fivefold categorisation such as:

- Methodological components of transferring knowledge (*lecture, discussion, conversation, explanation, seminar, repetition, guided self-processing, and a mix of inspection/supervision/examination*).
- Methodological components of practice (*device management and practice, functional practice, installation, vehicle/combat vehicles driving, formal practice, formal professional practice, tactical-action practice, group work, shooting/marksmanship preparatory session, shooting/marksmanship, field exercise with live firing*).
- Organizational forms of education (*field exercise, individual training, specialised training group, small group training, operators training, small unit, and unit training, complex training*).
- Training tools (*whiteboard/clipboard, computer, audio-visual equipment, educational aids, operating panels, mock-ups, terrain desks, slides, movies, videos, educational software, training equipment, practicing equipment, device simulators, team leadership simulators, original combat equipment*).
- Training bases (*classroom, laboratory, workshops, specialized classroom, cabinet, machine location, garage, practicing path, training field, shooting range, real terrain*).⁵

To achieve the objective of creating the experience, skills, etc. of the trainees it is essential to find cohesion among chosen methodological elements, organizational forms and tools, as well as the required bases. It is important to mention that the necessary training time must be assigned, too. Choosing the right educational method means that one must proceed by clarifying content and purpose of the lecture, the composition of the trainees and their knowledge. It is also important to define the expected background of the trainees (commanding vs. executive), the nature of the curriculum, its complexity together with the elements involved. This must be augmented by the input level of the required knowledge together with the level to be achieved (knowledge, experience, skills, ability). It is equally important to determine training goals, terms of references of the education, expected schedule and the exercise steps. A framework for the training and time allocation must also be set. The training tools, the measures of metrics for the results and the examination of standardised tasks must also be allocated.⁶ The complexity of battle requires designing and implementing the preparation and training in a complex way. By using this approach trainees can get used to this complexity and can develop the ability both to share and focus their attention.⁷

THE IMPORTANCE OF THE EXERCISE

The exercise of existing knowledge repeated in a purposeful way requires a sound mix of practical and theoretical elements. Monitoring the processes of cooperation between the trainee and the trainer is equally important for finding best solutions to strengthen good processes and to correct inaccurate ones. In general there are different activities of exercises such as practical, intellectual, and combined. Exercise as a process can be divided into various steps.⁸ The first step is presentation of the activity, accompanied by explanation. Then comes the first implementation of the action

⁴ Bábosik István: *Neveléstudományok - Nevelés az Európai Unióban*, Osiris, 2004; Fodor László: *Neveléstudományok*, egyetemi jegyzet, Ábel Kiadó, 2007

⁵ Nyt. szám: 267/309 *A katonai kiképzés módszertana kézikönyv* A Magyar Néphadsereg kiképzési főfelügyelőség kiadványa, Budapest, 1986.

⁶ See *ibid.*

⁷ Moffat, James: *Complexity Theory, and Network-Centric Warfare*, CCRP Publication Series, September 2003; Jobbágy Zoltán: *Effects-Based Operations and the Age of Complexity: A Critical Reflection*, Militaire Spectator (NED), pp. 235-242.

⁸ Nyt. szám: 267/309 *A katonai kiképzés módszertana kézikönyv* A Magyar Néphadsereg kiképzési főfelügyelőség kiadványa, Budapest, 1986.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

István MAGYAR

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

by the trainee. From the first activity per stroke onward, the correction of inaccurate performance must be of central importance. The implementation of related training with the monitoring of trainees is followed by training under the supervision of associated partners. In addition to the expected self-speed/self-test execution it is important that the examination of standardised tasks be monitored constantly. The trainer's and the trainee's cooperation as coordinated and reciprocal process require the trainee's active participation.⁹

The trainer is generally responsible for the tasks assigned, and the planning, organizing, and providing proper conditions for the training. In order to be successful he is also responsible for explaining and commenting on the theoretical/main part of the training, illustrating and describing the processes, and comprehending the material regularly (feedback). The trainer sets the exercise schedule, requirements, and directs the practice. He also monitors the implementation, corrects inaccurate performance, and confirms good implementation. The trainer conducts evaluations (in parts and overall), and motivates and stimulates the trainees.¹⁰ Participation of the trainees usually involves the preparation for the training, and the review of the material of the previous session. Making notes on the subject of the lesson is followed by perception, understanding and the engraving of knowledge (learning theory, testing practice, and implementation). This is followed by the step of exercising the process several times until no inaccurate performance can be detected. The aim is to get enough experience, skill by self-education and self-expansion of knowledge. In the end comes self-monitoring and application.¹¹

Ahead of the practical sessions there should be a theoretical preparation from the simple lecture to lectures stimulating several aspects of military activities at the same time. This can also rest, among others, on audio-visual and computer supported techniques. The aim of these theoretical lectures is to communicate the knowledge and their full understanding. During practical sessions, theoretical knowledge based on field testing, perception and experience comes to the fore.¹² Types of practical work are one-to-one training (*formal training, weapons skills, machinery, military vehicles driving etc.*), small unit drills (*personnel, fire team, squad*), and subunit drills (*section, company, battalion*).¹³

FORMS OF EXERCISE

Some training specialists train as long as the actions of bailiffs and continuous action of groups are fast approaching to, or have reached the automation level. Within this specialised training there is the practical phase of the preparation of individual soldiers for becoming specialist. The purpose of tactical formal sessions in the exercise is to train individual soldiers or operators, and crew to understand the role of small units in operations, and to develop required skills and competencies for the different types of activities needed in different combat situations. The activity has to be repeated until the bailiffs are determined by the level of experience or skills required are reached. It is executable on foot, with combat (armoured) vehicles, or in simulation.¹⁴

Tactical sessions represent a transition between the tactical formal sessions and the tactical exercises. They are usually performed by a small unit or by a platoon. Normally, the tactical formal sessions have been carried out as a routine, involving nuances of certain *tactical situations*. During the implementation the behaviour of units must comply with combat regulations and standards. These must be executable for training, demonstration or inspection purposes as well (specialized trainings session for specialised small unit is conducted using similar methods). Tactical exercises

⁹ See *ibid.*

¹⁰ See *ibid.*

¹¹ See *ibid.*

¹² See *ibid.*

¹³ Bakos Csaba Attila: *The making of an officer – preparing for the first 60 seconds of battle*, Hadtudományi Szemle, 2013/1, pp. 6-9.

¹⁴ Nyt. szám: 267/309 *A katonai kiképzés módszertana kézikönyv* A Magyar Néphadsereg kiképzési főfelügyelőség kiadványa, Budapest, 1986; Bakos Csaba Attila: *The making of an officer – preparing for the first 80 seconds of battle*, Hadtudományi Szemle, 2013/1, pp. 6-9.

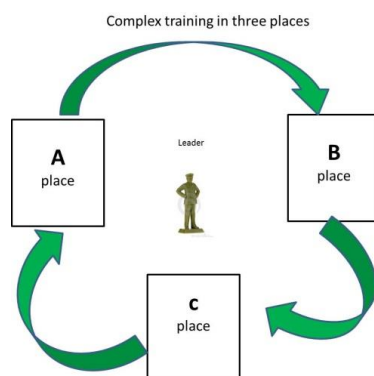
serve to assemble combined armed formations from units of different arms and services such as infantry, tanks, artillery, combat engineers and logistics. In this case commanders, their staff and units are practising employment of combined-arms formations in manoeuvre warfare simulating combat actions and leadership functions stretching over days and nights. It can be one-sided and two-sided, or one or more of the grade.¹⁵

Shooting/marksmanship preparatory sessions stand for the preparatory phase of every shooting or field exercise with live fire where sharp shooting are combined with tactical exercises. In addition to the reconnaissance of the target recognition exercise, it includes distance estimation, handling weapons and ready for firing a weapon, etc. in which certain other features can also be incorporated. Policy implementation and evaluation of shooting training can be found in the relevant manual of the HDF. Tactical exercises using simulation equipment help to enhance the cohesion among combat, combat support and combat service support units by using computers in a virtual battlefield. Field exercise with live firing is the final phase of the preparation of tactical units in tactical operations and involves shooting training during day and night. Deployment of targets on the shooting range and the tactical situation of the scenario for the exercise must be synchronised. Execution of the required task by small units is generally carried out under control of umpires. Inspection/supervision/examination is a kind of measurement of required standards on a regular basis, or conducted unexpectedly by the representative of higher command authority.¹⁶

It is an important aspect of training when trainees enter the exercise range the first time, a terrain briefing for easier orientation must be presented by the leader of trainers. Any tactical exercise, shooting-training or any other session conducted on terrain must start with the description of the so-called tactical situation. During the different phases of exercise the training areas must be arranged in a way that they can simulate a potential combat area by using imitation and exercise ammunition to create a kind of situation close to the real one.¹⁷

COMPLEX EXERCISE

Exercises of complex nature can be applied to a variety of combined forms of education to enhance the effectiveness of the training. It helps using the time available for training, available equipment, bases, the service and support forces in a better way. The essence of this kind of exercise is to make the training sessions more complex by combining different content and procedures. This is achieved by using different ways, methods, and tools at the same time. According to the leader's schedule, trainees change from one location to another. This form of training is proposed when the curriculum or syllabus can clearly be divided into different parts as they use different equipment, combat vehicles, etc. that are necessary for the procedures.¹⁸

Designed by the author.

¹⁵ Nyt. szám: 267/309 *A katonai kiképzés módszertana kézikönyv* A Magyar Néphadsereg kiképzési főfelügyelőség kiadványa, Budapest, 1986.

¹⁶ See *ibid.*

¹⁷ See *ibid.*

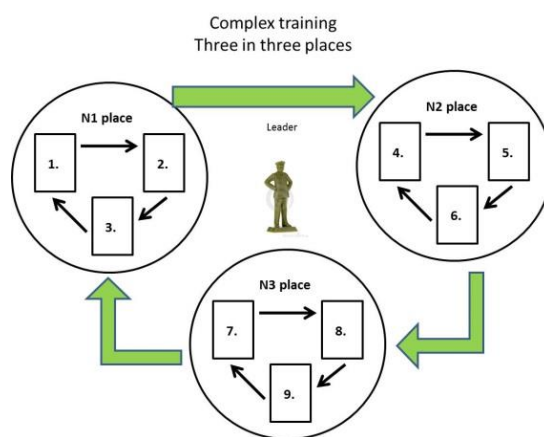
¹⁸ See *ibid.*

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

István MAGYAR

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Accordingly, the training may proceed by using different tools and techniques at the same time at several places. It is essential that trainers of each place have a certain level of experience and skills gained. In the framework of officer training higher-grade officer candidates might act as trainers, too. The number of places is defined by the size of the training groups, the curriculum itself, the number of units, the availability of training bases, and the assets depending on the time available. The effectiveness can be enhanced when real fire teams and squads (crews) are assigned as training groups. Time used for training and changing between places is to be specified by the difficulty of the curriculum, the number of soldiers and number of training groups, and the intensity of the exercise. Leaders can be connected to the places, or to the groups. Both options have positive and negative sides depending on circumstances, skills, and the methodology applied. In general one can state that one trainer connected to a given place is usually a better choice than using the actual commander of the training group in every place. In sum, the order of training places (and the workshops) is determined on the basis of certain hierarchy of the part of the curriculum, and methodological difficulties.¹⁹

Designed by the author.

The establishment of the groups, the sequencing of training places, leaders, the time allocation and the schedule of changes must be recorded in the discharge plan (graph) and be published no later than the beginning of the exercise. The training requirements of local options depending on the discharge plan can be made in different forms. The complex training has to be started by introducing the description of security measures and some initial comments, only then may the groups go for their assigned place. It is very important for complex training when places build upon each other, that the plan be followed.²⁰

When executing tactical-formal sessions or tactical exercises in order to maximise the practical application of knowledge (engraving), even if sufficient time is available the following track might be a good option. The specific practice (practice sessions) is driven by the total amount of unit included in the formation determined by the leader of the complex training. The ongoing implementation phase has been executing under the close supervision of this leader. When all aspects have been implemented correctly uses the appropriate rate, execution of constant fight like might be started.²¹

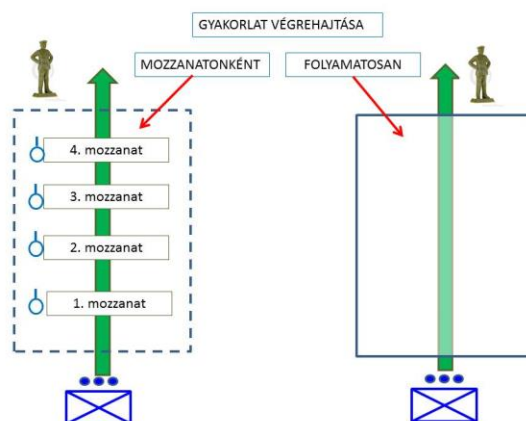
¹⁹ See *ibid.*; Bakos Csaba Attila: *The making of an officer – preparing for the first 80 seconds of battle*, *Hadtudományi Szemle*, 2013/1, pp. 6-9

²⁰ See *ibid.*

²¹ See *ibid.*

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

István MAGYAR

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Designed by the author

CONCLUSION

The complex training of "revolving stage" like the implementation of several methodological and educational goals can be achieved. The commander is able to plan and supervise the preparation of the subordinated commanders' methodological skills. It enables the trainee's acquisition of deeper knowledge, promote sub-commanders' independent activities and make small unit drills more effective. In addition, this old-fashioned way can save time, technical equipment, materials while the effectiveness of the training is not losing anything.

Keywords: training, complex methods, practical work, exercise, shooting, tactics

Kulcsszavak: kiképzés, komplex módszer, gyakorlati foglalkozás, lövészet, harcászat

REFERENCES

1. Bábosik István: *Nevelélmélet - Nevelés az Európai Unióban*, Osiris, 2004
2. Bakos, Csaba Attila: *The making of an officer – preparing for the first 60 seconds of battle*, Hadtudományi Szemle, 2013/1, pp. 6-9.
3. Fodor László: *Nevelélmélet*, egyetemi jegyzet, Ábel Kiadó, 2007
4. Jobbagy, Zoltan: *From Effects-based Operations to Effects-based Force: On Causality, Complex Adaptive System, and the Biology of War*, Ph. D. tézis, Leiden University, 2009
5. Jobbagy, Zoltán: *Effects-Based Operations and the Age of Complexity: A Critical Reflection*, Militaire Spectator (NED), pp. 235-242.
6. Szabó, Miklós: *University level education in Hungarian national defence. Formation and main experiences*, AARMS, Volume 3, Number 1, (2004) pp. 3–20.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

István MAGYAR

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

7. Moffat, James: *Complexity Theory, and Network-Centric Warfare*, CCRP Publication Series, September 2003.
8. Nyt. szám: 267/309 *A katonai kiképzés módszertana kézikönyv*, A Magyar Néphadsereg kiképzési főfelügyelőség kiadványa, Budapest, 1986.
9. Szenes, Zoltán: *A magyar haderő-átalakítás a NATO tagság idején*, Nemzet és Biztonság, 2009/3, pp. 33-43.
10. Ullman, Harlan K./Wade, James P. *Rapid Dominance: A Force for All Seasons*. Royal United Services Institute in Defense Studies, 1998.

**MAGYAR FEJLESZTÉSŰ HARCÁSZATI - HADMŰVELETI VEZETÉSI ÉS IRÁNYÍTÁSI
INFORMÁCIÓS RENDSZER (HUTOPCCIS) ÚJ INFORMATIKAI ALAPJAI****II. RÉSZ: ADATBÁZISOK ILLESZTÉSE A HUTOPCCIS-HEZ****HUNGARIAN TACTICAL OPERATIONAL COMMAND AND CONTROL INFORMATION
SYSTEM (HUTOPCCIS) NEW INFORMATICAL BASICS****PART II.: INTEGRATION OF DATABASES FOR HUNTOPCCIS**

A magyar fejlesztésű harcászati-hadműveleti vezetési és irányítási információs rendszer (HUTOPCCIS) új informatikai alapjai sorozat 3 részből álló kiadvány, aminek a részei következők:

1. rész: Topográfiai modellek kiválasztása
2. rész: Adatbázisok illesztése a HUTOPCCIS-hez
3. rész: Vizualizációs be és kimenetek illesztése

Második részben röviden kiválasztottam az adatbázis csomagot, a meglévő igények szemmel tartásával, és a későbbi fejlesztések kutatásával, működésének ismertetésével, gyors bemutatásával.

The new publication series called *hungarian tactical operational command and control information system (hutopccis) new informatical basics* is made up of three parts, which are the following:

Part 1: selection of the topographical models.

Part 2: integration of databases for hunttopccis

Part 3: integration of visualisation inputs and outputs

In *Part 2* I shortly selected a database pack taking the existing requirements into consideration, I also made some inquiry about the later developments, the description and concise introduction of operation.

BEVEZETÉS

„A korszerű hadseregek működéséhez elengedhetetlenül szükséges olyan harcászati-hadműveleti számítógépes információs rendszer alkalmazása, mely a vezetés és irányítás bonyolult folyamatát támogatja, és bizonyos elemeit automatizálja. Ez a támogatás és automatizálás ki kell, hogy terjedjen a tervezés, a végrehajtás, a vezetés és az ellenőrzés valamennyi szintjére. Egy ilyen rendszerrel szembeni alapelvárás, hogy képes legyen biztosítani a csapatok erőinek egymással, valamint a NATO szövetséges csapataival való együttműködés képességét is.”¹

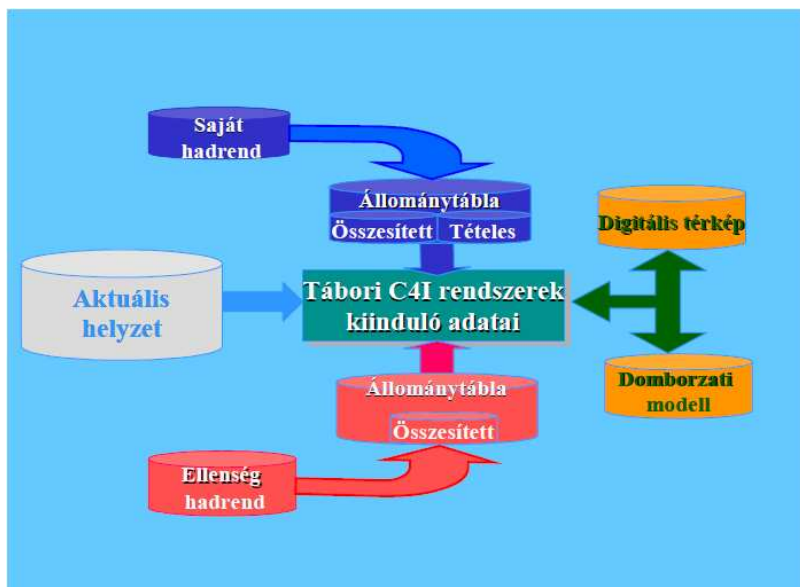
Dr. Furján Attila alezredes nemzetvédelmi egyetemi közlemények cikkéből idézve vezetném be, miért kell új alapra helyezni, a HUTOPCCIS rendszert.

Az kiinduló rendszer topológiája a következő ábrán látható:

¹ Dr. Furján Attila: Magyar fejlesztésű harcászati-hadműveleti vezetési és irányítási információs rendszer, Hadtudományi Szemle, Budapest, 2013. 6. évfolyam, 1. szám, p.10.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PÁLFI Attila István

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám1. ábra: HUTOPCCIS felépítése²

Itt nagyon jól látszik, mennyire sokoldalú és szerteágazó programcsomagról van szó, mivel tökéletesen és gyorsan kell kiszolgáltatni az aktuális helyzet, ellenséges hadrend, saját hadrend adatait a digitális térképpel, és a domborzati modellel történő online adat és vizuális kapcsolattal.

Ezt a rendszert Dr. Furján Attila alezredes, egyetemi docens, NKE Műveleti Támogató Tanszék és fejlesztő csapata, lassan több mint egy évtizedes fejlesztést követően alakította ki a mai formátumra.

Rendszerrel szemben támasztott kommunikációs és adatbázis követelmények: ³

1. Kapcsolódás a NATO adatmodellhez (JC3IEDM)
2. Formátált üzenetek küldése NATO eszközöknek és egységeknek (AdatP3) Allied Data Publication No 3 (AdatP-3): AdatP-3 OWNSITREP (analyzed in 2006), ADatP-3 New possible Message Text Format (MTF) (analyzed in 2009).
3. Variable Message Format (VMF).
4. Link 16
5. MIP ([Multilateral Interoperability Programme](#))
6. [NFFI \(NATO Friendly Force Identification – NATO baráti erők azonosítása\)](#)

Az eredeti szoftver követelménye a következő:

- ArcView 3.2 + Spatial Analyst bővítmény;
- Delphi5;
- MapObjects 2.0;
- MS SQL 2000 adatbázis kezelő;
- MH Térképészeti Szolgálat Kht. által biztosított térinformatikai adatbázisok:
 - DTED Level2 domborzati modell;
 - JOG (Air&Ground), GEOTIFF-ek;

² Dr. Furján Attila: A „HUTOPCCIS” - számítógépes vezetési rendszer képessége és továbbfejlesztésének lehetőségei, Sereg Szemle, Összhaderőnemi Parancsnokság folyóirata, XI. évfolyam, 1. szám, 2013. január-március, p. 44.

³ Követelmények a tábori C2 rendszer szoftver beszerzési eljárásához

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PÁLFI Attila István

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

- Vektoros adatbázis;
- Topográfiai GEOTIFF-ek.

A régi rendszer javasolt hardver konfiguráció:

- Pentium4 3 GHz processzor;
- 1 GB (1024 MB) memória;
- 80 GB merevlemez;
- 128 MB memóriával rendelkező videokártya, OpenGL támogatással;
- hálózati kártya;
- Windows 2000 vagy Windows XP operációs rendszer;

Az MS SQL2000 Szerver futtatására a fenti számítógép konfiguráció megfelel (2 GB-ra bővített memóriával és még egy 80 GB merevlemez beépítésével), vagy egy különálló szerver-számítógép szolgál az adatbázis szerver futtatására.

1.sz. logó: Microsoft SQL Server logó

Első lépésként a Microsoft SQL Szerver került a középpontba, ami teljes egészében kompatibilis a régi MsSQL-lel, ami még Windows XP alatt futott.

A Microsoft SQL 2008 szerver változat tanulmányozására a végpontokon működő megerősített kivitelű laptop, a következő paraméterekkel rendelkezik:

- Intel Core Duo U2400 1.06GHz (2MB L2 Cache, 533MHz FSB)
- 1,5 GB RAM
- 10,3" XGA LCD érintőképernyő
- 80 GB HDD
- 1 db Freecom FS-50 külső DVD-író
- 2 USB
- 1 soros port
- további kiegészítőkkel ellátva

Sajnos alkalmatlan a Microsoft SQL 2008 szerver futtatására, és gyors újratervezésére, mivel a következő minimális hardver szükségletnek kellene megfeleljen: ⁴

	<i>Standard</i>
CPU sebesség	2.2 GHz-es minimum; Hyper-threading (HHT) vagy Multi-core ajánlott
Processzor	Intel Pentium 4, Intel Core Duo, or Xeon Processzorok; SSE2 minimum

⁴ Microsoft SQL specifikáció

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PÁLFI Attila István

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Memória/RAM	2 GB minimum
Kijelző tulajdonságok	24 bites színmélység
Képernyő felbontás	1024 x 768 ajánlott minimális normál méretű (96 dpi)
Swap terület	Határozza meg az operációs rendszer, 500 MB minimum.
Lemezterület	2.4 GB
Hálózati hardver	Egyszerű TCP / IP, hálózati kártya, vagy a Microsoft visszacsatoló adapter szükséges a License Manager használatához.

1. táblázat: Microsoft SQL 2008 szerver hardverszüksége

Ezen rendszerigények miatt nem felelt meg a cél számítógépen való futtatáshoz, így el kellett indítani egy alternatív SQL alkalmazás keresését.

Hosszú kutatás után három adatbázis szerver került a vizsgálatok középpontjába:

1. MySQL
2. PostgreSQL
3. Oracle (Nem nyílt forrású adatbázis)

2.sz. logó: MySQL logó

A szervereket első sorban az eddigi használatuk és katonai alkalmazásuk szerint vizsgáltam meg, így derült fény, hogy a JC3IEDM-et a C4i fejlesztő GMU egyetemen, MySQL-ben valósították meg, ekkor fogalmazódott meg bennem, hogy egyik adatbázis szervernek használjam a MySQL-t.⁵

Részlet a JC3IEDM adatbázis mentésből:⁶

```
-- MySQL dump 10.10
--
-- Host: localhost  Database: jc3iedm_total
--
-- Server version 5.0.22-Debian_0ubuntu6.06.3-log
--
-- Table structure for table `aae_approach_offset_code`
--
DROP TABLE IF EXISTS `aae_approach_offset_code`;
CREATE TABLE `aae_approach_offset_code` (
  `CODE` varchar(6) NOT NULL,
```

⁵ MySQL specifikáció
⁶ JC3IEDM sql mentés

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

PÁLFI Attila István

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

```

`DISPLAY_VALUE` varchar(100) default NULL,
`DEFINITION` text,
KEY `AA1` (`CODE`)
) ENGINE=InnoDB DEFAULT CHARSET=latin1;

--
-- Dumping data for table `aae_approach_offset_code`
--

/*!40000 ALTER TABLE `aae_approach_offset_code` DISABLE KEYS */;
LOCK TABLES `aae_approach_offset_code` WRITE;
INSERT INTO `aae_approach_offset_code` VALUES ('LEFT','Left','A turn 90 degrees counter
clockwise.'),('RIGHT','Right','A turn 90 degrees clockwise.'),('RL','Right or left','A turn 90 degrees either clockwise or
counter clockwise. ');
UNLOCK TABLES;
/*!40000 ALTER TABLE `aae_approach_offset_code` ENABLE KEYS */;

```

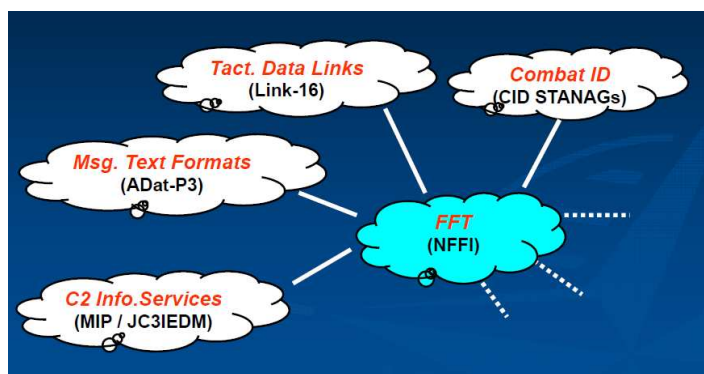
SQL minta

Másik adatbázis az előző részben kiemelt PostGIS adatbázisa a PostgreSQL lett, mivel, ebben a rendszerben nagyon könnyen ábrázolható 3D-s és 2D-s objektumok a kiválasztott térképészeti felületen, ezzel megoldódott az eltérő kliensek térképészeti adatainak azonnali frissítése, és lokális adatokként való archiválása.

3.sz. logó: PostgreSQL logó⁷

4.sz. logó: NATO logó

Miután megtörtént az adatbázisok kiválasztása, most következik a NATO⁸ rendszereihez való illesztés, ez a munka oroszán része, mivel itt meg kell felelni a NATO rendszerek közti kommunikációs szabályzóknak, amit egy a NATO által kiadott dokumentum alapján szemléltetném:

3.ábra: NATO kommunikációs adatformátumok összekapcsolódás⁹

⁷ PostgreSQL specifikáció

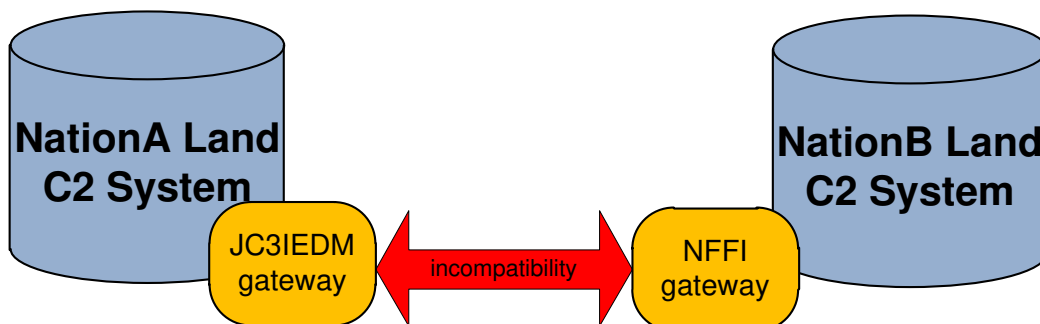
⁸ NATO logó

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

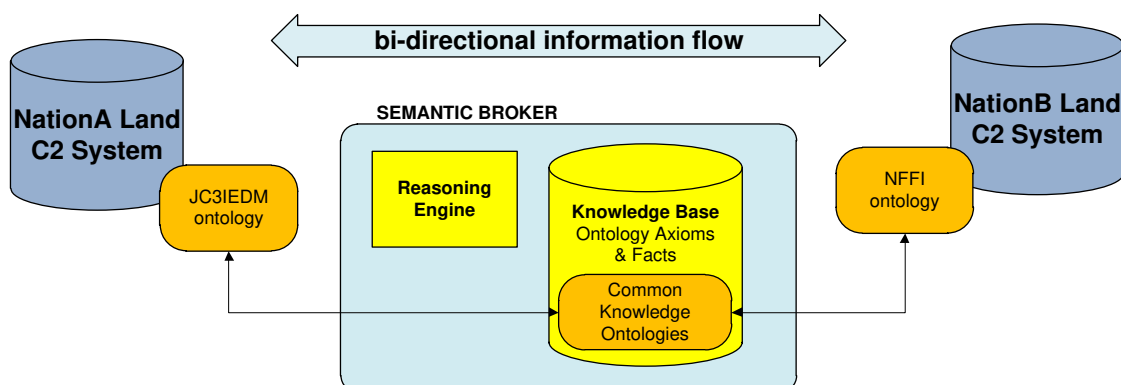
PÁLFI Attila István

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Itt merül fel, mit és hogyan kell összekapcsolni és átküldeni, itt derült ki, hogy néhány pontban nehezíti a dolgot, hogy a meglévő NATO adatmodell és a NFFI nem kompatibilisek egymással, ezt egy ábrával is szemléltetném:

4. ábra JC3IEDM és NFFI inkompatibilitása¹⁰

Ennek megoldására jött létre az úgy nevezett „Szemantikai Bróker”, amelynek a feladata, hogy biztosítsa az adatok átvitelét a JC3IEDM és NFFI között, az alábbi ábra mutatja meg a működését:

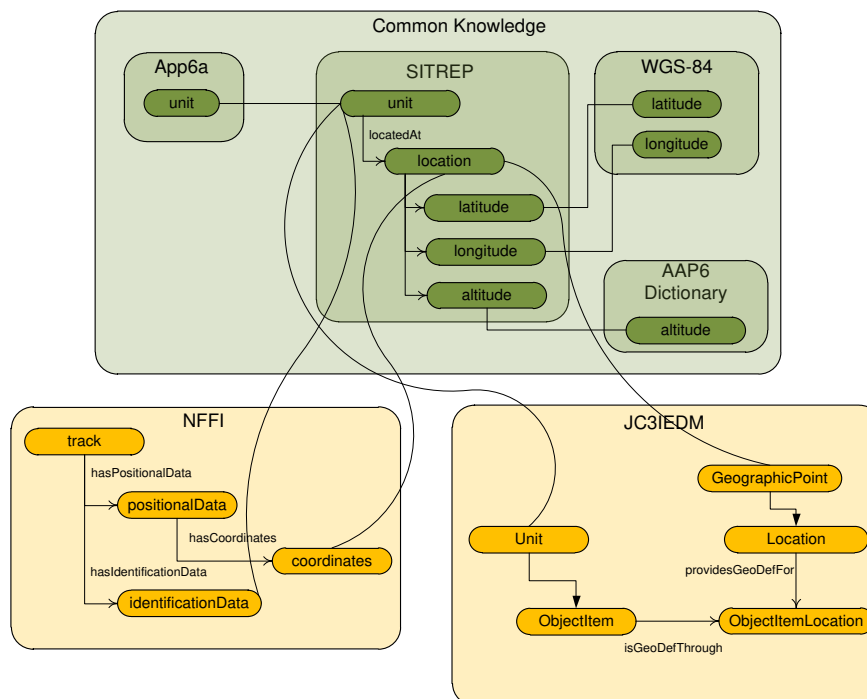
5. ábra: „Szemantikai Bróker”¹¹

Egy NATO rendszer sémájával szeretném szemléltetni, miért fontos a JC3IEDM-t és az NFFI-t összehangolni a NATO kapcsolat során:

⁹ NFFI (C3 előadás)

¹⁰ Semantic Mediation of NATO C2 Systems Based on JC3IEDM and NFFI Ontologies (1. ábra)

¹¹ Semantic Mediation of NATO C2 Systems Based on JC3IEDM and NFFI Ontologies (2. ábra)

6. ábra: NFFI, JC3IEDM és egy működő rendszer kapcsolata¹²

E feladat megvalósításához XML¹³ formátumot használnak, amit a későbbiek során illeszteni kell az első részben kiválasztott geológiai megjelenítő rendszerhez, itt kellett kiválasztani a későbbi fejlesztő rendszert is, ami biztosítja a jövőben történő fejlesztések és rendszerek illesztését és új modulok beépíthetőségét.

5.sz. logó: XML logó

6.sz. logó: MIP logó

A NATO alkalmazásoknál új elvárás a MIP¹⁴, azaz Multilateral Interoperability Programme, magyarul egy átjárhatóságot biztosító program csomag vagy rendszer, amit a NATO le is minősíti, amikor benyújtja bevizsgálásra a programfejtője, hogy ellenőrizték a MIP megfelelést, mert innentől lesz használható a NATO felé a kifejlesztett új rendszert, amit a 3 cikkemben mutatok be.

¹² Semantic Mediation of NATO C2 Systems Based on JC3IEDM and NFFI Ontologies (3.ábra)

¹³ XML specifikáció

¹⁴ MIP specifikáció

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PÁLFI Attila István

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

7.sz. logó: Visual Studio logó

Fejlesztő rendszer kiválasztásánál a mai idők trendjét kell követni, hogy ezzel biztosítva legyen a későbbi fejlesztések lehetősége, így kénytelen voltam a Microsoft fejlesztő rendszerét választani, mivel illeszti a legkönnyebben az XML, MySQL, PostgreSQL és geológiai megjelenítő közötti kapcsolatot, ekkor esett a választás a Microsoft Visual Studio 2013¹⁵-as változatára.

A program csomag kiválasztásának utolsó feladata a GIS és Visual Studio közötti kapcsolat létrehozása volt, amit nem könnyített meg, hogy 4 uralkodó illesztő csomag versengett a győztes címért, amik a következők voltak:

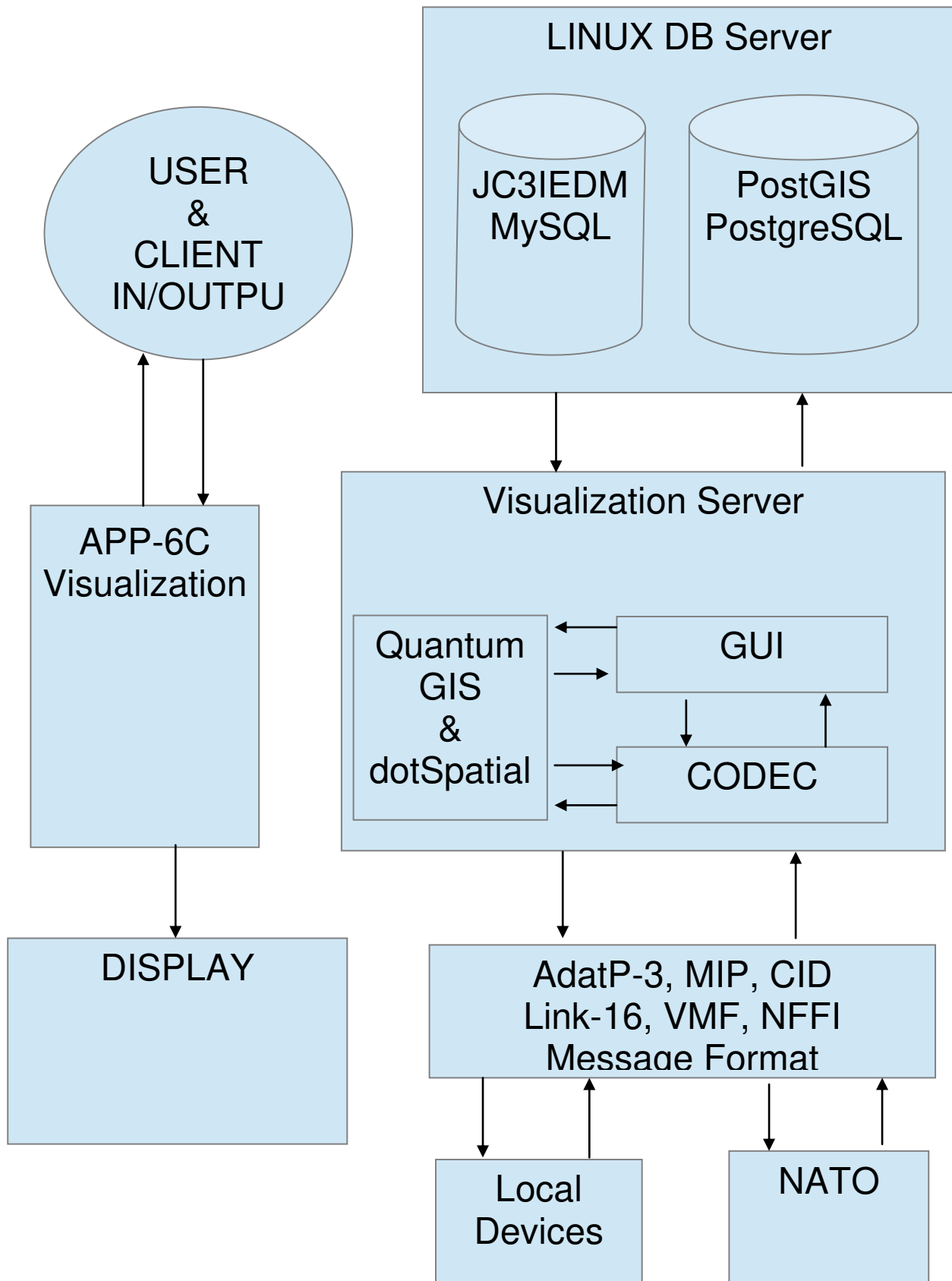
Végezetül a DotSpatial lett a legjobban fejlődő, ezt fejlesztik a legrégebb óta és nem utolsó sorban, erre épült a MapWindow6 és HydroDesktop, így mutatja, hogy érdemes ráépíteni számos rendszert. A MapWinGIS, sajnos OCX alapú, így nem tudja biztosítani a könnyű illesztést!

Rendszer megvalósulási vázlata:

¹⁵ Microsoft Visual Studio specifikáció

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PÁLFI Attila István

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

ÖSSZEFOGLALÓ

Az általam kiválasztott adatbázis szerver és modell megfelel az új kor igényeinek, és az adatmodell, tároló rendszer programcsomag napról napra történő fejlesztésének köszönhetően hosszú távú fejlesztést tesz lehetővé, amit kiegészítve a naponta bővülő adatmezőkkel, gyors fejlődést tesz lehetővé.

Kutatásom itt kezdődik, amelynek célja, hogy minél szerteágazóbb kapcsolódást biztosítsak a meglévő és leendő informatikai rendszerekhez a kapcsolódások terén.

A cikksorozatam következő harmadik részében a vizuális bemeneti és kimeneti eszközök illesztő programjának és felületének irányvonalait tárom fel.

Kulcsszavak: HUTOPCCIS, MySQL, PostgreSQL, Quantum GIS, GRASS, GDAL, PostGIS, OSGeo, C2, C4

Keywords: HUTOPCCIS, MySQL, PostgreSQL, Quantum GIS, GRASS, GDAL, PostGIS, OSGeo, C2, C4

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

1. Dr. Furján Attila alezredes nemzetvédelmi egyetemi közlemények
2. Követelmények a tábori C2 rendszer szoftver beszerzési eljárásához
3. Microsoft SQL Server user guide on install DVD
4. PostgreSQL <http://www.postgresql.org/files/documentation/pdf/9.3/postgresql-9.3-A4.pdf>
5. MySQL <http://dev.mysql.com/doc/mysql-monitor/2.3/en/mem-reference-requirements.html>
6. Oracle http://docs.oracle.com/cd/B28359_01/install.111/b32006/reqs.htm
7. JC3IEDM https://mipsite.lsec.dnd.ca/Public%20Document%20Library/04-Baseline_3.1/Interface-Specification/JC3IEDM
8. JC3IEDM MySQL adatbázis <https://netlab.gmu.edu/JBML/OpenSource/jc3iedm-total.sql>
9. JC3IEDM alkalmazás <https://cisart.wordpress.com/tag/jc3iedm/>
10. C4NET <https://c4net.codeplex.com/releases/view/113391>
11. JC3IEDM sql https://mipsite.lsec.dnd.ca/Public%20Document%20Library/04-Baseline_3.1/Interface-Specification/JC3IEDM/JC3IEDM-Annex%20P-SQL%20Script-3.1.4.pdf
12. ADatP-3 (Allied Data Publication 3) <http://systematic.com/defence/products/a/military-messaging/adatp-3/>
13. U.S. Message Text Formats (USMTF/MIL-STD-6040 (B)) <http://systematic.com/defence/products/a/military-messaging/usmtf/>
14. MIP http://en.wikipedia.org/wiki/Multilateral_Interoperability_Programme
15. NFFI (NATO Friendly Force Information)
http://community.rti.com/sites/default/files/STANAG5527_NFFI14_original.xsd
16. NFFI (C3 előadás) http://www.afcea.org/europe/events/tne/08/documents/05_FriendlyForceInformationSharing-RPorta.pdf

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PÁLFI Attila István

**Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám**

17. FFT <http://www.military.com/news/usmc/fft.html>
18. Force Tracking System in SOF applications
<http://hadtudomanyiszemle.zmne.hu/docs/Volume8/Issue4/pdf/08.pdf>
19. Force Tracking Systems in the Battlefield of Afghanistan <http://psharg.com/Karoly%20Krisztian.pdf>
20. LINK – 16 , NATO STANAG 5516
21. Variable Message Format (VMF), MIL-STD-6040
22. NATO Friendly Force Interoperability standard, NATO STANAG 5527
23. Multilateral Interoperability Programme, <http://www.mip-site.org/>
24. NATO STANAG 5525 (MIP specikáció)
25. Extensible Markup Language Schema <http://www.w3.org/XML/Schema>
26. TADIL J Message Standard, MIL-STD-6016
27. JTIDS Szstem Segment Specification (SSS) (DCB79S4000C)

A BEFOLYÁSOLÁS MŰVÉSZETE

THE ART OF INFLUENCE

A mai komplex válságok kezelése széleskörű eszközrendszert igényel. A klasszikus tűzerőre és manőverekre épülő kinetikus hadviselési módszerek nemcsak kiegészülnek, hanem sok esetben kiváltásra kerülnek nem kinetikus eszközökkel, illetve eljárásokkal. A sikerhez változásokat, hatásokat kell elérni az ellenérdekelt fél politikai, gazdasági és civil környezetében. A hatások kiváltása nagyrészt nem kinetikus eszközök alkalmazásával az információs térben történik, amelyek célpontja a civil környezet. A „szívek és lelkek” megnyerése kommunikációs eszközök és technikák igénybe vételével történik. Ezeket a tevékenységeket foglalják keretbe az információs műveletek, mint integráló katonai funkció, amelyekben kulcsszerepet töltenek be a lélektani műveletek.

The management of today's complex crises requires broad range of capabilities. The classical methods of kinetic warfare based on firepower and maneuvers are not only complemented, but in many cases are replaced by non-kinetic means or methods. To achieve success necessitates desired effects in the political, economic and civilian environment of the opposing parties. The information environment is impacted by mostly non-kinetic means which target the civilian environment. Communication tools and techniques are being used to win the "hearts and minds" of people. Information operations as an integrating military function provide a framework for these activities, where psychological operations play a key role.

„Csak két hatalom létezik a világon: a kard és a szellem.
Hosszú távon azonban a szellem mindig meghódítja a kardot.”
Bonaparte Napóleon

BEVEZETÉS

Az ellenség harci moráljának megtörése mindig szerves része volt a hadviselésnek. Klasszikus példája a katonai erőre épülő elrettentés, ami a hidegháborúban az atomfegyverekre épülő kölcsönösen bebiztosított megsemmisítés doktrínájában érte el csúcspontját. Úgy is fogalmazhatunk, hogy az elrettentés politikája a hagyományos fegyverek esetében nem mindig vált be, ugyanakkor a legnagyobb pszichikai hatással rendelkező atomfegyverek esetében működött. A mai komplex válságok kezelése viszont széleskörű eszközrendszert igényel. A klasszikus tűzerőre és manőverekre épülő kinetikus hadviselési módszerek nemcsak kiegészülnek, hanem sok esetben kiváltásra kerülnek nem kinetikus eszközökkel, illetve eljárásokkal.

A módszer bizonyos részei nem újak, az egész inkább filozófiai változást jelent az tervezés – végrehajtás – felülvizsgálat folyamatában. Az eljárás a minél több célt elpusztítani elv helyett, az ok-okozati összefüggésre, a hatások elemzésére koncentrál, és nagymértékben támaszkodik az információs műveletek, mint integráló katonai funkció nyújtotta lehetőségekre. Habár itt alapvetően modern válságkezelő katonai műveletekről beszélünk, de a tervezett végállapot, vagy véghelyzet és a kitűzött célok eléréséhez szükséges tevékenységek, erőfeszítések messze túlmutatnak a katonai cselekményeken. A sikerhez változásokat, hatásokat kell elérni az ellenérdekelt fél politikai, gazdasági és civil környezetében.

A hatások kiváltása nagyrészt nem kinetikus eszközök alkalmazásával az információs térben történik, amelyek célpontja már elsősorban nem az ellenség, hanem a civil környezet. Ez a tendencia egyértelműen megfigyelhető az afganisztáni ISAF misszióban a többségében bizonytalan civil lakosság fókuszba állításával. A műveletek fő célja az ő befolyásolásuk, a „szívek és lelkek” megnyerése kommunikációs eszközök és technikák igénybe vételével. Ezeknek a tevékenységeknek adnak keretet az információs műveletek, mint integráló katonai funkció, amelyekben kulcsszerepet töltenek be a lélektani műveletek.

Tanulmányomban a lélektani műveletek funkcióját és feladatait vizsgálom a NATO információs műveletek rendszerében. Elemzem a NATO, USA doktrínákban bekövetkezett változásokat és gyakorlati példákon keresztül szemléltetem a lélektani műveletek növekvő szerepét napjaink konfliktusaiban.

STRATÉGIA KONTEXTUS

A NATO lélektani műveletek (PSYOPS) stratégia kereteit a NATO Stratégiai Kommunikáció irányelvei¹ határozzák meg. A NATO stratégiai kommunikációt, mint a Szövetség katonai és civil kommunikációs képességeit a legfelső politikai-katonai szinteken összefogó diszciplínát a Strasbourg/Kiehl-ben 2009-ben elfogadott deklaráció² hívta életre. Kommunikáció a stratégiai szinteken ezt megelőzően is létezett, ugyanakkor a mai információs környezetben felértékelődött a NATO akcióiról kialakult kép, amely közvetlen hatással lehet a Szövetség műveleteinek és politikáinak sikerességére. Ez koherens szervezeti megközelítést, világos definíciókat és hatékony együttműködést követel meg a különböző diszciplínák között. Az irányelvnek megfelelően ide tartoznak a nyílt diplomácia (Public Diplomacy), média ügyek (Public Affairs), katonai média ügyek Military Public Affairs, információs műveletek és lélektani műveletek.

A lélektani műveletek kiemelt szerepét mutatja, hogy a hivatkozott dokumentum azonos szinten kezeli az információs műveletekkel. Ugyanakkor a 2009-ben megjelent NATO Összhaderőnemi Információs Műveleti Doktrína³ az információs műveletek képességei közé is sorolja a lélektani műveletek (PSYOPS) mellett a civil-katonai együttműködést (CIMIC), kulcsvezetőkkel való kapcsolattartást (KLE), megtévesztést, megjelenést-arculatot, műveleti és információ biztonságot, elektronikai hadviselést (EW) és a számítógépes hálózati műveleteket (CNO).

Nem ad viszont egyértelmű iránymutatást az említett képességek, illetve képességelemek és az információs műveletek közötti viszony vonatkozásában és ez nem tükröződik az egyes képességek doktrínáiban sem.

A doktrína elfogadása ugyanakkor jelzi a törekvést az információs műveletek egységes értelmezésére, viszont három tagország – USA, Németország, Olaszország – nemzeti fenntartással élt, ami mutatja a különböző koncepcionális megközelítést a témában. Az információs műveletek a definíció szerint: *„Információs művelet egy olyan katonai funkció, ami tanácsot ad és koordinál a katonai információs tevékenységek vonatkozásában annak érdekében, hogy létrehozza a kívánt hatásokat az ellenség, potenciális ellenség és más Észak-atlanti Tanács által jóváhagyott csoportok akaratában, megértésében és képességeiben a Szövetség küldetésének támogatására.”*⁴

A meglehetősen hosszú fogalmi leírást kiegészíti egy másik meghatározás a befolyásolási tevékenységek definiálására. *„Információs tevékenységek az információ és az információs rendszerek befolyásolására irányulnak, amelyeket bárki végezhet és védelmi rendszabályokat is tartalmaznak.”*⁵

Az információs műveletek fókuszja az ellenség, potenciális ellenség, illetve a jóváhagyott csoportok akarata megértése és képessége. Bár a NATO szintjén sem elfogadott hivatalosan, de ez nagyon hasonló a korábbiakban említett ha-

¹ NATO Strategic Communications Policy <https://publicintelligence.net/nato-stratcom-policy> (letöltve: 2014. május 02.)

² <http://www.stratcomcoe.org/Organisation/History.aspx>

³ AJP-3.10 Allied Joint Doctrine For Information Operations

⁴ Allied Joint Doctrine for Information Operations I-3., <http://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf> (letöltve: 2014. január 15.) (szerző fordítása)

⁵ Uo. 1-3. (szerző fordítása)

tásalapú műveletek elméletéhez. Ezt támasztja alá, hogy nagyobb hangsúlyt helyez az ok-okozati megközelítésre, mint a hagyományos célközponthú veszteségokozásra.⁶

Ez a koncepció megfelel a katonai gondolkodásban a hidegháború után bekövetkezett változásoknak, melyek során előtérbe kerültek az érdekérvényesítés indirekt formái.⁷ Ugyanakkor az elmúlt évtizedek válságkezelő konfliktusai bebizonyították, hogy az információs-technológiai fölény csak egymással összevethető felek esetén jelent előnyt, viszont aszimmetrikus konfliktusokban nehezen vagy egyáltalán nem érvényesíthető. A balkáni és afganisztáni katonai műveletek tapasztalatai rámutattak, hogy felértékelődött az információs műveletek kognitív dimenziója. A „szívekért és lelkekért” zajló küzdelem során előtérbe kerültek a befolyásolási tevékenységek.

A doktrína első fejezet negyedik szakasza az információs műveletek három egymással összefüggő területeit tárgyalja. Először azokat az információs tevékenységeket, amelyek az ellenség percepcióinak és attitűdjeinek befolyásolására irányulnak, másodsor, amelyek a Szövetség mozgásszabadságát biztosítják az információs környezetben, végül pedig az ellenség vezetés-irányítási, felderítő, megfigyelő, célkövető és fegyver rendszereinek megbontását célozzák.⁸

A Szövetség viszonylag frissnek számító, 2012-ben megjelent Információs Műveleti irányelvei⁹ rámutatnak, hogy az információs tevékenységek integrálása és szinkronizálása a tervezésbe, illetve végrehajtásba a műveletek teljes spektrumában fontos kritériuma a sikernek. Ezeket a tevékenységet foglalja keretbe a stratégiai kommunikáció a NATO Központban, illetve az információs műveletek a Szövetség parancsnoki és haderőstruktúrájában.

Az irányelvek szerint ez utóbbi három egymással összekapcsolódó területre fókuszál:

1. „A Szövetség mozgásszabadságának biztosítása és védelme az információs környezetben.
2. A NATO katonai műveletek részeként kialakítani, megerősíteni, befolyásolni, meggyőzni és bátorítani a jóváhagyott célcsoportok attitűdjét, percepcióit és viselkedését.
3. Ellensúlyozni az ellenérdekelt felek vezetési-irányítási képességeit és propagandáját, amelyek képesek támogatni döntéshozatali folyamatait, illetve véleményformáló akcióit.¹⁰”

A dokumentum külön említi a kapcsolatrendszert és koordinációt a stratégiai kommunikáció, katonai média kapcsolatok és a civil-katonai együttműködés vonatkozásában. A lélektani műveleteket viszont csak az ellenpropaganda szempontjából tárgyalja, mely szerint kiemelt szerepe van az ellenérdekelt felek propagandájának elemzésében és az ellentevékenységek támogatásában.

Az irányelvekben külön fejezetet találunk az információs műveletek hírszerzési és célkezelési aspektusairól. A rendkívül komplex információs környezet összetevőinek alapos ismerete és megértése nélkül nem érhető el a kívánt eredmény. Ehhez összadattörzés hírszerzésre, értékelésre és elemzésre van szükség az adott terület politikai, katonai, gazdasági, szociális, infrastrukturális és információs szempontjait illetően.

⁶ Allied Joint Doctrine for Information Operations 1-5. <http://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf> (letöltve: 2014. január 15.)

⁷ Forgács Balázs: Napjaink hadikultúrái, PhD értekezés, ZMNE HDI, 2008. p. 28.

⁸ AJP 3-10. Allied Joint Doctrine for Information Operations 1-7. <http://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf> (letöltve: 2014. január 15.)

⁹ MC 0422/4. NATO Military Policy on Information Operations <https://publicintelligence.net/nato-io-policy> (letöltve: 2014. május 04.)

¹⁰ Uo. (szerző fordítása)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÓZSA Tibor

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

<i>NATO információs műveleti doktrína (2009)</i>	<i>NATO információs műveleti irányelvek (2012)</i>
— katonai funkció; — tanácsot ad és koordinál; — katonai információs tevékenységek; — hatások kiváltása; — ellenség akarata, megértése képessége; — jóváhagyott célcsoportok; — információ és információs rendszerek befolyásolása; — műveleti célok támogatása; — védelmi rendszabályokat is magában foglal.	— törzs funkció; — elemmez, tervez és integrál; — tevékenységek az információs környezetben; — ellenség akarata, megértése képessége; — jóváhagyott célcsoportok; — információs környezet értékelése; — információs tevékenységek koordinációja; — információs hatások kiváltása; — műveleti célok támogatása.

1. ábra: NATO információs műveleti doktrína és irányelvek összehasonlítása
(szerkesztette: Rózsa Tibor, forrás: AJP 3-10. és MC 0422/4.)

A 2009-ben megjelent információs műveleti doktrína és a 2012-ben megjelent irányelvek között egyértelműen hangsúlyeltolódások érzékelhetők. Bár a fogalmi meghatározás nem sokat változott, a műveleti tapasztalatok hatására az irányelvek jól mutatják az integráló funkció megerősödését és a befolyásolási képességek markánsabb megjelenését.

Korábban az információs műveletek fókusza elsősorban az ellenség képességeinek befolyásolására, másodsorban pedig ezen keresztül az akaratára irányult, az újabb értelmezés szerint viszont már a viselkedés, akarat és percepciók jelentik az elsődleges célkitűzést. Ez a gyakorlatban a kognitív tartományú információs műveletek preferálását jelenti a vezetési rendszerek elleni tevékenységekkel szemben.

Ezzel összhangban az is látható, hogy az információs műveletek technikai irányultsága is megváltozott és felértékelődtek a tudati befolyásolást elősegítő képességek. Megnőtt az igény az információs környezet értékelése, elemzése és nem utolsósorban megértése iránt. Mindezek alapján elmondható, hogy a kognitív térben elérni kívánt információs hatások szempontjából, mind a tervezésben, mind pedig a végrehajtás során felértékelődött a lélektani műveletek szerepe. Ebben a folyamatban véleményem szerint fontos funkciót tölt be a célcsoport elemzés, ami alapjául szolgál minden befolyásolási tevékenységnek.

A NATO PSYOPS DOKTRÍNA

A 2007-ben kiadott NATO Lélektani Műveleti Doktrína¹¹ szerint a lélektani műveletek megtervezett pszichológiai tevékenységek, amelyek kommunikációs és más módszereket alkalmaznak jóváhagyott csoportok attitűdjének, magatartásának és viselkedésének megváltoztatása érdekében, ezáltal befolyásolva a politikai és katonai célkitűzések elérését. Ezt a viszonylag szűk, a befolyásolási tevékenységek lélektani dimenziójára koncentrált értelmezést terjeszti ki a NATO Katonai Bizottság 2012-ben kiadott iránymutatása¹² és lényegében minden megtervezett tevékenységet figyelembe vesz a jóváhagyott csoportok befolyásolása szempontjából.

¹¹Allied Joint Doctrine for Psychological Operations AJP-3.10.1(A) <https://publicintelligence.net/nato-psyops> (letöltve: 2014. március 30.)

¹² MC 402/2. <https://publicintelligence.net/nato-psyops-policy> (letöltve: 2014. május 04.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÓZSA Tibor

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Minden katonai tevékenységnek van pszichikai hatása is, ugyanakkor a tervezett lélektani műveletek ennél többet és mást jelentenek. Különösen igaz ez napjainkban az információáramlás sebességének felgyorsulásával és az információs technikák tárházának rendkívül széles választékával.

Az eszközök kibővülésével ugyanakkor mit sem változott a cél, amely továbbra is a különböző célcsoportok percepcióinak, attitűdjének és magatartásának számunkra kedvező irányba történő befolyásolása. Ez persze a célközönség történelmének, kultúrájának, nyelvének és szimbólumrendszerének alapos ismeretét feltételezi. Ezek nélkül a ledobott röplap, a bejátszott videoklip vagy az út menti óriásplakát nem éri el a kívánt hatást. Sőt, akár az eredeti szándékkal ellentétes következményekkel is járhat, jelentős presztízsvesztést okozva a készítőnek.

A NATO értelmezésében a PSYOPS rendeltetése, hogy a Szövetség politikai és katonai céljai támogatása érdekében indukálja vagy megerősítse az Észak-atlanti Tanács által jóváhagyott csoportok percepcióit, attitűdjét és viselkedését. Ezen túlmenően a PSYOPS csökkentheti a saját erőket, helyi lakosságot és más NATO számára fontos csoportok ellen irányuló ellenséges propaganda hatásait.

A fentiekből látható, hogy a Szövetség a pozitív megközelítés jegyében elsősorban a saját célkitűzései érdekében meg kívánja erősíteni az ezzel egyetértőket, illetve maga mellé állítani az el nem kötelezetteket. Ez a megközelítés tükrözi az elmúlt időszak műveleti tapasztalatait, hiszen például Afganisztánban a „szívekért és lelkekért” folyó harc legfőképp a nagyszámú bizonytalan civil lakosra fókuszált.

A NATO PSYOPS doktrína értelmezésében a lélektani műveletek három fő célkitűzése¹³ a következő:

1. *„Gyengíteni az ellenség vagy potenciális ellenséges csoport akarátát.*
2. *Megerősíteni a baráti csoportok elkötelezettségét.*
3. *Megnyerni a bizonytalan vagy el nem kötelezett csoportok támogatását és együttműködését.”*

Ezek alapján megállapítható, hogy a lélektani műveleti tevékenységek jellegükből adódóan az információs műveletek három célkitűzése közül legalább kettőre, a célcsoportok akarátának és megértésének befolyásolására irányulnak. A lélektani műveletek működési területe egyértelműen a kognitív dimenzió. A hatásgyakorlás a célcsoportok tudatában történik és célja a meglévő beállítottság, illetve motiváció megváltoztatása, ami jó esetben a számunkra kedvező magatartásban nyilvánul meg.

Ez a tevékenység megalapozott kulturális, szociológiai ismeretek nélkül nehezen elképzelhető, hiszen egy többnyire eltérő történelmi és kultúrájú információs környezetben emberek véleményét, beállítódását és viselkedését befolyásolni csak mélyreható szakértelem birtokában lehet.

Az ok-okozati összefüggések és a lakosság motivációinak nem kellő ismerete egy információs kampány teljes sikerességéhez vezethet. Ez úgy gondolom igen hangsúlyos feladat és például Afganisztánban, több mint egy évtized intenzív NATO művelet után is komoly kihívást jelent az ezzel foglalkozó szakállomány és a parancsnokok részére egyaránt.

A probléma, amit Clausewitz a „háború kódéneke” nevezett nem új keletű. Az ellenségről és országáról gyűjtött információ, illetve ennek problematikája Clausewitz „A háborúról” című művében is tetten érhető. A szerző úgy fogalmaz, hogy minden felderítő jelentés hamis és inkább a negatív információkat tekintjük hitelesnek, mint a pozitívot.¹⁴ Ez a jelenség a modern kori hadviselésben is egyértelműen igaz. Az információ megszerzése, illetve ennek megakadályozása, vagy „hamisítása” alapján véve ma is hasonló elvek mentén történik, de jóval fejlettebb technológiai szinten.

Álláspontom szerint ugyanakkor napjaink konfliktusai rávilágítottak a „háború kódéneke” jelenkori paradoxonára is. A legmodernebb felderítő-megfigyelő technikai eszközök sem képesek az ellenség szándékát és motivációját előre jelezni,

¹³ AJP-3.10.1(A) Allied Joint Doctrine for Psychological Operations <https://publicintelligence.net/nato-psyops> (letöltve: 2014. március 30.) (szerző fordítása)

¹⁴ <http://www.gutenberg.org/files/1946/1946-h/1946-h.htm#link2HCH0006> (letöltve: 2013. június 09.)

ezáltal, különösen aszimmetrikus hadviselés során az információs fölényt nem, vagy nagyon korlátozottan lehet a modern harcmezőn kihasználni.

Egyrészt a harcmező fogalma lényegében meghatározhatatlanná vált, másrészt a katonák és civilek közötti határvonal eltűnésével az ellenség láthatatlanná vált. Ebben a helyzetben a technikai eszközök alkalmazása nem váltotta be a hozzájuk fűzött reményeket, ezért előtérbe kerültek a korábban kevésbé hangsúlyos befolyásolási információs tevékenységek.

MI AZ A MISO?

A NATO 28 nemzete által elfogadott közös dokumentum mindig a konszenzus elvére épül és a tagországok közötti interoperabilitás jegyében születik meg. Ez ugyanakkor nem zárja ki, hogy egy tagország a saját doktrínájában bizonyos mértékig más megközelítést, illetve eltérő terminológiát alkalmazzon. Ez persze az egységes értelmezést nem segíti, és az is lényeges szempont, hogy napjaink műveletei Szövetségi kötelékben, vagy alkalmi koalícióban zajlanak.

Az Egyesült Államok hadserege 2010-ben új megnevezést adott az addig PSYOP néven használt képességnek. Ennek egyik célja szakítani a korábbi elnevezéshez tapadt negatív előítéletekkel, illetve tartalmilag is megújítani a lélektani műveleteket. A névváltozást hamarosan egy új doktrína kiadása is követte.¹⁵

A JP 3-13.2 Katonai Információ Támogató Műveletek¹⁶ néven 2011 decemberében megjelent összhaderőnemi szintű kiadvány szerint a MISO: „külföldi csoportok irányába történő szelektált információk és indikátorok közvetítésére tervezett műveletek, a külföldi kormányok, szervezetek, csoportok és egyének érzelmeinek, motivációinak, tárgyilagos érzékelésének és végső soron a viselkedésének befolyásolása érdekében, a kezdeményező céljainak megfelelő módon.”¹⁷

A meghatározás lényeges eleme, hogy a széles spektrumú információs tevékenységek kizárólag külföldi csoportokat célozhatnak meg. A MISO-t az Egyesült Államok katonai, politikai és gazdasági hatalmával kapcsolatos percepciók megalapozására és megerősítésére alkalmazzák. Konfliktusokban erőskszorozó tényezőként gyengítheti az ellenség harci erejét, csökkentheti a civil környezet zavaró hatásait, minimalizálhatja a járulékos veszteségeket és maximalizálhatja a műveletek támogatását a helyi lakosság részéről.¹⁸

A doktrína bemutatja a MISO funkcióját az információs műveletek rendszerében és viszonyát a többi kommunikációs képességgel. A releváns NATO dokumentumhoz hasonlóan az átfogó kormányzati szintű keretet itt is a stratégiai kommunikáció biztosítja, amely összpontosítja a különböző hatalmi eszközöket és tevékenységeket az üzenetek és akciók szinkronizálása érdekében.

Kiemelten tárgyalja a MISO központi szerepét az információs műveletekben és iránymutatást ad a MISO integrálására a tervezés és végrehajtás teljes folyamatában. Ezt a feladatot az információs műveleti főnök felelősségébe utalja, akit a nem túl szerencsés megfogalmazás szerint erre kijelölnek, hiszen ez azt sugallja, hogy ilyen beosztás alap esetben nincs rendszeresítve.

A továbbiakban elemzi a MISO viszonyát néhány, az információs műveletek szempontjából lényeges képességgel, úgymint a számítógépes hálózati műveletek, katonai megtévesztés, műveleti biztonság elektronikai hadviselés és média ügyek.

Utóbbi vonatkozásában hangsúlyozza, hogy bár teljesen külön képességekről van szó, de szükséges egymás erősítése és ez koordinációt, illetve összehangolást igényel. Erre vonatkozóan viszont további eligazítást nem kapunk, a

¹⁵ <https://publicintelligence.net/psychological-operations-are-now-military-information-support-operations> (letöltve: 2014. május 10.)

¹⁶ Military Information Support Operations

¹⁷ JP 3-13.2 Military Information Support Operations I-1. (szerző fordítása)

¹⁸ JP 3-13.2 Military Information Support Operations I-1.

gyakorlati tapasztalatok is azt mutatják, hogy ennek megvalósítására nincsenek kialakult mechanizmusok és sok esetben a személyes kapcsolatokon múlnak.

A civil-katonai együttműködéssel való kapcsolat viszont hiányzik a felsorolásból. Az afganisztáni tapasztalatok egyértelműen bebizonyították, hogy a CIMIC tevékenységek „népszerűsítése” az információs kampány lényeges eleme, amelyben a lélektani műveletek központi szerepet tölt be. Ezen túlmenően egy adott terület civil környezetének értékelése minden szükséges alap információt tartalmaz a célcsoportok elemzéséhez. Ez is alátámasztja az információs tevékenységek és képességek koordinációjának szükségességét mind a tervezési folyamat, mind pedig a végrehajtás teljes spektrumában.

Az amerikai lélektani műveleti terminológiában és doktrínában bekövetkezett változások véleményem szerint több ponton előremutatóak és jól tükrözik az információs környezet komplex jellegét. A MISO, mint katonai képesség, egy átfogó rendszer részeként jól behatárolható funkcióval és feladatokkal rendelkezik. Ennek megfelelően a korábnál nagyobb hangsúlyt kapott a képességek közötti koordináció – a civil-katonai kapcsolatokat leszámítva – szükségessége, ami az elmúlt évek műveleti tapasztalatainak egyik hozadéka. A névváltoztatás célja az lehetett, hogy a PSYOP-hoz tapadt negatív viszonyulástól megszabaduljanak, ezáltal is növeljék a befolyásolási tevékenységek hitelét és elfogadottságát.

Elképzelhetőnek tartom, hogy az „átkeresztelés” a NATO vonatkozásában is hozzájárulna a képesség megújításához és csökkentené a vezetői szinteken időnként még mindig érezhető, tartózkodó hozzáállást a lélektani műveletekhez. Ismereteim szerint néhány tagországban a koncepció kidolgozás már elindult ebbe az irányba.

PSYOPS TECHNIKÁK ÉS TERMÉKEK

A különböző csoportok tudatának befolyásolása célzott üzenetek eljuttatásával történik. Ennek módszereit egyik oldalról a rendelkezésre álló platformok, idő és természetesen a források, másik oldalról pedig a célcsoportok elérésének módjai határozzák meg.

Az elemzés-értékelés során kiemelt szempontként kell kezelni a különböző csoportok befogadó készségét és az üzenetek eljuttatásának mérhetőségét. A lélektani műveletek egyik alapvető jellemzője, hogy az üzeneteket kontrollált módon, külső hatások kiszűrésével és célzottan jutnak el a kívánt közönséghez.

A legelterjedtebb módszerek:

- közvetlen kommunikáció;
- röplapok;
- óriásplakátok;
- rádió és TV bejátszások, interjúk;
- közösségi médián közvetített információ.

Álláspontom szerint fontos, hogy az alkalmazott módszer jól illeszkedjen az adott terület információs környezetéhez és „médiafogyasztási” szokásaihoz. Személyes tapasztalatom, hogy például Afganisztánban a helyi kereskedelmi médián – elsősorban a rádión – keresztül széles rétegeket lehet megszólítani.

Ugyanakkor a befolyásolás hatékonysága szempontjából a közvetlen kommunikáció továbbra is az egyik legeredményesebb módszer. Ebben az esetben fő cél a véleményformáló helyi vezetőkkel való személyes találkozó során képviselni mondanivalónkat. Az üzenetekkel kapcsolatos alapelv, hogy hitelesnek, hihetőnek, érthetőnek és beazonosíthatónak kell lenniük.

A hitelesség valós tényeken alapuló információt jelent, de azt nem, hogy minden egyes elemét megosztja az üzenet küldője. Hihetőnek és érthetőnek is kell lennie, ami elsősorban az adott kulturális környezetben való megértést és elfogadottságot jelenti. Ebben a vonatkozásban nagyon fontosak a vizuális elemként használt színek és szimbólumok, ame-

RÓZSA Tibor

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

lyek országonként más tartalommal bírnak. Lényeges szempont az egész tevékenység forrásának beazonosítása, hiszen a NATO csak úgynevezett „fehér PSYOPS”-ot végez. Minden egyes terméknek, legyen az óriásplakát vagy TV bejátszás, egyértelműen utalnia kell a készítőjére.

A fentiek magától értetődőnek tűnnek, de kivitelezésük egyáltalán nem egyszerű, aminek illusztrálására álljon itt egy példa. Az ISAF misszió Afganisztánban való kiterjesztése során használták a katonai konvojok megelőzését tiltó táblák. Alapvető céljai a balesetek megelőzése és az öngyilkos merényletek elleni védekezés voltak. A kampány magától értetődőnek tűnik ennek ellenére korlátozottan nevezhető sikeresnek és néhány év után beszüntették. Ennek okai egyrészt a helyi vezetési kultúrában, másrészt a sorozatos félreértések során a nemzetközi erőket ért presztízavesztésben keresendők.

2. ábra ISAF konvoj megelőzését tiltó tábla.

(Forrás: <http://www.nato.int/isaf/docu/pressreleases/2006/pr061125-301.htm>)

ÖSSZEGZÉS

A lélektani műveletek egyértelműen önálló katonai képesség, de véleményem szerint egyre fontosabb részeleme az információs műveleteknek. Elkülönül a megtévesztéstől és a műveleti biztonságtól, amelyek elsősorban passzív rendszabályok, és céljuk az ellenség félrevezetése, illetve megakadályozása saját műveleteink megzavarásában. A lélektani műveletek aktív befolyásolási tevékenységek, amelyek egyik leglényegesebb eleme a percepciók befolyásolása.

Fontos szerepe van a katonai erőről kialakított megítélésben, ezért a katona tevékenységek lélektani hatása jelentősen hozzájárul a műveleti területen történő elfogadottsághoz. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a nem kinetikus lélektani műveletek befolyásolhatják a kinetikus műveletek célkitűzéseit, és ez fordítva is igaz.

A média ügyekhez hasonlóan a PSYOPS részére is kötelező igazat mondani, de nem kötelező mindent elmondani. A leghatásosabb az, amikor igazat „hazudunk”, tehát valós tényeken alapulnak az üzenetek, legfeljebb nem, vagy csak fokozatosan bontjuk ki a körülmények minden elemét. Általános szabály, hogy hazai célcsoportok irányába nem alkalmazzuk. A PSYOPS lényeges jellemzője, hogy szelektált, de hiteles információk kontrollált módon történő eljuttatásával, egy meghatározott célcsoport befolyásolására törekszik. Legfontosabb cél, hogy hatást gyakoroljon az érzelmekre, ezáltal befolyásolja a viselkedést és szándékot.¹⁹

¹⁹ Haig Zsolt – Várhegyi István: Hadviselés az információs hadszíntéren, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005, p. 286, ISBN 963 327 391 9

A média ügyek ezzel szemben tényszerűen, széleskörű információra építve tájékoztat minden érdeklődőt, annak érdekében, hogy a széles közönség tájékozottságon alapuló döntéseket hozzon.²⁰ Ugyanakkor a média üzenet lényegében „szabad préda”, hiszen a kiadott sajtóközlemény vagy elhangzott sajtótájékoztató „tálalására” nincs ráhatásunk. Gondoljunk csak a hivatalos sajtónyilatkozatból más szöveggörnyezetbe helyezett félmondatokra, az esti híradó témáinak csoportosítására vagy a tények egyéni értelmezésére.

Az információs térben az üzenetek harcolnak a dominanciáért és az „győz”, amelyik a nagyobb figyelmet kapja.²¹ A siker fontos kritériuma a figyelem középpontjába kerülés és ennek a fenntartása. Ebben a média szerepe és hozzáállása kiemelkedő, ugyanis a téma felvezetésétől függően meghatározza a csoportok pozitív vagy negatív viszonyulását.

A kereskedelmi médiák prioritásait elsősorban a halottak, sebesültek száma, illetve a keletkezett károk nagysága jelentik. Pozitív híreket ritkán láthatunk és akkor is csak röviden, amit a különböző radikális csoportok jól megértettek és fel is használnak. Az is megfigyelhető, hogy a figyelem megszerzése könnyebb, mint a fenntartása ezért a csoportok figyelmé hamar eltűnik, és másik üzenet veszi át a korábbi helyét.

Egyes vélemények szerint a modern hadviselés újdonsága, hogy a fizikai és információs téren kívül kiterjed a kognitív dimenzióra is.²² Álláspontom szerint inkább az elmék küzdelmének újszerű változatával állunk szemben, hiszen az információs társadalom ebben a tekintetben is új lehetőségeket és egyben veszélyforrásokat is teremtett. A műveleti terület ma már nehezen behatárolható és az ellenség sem ismerhető fel egyértelműen.

Az elmúlt évtizedek válságkezelő konfliktusai során az információs műveletek jelentős fejlődésen ment keresztül. Ennek során a hangsúlyok a technikai megközelítésről a befolyásolási tevékenységek irányába tolódtak, ami a lélektani műveletek felértékelődéséhez vezetett. A NATO műveleti szerepvállalásának csökkenésével időszerű a tapasztalatok feldolgozása és egy naprakész, koherens doktrína kidolgozása.

Kulcsszavak: információs műveletek, lélektani műveletek, befolyásolás, információs környezet, NATO, percepciók

Key words: information operations, psychological operations, influence, information environment, NATO, perceptions

FELHASZNÁLT IRODALOM

- NATO Strategic Communications Policy
- AJP-3.10 Allied Joint Doctrine for Information Operations
- Forgács Balázs: Napjaink hadikultúrái, PhD értekezés, ZMNE HDI, 2008.
- MC 0422/4. NATO Military Policy on Information Operations
- <http://www.gutenberg.org/files/1946/1946-h/1946-h.htm#link2HCH0006>
- AJP-3.10.1 (A) Allied Joint Doctrine for Psychological Operations
- MC 402/2. NATO Military Policy on Psychological Operations.
- <https://publicintelligence.net/psychological-operations-are-now-military-information-support-operations>
- JP 3-13.2 Military Information Support Operations

²⁰ Uo.

²¹ Uo.

²² David Bergman: Psychological Stealth Bombers: The Cognitive Domain as a Physical Battlefield
www.rusi.org/downloads/assets/Psychological_Stealth_Bombers_RDS_Summer_09.pdf (letöltve: 2014. május 17.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÓZSA Tibor

**Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám**

- Haig Zsolt – Várhegyi István: Hadviselés az információs hadszíntéren, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005, ISBN 963 327 391 9
- David Bergman: Psychological Stealth Bombers: The Cognitive Domain as a Physical Battlefield

**AZ AMERIKAI 173. EJTŐERNYŐSDANDÁR HARCAI VIETNÁMBAN – A JUNCTION CITY
HADMŰVELET****THE BATTLES OF THE 173rd AIRBORNE BRIGADE (U.S.) IN VIETNAM – OPERATION
“JUNCTION CITY”**

A légideszantokról szóló szakirodalomban gyakran felvetődik az ejtőernyős légideszantok alkalmazhatóságának kérdése. A második világháborút követően, a légvédelem jelentős megerősödését látva, sokan kétségbe vonták sikeres bevetésük lehetőségét. Felerősödött ez a vélekedés akkor, amikor megjelentek a légimozgékony csapatok, azaz a helikopteres légideszant szervezete. A cikkben bemutatott vietnámi Junction City bizonyíték arra, hogy olyan feladatokra, ahol rövid idő alatt, nagy távolságra és nagy létszámú deszant harcbevételére van szükség – nélkülözhetetlenek az ejtőernyősök. A hadművelet során ejtőernyős teher deszant eljárással jelentős számú haditechnikai eszközt (aknavetőket, könnyű terepjárókat, hátrasiklás nélküli lövegeket) jutattak el a 173. légideszant dandár részére. Ez fontos szerepet játszott a deszant csapatok harcképességének növelésében.

The question of the applicability of parachute airborne troops is often raised in the literature. After the Second World War, as the air defense was gaining strength, the effectiveness of its applicability was put into question. This kind of surmise was strengthened by the appearance of airmobile forces organized into helicopter airborne troops. Operation “Junction City” in Vietnam, as presented in this article can be regarded as an evidence that parachutists are indispensable where there is a need for the deployment of large number of airborne troops over a long distance within short time-frame. During the operation a significant number of military hardware, such as mortars, light land rovers, recoil-ing weapons, were brought to the 173rd airborne brigade by the parachute airborne method. This played an important role in enhancing the ability of combat capacity.

BEVEZETÉS

Ejtőernyős deszant: a légideszantcsapatok bevetésének legkorábban kialakult, leginkább ismert, egyben leginkább vitatott formája. A második világháború nagy és legendás, egyúttal csak részben sikeres vagy egyenesen sikertelen ejtőernyős műveleteit – a német ejtőernyős hadosztály krétai műveletét, illetve a brit és amerikai ejtőernyősök normandiai ugrásait, vagy hollandiai ledobását a Market Garden hadművelet során – mindenki ismeri. Vajon kudarcot kudarcra halmoztak az ejtőernyősdeszantok a hadtörténelemben? Vagy éppen a siker érdekében elkerülhetetlen alkalmazásuk? Mit hoz a jövő az ejtőernyőscsapatok számára?

AZ AMERIKAI EJTŐERNYŐS LÉGIDESZANTOK A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁN

Az amerikai *ejtőernyős légideszantok alkalmazása* szempontjából a második világháborút követő két évtized során nem történt jelentősebb fejlődés. A koreai háborúban, 1950-ben ugyan bevetettek néhány dandár erejű ejtőernyősdeszantot, Japánból egy gyaloghadosztályból kikülönített zászlóalj-harccsoport saját területen lévő repülőtérré végzett légi szállítására is sor került és ejtőernyős mélységi felderítő csoportokat is alkalmaztak, de ezek a műveletek semmilyen értelemben – gyakran még az alkalmazott haditechnikai eszközök terén sem – haladták meg a második világháborús színvonalat. Bizonyos fejlődést csak az 1951. március 23-án Munszannál bevetett ezredharccsoport erejű deszant jelentett. Ennél

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. TURCSÁNYI Károly – DR. HEGEDŰS Ernő

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

már nagyobb számban alkalmazták a *hátsó teherrámpával rendelkező, korszerű Fairchild C-119 szállítórepülőgépet*, amelynek segítségével – a britektől átvett ejtőernyős gépjármű teherdeszant módszer segítségével – Jeep terepjárókat és könnyű tehergépkocsikat deszantoltak az ejtőernyőscsapatok mozgékonyságának növelése, illetve löveganyagának vontatása céljából. Azonban az amerikai légideszantok Koreában ugyanúgy képtelenek voltak páncélozott harcjárművek deszantolására, mint a második világháborúban. Az ejtőernyősdeszant-csapatok alkalmazási elve a koreai háború alatt főként azon alapult, hogy az ezredharccsoport erejű deszantokat kis mélységben (maximum 50 kilométer) dobták le akkor, ha a szárazföldi csapatok – rendszerint páncélozott szervezeti elemek – aktív és sikeres támadó harctevékenységet fejtettek ki. Az ejtőernyősök az ellenség mögöttes területén az előrevetett osztagok beérkezése előtt elfoglalták és birtokukban tartották azokat a kulcsfontosságú objektumokat (pl. közlekedési csomópontokat és terepszakaszokat), amelyek a gépesített erők műveleteinek sikerességét elősegítették, illetve az ellenfél erőinek visszavonulását meggátolták. A légideszantcsapatokat gyakran vetették be az ellenfél erőinek bekerítése érdekében. Ugyanakkor műveleteik során az amerikaiak egyre inkább rákényszerültek az ejtőernyősdeszantok repülőgépes kiszállítási fázisának rejtésére-fedésére és a ledobózóna térségében települő légvédelem hatékony pusztítására, ami a korai légi előrejelzés (lokátorok) és a légvédelem hatékonyságának növekedését jelzi. Éppen ekkor jelent meg egy újabb, a légvédelmi tűzre kevésbé érzékeny harceljárás: a légideszantok kismagasságú repüléssel történő kijuttatására alkalmas helikopteres légimozgékonyság.¹

A vietnámi háború sem jelentett azonnali előrelépést az ejtőernyősdeszantok tekintetében, hiszen az ilyen szervezetek alkalmazása fokozatosan háttérbe szorult a konfliktus során. *Bizonyos fejlődés ismét csak a teherdeszant-eljárásoknál következett be, hiszen ekkor már C-130 repülőgépről képesek voltak a 7 tonnás M-56 páncélozott lövegrendszer ejtőernyős deszantolására.* Ezt a lehetőséget viszont a dzsungellel fedett terepen folytatott műveleteknél a gyakorlatban nem használhatták ki.

AMERIKAI EJTŐERNYŐS LÉGIDESZANT-MŰVELETEK A KAMBODZSAI HATÁRNÁL

A második világháborút követően a *gázturbinás hajtóművek megjelenése* jelentős mértékben átalakította a légideszantok haditechnikai eszközeit, valamint a lehetséges kijuttatási módok körét. A hagyományos ejtőernyősdeszantok mellett – esetenként azokat kiszorítva, korábbi szervezeteket átalakítva – *Vietnámban megjelent és kifejlődött a helikopteres légimozgékonyság. Ugyanakkor tovább fejlődött az ejtőernyős deszantmód is, amely egyre inkább lehetővé tette nehéz haditechnikai eszközök – köztük gép- és harcjárművek – biztonságos kijuttatását.*

1. ábra. Ejtőernyős aknavetőűteg a Junction City hadműveletben

¹ Turcsányi Károly - Hegedűs Ernő: A légideszant I. Püldo Kiadó, Budapest, 2007, pp. ...

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. TURCSÁNYI Károly – DR. HEGEDŰS Ernő

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

A vietnami háború során az amerikai haderő 1967. február 22-től május 13-ig összességében hadosztály méretű légideszant erőt vetett be. A műveletekben egy ejtőernyős dandár, két különleges műveleti ejtőernyős zászlóalj, nyolc helikopteres légimozgékony zászlóalj és két repülőgépes légiszállítású zászlóalj vett részt. A *kijuttatás* a Saigontól északkeletre és északnyugatra elterülő összefüggő célterületekre *többségében ejtőernyős deszant-módszerrel történt*, ugyanakkor már megjelent a helikopteres deszantok alkalmazása is. Lényegében ez volt a vietnami háború egyetlen nagyszabású ejtőernyős deszant-művelete.

2. ábra. A 173. légideszant dandár katonáinak harci ugrása Katumnál

Az amerikaiak 1967. február 22-én a kambodzsai határnál kezdték meg azt a 72 napos hadműveletet Junction City fedőnéven, amely az egyik legnagyobb amerikai hadművelet volt a Délkelet-ázsiai konfliktusban. Ennek része volt *az amerikaiak által a második világháború óta végrehajtott legnagyobb ejtőernyős művelet is*. A művelet célja az észak-vietnami haderő és a vietkong erőinek kiűzése volt a dél-vietnami fővárostól, a Saigon-tól északkeletre lévő övezetből. Fontos célkitűzés volt továbbá, hogy a művelet során – a korábbi hadművelettől eltérően – megakadályozzák az észak-vietnami erők visszavonulását a szomszédos Kambodzsába. Ilyen értelemben az amerikai haderő egy bekerítő hadművelet végrehajtására törekedett. Ennek érdekében egy olyan, a vietnámi erőket bezáró katlan létrehozását tűzték ki célul, amelynek két oldalát egymástól 16 km távolságra párhuzamosan előrenyomuló gépesített oszlopok, legtávolabbi, gyorsan kiépíthető „falát” pedig légimozgékony és ejtőernyős erők alkották. Az amerikai erők célja a terület bekerítése és átfésülése volt. A gyorsan mozgó szárazföldi alakulatokat két hadosztály, illetve egy dandár és egy páncélozott felderítőezred erőiből állították ki. Helikopteres deszant-móddal nyolc zászlóaljat juttattak ki a kambodzsai határ mellé. A művelet során nagy határszakasz lezárása vált szükségessé, így a helikopteres szállító kapacitás szűkösen bizonyult. A megoldást a nagy tömegben kijuttatható ejtőernyősdeszantok jelentették. Ennek érdekében mozgósítani kívánták a 173. légideszant dandár és az ekkor még ejtőernyős képességű 101. légideszant dandár erőit is.² Végül azonban a rendelkezésre álló rövid idő csak a 173-asok egy harccsoportjának mozgósítását tette lehetővé. Ezt a dandárt korábban az Egyesült Államokból 153 db C-130-as szállítórepülőgép fedélzetén szállították Vietnámba.

² Wright, R. K. – Greenwood, J. T.: Airborne Forces at War. Naval Institute Press, Annapolis, 2007. 150. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

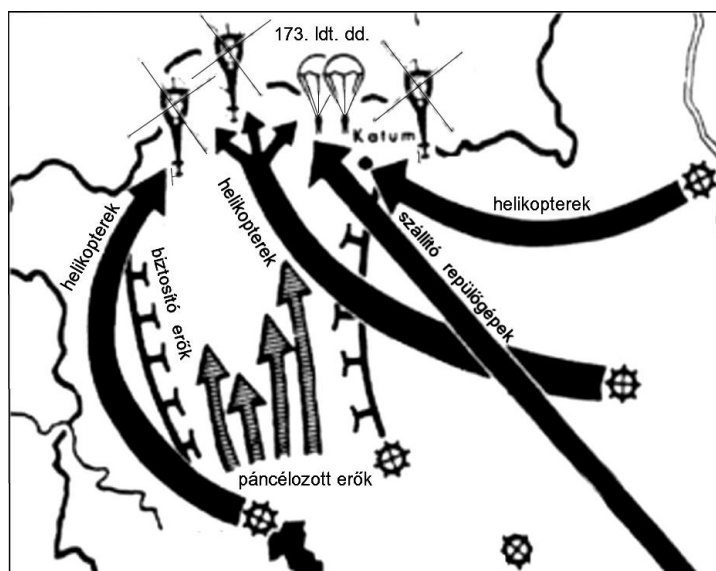
DR. TURCSÁNYI Károly – DR. HEGEDŰS Ernő

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

3. ábra. Az ejtőernyős katonák földet érnek a Junction City hadművelet légideszant fázisában

A légideszant és a gépesített egységek február 21-én foglalták el állásaikat. A deszantokat kiinduló repülőtereiken gyülekeztek. A 173. dandár ejtőernyős harccsoportja a célterületől távoli Bien Hoa repülőtérre gyülekezett, egyúttal őket deszantolták a kialakítandó bekerítés legtávolabbi pontjára is. A kis hatótávolságú helikopteres deszantoknak közvetlenül a szárazföldi csapatok megindulási terepszakasza mögött – alkalmas terepszakaszon – jelölték ki egy-egy gyülekezési zónát.

4. ábra. A Junction City hadművelet légideszantjainak kijuttatási útvonalai

A támadást február 22-én indították meg. Az ejtőernyősdeszantot szállító 23 db C-130-as szállítórepülőgép közül 13 db-on a légideszant dandár 845 ejtőernyőse foglalt helyet, míg a második hullámban érkező további 10 db Herculesen helyezték el a nehézfegyverzetet. A ledobásra 09.00-kor Katun határtelepüléstől három kilométerre északra, egy 2.000x300 méteres száraz talajú rizsföldön került sor. Az ugrás során mindössze 11 fő szenvedett el kisebb sérüléseket, de – a jól felderített ledobózónának köszönhetően – a deszantok nem ütköztek azonnali ellenállásba. Az ejtőernyős

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. TURCSÁNYI Károly – DR. HEGEDŰS Ernő

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

lövészek mellett *deszantolásra került egy ejtőernyős tüzérűteg is*. A haditechnikai eszközöket szállítórepülőgépek 09.25-kor kezdték meg hat 105 mm-es tarack, illetve négy 107 mm-es és hat 81 mm-es aknavető és löszerkészletük, továbbá öt könnyű teherautó, *hat M274 típusú, 106 mm-es hátrasiklás nélküli löveggel felszerelt könnyű terepjáró gépjármű* és egyéb ellátmányok ledobását. A dandár-harccsoport 12.30-kor érte el a műveleti készenléte. Az ejtőernyős ledobózóna jobb és bal oldalán deszantolták a *helikopterrel kijuttatott nyolc zászlóaljat*, nagy szélességben kialakítva a bekerítés „hátsó falát.” A légimozgékony művelet során a harci helikopterek mintegy 300 bevetést repültek, miközben összesen 13 helikopter vált az ellenfél légvédelmének áldozatává.³

A helikopteres és ejtőernyősdeszantok egyaránt megkezdtek támadó tevékenységüket. A hadművelet kezdetén a csapatok – a magas támadási ütem és a sikeres meglepés ellenére – csak kevés észak-vietnámi egységet fedeztek fel. Ugyanakkor támadása során csak a 173. légideszant dandár harccsoportja rövid időn belül az ellenfél hat bázisát számolta fel, jelentős mennyiségű fegyvert, löszert és ellátmányt megsemmisítve. A légierő napi 170-220 közvetlen támogató bevetéssel segítette a szárazföldi erők harctevékenységet.

5. ábra. A művelet során ejtőernyős deszant-eljárással földre tett járművek oszlopa

A további, leszálló módszerrel történő repülőgépes szállítások elősegítése érdekében március 3-ára a 173. légideszant dandár műszaki alegységei alkalmassá tettek egy Katum melletti leszállópályát repülőgépek fogadására. Ezt követően *Saigonból már repülőgépen érkezett a légiszállítási megerősítés: a dél-vietnámi haderő két könnyűlövész zászlóalja*. A megerősítésekre és ellátmányra nagy szükség is volt, mivel ugyanezen a napon a 173-asok alegységei a várostól keletre már kemény harcokba bocsátkoztak.

A hadművelet második szakaszában az amerikai egységek a bekerítés keleti felére összpontosították erőiket, ahol súlyos összecsapások robbantak ki. Az észak-vietnámi erők jelentős utóvédei itt megpróbálták bekeríteni és megsemmisíteni a különálló amerikai egységeket, hogy ezzel fedezzék fő erőik visszavonulását Kambodzsába. A páncélozott felderítő erők, a támogató tüzérség és a közvetlen légi támogatás együttes tüzereje azonban végül meghátrálásra kényszerítette a vietnamiakat. Az utolsó, kisebb összecsapásokra március végén került sor a kambodzsai határ mellett.⁴

³ Tóth Loránd: Ejtőernyős deszant. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1987. 60. o.

⁴ Leo J. Daugherty: A vietnámi háború napról napra. Hajja és Fiai könyvkiadó, Debrecen, 2004. 104. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. TURCSÁNYI Károly – DR. HEGEDŰS Ernő

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

A 173. légideszant dandár harccsoportját március 15-én kivonták a harcokból. Az ejtőernyős bevetések azonban a Junction City hadműveleti területtel szomszédos erdős-hegyes területen, Saigontól északnyugatra, néhány kiegészítő-tisztogató művelettel folytatódtak. Itt az 5. különleges műveleti csoport ejtőernyős egységeit vetették harcba. Április 2-án egy *365 fős ejtőernyős zászlóaljat* vetettek be Phouc Long térségében C-130-as repülőgépek fedélzetéről, bekötött módszerrel. Május 13-án a különleges műveleti csoport újabb *ejtőernyős zászlóalját dobták le 486 fős létszámmal*, egy nehéznáveto-szakasszal megerősítve, ugyanebben a térségben.

OPERATION JUNCTION CITY – AZ ELSŐ ÉS UTOLSÓ NAGYOBB EJTŐERNYŐS MŰVELET

Összességében a Junction City hadművelet részben sikeres volt, hiszen jelentős mennyiségű észak-vietnámi hadianyagot sikerült megsemmisíteni, illetve számos támaszpontot felszámoltak. Az észak-vietnámi haderő és a vietkong erői ugyanakkor a művelet befejezése után néhány hónappal fokozatosan visszazivárogtak a területre, így a siker időlegesen volt mondható. A korábbi, hasonló célú műveletekhez képest mindenképpen sikeres volt ez a hadművelet, hiszen – a nagy mennyiségű légideszant gyors bevetésének, ezáltal a bekerítés legtávolabbi oldala gyors zárásának köszönhetően – a korábbinál jóval nagyobb létszámú észak-vietnámi erőt sikerült megsemmisíteni. A légideszantok létszámának a feladathoz feltétlenül szükséges dinamikus felduzzasztása, a rendelkezésre álló helikopterek korlátozott számának elensúlyozása az adott körülmények között viszont csak a nagy létszámú ejtőernyősdeszant bevetésével volt megoldható.

Az ejtőernyősök alkalmazása jelentős mértékben hozzájárult a hadművelet sikeréhez. A 173. légideszant dandár vietnámi alkalmazása során az is bebizonyosodott, hogy az *ejtőernyős deszantmóddal* a helikopterekhez mérten jóval nagyobb létszámú erők juttathatók ki rövid idő alatt, illetve a helikopterek korlátozott száma esetén egyes feladatoknál kedvező lehet az ejtőernyősdeszantok alkalmazása. Általában a háború során a helikopteres könnyűlövész erők rendszerint az ellenfél közvetlen tűzhatásának kitéve kerültek kirakásra és nagyszámú helikoptert – és így élőerőt is – veszítettek, míg az ejtőernyős csapatok deszantolása veszteségmentesen zajlott. A légi gépesítés szempontjából nem elhanyagolható, hogy *ejtőernyős teherdeszant eljárással* jóval több nehéz haditechnikai eszköz – köztük *gépjárművek, könnyű teherautók* – ledobására került sor a 173. légideszant dandár művelete során. Nagyszámú gépjárműve mellett a dandár – a légimozgékony hadosztályokkal ellentétben – *rendelkezett egy páncélozott harcjárművekkel felszerelt páncélvadász századdal is, így nem csak szárazföldi mobilitása, de a harcértéke (tűzerő, védettség) is magasabb szintű volt a helikopteres szervezetekénél*. A művelet során összevethető a helikoptereken kisebb leszállóznákba, közvetlenül a harctevékenység helyszíne mellett deszantolt gépesítetlen könnyű lövészerők és a harctevékenység helyszínétől távolabbi ledobóznákba ejtőernyővel deszantolt, gépjárművekkel mobilizált erők alkalmazása közötti különbség.

Ugyanakkor kétségtelen, hogy az 1967-es évben vetettek be utoljára ejtőernyősöket tömeges méretben Vietnámban. Ennek számos oka volt: a terep jellege, a térségben tartózkodó erők típusa és a helikopteres légimozgékonyág dinamikus terjedése egyaránt hatással volt a folyamatra. Az ejtőernyős deszant-technikával sikeresen kijuttatható nehezebb haditechnikai eszközök – köztük különféle gép- és harcjárművek – által biztosított előnyöket például nem tudták hatékonyan kiaknázni a terepviszonyok miatt.

A *mélylési felderítés* területén azonban a vietnámi háború további szakaszában is sor került ejtőernyős műveletekre. A szárazföldi haderő és a haditengerészet legalább *tíz esetben hajtott végre ejtőernyős mélylési felderítő műveleteket*, többségében sikerrel (1966. 06. 14. – n. a., 4 fő; 1967. 09. 05. – Dél-Vietnám, 10 fő; 1969. 11. 17. – n. a., 4 fő; 1970. 02. – Észak-Vietnám, 9 fő; 1970. 11. 28. – Laos, 6 fő; 1971. 04. 15. – Észak-Vietnám, 4 fő; 1971. 05. 07. – Ashau-völgy, 4 fő; 1971. 06. 22. – Danang, 4 fő; 1971. 09. 22. – Plei Trap völgy, 4 fő; 1971. 10. 11. La Drang völgy, 10 fő). Kijuttatásukra vagy 6-7000 méter magasságból, éjjel, oxigénlégző készülékkel, vagy könnyű szállítórepülőgépek fedélzetéről, kis magasságból került sor. Ezek a műveletek azonban mindössze rajszintű ejtőernyős bevetések voltak.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. TURCSÁNYI Károly – DR. HEGEDŰS Ernő

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

A 173-ASOK EJTŐERNYŐS MŰVELETEI NAPJAINKBAN

Téved, aki azt hiszi, hogy az ejtőernyős deszantok napja leáldozott, hiszen a második Öböl-háborúban újra sor került dandárszintű bevetésükre. A 173. légideszant dandár 2003. 03. 25. – 04. 09. között észak-iraki területen, egy *Bashur repülőtérén és térségében* végrehajtott légideszant-művelet keretében került bevetésre ismét. A 173. légideszantdandár lövészállományát tartalmazó ejtőernyős deszantlépcső március 26-án szállt fel az olaszországi Aviano légibázisról, 17 db C-17 Globemaster nehéz szállítórepülőgép fedélzetén. A dandár erői az Erbil északi nagyváros térségében elhelyezkedő Bashur repülőtér felett hajtottak végre éjszakai ugrást, összesen 1.000 fő ejtőernyőssel és 160 fő különleges műveleti (Ranger) katonával. A dandárt – ejtőernyős lövész, ejtőernyős tüzér és támogató alegységeket – 20.00-20.37 között könnyű gépjárművekkel együtt egy 1.500x4.500 méteres területre deszantolták. A tömeges ejtőernyős ledobás során – a közepesen erős szél, az éjszakai körülmények és a saras, illetve köves ledobózóna együttes hatásaként – 20 katonára szenvedett lábsérüléseket, köztük 6 súlyosan sérült. (Ez a baleseti veszteség a teljes ugró állomány 1,7%-a volt.) Az ejtőernyősök elfoglalták a repülőtér területét, ahová a szállítógépek második hulláma azonnal megkezdte a megerősítő deszantlépcső és az utánpótlás leszálló módszerrel történő deszantolását. A légideszantok feladata az volt, hogy harci és anyagi támogatást, illetve szervezési-vezetési háttérrel nyújtsanak a kurd gerilláknak és közös műveleteket végezzenek azokkal, ellenőrzés alá vonva a vidék olajlelőhelyeit (Moszul), majd további támadásba kezdve elfoglalják a Bagdad irányába eső Kirkuk nagyvárost.

BEFEJEZÉS ÉS AJÁNLÁS

A 173-asok további iraki harcairól – és a korszerű amerikai, brit, szovjet, német és magyar légideszantok alkalmazásának történetéről, haditechnikai eszközeiről és szervezeteiről – bővebben a Püspöki Kiadónál 2011-ben megjelent „A légideszant II.” című könyvünkben olvashat az érdeklődő közönség. Ebben a kötetben a második világháború végétől napjainkig végeztük el a légideszantok nem teljes körű, de jelentősen kiterjedt, rendszerező, áttekintő, elemző és értékelő vizsgálatát.

„A légideszant II.” című könyv a német, brit, amerikai, szovjet illetve magyar légideszantokat törekszik a teljesség igényével bemutatni. A könyv tárgyalásmódja újszerű, mivel a légideszantok alkalmazási elméletein és azok megalkotóin túl nemcsak az eseményeket mutatja be, hanem a légideszantok harca során alkalmazott valamennyi lényeges haditechnikai eszközt és a szervezetek fejlődését is 1945-től a könyv írásának lezárásáig, azaz 2010-ig. Közel 100 hadműveleti, harcászati és diverziós légideszant-művelet és 250 haditechnikai eszköz kerül ismertetésre e könyvben, 200-nál is több fényképpel, vázlattal és térképmelléklettel. Olyan légideszant-műveletek részleteit és sok vonatkozásban újszerű kritikai elemzését ismerteti a könyv, mint a szovjetek afganisztáni inváziója és gerillák elleni harctevékenysége, az amerikai légideszantok vietnámi helikopteres légimozgékony műveletei, légideszantok bevetése az 1991-es és a 2003-as Öböl-háborúban, illetve alkalmazásuk az amerikai és a szövetséges haderők 2001-től napjainkig zajló afganisztáni hadműveleteinél. Megismerheti az Olvasó a légideszantcsapatok szállítására és deszantolására alkalmazott szállító repülőgépeket és helikoptereket, személyi és teher ejtőernyőket, továbbá a deszantok által alkalmazott harc- és gépjárműveket és tüzérségi eszközöket is.

Kulcsszavak: légideszant hadművelet; ejtőernyős; harci helikopter; szállítóeszköz; ledobó zóna; mélységi felderítés

Keywords: airborne operation; paratrooper; combat helicopter; means of transport; drop zone; deep reconnaissance

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E**DR. TURCSÁNYI Károly – DR. HEGEDŰS Ernő****Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám**

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Leo J. Daugherty: A vietnami háború napról napra. Hajja és Fiai könyvkiadó, Debrecen, 2004.
- Tóth Loránd: Ejtőernyős deszant. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1987.
- Turcsányi Károly - Hegedűs Ernő: A légideszant I. Püldo Kiadó, Budapest, 2007.
- Turcsányi Károly - Hegedűs Ernő: A légideszant II. Püldo Kiadó, Budapest, 2009.
- Wright, R. K. – Greenwood, J. T.: Airborne Forces at War. Naval Institute Press, Annapolis, 2007.

FINANCING TERRORISM WITH SPECIAL FOCUS ON THE INFORMAL REMITTANCE SYSTEM CALLED HAWALA**A TERRORIZMUS FINANSZÍROZÁSA KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A HAVALÁRA, MINT INFORMÁLIS PÉNZTOVÁBBÍTÁSI RENDSZERRE**

The nature of terrorism has been changed significantly at the beginning of the 21. century. Due to the globalisation tendencies, the wars in the Middle-East, the rapid development of mass communication and technology, the widening access to the Internet and to the effects of the media an accelerated spread of extremist ideologies have been witnessed with the use of new and more destructive methods, with not only military but civilian population targets as well. A terrorist attack might happen anywhere, anytime. All these phenomena urge the need for solution to liquidate terrorism.

The most effective way in fighting terrorism is to eliminate its pecuniary and economic background together with hindering its finance. As a result of strict regulations on official cash flow, criminals and terrorists are forced to find ways of transferring money from one part of the world to the other which remains invisible to authorities. Although hawala is flourishing, other anonymous ways of money transfer have appeared on the Internet.

The aim of this study is to introduce hawala, revealing the risks it constitutes in financing terrorism, and -in general- in financial operations linked to illegal activity.

A 21. század kezdetével a terrorizmus is megváltozott. A világ globalizálódása, a közel-keleti háborúk, a technika, ezen belül is a tömegkommunikáció fejlődése, az internet elterjedése, valamint a média hatására megfigyelhető a szélsőséges ideológiák gyors terjedése, új, nagyobb pusztítást okozó módszerek alkalmazása, a katonai célpontok mellett a civil lakosság támadása. Terrorista akciók bekövetkezhetnek bárhol és bármikor. Mindezen jelenségek megoldást sürgetnek a terrorizmus felszámolására.

A terrorizmus elleni harc egyik leghatékonyabb eszköze a pénzügyi-gazdasági hátterének felszámolása, illetve a finanszírozás ellehetetlenítése. A hivatalos pénzforgalom szigorú ellenőrzése következtében a bűnözők és a terroristák is olyan pénztovábbítási lehetőségeket keresnek, amelyek alkalmasak arra, hogy úgy juttassanak el pénzüsségeket a világ másik pontjára, hogy arról a hatóságok ne szerezzenek tudomást. Reneszánszát éli a havalá, de mellette megjelennek az anonim pénztovábbítás interneten történő formái is.

Jelen tanulmány a havalát mutatja be, rávilágítva arra, hogy milyen kockázatot rejt a terrorizmus finanszírozásában, és általában az illegális tevékenységekkel kapcsolatos pénzügyi műveletek során.

INTRODUCTION

International terrorism and organized crime have grown into a size of unprecedented proportions. These two phenomena have become fully connected, mutually providing support to reach their goals. In general terms, terrorism fights to spread an ideology, to build up ethnic conditions favourable from its point of view, whereas organized crime is to acquire material assets to use them in obtaining political and legal economic power.

Both terrorism and organized crime effectively make use of the opportunities globalisation provides. The „shrinking” world, the professional use of high tech appliances and advanced electronic communication channels have led to new forms of crime. Terrorism itself has changed, meanwhile anti-terrorist and law enforcement authorities around the world have acted in a more and more organized way against these two phenomena, which requires legal harmonization, military and law enforcement co-operation and coordination.

The primary intentions are to explore and distract the economic and financial basis of illegal activity (both terrorism and organized crime), to obstruct financing and to explore and cut money flow channels.

The funding and remittance systems of these terror and criminal organizations are adjusted to the technological standards of these days. Conventional methods are still in use, however, modern 21 century technologies have been introduced and applied. Beside crimes committed earlier, cheating and blackmailing on the Internet are the ways of raising funds and the proven hawala, electronic and digital money are used to transfer funds.

THE CHANGE IN TERRORISM

Contemporary terrorism started at the end of the 1960's. The political and economic changes welfare societies in Europe went under launched a wave of modern age revolution which resulted in the extensive spread of extreme left revolutionary ideologies. The best known representatives, the Italian Red Brigades and the West-German Red Army Fraction (Rote Armee Fraction – RAF) are the products of this process. Beside arson, bomb attacks and homicide committed by firearms, their activity is mainly characterised by kidnapping and other forms of blackmail – all in order to collect ransom. Most of their operation is financed from such funds while the rest is from common crimes, theft and robbery. Imprisonment in many cases and the effective counter action have made terrorism a costly "profession" which at the same time has resulted in a more organized activity on the terrorists' side. Since the turn of the century, terrorism has changed. The terrorists of our times are faceless and with their focused bomb attacks their goal is to most unexpectedly and destructively eliminate the target. Their strategy of choosing targets has changed, too. Attacks in the 19-20 centuries were particularly carried out against rulers and church leaders. Today, in addition to typical military targets, civilian targets, objects, and events are attacked, where potentially a large number of people take part. Terrorist attacks on markets, shopping centers, hospitals, sporting events often result in significant civilian casualties.

Globalization, too, has had a significant effect on the change of terrorism. The flow of information, goods and capital has accelerated, and is realised intercontinentally, which brings the peoples of the world closer both in time and space while mutual dependence develops among them, on the other hand the economic gap between modern and poor countries is becoming deeper. This not only led to the latest manifestation of terrorism, called ecoterrorism, but also boosted and helped the activity and cooperation of regular terror organizations. By taking advantage of the opportunities of contemporary communication, not only terrorist organizations like cell operation will be re-interpreted, but new light has been thrown upon their training activity, the spread of information, ideologies and recruitment.

Globalization has obviously influenced organized crime. The term **cross-border international organized crime** developed in the late 1980's, which meant that national law enforcement authorities had to face new challenges. Beside INTERPOL, which was established in 1923, the EU founded EUROPOL (European Police Office) in 1985 to set its goal as the harmonization of legal possibilities for effective action against crime, the creation of a common EU criminal database, the preparation of analyses together with the rapid transmission of information and the promotion of practical cooperation.

Evidently, the degree of cooperation between terror and crime organizations nowadays has never been witnessed before.

The third, statistically detectable reason for the change related to the new manifestations of terrorism lies in the Middle-East wars. The long-continued war in Afganistan has lead to national guerilla war and asymmetric warfare, which is characteristically fought by terrorist groups, outlaw forces fighting for freedom using different methods. This kind of warefare is mainly know for suicide bombing, attacking convoys by home-made explosives. Media also has had and still has major influence on the transformation of terrorism. Live coverage on terror attacks enhances their psychological effect, thereby also help in achieving the goals of terrorist organizations. The radio and TV channels, the websites and the contents of the material uploaded to the internet contribute to spreading new ideologies and to the rapid communication between organizational units.

The most effective tool in the fight against terrorism and criminal organizations is undermining their funding and economic background. As a result of stricker bank regulations, terror and crime organizations extensively use hawala as their means of money transfer, at the same time, they use anonymous remittance systems (Bitcoin,¹ Ukash, Paysafecard²) on the Internet to carry our payment and purchasing.

HAWALA IN WORK

Hawala is an informal remittance system based on the traditional religious values of the early Middle Ages, personal relationships and trust. Its point is to create between two people or businesses in different countries the transmission of funds in a few minutes. Since its operation is outside the bank system, it is practicable in countries where there is no bank system, or it is functioning in an unreliable manner. It is widespread at places where for geographic reasons building a bank is impossible or not worthwhile, or at places where people living in poverty cannot travel to the banks.

It may be best to review its operation through a practical example.³

A Pakistani migrant in London wants to transfer 2000£ to his family in Karachi. One option is to choose the bank system, the other is hawala. The bank charges substantial referral fee for the transaction, in addition it is costly to exchange to rupees - possibly even using intermediate currency. If he is to pick the second option, he looks up a hawala agent (hawaladar) in London and before he gets a password in return, he hands over the transaction fee and the money he would like to send. The password then is provided to the family who meet a hawala agent in Karachi, reveal the password and then receive the money in rupees. Unlike regular bank transaction fees and realised foreign exchange loss, the average transfer fee ranges between 0.25 and 1.25 percent.

The system is obviously a lot more complex than this only transfer. The direction of the cash flow might be the opposite – there is someone who wants to send money to London from Karachi.

The procedure is the same, but in reverse. The London hawala agent practically hands over the same money to a Pakistani student studying in London in pounds that he received from the other Pakistani. You can see that cash flow is not done, the money actually remains in London and Karachi.

The system is built up of thousands of such transactions.

There are only theories how settlement between brokers exactly works. Some experts say that at certain intervals all the brokers settle with each other. Other researchers assume that there must be some cash flow involved. It is most likely that a combination of these two operates the settlement system.

Approaching the process on a purely technical basis, of course we can see that merely the fact that *the money does not really leave the dispatch location* does not distinguish hawala from the banks and money sender remittance

¹ Bitcoin: Unofficial, virtual money.

² Paysafecard, Ukash: Electronic money.

³ A longer version of the example can be found: The Hawala Alternative Remittance System and its Role in Money Laundering <http://www.treasury.gov/resource-center/terrorist-illicit-finance/Documents/FinCEN-Hawala-rpt.pdf>, pp. 5-7. (Download: 22. July 2013)

companies, since in the latter cases money is not moved from England to Somalia either. The advantages of hawala lie in all other "differences", and basically in its informality.

Using hawala has numerous advantages.

The first is a very reasonable price. There are no bank or exchange costs. The hawala agent's activity is non-bureaucratic, no office buildings and other infrastructure networks are operated. In general, they have no offices, most of the time they are found in cafes or do their brokerage activities running their small investment legal business enterprises (such as gyros maker or other catering units, barber shop, diary shop, internet cafe). His tech device needs are a (mobile) phone, a fax machine, or perhaps a computer.

Hawala transactions are organized very fast (usually within 24 to 48 hours, or even sooner) and bank holidays, weekend days, different time zones are need not be taken into account.

Occasionally, money might "disappear" in the banking systems, which they find later or on transferring money an intermediary bank must be brought in, unrealistically slowing the processes down. In contrast, hawala agents know and trust each other, there are no obstacles, the money can even get to the recipient living in the most remote village of Somalia. Trust is an important component of the system, but it is based on traditional law. In some countries even today cutting off the hand is the punishment for stealing.

Consequently, the users of hawala are not „depressed” by the lack of cumbersome administrative background. *The system does not require opening a bank account*, the origins of the money are not inquired and the user will be invisible to any tax authorities.

Cultural factor is not negligible either. There are Asian and African colonies living in several European cities that cannot and do not want to visit western banks at all- often due to the lack of language knowledge or cultural differences. Women, wives living according to traditional religious values have minimal relationship with their environment. It is an obvious choice for them to transfer money with hawala agents.⁴

The anonymity of hawala is not a primary concern to legal users of the system, but to those with criminal intent it is crucial. The correct operation of the system is ensured by its criminalized background.

The overall conclusion is that hawala is extremely user-friendly.

We do not even have estimates on the amount of money transferred through hawala. The volume might be inferred taking the growing number of migrants and foreign workers. However based on contradictory estimates, it is likely that informal money transfer make up about one-third of the global transfers. This one-third in 2002, according to the U.S. Treasury Department, was approximately \$ 115 billion.⁵

The amount of money flowing through hawala and its diverse applications can be illustrated with three examples:

According to estimates, for example, 40 percent of the national income of Somalia – lacking an operating bank system – is moving through hawala.

The Somali Telesom mobile phone company in its Zaad package has an application offering to its customers the use and constant status check of hawala over their mobile phones. (The mobile payment system was first introduced in Kenya by Safaricom company under the name M-Pesa. Its objective was to ensure an easy repayment method for public micro-credits. The mobile phone SIM card data serve as the user's "bank data." With the help of this application, the SIM

⁴ The World Bank And The International Monetary Fund: Informal Funds Transfer Systems: An Analysis of the Informal Hawala System (joint publication of The World Bank and The IMF, 21 March 2003) http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2003/05/03/000094946_03041904002082/Rendered/PDF/multi0page.pdf (Download: 4 September 2013)

⁵ Charles B. Bowers: Hawala, Money Laundering, And Terrorism Finance: Micro-Lending As An End To Illicit Remittance in Denver Journal of International Law And Policy, Volume 37 No 3, 2008-2009. p. 382 <http://djilp.org/wp-content/uploads/2011/08/Hawala-Money-Laundering-Terrorism-Finance-Micro-Lending-End-Illicit-Remittance-Charles-B-Bowers.pdf> (Download: 2 July 2013)

card holder can carry out financial operations, transfers, purchases through the system. Meanwhile, this payment option spread to many countries. Using fraud data to hold SIM cards enables these holders to access in a literally uncontrollable way the system with illegal purposes.)

According to Shaukat Azziz, former Vice President of Citibank, and later Pakistan's Finance Minister and Prime Minister, the annual amount of money transferred through hawala is larger than the amount flowing into the country from abroad through trade banks.⁶

In countries where the banking system does not work due to conflicts, international non-profit organizations (NGO⁷-s), instead of taking the risks of dangerous cash flow, use hawala to transfer money to the country. Humanitarian actions in Afghanistan were financed in this way, the amounts received generally ranged between one hundred thousand and one million dollars. Hawala agents in Kabul did not limit the amounts they paid to NGOs.⁸

Overall, among the tens of thousands of legal transfers the money flow used for illegal purposes remain invisible.

HAWALA FOR ILLEGAL PURPOSES

The activity is basically legal. Originally it was invented not for crime but very practical reasons. It is no coincidence that a number of countries around the world have used similar systems operating in the same manner.⁹ However, in general, the original goal was that traders did not want to carry cash during the long journeys across dangerous areas, therefore they "sent" their own money that they took over when they arrived in another city.

Typical illegal forms of hawala:

- Terror Financing;
- Money-laundering;¹⁰
- Avoiding taxes;
- Paying for illegal activity or goods.

Another reason for the spread of hawala-like systems is that they can be used to pay for goods. In this case, the seller in Pakistan sends the goods to the Netherlands. The recipient of the goods hands its value to the Dutch hawala agent whose relationship in Pakistan then pays to the seller. Drug dealers still widely use this payment method today.

The Indian and Pakistani usage distinguishes "white hawala", which means the legitimate usage of hawala and "black hawala", covering the use for criminal purposes.¹¹

The reason for the flourishing use of hawala in the past decades is that strick regulations on official cash flow forced criminals and terrorists to find ways of transferring money from one part of the world to the other which remains invisible to authorities. The illegal use of hawala is a very complex process. Hawala agents form a worldwide network including tens of thousands of people. Most clients transfer legal income. They numerically far outweigh the number of those with criminal purposes, however the amounts they send are usually very low. On the other hand, significant amount of money

⁶A nation challenged: The Financing;Ancient Secret System Moves Money Globally<http://www.nytimes.com/2001/10/03/world/a-nation-challenged-the-financing-ancient-secret-system-moves-money-globally.html> (Download: 4 July 2013)

⁷ NGO: Non-governmental Organisation

⁸Arya Hariharan: Hawala's Charm: What Banks Can Learn From Informal Funds Transfer Systems in William & Mary Business Law Review Volume 3 Issue 1 Article 8, p. 290. <http://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1036&context=wmbllr> (Download: 4 October 2013)

⁹Hawala and similar systems in the world according to their geographical location:Hawala: India, UAE, Middle-East; Hundi: Pakistan, Bangladesh; Fei ch'ien ("flying money"):China; Phoe kuan: Thailand; Hui k'uan andCh'iao hui:Mandarin Chinese; Nging sing kek: Kanton Chinese; Chop shop:foreigners use the term for the Chenese method; Hui or hui kuan: Vietnamese in Australia; Door to door and padala: Philipinosuse; Black market currency exchange: South-America, Nigeria, Iran; Stash house. Source: Emiko Todoroki, Informal Funds Transfer Systems, PPT , The World Bank, 18 April 2006, http://www.fintraca.gov.af/assets/ppt/EmikoNewfiles/Todoroki,Emiko IFTS_%20Apri_18_2006.ppt(Download: 10 October 2013)

¹⁰Patrick M. Jost, Harjit Singh Sandhu: The Hawala Alternative Remittance System and its Role in Money Laundering, <http://www.treasury.gov/resource-center/terrorist-illicit-finance/Documents/FinCEN-Hawala-rpt.pdf> (Download: 6 September 2013)

is transferred through hawala by criminals, criminal organizations and terrorist groups, therefore, keeping the "bank secrets" in the sector is everyone's primary interest.

The terrorist organizations and criminal networks are also connected to each other, support each other in logistic services and financial / funding. In hawala, therefore, merges legal with illegal, "money for money" and "money for goods," weapons and drugs, and money laundering, usually associated with such activities.

Naresh Jain, captured in India in 2009, conducted hawala activity in all five continents of the world. Among his clients there were terrorists, drug dealers. Naresh's organization was capable of laundering approximately \$ two billion per year, according to authorities.¹²

Illegal fields of hawala are mainly money laundering, financing terrorism, drug trafficking, for (organized) criminal gangs, dislocation of illegal money, smuggling and tax evasion.¹³

HAWALA AND FINANCING TERRORISM

The issue of financing terrorism¹⁴ has been a very intensely researched topic over the past 10 years. The concept itself that the material bases of terrorism must be eliminated is not new. Based on international standards, financing terrorism does not merely mean an act of funding terror actions, but also includes the support services provided for terrorist individuals or groups to help their daily livelihood.¹⁵ The problem is further generalized since it is not possible within the framework of this study to discuss the different organizational structures of terrorist groups. It is clear that a different financing system is applied in military organizations operating locally in their homeland to ensure with terrorist methods the smooth production and transport of drugs (drug terrorism), such as the Colombian FARC,¹⁶ than the globally active, cell-like structured terrorist groups, for example Islamic terrorist organizations.

Sources of financing terrorism include:

- State funding;
- Income from the legitimate business activities of a terrorist organization;
- Illegal income from cooperation with organized criminal groups (eg, kidnapping, human trafficking, production and distribution of drugs, trafficking, arms trafficking);
- Donations from associations, churches;
- Donations received from radicalized communities;
- Zakat;¹⁷
- The internet fraud, blackmail.

All of these funds might be transferred through the informal systems of hawala.

Terrorist organizations apply asymmetric¹⁸ warfare in their operational activities. The most privileged among their tools are suicide and various other bombings, kidnappings, rocket attacks. These actions are very inexpensive, the costs compared to the number of injuries and loss of life caused are insignificant.

¹² <http://www.origo.hu/nagyvilag/20091213-naresh-jain-hawala-drogbandak-es-terroristak-bankara.html> (Download: 6 September 2013)

¹³ The World Bank And The International Monetary Fund: Informal Funds Transfer Systems: An Analysis of the Informal Hawala System (joint publication of The World Bank and The IMF, 21 March 2003) pp. 19-21. http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSCContentServer/WDSP/IB/2003/05/03/000094946_03041904002082/Rendered/PDF/multi0page.pdf (Download: 4 September 2013)

¹⁴ Financial activity of any kind to support terror actions, financial support of people promoting or participating in terrorist activities. It may be financial share, cash(bills), insurance(s), deposit(lockup). Source: Wesley J. L. Anderson: Disrupting Threat Finances: Utilisation of Financial Information to Disrupt Terrorist Organisations in the Twenty-First Century, School of Advanced Military Studies, Kansas, 2007. p. 8. http://books.google.hu/books?id=7ROwy6z_tyMC&printsec=frontcover&num=100&hl=hu#v=onepage&q&f=false (Download: 4 October 2013)

¹⁵ Act C 2012—Criminal Law of Hungary

¹⁶ FARC (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – Ejército del Pueblo), Colombian terror organization

¹⁷ zakat: tax paid by Islamic religious believers

According to István László Gál, only 10 percent of the revenue of terrorist organizations is allocated to the costs of activities, the rest is "operational" costs and the support¹⁹ paid to the family of terrorists, so the remaining ninety per cent is to be forwarded to its destination through informal remittance channels.

SUMMARY AND CONCLUSIONS

Hawala is a world-wide informal money transfer system. Due to its cost-effective nature and easy accessibility, its use will certainly not fade in the future. Beside legal use, associated criminal purposes constitute global security risk. Plans and strategies have been built up to regulate and control its operations. The legislation is not uniform. Some countries use the term informal financial activities (outside the banking system) where hawala is classified. The legal systems of other countries, on the other hand, treats it as *unauthorized financial activity*, which is to be prosecuted. The UAE Central Bank has been a pioneer in controlling hawala over years. The Abu Dhabi Initiative suggests free registration of hawala agents and the registration of users' data and transaction records.

The FATF²⁰ is currently treating hawala as priority area requiring action and released a study in October 2013, which might harmonize international action against illegal hawala activity in the future.

Keywords: Terrorism, financing terrorism, organized crime, hawala

Kulcsszavak: Terrorizmus, terrorizmus finanszírozása, szervezett bűnözés, havala

REFERENCES

1. Netanjahu, Benjamin: Fighting terrorism, Pécs, 1997., Alexandra Kiadó, ISBN 963 367 190 6
2. Resperger István: Az aszimmetrikus hadviselés és a terrorizmus jellemzői, *Hadtudomány*, 2010/4 pp. 68-77.
3. Katona László: A terrorizmus és a szervezett bűnözés elhatárolásának aktuális dilemmái, *Felderítő Szemle*, XII. évfolyam 3. szám, 2013. december, pp. 60-73.
4. Thamm, Berndt Georg: Terrorismus – Ein Handbuch über Täter und Opfer, Hilden/Rhld., 2002., Verlag Deutsche Polizeiliteratur GMBH, ISBN 3-8011-0457-5
5. Arya Hariharan: Hawala's Charm: What Banks Can Learn From Informal Funds Transfer Systems in William & Mary Business Law Review Volume 3 Issue 1 Article 8, pp. 272-308. (Download: 4 October 2013)
6. <http://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1036&context=wmbllr>
7. Wesley J. L. Anderson: Disrupting Threat Finances: Utilisation of Financial Information to Disrupt Terrorist Organisations in the Twenty-First Century, School of Advanced Military Studies, Kansas, 2007.
- a. http://books.google.hu/books?id=7ROwy6z_tyMC&printsec=frontcover&num=100&hl=hu#v=onepage&q&f=false (Download: 4 October 2013)
8. <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/hungarian/analysis2.html>

¹⁸Party employing asymmetric: simple, often unusual means for a great result; leverages the power of the opposing party, as its main weakness, strives to maintain a minimum exertion on the maximum result, does not need a large military force, bureaucratic headquarters, the staff small forces enable rapid decision-making and successful action, does not fight face-to-face because it does not possess sufficient military capabilities. Source: Resperger István: Az aszimmetrikus hadviselés és a terrorizmus jellemzői, *Hadtudomány*, 2010/4 p. 72.

¹⁹Source: Gál István László – Ki fizeti a terrortámadásokat? (100 dollár egy emberélet), 5 March 2010, http://www.hetek.hu/interju/201003/ki_fizeti_a_terrortamadasokat (Download: 5 October 2013)

²⁰ FATF: Financial Action Task Force – an informal international organization against money laundering grown out of OECD

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

László KATONA

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

- a. (Download: 5 October 2013)
9. Gál István László – Ki fizeti a terrortámadásokat? (100 dollár egy emberélet), 2010. március 05., http://www.hetek.hu/interju/201003/ki_fizeti_a_terrortamadasokat (Download: 5 October 2013)
10. Act C 2012. Criminal Law
11. The Hawala Alternative Remittance System and its Role in Money Laundering
<http://www.treasury.gov/resource-center/terrorist-illicit-finance/Documents/FinCEN-Hawala-rpt.pdf> (Download: 22 July 2013)
12. The World Bank And The International Monetary Fund: Informal Funds Transfer Systems: An Analysis of the Informal Hawala System (joint publication of The World Bank and The IMF, 21 March 2003)
http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2003/05/03/000094946_03041904002082/Rendered/PDF/multi0page.pdf (Download: 4 September 2013)
13. Leonides Buencamino és Sergei Gorbunov: Informal Money Transfer Systems: Opportunities and Challenges for Development Finance,
<http://www.un.org/esa/esa02dp26.pdf>, (Download: 5 September 2013)
14. Charles B. Bowers: Hawala, Money Laundering, And Terrorism Finance: Micro-Lending As An End To Illicit Remittance in Denver Journal of International Law And Policy, Volume 37 No 3, 2008-2009. pp. 379-419.
<http://djilp.org/wp-content/uploads/2011/08/Hawala-Money-Laundering-Terrorism-Finance-Micro-Lending-End-Illicit-Remittance-Charles-B-Bowers.pdf> (Download: 2 July 2013)
15. A nation challenged: The Financing; Ancient Secret System Moves Money Globally
16. <http://www.nytimes.com/2001/10/03/world/a-nation-challenged-the-financing-ancient-secret-system-moves-money-globally.html> (Download: 4 July 2013)
17. Szendrei Ferenc: A pénzmosás, PhD értekezés, Pécs 2010.
18. Emiko Todoroki, Informal Funds Transfer Systems PPT presentation , The World Bank, 18 April 2006,
http://www.fintraca.gov.af/assets/ppt/EmikoNewfiles/Todoroki,Emiko_IFTs_%20Apr_18_2006.ppt (Download: 10 October 2013)

A MAGYAR BEFOGADÓ ÁLLOMÁSOK KETTŐS FUNKCIÓJA

DOUBLE FUNCTION OF THE HUNGARIAN ACCOMMODATING STATIONS

A menekülteket befogadni mindig felelősségteljes cselekedet a befogadó ország számára, mert az idegen kultúrák jelenléte biztonságpolitikai kockázatokat és kihívásokat jelent. A bicskei és a debreceni menekülttáborok meglátogatása óta ez nem hagy kétséget senkiben. Tanulmányomban a menekültek beilleszkedésének és a maguk elfogadtatásának rendkívüli erőfeszítéseiről írok, amely nem minden esetben jár még így sem a sikeres integrációval. A folyamat kétoldalú, a befogadó ország támogatása gyakran a befogadó település xenofóbiájával (idegengyűlölet) áll szemben. Ezért a menekültek ügyét mindig két oldalról szükséges megvizsgálni.

Accommodating refugees has always been a responsible act for the hosting country since the presence of foreign cultures may cause challenges and threats in the national security. After visiting refugee camps in Bicske and Debrecen nobody can have a doubt about that statement. In this study I write about refugee's enormous assimilation and self-acceptance efforts which -despite of their will - does not necessarily result in successful integration. The process is double faced since the support of the host country is often opposed with the accommodating city's xenophobia. Therefore refugee cases always have two aspects and viewpoints.

„Több mint húsz éve volt mindez, de higgyétek el, nekem olyan, mintha tegnap történt volna. Sokat megtanultam akkoriban. A feleségem és én most már jól fel vagyunk készülve, felfegyverkeztünk, tartalékolunk, tanultunk.

Mindegy, hogy mi fog történni, földrengés, háború, cunami vagy földönkívüliek támadása, a legfontosabb, hogy legyél felkészülve mindenre. Tapasztalatom alapján a számokban rejlik az erő, egyedül nem lehet túlélni. Legyen a családtagjaiddal szoros a kapcsolat, válogasd meg barátaidat alaposan és készülj a menekülésre!” – tanácsolta a bicskei Menekülteket Befogadó Állomáson az a fiatal, nigériai menekült házaspár, akik közel három hónapja folyamodtak a Bevándorlási Hivatalhoz a menekült státuszuk elismeréséért.

Minden történelmi kornak voltak menekültjei és üldözöttei. A menekülés indítéka és a menekültek szerkezeti sajátosságai azonban különböztek az egyes történelmi periódusokban. Az üldöztetés, a háborúk, az éhínség, betegségek gyakran eredményeztek súlyos etnikai, gazdasági, vallási, politikai konfliktusokat, ezek során emberek ezrei hagyták el otthonukat, lakóhelyüket ideiglenesen vagy véglegesen. Az afrikai térségnél elsősorban a globális problémák a döntőek – mint felmelegedés, éhínség, ezért valószínűsíthető, hogy két-három éven belül ebben a térségben nagy bumm várható, és óriási számban fognak érkezni onnan a menekültek. Említhetjük azokat a területeket is, ahol törzsi háborúk dúlnak, és egyelőre nem látjuk, hogy ezek a problémák rendeződnének.

MAGYAR HELYZET

Furcsa, bizarr, ellentmondásos és gyakorta igen kegyetlen az élet a menekülttáborokban. Az ember sok mindent kibír, de hosszú távon aligha élhet tábori körülmények között tartós károsodások nélkül. A tábor fenntartók minden igyekezete ellenére sem (ez nem az ő hibájuk) lehet a táborokban valóságos, harmonikus életre alkalmas körülményeket teremteni. Arra azonban törekedni kell és lehet, hogy a menekültek helyzetének jobb és alaposabb megismerése, a menekültek elhelyezésekor kiválasztott helységek, települések több szempontú vizsgálata (gazdaság, piac, társadalmi, etnikai kör-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

LŐWI Ildikó

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

nyezet stb.), a menekültekkel naponta kapcsolatba kerülők nyelvi és szakmai felkészítése alaposabb legyen. A bicskei befogadó állomáson ezeket a törekvéseket tetten értük.

A menekülttáboroknak hármasként van: a békéscsabai az előszűrést hivatott teljesíteni. A második állomás Debrecen – mikor a magyar állam úgy dönt, hogy a menekültügyi eljárásba bevonja a kérelmezőket –, ahol hat hónapot tartózkodnak a menekültek, majd ha valaki megkapja a menekült kártyát, akkor Bicskére kerül, mely állomáson megkezdődik a reszocializáció. A bicskei elő-integrációs táborban felkészítik a bevándorlókat, hogy a későbbiekben a Magyar Köztársaságban elhelyezést, munkát kapjanak. Az idegenrendészeti, menekültügyi jogszabályaink igen liberálisnak mondhatók, és amennyiben a menekült az eljárást nem akarja kivárni, akkor jogkövetkezmény nélkül ki tudja magát alóla vonni – ezért van az, hogy mind Debrecenből, mind Békéscsabáról *óriási számban (idén négyezren) tűntek el, szöknék el a migránsok*. [1] Az ún. „Dublin II. eljárás” [2] alapján visszaadottak száma egyre nő, tehát bizonyíthatóan innen, Magyarországról szöktek el más tagállamok területére.

Magyarországnak is hosszú távon kell berendezkedni a menekültügy kezelésére – tudtuk meg az állomás vezetőjétől. Ugyanez a vélemény hangzott el uniós ügyek *államtitkárával, Győri Enikővel készült interjúban is, aki a migráció* immár biztonságpolitikai kihívásairól és a *görög EU-elnökség prioritásairól* egyeztetett Athénban. Elmondta, hogy Magyarország déli határain 700% fölött van a tavalyi értékekhez képest a menekült kérelemért folyamodók és az illegális migránsok száma. Hazánkat csak tranzit országnak tekintik, mennének tovább. Az egymillió lakosra jutó illegális bevándorlás tekintetében Svédország után a 2. leginkább kockázatnak kitett állam mi vagyunk. Valamit tenni kell ez ügyben. Sikeres tárgyalások után a külügyminiszterünknek sikerült Brüsszeltől a Menekültügyi Alapból kimondottan ennek a jelenségnek, a *megküzdésnek* a megoldására egy jelentősebb összeget kapnunk. Ugyanakkor a szerb és osztrák államközi egyezmények segítik a magyar menekültügyi gondok enyhítését. Erősen szelektálni kell a valódi menekült jogot igénylőket (Szíria), és az ún. gazdasági okokból, a jobb megélhetésért ide vándoroltak között. Az eljárás a két esetben egészen máshogy zajlik – mondta el az államtitkár asszony. [3]

2013. január 01-től a jogszabályi könnyítés értelmében az ország területére lépőket nem lehetett őrizetbe venni. Csak arra volt módjuk a hatóságoknak, hogy nyitott befogadó intézményekben helyezték el a menekülteket. Számos Ideiglenes Befogadó Állomás nyílt (Nagyfa, Békéscsaba, Nyírbátor, Bicske), ahol a már meglévő intézményen kívüli sátozóban tudták csak elhelyezni az előző évhez képest megtízszereződött számú menekült embereket, akik az itt létet általában csak átmeneti állapotnak tekintették – teljes ellátással. Az ország teherbírása kifulladásban volt az óriási számú migráns miatt. A nehéz gazdasági helyzetben a nyugati államok pedig egyre kevesebb hajlandóságot mutatnak az itt rekedt menekültek megsegítésére. [4] 2012-ben összesen 2.157 személy kért menedéket Magyarországon. 2013. január 01-től a megváltozott törvénykezés következtében az illegális határátlépők, illetve ezzel párhuzamosan a menedékkérők számának robbanásszerű megemelkedése a határőrizeti, az idegenrendészeti és a menekültügyi szerveket is rendkívül nehéz helyzet elé állította.

Forrás: Dr. Szabó Máté: Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB4321/2013. számú ügyben Budapest, 2013. szeptember 08.

2013. július 01-től azonban ismét változott a törvény. A változtatás lehetővé tette, hogy ha fennáll a menekültek eltűnésének veszélye, őrizetbe vételük mellett folytassák le a hatósági eljárást. [5] Ez az intézkedés valószínűleg nem rettentette el az ide igyekvőket, mert ez év júliustól jelentős csökkenést nem mutat a bevándorlási statisztika.

A menekültet ellátások és támogatások illetik meg. [6] A bicskei elő-integrációs befogadó állomáson mindezek gyakorlati megvalósulásával találkoztunk. A 355 menekült tiszta, rendezett körülmények között él. Jelenleg az afrikaiak és az afgánok vannak többségben, de találkoztunk szírekkel is, akikkel nem tudtunk riportot készíteni. Havonta 13 ezer Ft költőpénzt kapnak, ez szabad felhasználású. Az intézmény kapuja nyitva áll, szabad eltávozást biztosítva az ott lakóknak vásárlási, szórakozási, tanulási céllal. A személyazonosságuk igazolására speciális igazolványt kapnak, de ez csak

Magyarország területén használható. Az EU tagországokba való belépéskor a menekültek saját országa jogszabályai vonatkoznak. A lakók sajnos általánosságban alacsony iskolázottságúak, az Afrikából érkezők között ritka a nyolc osztállyal rendelkező. Az állomás területén a BAH [7] képzési lehetőségeket biztosít a társadalmi integráció elősegítésére. 520 órában magyart tanulnak, tanárokat az az Oxford Nyelviskola biztosít, mellyel a BAH szerződést kötött. A társadalmi ismeretek keretén belül országismeret, valamint a magyarországi szociális segélyezési és juttatási rendszer a tananyag. Szakma elsajátítására is van lehetőség: henteseket, manikűrösöket, kertészeket képeznek a helyi oktatótermekben. A fiatalok a budapesti Than Károly Óiskola Gimnázium és Szakiskolába tanultak, szintén a BAH szerződése és finanszírozása mellett. Kicsi százalékban, de főiskolai, egyetemi felvételre is volt már példa a bicskei állomás lakói közül.

A menekültek integrációja során sokat segített a sporttevékenység. A táborlakóknak sportpálya, konditerem áll a rendelkezésükre, valamint a Bicskei Sportklub segíti a közös sporttevékenységek szervezésével a jobb társadalmi elfogadottságot.

A befogadó állomásnak biztosítani kell, hogy az ott elhelyezett külföldi a vallását egyénileg vagy csoportosan szabadon gyakorolhassa. Azon túl, hogy az Ideiglenes Befogadó Állomáson a többségében muszlinvallású külföldiekre tekintettel kizárólag sertéshúsmentes ételt osztottak, a táborlakók a napi ötszöri imát megelőző, kötelező rituális tisztálkodást is korlátozás nélkül elvégezhetik. Erre a célra egy külön imatermet biztosított számukra a bicskei Befogadó Állomás, az imarendet mi is megnézhetük.

Szólnunk kell arról az általánosan elterjedt, a befogadó lakosság által terjesztett információról, mely szerint a befogadottak gerjesztik a bűnözést. A vélemény nem helytálló, mivel az itt tartózkodók nem növelték a bűnesetek számát az átlagostól kiugróan. [8] A köztudatban mégis nagy szerepet játszik ez a téves vélemény és gyakran befolyásolja a bicskei lakosság befogadási készségét.

Általános tendencia, hogy a kérelmek 1/3 része pozitív elbírálást nyer.

AZ ÉREM MÁSIK OLDALA

A magyarországi lakosság egy része keveset tud a környező országok, így a világ veszélyes területéről érkezők tradíciójáról, szokásairól. Nyelvüket kevesen beszélik, az empátia, a tolerancia és segítőkészség pedig a befogadó közegben nem tud mindig a felszínre kerülni a berögződött előítéletek miatt. Bicske lakossága a menekültek iránt kettős magatartást tanúsít. Egyrészt szeretné segíteni a beilleszkedést, másrészt tartanak az idegenektől. A városban több internet kávézó található, ahol a menekültek gyakorlatilag egész napjukat töltik, mivel ez az egyetlen lehetőségük a rokonaikkal, barátaikkal a kapcsolattartásra. Teszik pedig ezt azért, mert rengeteg szabadidejük van. Nagy részük szívesen dolgozna, mert ezzel elfoglalná magát, illetve némi pénzhez is jutna, amiből kiegészíthetné alapvető szükségleteit. A táboron belül adódó munkalehetőségek száma igen csekély, ezek elvégzésére a magyarul nem beszélőknek nincs sok esélyük. A táborlakók közül sokan, azok, akik erre fizikailag felkészültek, szívesen vállalnak táboron kívüli munkát, bármekkora legyen is a fizetés. Annak ellenére, hogy itt valójában az esetek nagy számában éhbérért dolgoznak a menekültek, mégis megéri nekik, mert részben lekötik munkaerejüket és pszichéjüket, és ezért némi pénzt is kapnak. A szezonális mezőgazdasági munkák és az építőipari segédmunkák azok, amelyekre leginkább alkalmazzák a menekülteket. Ezek a munkák természetesen nem legálisak, de szemben más releváns menekültproblémával, kialakult itt egy hallgatólagos konszenzus a hivatalos szervek és a munkaadók között. Sajnos a megszólított táborlakók között nem találtunk olyat, aki munkát kapott volna a városban, de még a fővárosban sem. Az egyetlen példa az árvízről nyújtott önkéntes segítség volt.

Nem szívesen beszélnek a táborlakók legintimebb dolgaikról, gyakran az ellenük elkövetett sérelmeket sem akarják vagy merik elmondani.

Európa nyugati országai mára a multikulturalizmus nyílt válságát élik át, amely felszínre hozta a társadalmi integráció kilátástalanságának vízióját is. A menekültek beilleszkedése és maguk elfogadtatása rendkívüli erőfeszítéseket igényel részükről, amely nem minden esetben jár még így sem a sikeres integrációval. Az iskolázatlan, tanulatlan, és a modern globális tudástársadalom vérkeringésébe bekapcsolódni képtelen menekült tömegek sokszor a modernizáció ellen fordulnak, és végül Európa civilizációs értékeitől is elfordulnak. Negatív hatású folyamat a sikertelen társadalmi integráció és a képzetlenség. Európában a bevándorlók tömegei munkanélküliséggel sújtott diaszpórákat alkotnak, akik a megélhetésük érdekében sokszor a bűnözés irányába mozdulnak el. A befogadó társadalomban a bűnözéstől való félelem alapján álló idegenellenesség válik elfogadottá, amely természetesen a szigorúbb rendészeti jellegű intézkedések követelésében, vagy akár etnikai jellegű összecsapásokban mutatkozik meg. Az EU intézményei és a tagországok többsége a vívmányok megőrzése mellett láthatóan új utakat is keresnek a régi-új jelenségre: a migrációra, mely a jelen korunk egyik legnagyobb kihívása lett.

Kulcsszavak: migráció, biztonságpolitikai kockázatok, befogadó ország, menekülttáborok, integráció, xenofóbia

Keywords: migration, national security threats, host country, refugee camp, integration, xenophobia

HIVATKOZÁSOK

- [1] Interjú a bicskei Befogadó Állomás helyettes igazgatójával. 2013. nov. 20. 12.25
- [2] A Dublini rendszert (amely az Európai Unió Tanácsának 2003/343. számú, úgynevezett „Dublin II” rendeletén alapul) az EU-tagállamok azért hozták létre, hogy csökkentsék a menedékjoggal való visszaélés lehetőségét, és javítsák a menekültügyi döntéshozatal hatékonyságát azáltal, hogy biztosítják: egy menedékkérelem ügyében csak egy ország jár el az Unión belül.
- [3] eu.kormany.hu/hirek? (Letöltve: 2013.11.28.)
- [4] A korábbi áttelepítési program keretei között Kanada és az USA sok szakképzett menekültet utaztatott a saját országába. 1995-től német segélyszervezetek segítették a hazatelepedést. A Rotary Club és az egyházi karitatív szervezetek a mai napig aktív tevékenységet végeznek ez ügyben.
- [5] A menekültügyi őrizet rövidebb az idegenrendészeti eljárásban elrendelt őrizetnél, és azt a jelenlegi őrzött szállásoktól eltérő, speciális körülményeket biztosító intézményben kell végrehajtani, ahol biztosított például az épületen belüli szabad mozgás lehetősége.
- [6] 301/2007. (XI. 9.) Korm. rendelet a menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény végrehajtásáról 37. § (1) A befogadás anyagi feltételeinek további biztosítása, a befogadó állomáson nyújtott elhelyezés és ellátás szabad felhasználású havi költőpénz, részesítés adományokból, utazási kedvezmények igénybevétele, egészségügyi ellátás, oktatási, nevelési költségek megtérítése, a beiskolázási támogatás, a letelepedéshez nyújtott egyszeri támogatás, az okmányok fordítási költségeinek megtérítése, az ország végleges elhagyásának támogatása, az ingyenes magyar nyelvoktatás, a lakhatási támogatás
- [7] Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal.
- [8] KSH Adatok. 2013.06.-ig. (Letöltve: 2013.11.29.)

A PILLAR OF THE YUGOSLAV REGIME: SOME ASPECTS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE STATE PARTY AND THE ARMED FORCES

A JUGOSZLÁV RENDSZER PILLÉRE: AZ ÁLLAMPÁRT ÉS A FEGYVERES ERŐK VISZONYÁNAK NÉHÁNY ASPEKTUSA

The armed forces were crucially important and influential in the particular socialist system of Yugoslavia that came to dissolve in a series of armed conflicts. Its representatives held key positions in the Communist Party leadership, while the party organisation operating within the army was de facto an independent entity. To understand how instrumental the military was in the disintegration of the country, it is essential to review the dynamics of the relationship between the state party and the armed forces. This paper aims to explore some fundamental characteristics of the Yugoslav civil-military relations spanning from the beginning to the 1980-s.

A fegyveres konfliktusok sorozatával megszűnt Jugoszlávia sajátos szocialista rendszerében kiemelkedően fontos volt a fegyveres erők szerepe. Képviselői helyet kaptak a kommunista párt irányításában, a fegyveres erőkben működő pártszervezet pedig gyakorlatilag önálló entitás volt. Ahhoz, hogy megértsük, milyen szerepet játszott a hadsereg az ország szétesésének folyamatában, fontos áttekintenünk a párt és a fegyveres erők viszonyának alakulását. A tanulmány a jugoszláv civil-katonai kapcsolatok néhány alapvető vonását mutatja be a kezdetektől a '80-as évekig.

In dictatorial, totalitarian, and authoritarian systems, the function of the armed forces is not limited to guaranteeing the security and defence of the state and the society against foreign aggression but also extends to ensuring survival of the regime.¹ This was no different in Yugoslavia. Pursuant to Article 240 of the Constitution, the armed forces shall defend the country's independence, sovereignty, territorial integrity, and social structure as laid down by the Constitution.²

The military had been inextricably intertwined with the party already in World War II, thus before the formation of the second Yugoslavia.³ The party exercised tight control over the army, and carried out extensive military cleansing during the split with the USSR. The institution's loyalty to the regime was consequently indisputable, with Josip Broz Tito relying on military assistance to consolidate his power at times of crisis.

INTRODUCTION

In post-Tito Yugoslavia, the stability of the system rested on four pillars:⁴ 1) the personality cult to maintain Tito's idolised image in collective memory, 2) the socialist self-management system, 3) the Communist Party, and 4) the Yugoslav People's Army (Jugoslovenska narodna armija, hereinafter referred to as JNA). During the 1980-s, these foundations began to erode more and more rapidly. Tito's personality cult⁵ morphed into a bureaucratic dogma that was increasingly

¹ Davor Marijan: Rukovođenje i komandovanje Oružanim snagama SFRJ: Vrhovna razina; Časopis za suvremenu povijest, 3/2009, Zagreb

² Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije; in.: Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije – Ustavni zakon za sprovođenje Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije – Ekspoze Predsednika Savezne skupštine – Registar pojmova; Savremena administracija, Beograd, 1974

³ Manojlovic, Milorad: The Role of the Military in Politics: Yugoslavia As A Case Study; Simon Fraser University, 1997

⁴ Vreme: Jugoslovenska narodna armija 1989-1992 – kratka istorija sloma: Armija Partije; 11.10.2001., 562th issue

⁵ The most popular catchphrase of the era was: 'After Tito comes Tito'. („I posle Tita – Tito")

HADTU DOMÁNYI SZEMLE

József MAKAI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

difficult to uphold, whereas socialist self-management failed to resolve both the economic crisis (partly generated by the self-management system itself) and the social tensions arising therefrom.

Not even the Communist Party, the League of Communists of Yugoslavia (Savez komunista Jugoslavije – SKJ) was immune to the impact of federalisation. Although, according to the official position, SKJ bodies were ruled by the principle of democratic centralism, they were effectively a federation of communist parties operating in the republics, provinces, and the army. The party headquarters functioned as federal party headquarters, and decision-making was based on consensus between the member parties.⁶ In 1981, the party had 1.524 official staff, of which a mere 25 were employed by the federal party headquarters while the rest worked for the parties of either the republics or the provinces, with their majority – 578 staff – hired by the Serbian Communist Party.⁷

In the system drifting toward a confederative structure, JNA continued to remain the sole federal institution.

WARTIME BEGINNINGS

Following the collapse and surrender of the Yugoslav Kingdom in April 1941, the Communist Party of Yugoslavia (Komunistička partija Jugoslavije – KPJ) called for an armed uprising on 22 June. KPJ leaders not only sought political control but also held the top command of Partisan detachments.

Partisan detachments did not have sufficient striking power and mobility to conduct major military operations, therefore KPJ's leadership organised senior military units capable of carrying out tactical and combat manoeuvres against significant enemy forces without being restricted to a specific deployment area.⁸

The First Proletarian Assault Brigade (Prva proleterska udarna brigada) was created in Rudo, Bosnia on 21 December 1941. However, KPJ was reluctant to emphasise the communist nature of the Partisan movement.⁹ As a result, the units and formations of the so-called People's Liberation Army of Yugoslavia (Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije – NOVJ) were not actually modelled on the First Proletarian Assault Brigade. The latter represented KPJ's armed force with a mission to fight class enemies among others, as also indicated by its special insignia, the red flag with the sickle and hammer.¹⁰

Nevertheless, it was vital for KPJ to secure and maintain influence at all levels. Whereas military commanders serving at the regional NOVJ headquarters were at the same time party leaders, military formations were subject to dual control through the institution of political commissioners. Additionally, party secretaries were appointed in secret to theoretically serve as deputies to the political commissioners yet in many cases, their identities were practically unknown to their nominal superiors.¹¹

KPJ had multiple goals in World War II. It engaged in combat against the Axis powers that occupied and divided the territory of the Yugoslav Kingdom, the military units of the collaborating local administration, and the fascist puppet state called the Independent State of Croatia (Nezavisna država Hrvatska – NDH). Its priorities also included the eradication of the ascending royalist and nationalist Serbian četnik movement whose core was formed by the surviving forces of the Royal Yugoslav Army. Parallel to the liberation movement and the civil war, a proletarian revolution was being fought in the eyes of KPJ. At stake was no less than the socio-political structure of post-war Yugoslavia.

⁶ Johnson, A. Ross: Political Leadership in Yugoslavia: Evolution of the League of Communists; The Rand Corporation, Santa Monica: R-3049/1; November 1983

⁷ Johnson, A. Ross: Impressions of Post-Tito Yugoslavia: A Trip Report; The Rand Corporation, Santa Monica: N-1813; January 1982

⁸ Béleczi Ferenc: Fegyverbarátunk a Jugoszláv Néphadsereg; Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1986

⁹ Milivojević, Marko: The Yugoslav People's Army: The Military Dimension, Bradford Studies on Yugoslavia, Number 12, Postgraduate School of Yugoslav Studies, University of Bradford, 1988

¹⁰ Marijan, Davor: Slom Titove armije: Jugoslavenska narodna armija i raspad Jugoslavije 1987.-1992.; Golden marketing-Tehnička knjiga, Hrvatski institut za povijest; Zagreb, 2008

¹¹ Milivojević, Marko: The Yugoslav People's Army: The Political Dimension, Bradford Studies on Yugoslavia, Number 13, Postgraduate School of Yugoslav Studies, University of Bradford, 1988

Success was complete. Tito's movement emerged victorious from World War II on the side of the Allies. Relying virtually on its own military resources, it liberated the entire territory of Yugoslavia, won the civil war, and set the foundations for the new, communist system to be built.

INSTRUMENT OF RETALIATION

A forerunner of the political police was the People's Defence Subdivision (Odeljenje za zaštitu naroda – OZNa). Initially, it was designed to fight against the 'fifth column', and was later assigned intelligence duties.¹²

Policing forces were also needed in the Partisan-controlled territories to guard prisons as well as to carry out intelligence tasks. In August 1944, the units of the People's Defence Corps of Yugoslavia (Korpus narodne odbrane Jugoslavije – KNOJ) were formed. KNOJ was subordinated to the commander of OZNa, and served as an instrument to liquidate the enemies of the emerging system.

The consolidation of the newly established regime began with a series of retaliations. In Istria, a part of the Italian population was expelled or murdered. German ethnic groups in Vojvodina were interned, and later collectively deported. There were mass executions of Hungarians, based on the verdicts of local ad hoc committees made up of Communists and Partisans. In some settlements of the southern region of Bačka, internments and deportations took place. Partisans also persecuted Serbs fighting on the side of the četniks, as well as killed Croats and Slovenes seen as collaborators or being tied to NDH.¹³

The Directorate of State Security (Uprava državne bezbednosti – UDB) was established as a result of the reorganisation of OZNa in 1946. Thereafter, military security issues were dealt with by the Directorate of Counterintelligence (Uprava kontraobaveštajne službe – KOS).¹⁴ OZNa had been led by Aleksandar Ranković who continued to head UDB. He and his apparatus proved indispensable in the management of the first, deep, and open-ended crisis of the regime that was brought about by the split with the USSR.

SPLIT AND CLEANSING

Yugoslavia and the USSR maintained close ties during World War II and in the subsequent period. Yugoslav Communists adopted the Soviet model in organising the armed forces, hired military counsellors, and had a number of Yugoslav officers trained in the USSR. However, KPJ stressed that Yugoslavia had been liberated by the Partisans (only a small area of the country was affected by the passage of the Soviet troops).

This was supported by domestic policy reasons, since a major guiding principle of the Yugoslav Communists rested on the premise that the liberation of the country and the victory of the socialist revolution would empower Southern Slavic nations to fully enforce their interests and aspirations.

Moscow failed to understand, or rather underestimated, the importance to the Yugoslav Communists of maintaining independence without jeopardising ideological loyalty. They viewed themselves as an avant-garde force of revolution, with a tendency to show superiority in their relationships to other communist parties.¹⁵ At this time, the idiosyncratic Yugoslav attitude was already manifest, marked by an overestimation of the country's significance, political weight, and prestige in the international arena.¹⁶

¹² Nikolić, Kosta – Dimitrijević, Bojan B.: Formiranje OZN-e u Srbiji i Beogradu i likvidacije „narodnih neprijatelja” 1944; Istorija 20. veka, 2/2010; Beograd

¹³ Geiger, Vladimir: Tito i likvidacija hrvatskih zarobljenika u Blajburgu 1945; Istorija 20. veka; 2/2010, Beograd

¹⁴ After 1964, Directorate of Security: Uprava bezbednosti JNA.

¹⁵ Juhász József: Volt egyszer egy Jugoszlávia: A délszláv állam története; Aula, Budapest, 1999

¹⁶ Nobile, Mario: Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.; Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2000

HADTU DOMÁNYI SZEMLE

József MAKAI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Soviet–Yugoslav relations turned sour in early 1948 when Belgrade opposed Stalin's intention to homogenise Eastern Bloc states. After the rejection of Soviet claims by the KPJ leadership in March 1948, Kominform expelled Yugoslav Communists from the membership in June.¹⁷

Tito was aided by a combination of two factors. On the one hand, he enjoyed significant support in his country and, on the other hand, no Soviet troops were stationed on Yugoslav territory. Nonetheless, the split was a momentous and crucial decision. In the following period, Belgrade sustained fears over an attack from the USSR and its allies. Armed clashes occurred along the Hungarian–Yugoslav border,¹⁸ and these incidents took a toll of several hundred lives.¹⁹

The Soviets successfully turned several military top commanders, including the wartime Chief of the General Staff of the Yugoslav People's Army, the Deputy Head of the Political Directorate in charge of political control of the army,²⁰ as well as the Head of the Agitprop Department of the Army. Military and civilian people perceived as enemies of the regime were transported to the camp operating at the site of a marble mine on an Adriatic island:²¹ Goli otok was the most public and infamous prison camp of the Yugoslav Gulag system.

Cleansing actions were executed by UDB. The armed forces had to be purged of pro-Soviet elements whilst maintaining the level of combat readiness. Ranković's loyalty was of paramount importance in this period highly crucial to the survival of the regime. He completed his mission successfully, as also demonstrated by his steady career ascent. He was widely considered as a potential successor to Tito who was already aging. UDB evolved into an infamous, efficient, and seemingly omnipotent institutional arm of the state.

Ranković's failure was caused by the very same powerful influence he had gained. Allegedly, Tito's Belgrade government was also tapped by UDB in addition to top party officials, thus Ranković was relieved from office on 1 July 1966. As a consequence of the incident, UDB was reorganised. Former chief of JNA's security service General Ivan Mišković, a key figure in the coup against Ranković, was appointed as the new head of the political police.²² The reorganised and renamed State Security Service (Služba državne bezbednosti – SDB) was decentralised, with the new structure allowing the federal SDB to only access the information transmitted by the security services of the republics. Mišković headed SDB from 1966 to 1973, serving as special advisor to the President for security affairs and Secretary of the Council of the Presidency of the Federation for State Security from 1971 as well.

He was succeeded by General Stjepan Domankušić, a top military commander and former head of KOS.²³ Throughout a long period, Yugoslavia's secret service apparatus was controlled by military cadres.

INCREASING POLITICAL WEIGHT

After World War II, 70.000 of the military personnel were member of the KPJ, and another 70.000 were activists of the youth organisation (Savez komunističke omladine Jugoslavije – SKOJ), seen as entry to party membership.²⁴

The regime guarded the armed forces from 'counterrevolutionary' and Western influences while the Communist Party continued to exercise control over the military. This was achieved via the Political Directorate operating in the Ministry of Defence (Glavna politička uprava – GPU). During the daily surveillance, all military issues were placed under scrutiny.

¹⁷ Juhász, *ibid.*

¹⁸ Jakus János: Konfliktushelyzet Magyarország és Jugoszlávia között a hidegháború kezdetén: a Magyar Néphadsereg állapota és háborús tervei Jugoszlávia ellen az 1950-es évek elején; in.: „A déli végeken...”: Tanulmányok a Magyarország és Jugoszlávia között a bácskai térségben kialakult hidegháborús konfliktusról; szerk.: Maruzsa Zoltán; Eötvös József Főiskolai Kiadó; Baja, 2009

¹⁹ Ritter László: Titkos háború Magyarország és Jugoszlávia között – Jugoszláv és magyar hírszerzés: 1948-1953; História, 2010/1-2

²⁰ Milivojević: The Yugoslav People's Army: The Military Dimension, *ibid.*

²¹ Dimitrijević, Bojan B.: Jugoslovenska armija: nova ideologija, vojnici i oružje; Institut za savremenu istoriju; Beograd, 2006

²² Milivojević: The Yugoslav People's Army: The Political Dimension, *ibid.*

²³ Milivojević: The Yugoslav People's Army: The Political Dimension, *ibid.*

²⁴ Marijan: Slom Titove armije, *ibid.*

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

József MAKAI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

The party organisation was expected to take a position on any arising problem and also get involved in finding a solution thereto.²⁵ In this particular era, the political apparatus had greater influence over the military than the army leadership.²⁶

The party organisation only had these authorities before 1949. Thenceforth, it was gradually excluded from daily operational control, and assigned the duty to strengthen the morale and maintain ideological purity. The institution of dual control and political commissioners was abolished in 1953, to be replaced by the so-called moral and political education bodies whereas politically competent deputies were delegated to the military commanders (of all units from company to army district level).

However, ties between the party and the army remained close. At the leadership and top command levels, the system of party committees was eliminated, whereas a new structure of elective boards was set up. The purpose was to ensure wide military representation in the party across all levels ranging from private soldiers to chief commanders.²⁷ The Communist Party was deeply concerned that, from the army of the revolution and the people, a new, closed military class had emerged which was isolated from the rest of the society and barely expressed an opinion on social and economic policies.²⁸ The party now had a double interest. Firstly, it aimed to integrate the professional military personnel in the developing social structures and, secondly, to ensure adequate control and command of the armed forces.

The autonomous party organisation in the Yugoslav People's Army (Organizacija Saveza komunista u JNA – OSK JNA) was established in 1969, with the party exerting influence through the political directorate operating as the General Staff Directorate (Generalštab – GŠ). Basic party units were formed at the level of the battalions and the institutions of equivalent rank. The highest political forum was the Conference of SKJ JNA.²⁹

The political weight of the armed forces was steadily increasing. At the 9th SKJ Congress in 1969, 45 members of the 52-member Presidium were elected, of which three were generals.³⁰ At the 10th Congress in 1974, already 21 senior officers and generals were voted into the Central Committee (Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije – CK SKJ) and other boards of SKJ.³¹ At this point, military personnel made up 10 per cent of CK SKJ membership. Four years later, at the 11th Congress in 1978, their share continued to rise to 14 per cent after the election of officials.³²

Tito announced in his speech on the 30th anniversary of the formation of the army in December 1971³³ that JNA's primary duty is to guarantee the security of the country, however, it shall also protect the achievements of the revolution from the inner enemy. After this communication generally interpreted as directive, JNA enjoyed an increasingly high degree of autonomy.

OSK JNA became a full member of the party league as the ninth party of the Yugoslav Communists operative in the military. The army was entitled to delegate as many representatives to the party bodies as an autonomous province. In common practice, a certain number of civilian party leaders from the Central Committee and the party organs of the republics were also delegated to the OSK JNA leadership. However, the Secretary of OSK JNA was appointed by the Presidium of the Central Committee of the League of Communists of Yugoslavia (Predsedništvo CK SKJ). This also demonstrated the distinguished political role of the military as the sole federal institution.

The post of the secretary of the army's party committee proved an important springboard, since it indicated the prospect of influential military or political positions for the office-holder. As an example, Nikola Ljubičić became Secretary

²⁵ Marijan: Slom Titove armije, ibid.

²⁶ Miličević: The Yugoslav People's Army: The Political Dimension, ibid.

²⁷ A Jugoszláv Kommunista Szövetség története, 1985

²⁸ Johnson, A. Ross: The Role of the Military in Communist Yugoslavia: An Historical Sketch; The Rand Corporation, Santa Monica: P-6070; January 1978

²⁹ Marijan: Slom Titove armije, ibid.

³⁰ RFE: Yugoslav Party Congress Round Up: Part One: Presidium & Executive Bureau, 17.03.1969

³¹ RFE: Yugoslav Party Congress and the Army, 13.06.1973

³² RFE: Tito Appoints Top Army Man As State Presidency's Secretary-general, 13.06.1979

³³ RFE: National Structure of the Yugoslav Army Leadership, 12.04.1972

HADTU DOMÁNYI SZEMLE

József MAKAI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

of the OSK JNA in 1965 and Minister of Defence from 1967 through to 1982, simultaneously representing the army in the 24-member Yugoslav Party Presidium.³⁴ He proceeded to serve as Chairman of the Serbian Presidency until 1984 and Serbia's delegate to the collective Federal Presidency of Yugoslavia. His successor, Admiral Branko Mamula had a similar arch of political career. He was assigned as political commissioner to a battalion and then to a brigade during World War II. In the post-war period, he was promoted to political commissioner and then Commander of the Fleet and the Naval District. In 1978, one year before his appointment to Chief of the General Staff of the Yugoslav People's Army, he became member of CK SKJ. He pursued both a political and military career. He was elected to the Central Committee in 1982 and 1986, proceeded to Chief of the General Staff of the Yugoslav People's Army between 1979 and 1982, and held the post of Minister of Defence from 1982 to 1988.³⁵

The so-called moral and political fitness was an essential prerequisite for career advancement. With almost no exceptions, the professional military personnel were Communist Party members. In 1978, for instance, the number of party members ranged between 97.000 and 105.000 in the army, making up 6-6.5 per cent of all Yugoslav Communists,³⁶ whereas in 1981, OSK JNA's 110.000 members accounted for 5.2 per cent of the total Yugoslav party membership.³⁷ In the mid 1980-s, the military representation in SKJ included 98.9 per cent of commissioned officers, 94.1 per cent of non-commissioned officers, 52 per cent of the civilian military personnel, and 10.11 per cent of enlisted men.³⁸

SUMMARY

It can be concluded from the review of the relationship between the Yugoslav Army and the Communist Party that the two institutions were never true rivals.³⁹ Due to the intertwining of the party and the military, as well as to the crucial role of the army, JNA de facto functioned as the armed wing of SKJ as well.⁴⁰

The close ties had been maintained up to the disintegration of the party in January 1990. After the interruption of the 14th and last SKJ Congress, JNA attempted to preserve ideological continuity and reorganise the Communist Party. However, this initiative met with failure and eventually died away. Without the backup of the Communist Party, JNA lost both its ideological support base and foundation of identity.

Keywords: Yugoslavia, Yugoslav People's Army, JNA, League of Communists of Yugoslavia, SKJ, civil-military relations

Kulcsszavak: Jugoszlávia, Jugoszláv Néphadsereg, JNA, Jugoszláv Kommunista Szövetség, SKJ, civil-katonai kapcsolatok

REFERENCES

1. A Jugoszláv Kommunista Szövetség története, Pero Morača – Stanislav Stojanović, ed., Forum, Novi Sad, 1985
2. Béleczi Ferenc: Fegyverbarátunk a Jugoszláv Néphadsereg; Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1986
3. Dimitrijević, Bojan B.: Zdravstvene prilike u Jugoslovenskoj Armiji 1945-1954; Istorija 20. veka, 2/2005 szám; Beograd
4. Dimitrijević, Bojan B.: Jugoslovenska armija: nova ideologija, vojnik i oružje; Institut za savremenu istoriju; Beograd, 2006

³⁴ RFE: General Ljubic to Represent Army in the Yugoslav Party Presidium, 23.05.1978

³⁵ RFE: Yugoslav Army's New Leaders; 24.05.1982

³⁶ RFE: General Ljubic to Represent Army in the Yugoslav Party Presidium, 23.05.1978

³⁷ Marijan, Davor: Jugoslavenska narodna armija – važnija obilježja; Polemos 9, Zagreb, 2006

³⁸ Marijan: Slom Titove armije, ibid.

³⁹ Gow, James: Legitimacy and the Military: The Yugoslav Crisis; St. Martin's Press, New York, 1992

⁴⁰ Marijan: Slom Titove armije, ibid.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

József MAKAI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

5. Geiger, Vladimir: Tito i likvidacija hrvatskih zarobljenika u Blajburgu 1945; Istorija 20. veka; 2/2010 szám, Beograd
6. Gow, James: Legitimacy and the Military: The Yugoslav Crisis; St. Martin's Press, New York, 1992
7. Jakus János: Konfliktushelyzet Magyarország és Jugoszlávia között a hidegháború kezdetén: a Magyar Néphadsereg állapota és háborús tervei Jugoszlávia ellen az 1950-es évek elején; in.: „A déli végeken...”: Tanulmányok a Magyarország és Jugoszlávia között a bácskai térségben kialakult hidegháborús konfliktusról; szerk.: Maruzsa Zoltán; Eötvös József Főiskolai Kiadó; Baja, 2009
8. Johnson, A. Ross: The Role of the Military in Communist Yugoslavia: An Historical Sketch; The Rand Corporation, Santa Monica: P-6070; January 1978
9. Johnson, A. Ross: Impressions of Post-Tito Yugoslavia: A Trip Report; The Rand Corporation, Santa Monica: N-1813; January 1982
10. Johnson, A. Ross: Political Leadership in Yugoslavia: Evolution of the League of Communists; The Rand Corporation, Santa Monica: R-3049/1; November 1983
11. Juhász József: Volt egyszer egy Jugoszlávia: A délszláv állam története; Aula, Budapest, 1999
12. Manojlovic, Milorad: The Role of the Military in Politics: Yugoslavia As A Case Study; Simon Fraser University, 1997
13. Marijan, Davor: Jugoslavenska narodna armija – važnija obilježja; Polemos 9/2006, Zagreb
14. Marijan, Davor: Slom Titove armije: Jugoslavenska narodna armija i raspad Jugoslavije 1987.-1992.; Golden marketing-Tehnička knjiga, Hrvatski institut za povijest; Zagreb, 2008
15. Marijan, Davor: Rukovođenje i komandovanje Oružanim snagama SFRJ: Vrhovna razina; Časopis za suvremenu povijest, 3/2009, Zagreb
16. Milivojević, Marko: The Yugoslav People's Army: The Military Dimension, Bradford Studies on Yugoslavia, Number 12, Postgraduate School of Yugoslav Studies, University of Bradford, 1988
17. Milivojević, Marko: The Yugoslav People's Army: The Political Dimension, Bradford Studies on Yugoslavia, Number 13, Postgraduate School of Yugoslav Studies, University of Bradford, 1988
18. Nikolić, Kosta – Dimitrijević, Bojan B.: Formiranje OZN-e u Srbiji i Beogradu i likvidacije „narodnih neprijatelja” 1944; Istorija 20. veka, 2/2010; Beograd
19. Nobilo, Mario: Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.; Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2000
20. RFE: Yugoslav Party Congress Round up: Part One: Presidium & Executive Bureau, 17.03.1969.
<http://www.osaarchivum.org/greenfield/repository/osa:3df0de5b-34ed-4f95-b423-2dea8ad61a94#1> (11.01.2012.)
21. RFE: National Structure of the Yugoslav Army Leadership, 12.04.1972.
<http://www.osaarchivum.org/greenfield/repository/osa:740493c4-4050-4618-8940-202a9e3ad6ed#1> (21.12.2011.)
22. RFE: Yugoslav Party Congress and the Army, 13.06.1973. <http://www.osaarchivum.org/greenfield/repository/osa:29604b00-ae35-4489-a707-93f33cfd811c#1> (14.01.2012.)
23. RFE: General Ljubicic to Represent Army in the Yugoslav Party Presidium, 23.05.1978.
<http://www.osaarchivum.org/greenfield/repository/osa:dd0297c8-ad45-469a-bf0e-5db65d99ad75#1> (14.01.2012.)
24. RFE: Tito Appoints Top Army Man As State Presidency's Secretary-general, 1979. 06. 13.
<http://www.osaarchivum.org/greenfield/repository/osa:1bba7ab2-ed43-4e9e-b54c-4ae599c52ec4#1> (14.01.2012.)
25. RFE: Yugoslav Army's New Leaders; 24.05.1982. <http://osaarchivum.org/files/holdings/300/8/3/text/86-1-301.shtml> (11.01.2012.)
26. Ritter László: Titkos háború Magyarország és Jugoszlávia között – Jugoszláv és magyar hírszerzés: 1948-1953; História, 1-2/2010

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E**József MAKAI****Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám**

27. Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije; in.: Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije – Ustavni zakon za sprovođenje Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije – Ekspoze Predsednika Savezne skupštine – Registar pojmova; Savremena administracija, Beograd, 1974
28. Vreme: Jugoslovenska narodna armija 1989-1992 – kratka istorija sloma: Armija Partije; 11.10.2001., 562th issue

SLOBODAN MILOSEVIC, THE LEADER OF THE SERBS**SLOBODÁN MILOSEVICS, A SZERBEK VEZÉRE**

This article is about Slobodan Milosevic, the ex-Yugoslavian president, and his regime. One of the main important aspects of the study is the geographical location of Yugoslavia. Since it is a neighbouring country with Hungary, all its challenges, changes and effects had great economic, social and political impacts on it. Furthermore, it is always wise for present and future military scientists to study the rise and fall of “great” leaders in order to see the internal and external future threats of a country, in order to prevent such tragical events as those unfolded in the Great South Slavic War.

A tudományos cikk a volt Jugoszláv elnökről, Szlobodán Milosevicsről és rezsimjéről szól. A tanulmány aktualitását – egyebek mellett – az egykori Jugoszláviának Magyarországhoz való földrajzi közelsége adja. A geopolitikai helyzetéből adódóan, nehézségei, kihívásai és hatásai egyaránt kihatottak Magyarország nemzetgazdaságára, szociális helyzetére és politikájára. Ugyanakkor különösen jelentős, a jelenlegi és jövőbeli hadtudományi tudósok számára, tanulmányozni a „nagy” vezetők felemelkedését és bukásait, hogy jobban megértsék az államok kül-, illetve belbiztonságát és azok veszélyeit, hogy elkerüljék az egykori délszláv háborúk tragikus eseményeit.

PROLOGUE

Slobodan Milosevic is the figure in history we could never forget. Some say he was a murderer; some say he was a saint; some believe he was a man just like any of us – a man with great beliefs, faithful to his country and eager to do whatever it takes for his nation to prosper.

Till present day, the study and debate on the Slobodan Milosevic regime is going on. Historians are still exploring the dictatorship era and especially, what it has done to Yugoslavia and its people and how it has changed both forever. Professors all over the world are talking about the phenomena of one single person being capable of affecting the destiny of a huge country, of making a nation believe it is unbreakable and unique. Yugoslavia lived glorious days, and many believe it was so thanks to only one man, Tito.* Yet, the decisions and the methods of this man has surely left a dark shadow that is still lying on today's Serbia and ex-Yugoslavian countries. All these aspects without a doubt lead to the following conclusion – Slobodan Milosevic will always be remembered and mentioned in history. Moreover, the debates surrounding his name will never become boring, which means there are aspects worth exploring even today.

It is known that behind every regime there is structure, tactic and careful consideration before any move is made. Therefore, this paper will particularly be focusing on examining the tactics and psychological aspects behind it that were used by Slobodan Milosevic during his years in office. It is particularly interesting to investigate how one person was able to stay on top for so long with the help of his own nation while going to war and creating new confrontations and conflicts. People usually don't favour wars, but in the case of the Milosevic era, it seems that it was war that actually made him so powerful and earned him credit among simple people – he made them believe that going to war is for good, for the better future, for the glorious country, and they followed him along.

BECOMING THE PRESIDENT OF YUGOSLAVIA

Slobodan Milosevic was born during World War II on 20 August 1941, in Pozarevac, Serbia (Sell, 2002). Both of his parents as well as the whole family were members of the Communist Party, which had a major effect on his childhood, studies and on his future vision.

On 15 January 1959, he became a member of the Communist Party. His colleagues had a good opinion about the young man, and they considered him a true communist as well as a good nationalist (Gyukics 2000, 20–21). Although he was a sharp-minded person who always had good grades and great ambitions, without his one and only true follower, believer, love and a mastermind in political campaigns planning — wife Mirjana Markovic (Gyukics 2000, 47) — he wouldn't have been able to achieve all what he did.

With their great ambitions, in 1984 Milosevic became the leader of the Belgrade Communist Party, which, of course, was just the first step towards becoming the president and the leader of Yugoslavia. Since the couple had higher education and a brilliant thinking, they both realized that for Milosevic, in order to become the president of Yugoslavia, they had to influence and gain control of the Media and the Academy of Belgrade. As the first step of their plan, they successfully influenced the political newspaper named Politika, the Academy of Belgrade and last but not least Ivan Stambolic. Through Media and with the help of Stambolic, on 26 January 1986, Milosevic became the President of the Serbian Communist Party (Gyukics 2000, 47).

Not so much after, the document named Memorandum — a document created for a debate in the Serbian Academy — was published¹ and successfully planted the very first seeds of nationalism in the Serbian nation. But not only the Serbians were the nation that started to recognize their national identity, there were Kosovar Albanians, too. Kosovo was once again unstable as political turmoil upraised. On 24 April 1987 (Gyukics 2000, 51), Milosevic was sent to negotiate peace talks with the Albanian opposition, but peace talks were not exactly on his mind as he realized how powerful nationalism could be (Gyukics 2000, 49). After his return from Kosovo to Belgrade, he used nationalism, the newly discovered tool, to influence not only his Party but also the Serbian population. With the help of the Media and by political doge, at the 8th session on 23 September 1987, Milosevic successfully defeated his political enemies (Ivan Stambolic and Dragisa Pavlovic) and became the number one political leader of the Serbians.

Since Milosevic or the rest of the Serbian politicians, had no interest in solving the Kosovar Albanians' problems in the province of Kosovo, towards the end of the 80's, the Kosovar Albanian ethnic conflicts raised to the point, where Serbia could not control the situation and had to call together the 14th Extraordinary Congress on 22 January 1990. The very first nation in Yugoslavia, that realised the true purpose of the upcoming Congress (where Milosevic wanted to extend his powers to all Yugoslavia), were the Slovenians. They knew that Yugoslavia and its political regime will never be the same without Tito and that Serbia by the lead of Milosevic would like to overtake the place of the once famous and beloved president. Unfortunately for them, as well for the rest of the nations in Yugoslavia, it was unacceptable that one nationalistic leader (in this case Milosevic) would take over control of the whole country and put the Serbs above everyone else. Knowing the intentions of Milosevic, as soon as the Congress started with Milan Kucan at the lead, the Slovenian congressmen stood up and left the meeting. This was the first visible sign of the end of the Alliance.

CONCLUSION

From childhood Milosevic was raised in a politically orientated environment, which had a great effect on his career. As a young politician, he realised the importance of the Media and of the Academy of Belgrade in politics. By controlling the

¹ It was never officially stated, that the document was published by the order of Milosevic and its party to light up the Serbian nation, but some historians believe so.

HADTU DOMÁNYI SZEMLE

Tamás ÚJFALUSI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

above-mentioned communication channels and with Stambolic's help he became the leader of the Serbian Communist Party. The first time he realised the deadly force of nationalism was in Kosovo after he implemented the newly gained knowledge into his political complains. Being a man of opportunity and geocentricism, when the time came, he had no problem leaving behind his friend and supporter Ivan Stambolic, in order to become the number one political leader in Serbia. By taking the Kosovo conflict as the great opportunity, he tended to become the leader of Yugoslavia. Slovenians, as one of the first nations in the former Yugoslavia who recognised these false political intentions of Slobodan Milosevic, sabotaged the last Congress by leaving the meeting before it started. As for the former Serbian leader Slobodan Milosevic, who was ultra-ambitious and cold-minded, especially when it came to achieving his goals, he accomplished a lot, but he also fell hard.

THE EFFECTS OF WAR ON THE LEADERSHIP

Soon after the meeting, the first rioting started in Belgrade against Milosevic's politics. On 9 March 1991, so many rioters went on the streets of Belgrade that it threw the Serbian leader into panic. Then, for the first time while in office, he called the Yugoslavian People Army to defend himself from his own people (Dedeic, 2011). Yugoslavia was living its last moments: in June 1991, Slovenia declared its independence (Repe, 2014); the same was done by the Croats on 5 December 1991. The political wind and a short war with Slovenia in June 1991 distracted attention from Milosevic's bad politics in Serbia. However, in the international news, Yugoslavia still lost its popularity (Gyukics 2000, 105–110).

The Croatia-Bosnian-Serbian war was much more tragical than the Slovenian one. Therefore, at the beginning of the war, the Serbian politicians did not want to make headlines regarding the situation, since they thought that they would lose the support of the Serbian nation. Although the Serbian regime kept the war in secret, in less than a year's time, in 1992, Milosevic once again lost the support, not only in the eyes of his own people, but also in the international Media. As the South Slavic War was becoming more and more deadly, the news about its tragical outcomes were soon published in the international Media. Unfortunately for Milosevic and for the Serbs, the international Media granted the role of aggressors to the Serbs. The bad news once again created political uncertainty in Serbia. The internal political turmoil and the bad international reputation once again caused a hard time for the Serbian leader — his opponents, Cosic and Panic, because of their liberal and peaceful thinking, gained political popularity not only within the Serbs, but also internationally (Gyukics 2000, 128-131).

Once again, the war seemed the only hope for the Serbian leader. In order to gain back his reputation in Serbia, he turned the role of being aggressor into a protector. Before the elections, more and more news was shown in the Serbian national TV about the Croatian-Bosnian-Serbian conflict, where Milosevic was positioned as the protector of Serbs. The political propaganda met its goals yet again, and Milosevic won the elections (Gyukics 2000, 132–135). Although the political war in Serbia created a winning situation, the Serbian politician realised that in order to stay in power, he had to regain his popularity on the international level, and the only good way to do it, was to start peace talks between Serbia, Bosnia and Croatia. The Bosnian Serbs had no desire to end the war, so therefore, Milosevic stopped supporting the Bosnian Serbs by putting all the blame and the sins of war crimes on them. By betraying his own nation, he quickly repositioned himself in the international Media — he became a peacemaker instead of a massacre. Without the support of Serbia, the Bosnian Serbs lost Knin on 5 August 1995. With the loss of Knin and the lack of military and economic support that was previously provided by Serbia, the Bosnian Serbs were forced to sign the Dayton Peace Agreement in 1995 (Gyukics 2000, 194). With the agreement being signed, Milosevic was again in favours of the foreign media and politics, but he lost the support of his own people. Although Milosevic tried to show his support towards the Bosnian Serbs by helping them in the creation of the Srpska Republika (at the Dayton agreement), it was way too little for the price they had to pay for it (Plavsic 2005, 152).

THE FALL

The war was officially over, Milosevic and his Party was once again in front of the upcoming elections. In 1996, the elections were not too promising for Milosevic and his Party. Almost ten years in power, having most of the government, the armed forces and the police under him, as an alternative “good” solution, they decided to gerrymander the elections. Although the fraud went relatively smooth, not long after, the people of small Yugoslavia (which was Serbia and Montenegro) started to protest against the regime and the leader himself (Horowitz 2005, 187). It was a hard and desperate time for Milosevic and his Party, the internal and external pressure was so high, that they had to admit the fraud. War seemed the only good solution to stay in power. The very suitable place for another war was Kosovo — after all, it was the place where it had all started. Kosovar Albanians had all the intentions to separate from Yugoslavia, but their political concerns were still unsolved. Since 1997 rioting in the province of Kosovo was rather frequent and the UCK² activities grew. With the rioting escalating, Yugoslavia decided that it was time to officially implement military force to stabilize Kosovo. The war in Kosovo was finally introduced to the Media. The introduction came with false propaganda from Milosevic and his Party, where the situation was described in much brighter colours and not as it truly was (Lazanski 2004, Rat za Kosovu).

The war with Kosovo soon caught the attention of the West, which led to NATO's attack of Serbia in 1999. Although for a short period of time the NATO bombing made Milosevic very popular, soon after, he lost the war not only against NATO, but also against Kosovo (however, this fact was never admitted by the Milosevic regime). He and his Party lost all the political power and the support of Serbians. Finally, rioting against the leader started in Belgrade, which led to the end of the Milosevic regime in 2000 (Gyukics 2000, 267–274).

To sum up, the Milosevic era is a good example to demonstrate how a politician can use the war and nationalism for propaganda to get and to stay in power. When there are desperate times in politics, war or peace talks can solve the short-term problems. However, in order to obtain power for the long-run, these tools are not advisable to use.

OVERALL CONCLUSION

Slobodan Milosevic played a major role in the Yugoslavian Wars, even though some historians are concerned that he was the main reason why this once-big and glorious country fell apart. Despite my disagreement with their views in some points, I have to admit that the Serbian leader's egoism and ambitions did have a negative effect on Yugoslavia's politics. First, instead of solving the Kosovar Albanians' minority problems, he used nationalism to gain control of power. By brainwashing the Serbians with the help of the Media, he made them believe that they are a superior nation in Yugoslavia, which should take control over the whole country. Unfortunately for him, the Slovenians soon recognised his true intentions and decided to declare independence. The political wind and negative popularity led to rioting in Belgrade. This was the first time when Milosevic used the Yugoslavian Armed Forces against his own people. In the upcoming months, the war broke out on the territory of the former Yugoslavia, mostly by Serbian aggression to stop the “breaking of the country”. By going to war, Milosevic regained his popularity in the eyes of the Serbians. But his political success was rather divided: while he was liked in Serbia, the international media held him responsible for the tragic outcome of the war. By losing the support of Europe, and having an embargo on Yugoslavia, he realised that he had to make changes in order to survive the international political and economic pressure. The only way of ending the war, was to “abandon” his own nation and stop supporting (both economically and militarily) the Bosnian Serbs. Without the support of the “motherland”, the Bosnian Serbs lost Knin (one of their major cities) and were forced to sign the Dayton Treaty. By betraying his own nation, Milosevic was once again in the West's favours. Yet again, his actions were opposed by the

² UCK stands for the Kosovo Liberation Army or in Albanian (original language) Ushtria Çlirimtare e Kosovës

Serbs, which lead to the 1996 elections gerrymander. Desperate to stay in power, he cheated, and once again, Belgrade was under big pressure coming from its bubbling inhabitancy. The only way of staying in power was once again going to war. By not learning from the country's previous mistakes, that war led to a short-term political success as Milosevic led his country to war against Kosovo. The war of Kosovo was soon followed by NATO bombing and military and political defeat (which was never admitted by the Serbian politicians) of the Yugoslavian National Army and Milosevic.

As we can see, for dictators and for "bad" politicians, war can only be a temporary solution for maintaining power. After some time, war and violence will exhaust the nations that are involved and will lead to the fall of a politician.

Keywords: Yugoslavia, Slobodan Milosevic, Milosevic, South Slavic War, Fall of Yugoslavia, Leadership, Political Power.

Kulcsszavak: Jugoszlávia, Szlobodán Milosevics, Milosevics, Délszláv háborúk, Jugoszlávia bukása, vezető, politikai hatalom.

REFERENCE LIST

- B. Plavsic. 2005. "Svedocin." Tripoprint press, Banja Luka, ISBN 99938-753-2-5
- B. Repe. 2014. "Independence." www.twenty.si, Entered online [01 Maj 2014]: <http://www.twenty.si/first-20-years/overview/overview-through-time/>
- L. Sell. 2002. "Slobodan Milosevic and the Distruction of Yugoslavia." Duke University Press, Durham, pp.: chronology ix, ISBN-13: 978-0822332237
- M. Lazanski. 2004. "Rat za Kosovu." Entered online [05 Maj 2014]: <https://www.youtube.com/watch?v=VCnObKsR7xQ>
- S. A. Horowitz. 2005. "From Ethnical Conflict to Stillborn Reform." Texas A&M University Press, ISBN: 9781603445931
- S. Dedic. 2011. "9. mart – dve decenije (1. deo)." www.istinomer.re, Entered online [05 Maj 2014]: <http://www.istinomer.rs/bonus/9-mart-dve-decenije-1-deo/>
- Sz. Gyukics. 2000. "A Milosevics-klán." Athenaeum Kiadó, Budapest, ISBN 963 9261 56 4

MAGYARORSZÁG TÖBBNEMZETI FELADATOKBAN VALÓ RÉSZVÉTELÉNEK ÁTTEKINTÉSE FELADATVÁLLALÁSI HÁTTÉR SZERINT 1994-TŐL NAPJAINKIG

A REVIEW OF HUNGARY'S PARTICIPATION IN MULTINATIONAL OPERATIONS AND MISSIONS UNDER VARIOUS MANDATES FROM 1994 TO THE PRESENT

Jelen publikáció célja feladatvállalási háttér szerinti csoportosításban Magyarország békefenntartó-békekikényszerítő többnemzeti feladatokban való részvételének ismertetése. Elsőként a nemzetközi szervezetekben – ENSZ, EU, EBESZ stb. – felkérésre végrehajtott missziókban, második körben a NATO szövetséges kötelezettségvállalásból adódó – ISAF, Koszovó – végül az egyéb szövetséges felkérésből adódó szerepvállalásunkat – Irak – kívánom ismertetni.

The aim of this paper is to describe Hungary's involvement in multinational peacekeeping and peace-enforcement operations and missions arranged according to which organisation mandated the operation or mission. I am going to discuss our participation in missions in the following order: firstly, involvement at the request of international organisations (UN, EU, OSCE etc.), secondly, participation in missions as a commitment to NATO (ISAF, Kosovo), and finally, our contribution to missions at other alliance requests (Iraq).

Magyarország nemzetközi szinten zajló missziós tevékenységének kezdetét a NATO¹ Békepartnerség² programjához való csatlakozásunkhoz, 1994 februárjához köthetjük. Jelzett politikai-katonai szövetség keretén belül végzett együttműködésünk során bebizonyítottuk, hogy 1999-es csatlakozásunk a NATO-hoz egy jól átgondolt, stratégiai döntés eredménye volt. Első körben azt a folyamatot szeretném bemutatni, melynek során a magyar katonák bebizonyították, hogy hazánk képes a NATO nemzetközi színterén a kollektív védelem hathatós elősegítésére, biztosítására.

NATO BÉKEPARTNERSÉG PROGRAMJA – HAZÁNK MISSZIÓS TEVÉKENYSÉGÉNEK KEZDETE

A Békepartnerség a NATO és a szövetséggel partneri viszonyt kialakító államok együttműködési programja, tagjai közé a NATO tagországai és az egykori Varsói Szerződés³ tagállamai tartoznak. Magát a szervezetet saját kezdeményezésre 1994-ben hozta létre a NATO és 23 más állam. Magyarország már a kezdetektől, 1994 februárjától csatlakozott a programhoz, melynek fő célja volt, hogy a politikai és katonai szövetség kialakítsa az együttműködés kereteit a később taggá váló országokkal, így hazánkkal is. Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete hazánkat első alkalommal 1995. év végén, a balkáni háborúkat lezáró daytoni egyezmény⁴ aláírása után kereste meg. [1]–[2]

¹ NATO – Észak-atlanti Szerződés Szervezete, angolul North Atlantic Treaty Organisation, franciául Organisation du Traité de l'Atlantique Nord, OTAN – 28 észak-amerikai és európai ország szövetsége, hazánk 1999. március 12-én csatlakozott a Szövetséghez. Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Észak-atlanti_Szerződés_Szervezete (Letöltve 2014.01.05. 12:16)

² Békepartnerség – angolul Partnership for Peace (PfP) Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Békepartnerség> (Letöltve 2014.01.05. 11:41)

³ Varsói Szerződés – barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés, 1955. május 14-én nyolc ország képviselője – Albánia, Bulgária, Csehszlovákia, Magyarország, a Német Demokratikus Köztársaság, Lengyelország, Románia és a Szovjetunió – írta alá. Hivatalosan 1991. július elsején szűnt meg, amikor a tagállamok képviselői Prágában a szervezet feloszlásáról szóló protokollt elfogadták. (Forrás: http://www.grotius.hu/publ/Letoltve_2014.01.05_12:12)

⁴ Daytoni egyezmény – Dayton, 1995.11.21. – a délszlávok államközössége, a (volt) Jugoszlávia felbomlásának folyamata már 1991-1992-ben elkezdődött, majd a három és fél évig elhúzódó boszniai háborúba torkollott. Ennek a háborúnak vetett véget a békeszerződés, mely az Egyesült Államok kormányát képviselő Richard Holbrooke közvetítésével jött létre az ohioi Daytonban, s mely szerződés azonban nem döntötte el véglegesen Bosznia-Hercegovina sorsát, mint ahogy Jugoszlávia területén több más konfliktus kialakulását sem sikerült megakadályoznia. (Forrás: http://www.grotius.hu/publ/Letoltve_2014.01.05_12:24)

HAZÁNK RÉSZVÉTELE A NATO IFOR/SFOR KÖTELÉKÉBEN

A NATO iránti elkötelezettségét vállaló, csatlakozásra váró Magyarország 1994-ben felkérést kapott a szövetségtől, hogy más NATO tagországokkal közösen, az IFOR/SFOR⁵ keretein belül vegyen részt a Bosznia-Hercegovina területén zajló béketeremtési folyamatokban. A Magyar Műszaki Kontingens katonái 1996 februárjában kezdték meg tényleges tevékenységüket, melyet hat éven keresztül folytattak a térségben. Kezdetben az észak-horvátországi Okucaniba települtek, ahol a délszláv háborúban tönkrement infrastruktúra – elsősorban a lerombolt hidak – helyreállításában, újraépítésében segítettek. Ezzel párhuzamosan nagy szerepük volt a közutak és vasutak vonalainak rekonstrukciójában, építésében is, a magyar egyenruhások nevéhez fűződik például a „Zsuzsi” névre keresztelt pontonhíd megépítése a Száva folyón. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy a magyar katonák tevékenyen vettek részt a mostari Öreg híd⁶ újjáépítési munkálataiban is. [3]–[4]

Továbbiakban ismertetni kívánom, hogy hazánk Békepartnerség programban való részvétele miként készítette elő azt a folyamatot, melynek révén Magyarország 1999-ben a NATO teljes jogú tagjává válhatott.

MAGYARORSZÁG RÉSZVÉTELÉNEK ÉRTÉKELÉSE A PFP PROGRAMBAN

Hazánk részvétele a Partnerség a Békéért programban minden szempontból meghatározónak bizonyult, meglátásom szerint a NATO csatlakozásunk „főpróbájának” tekinthető. A tagságra való felkészülés folyamatában mérföldkönek bizonyult az 1994-ben megindított nemzetközi szerepvállalásunk, melynek révén megtanultuk egy addig számunkra ismeretlen, új védelmi mechanizmus, rendszer működését, eljárási szabályait, védelmi és felülvizsgálati rendszerét, melynek révén immár „élesben” kipróbálhattuk magunkat a békétámogató műveletek rendjében. A gyakorlatok során hazánk és a NATO tagországok hadseregei között bizalmi viszony alakult ki, katonadiplomáciai kapcsolatok felerősödése mutatkozott, a NATO parancsnokságaira – igazodva a megváltozott nemzetközi helyzethez – immár összekötő tiszteket küldött ki a magyar vezetés. [5]

HAZÁNK NATO CSATLAKOZÁSÁNAK ISMERTETÉSE

Kovács László⁷ visszaemlékezése szerint 1997 tavaszán Washingtonban született meg a döntés arra vonatkozóan, hogy először Csehország, Magyarország és Lengyelország – más elnevezéssel „visegrádi hármak” – csatlakozhatnak a szövetséghez. A hivatalos csatlakozási meghívás megfogalmazására a madridi csúcstalálkozón, 1997 júliusában került sor, a tárgyalások ezt követően szeptember 10-e és október 29-e között zárultak le. A politikus nagy híve volt a hazánkban 1997. november 16-án megtartott népszavazásnak – más elnevezéssel „NATO népszavazás” – s elmondása szerint biztos volt benne, hogy a feltett kérdésre miszerint „*Akarja-e Ön, hogy Magyarország a NATO tagja legyen?*” nagy többségben IGEN-nel fognak a választók szavazni. [5]–[6]

A népszavazás végeredménye igazolta a külügyminiszter számításait: a magyar választópolgárok jelentős része hazánk NATO-csatlakozása mellett foglalt állást, melynek révén az euroatlanti integrációs szervekbe történő betagozódásunk folyamata megkezdődhetett. A választás számszaki adatait a Magyar Közlöny 1998/4 számában tette közzé az

⁵ IFOR/SFOR – Stabilisation Force, magyarul „Stabilizációs Erő” – Bosznia-Hercegovina területén NATO-vezette többnemzetiségű békétámogató haderő, melyet a daytoni békeszerződés hívott életre. A NATO-nak ezek voltak az első békétámogató és fenntartó műveletei. Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/SFOR> (Letöltve 2014.01.05. 12:48)

⁶ Öreg híd, Mostar – 1993. november 9-én hullott a Neretva folyóba Bosznia-Hercegovina egyik híres történelmi emlékműve, mely egyúttal a horvátok együvé tartozásának szimbóluma is volt. A rombolás egy horvát tank pár órás műve, az újjáépítés viszont évekig tartó folyamat volt, jelentős magyar katonai és polgári együttműködéssel. Forrás: <http://www.honvdelem.hu/cikk/34682> (Letöltve 2014.01.05. 14:09)

⁷ Kovács László (Budapest, 1939. július 3. –) szocialista politikus, az MSZP Győr-Moson-Sopron megyei területi listájáról jutott be az Országgyűlésbe, ahol Horn Gyula miniszterelnöksége alatt külügyminiszteri posztot töltött be. Jelentős szerepe volt hazánk NATO-hoz való csatlakozási tárgyalásainak lezárásában. Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Kovacs_Laszlo (Letöltve 2014.01.05. 18:06)

Országos Választási Bizottság, mely szerint az igen szavazatok aránya az érvényesen szavazók körében elérte a 85,33%-ot.⁸ [6]

A magyar katonák missziós tevékenységének ismertetése és a NATO csatlakozásunkhoz vezető út bemutatását követően jelezni kívánom, hogy hazánk milyen típusú felkérések alapján vehet részt a nemzetközi katonai missziókban.

NEMZETKÖZI MAGYAR KATONAI MISSZIÓK – FELADATVÁLLALÁSI HÁTTÉR SZERINT

A Magyar Honvédség a különféle nemzetközi missziókban – egyfajta klasszifikációs meghatározás alapján – békefenntartó-békekikényszerítő többnemzeti feladatokban működhet közre, melyeknek hármass csoportosítását, jellegét az alábbiak szerint kívánom ismertetni: [1]

1. *Nemzetközi szervezetek (ENSZ⁹, EU¹⁰, EBESZ¹¹ stb.) felkérésére végrehajtott missziók* – Ciprus, MFO – Sínai-félsziget, Szudán, Hegyi-Karabah, Grúzia Bosznia-Hercegovina stb. Jelzett missziókban felmerülő kiadásokat általában a megbízó nemzetközi szervezetek fizetik, más esetben – közös megegyezés alapján – a személyi és dologi jellegű kiadásokat a megtérítik a küldő ország, ez esetben Magyarország számára. [1]
2. *NATO szövetséges kötelezettségből adódó feladatvállalás - ISAF, Koszovó stb.* A teljes költség ez esetben a küldő felet terheli, a ráfordítások csökkentésére kétoldalú megállapodások megkötésével van lehetőség. Erre példának az élelmezés, üzemanyag-ellátás ráfordítási költségeit kell megemlítenem, melyek olcsóbbá tehetők ez által mintha azokat a honi területről, azaz hazánk területéről kellene biztosítani a műveleti területen harcoló alakulatok számára. [1]
3. *Egyéb szövetségi felkérésből (ad hoc) adódó szerepvállalások* – Irak Bilaterális megegyezés alapján a nemzeti részvétel költségei jelentősen csökkenthetők. Az iraki műveletben betöltött szerepünk során az Egyesült Államok biztosította a szállításhoz szükséges gépjárműveket, továbbá a hazánkat terhelő egyéb kiadások egy részét is fedezte. [1]

Igazodva az előbb ismertetett hármass tagolódáshoz, továbbiakban be kívánom mutatni, hogy a nemzetközi szinten hazánk milyen mértékben és befolyásoló erővel képes részt venni az egyes békefenntartó-békekikényszerítő közösségi feladatokban.

MAGYARORSZÁG NEMZETKÖZI SZERVEZETEK FELKÉRÉSÉRE VÉGREHAJTOTT MISSZIÓNAK ISMERTETÉSE

Nemzetközi szervezetek (ENSZ, EU, EBESZ stb.) felkérésére végrehajtott missziók ismertetése – Ciprus (UNFICYP),¹² MFO¹³ – Sínai-félsziget, Szudán – UNAMYP,¹⁴ Hegyi-Karabah, Grúzia Bosznia-Hercegovina stb.

⁸ NATO népszavazás eredménye: a választók nyilvántartásában levő választópolgárok száma a szavazás befejezésekor 8.059.039 fő volt, ebből 3.968.668-an jelentek meg szavazóként, ez a választásra jogosultak 49,24%-át tette ki, az érvényes szavazatok száma 3.919.114, mely az összes szavazatot tekintve 98,75%-os részarányt képviselt, az érvényes szavazatokból az igen szavazatok száma 3.344.131 volt, mely az érvényes szavazatok 85,33%-át tette ki. Forrás: <http://www.elsovalasztas.hu/old1/html/archivum/leveltar/nepszav4.html> (Letöltve 2014.01.05. 18:27)

⁹ ENSZ – Egyesült Nemzetek Szervezete – angolul UN(O) franciául és spanyolul ONU; 1945-ben alapított nemzetközi szervezet, mely az államok közötti együttműködés biztosítását jelölte ki fő célkitűzésének, melyet a nemzetközi jog és biztonság, az emberi jogok, szociális ügyek valamint a gazdasági fejlődés terén kíván biztosítani. Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Egyesült_Nemzetek_Szervezete (Letöltve 2014.01.05. 19:55)

¹⁰ EU – Európai Unió, 1992. február 7-én a Maastrichti Szerződés hozta létre, magát az elnevezést az európai integráció egészére használjuk. Jelen cikk írásakor 27 tagja van. Forrás: <http://www.euvonal.hu> (Letöltve 2014.01.05. 20:04)

¹¹ EBESZ – Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet - angolul Organization for Security and Co-operation in Europe, OSCE; 57 állam szövetsége, a világ legnagyobb biztonsági szervezete Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Európai_Biztonsági_és_Együttműködési_Szervezet (Letöltve 2014.01.05. 20:08)

¹² ENSZ Ciprusi Békefenntartó Misszió – UNFICYP - angolul United Nations Peacekeeping Force in Cyprus, magyarul Az Egyesült Nemzetek Ciprusi Békefenntartó Erője – az ENSZ békefenntartó katonai missziója; célja Ciprus szigetén a demokratikus déli, illetve török fennhatóság alatt álló északi rész közötti ütközőövezet, az ún. Zöld vonal katonai felügyelete Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/UNFICYP> (Letöltve 2014.01.05. 20:27)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BEKES Katalin

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Jelzett missziók közül – terjedelmi korlátok miatt – az ENSZ Ciprusi Békefenntartó Misszióját (UNFICYP), Sínai-félsziget – MFO missziót, Szudánt valamint Hegyi-Karabah-ot kívánom ismertetni, az alábbiak szerint:

ENSZ CIPRUSI BÉKEFENNTARTÓ MISSZIÓ (UNFICYP)

Hazánk a ciprusi békét biztosító UNFICYP misszióba – mely a Magyar Honvédség számára az egyik első és a kezdetektől folyamatosan végzett békefenntartó tevékenység – 1993-ban kapcsolódott be, egy négyfős megfigyelő csoporttal. 1997-ben már 105 katonával vettünk részt a szövetséges műveletben – akkor a vezető szerepet az osztrák katonák látták el – mi az osztrák-magyar-szlovén békefenntartó zászlóalj magyar századát alkottuk. A kéksapkásoknak is nevezett magyar katonák a Louroujina faluban található „Camp Berger”-be és az Athienou faluban telepített „Camp Izay”-ban, illetve körzetükben végezték békefenntartó feladatukat. [7]

Ciprus a világ egyik legrégebbi válságövezete, a magyar kontingens feladata a szembenálló erők szétválasztása, a status quo fenntartása, melyet járőrözési tevékenységgel biztosítanak. Ezen felül feladatukhoz tartozik még – többek között – a légtérsértések felderítése, tiltott építkezések megakadályozása, illegális behatolók kiszűrése, erődtítmények építésének és megerősítésének megakadályozása csak úgy, mint a katonai elterelő, illetve provokációt kiváltó manőverek megelőzése. A magyar katonák biztosítják továbbá a görög és a török ciprióták közötti diplomáciai tárgyalásokat, a demonstrációk és tömegrendezvények rendjének fenntartását is. [8]

Az elmúlt húsz évben az UNFICYP misszióban több mint 3300 honfitársunk teljesített békefenntartó szolgálatot, ezzel is elismerést szerezve hazájuknak, saját maguknak, egyúttal bebizonyítva, hogy Magyarország képes hatékonyan részt venni a szövetség békefenntartó tevékenységében. [7]

SÍNAI-FÉLSZIGET – MFO MISSZIÓ

A „Többnemzetiségű Erők és Megfigyelők” nemzetközi békefenntartó erőt Egyiptom, Izrael és az Egyesült Államok hívta életre 1981. augusztus 23-án. A közel 2000 fős, 11 ország katonai kontingenséből, további 2 ország kiszolgáló személyzetéből álló misszió fő célkitűzése az 1979-es Camp David-i békeszerződésben¹⁵ foglaltak betartásának az ellenőrzése. [9]

Az MFO misszió veszélyeztetettségi fokozatát illetően Domján László vezérőrnagy – az MH Összhaderőnemi Parancsnokság parancsnoka – szavait kívánom idézni: a misszióban „...a szolgálat az első” jelmondat helyett immár „a biztonság és a szolgálat az első” jelmondat érvényes – hangzott el a 2013. október 9-én Székesfehérváron tartott, az MFO 36. váltása részére rendezett visszafogadó ünnepségen. [10]

SZUDÁN – UNAMID¹⁶

A térségben a nem arab fegyveres felkelők harcolnak a kormány által támogatott erőkkel szemben. Az ENSZ és az Afrikai Unió közös békefenntartó ereje 2007-től van jelen a térségben, ahol 2003 óta heves harcok dúlnak. Az ENSZ számí-

¹³ MFO – Többnemzeti Erők és Megfigyelők – angolul: the Multinational Force & Observers – vegyes összetételű, rendőri-katonai kontingens Forrás: <http://mfo.org/> (Letöltve 2014.01.05.)

¹⁴ görög és a török ciprióták – Ciprus 1960-ban vált függetlenné, a görög és török ciprióta nép, mint két államalkotó tényező két ellentétes érdeket képviselt: a görög ciprióták az anyaországgal való egyesülést (ensis), míg a török ciprióták a sziget egyesítését (taksim) tűzték ki célul. Forrás: http://www.mult-kor.hu/20091112_ciprus_megosztott_tortenelem

¹⁵ Camp David-i békeszerződés (1977) – egyiptomi-izraeli békeszerződés, melynek értelmében Izrael 1979-re kiűrtette a később demilitarizált Sínai-félszigetet, Egyiptom pedig – első arab államként – elismerte Izrael létjogosultságát. Az Egyesült Államok Szadat egyiptomi elnök lépését a megegyezését évétől egészen 2000-ig folyósított összesen 38 milliárd dollár segéllyel honorálta. Forrás: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1979_marcius_26_washingtonban_alairjak_az_egyiptomi_izraeli_beket/ (Letöltve 2014.01.05. 22:31)

¹⁶ UNAMID – az ENSZ és az Afrikai Unió közös békefenntartó ereje Forrás: http://hvg.hu/vilag/20130730_Mar_300_ezer_halottja_van_a_mellozott_nep (Letöltve 2014.01.05. 23:15)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BEKES Katalin

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

tásai szerint – 2013 júliusi adat – eddig 300.000 halottja van az összecsapásoknak, a szudáni kormány azonban ezzel szemben 10.000 halottról tud. Az egymással konfliktusban álló törzsek az aranyelőhelyeiről ismert Dzsebel Amer régió¹⁷ hovatartozását vitatják. [11]

Sajnos jelen cikk írásakor megjelenő sajtóhírek a konfliktus erősödését mutatják. 2013. december 24-én az ENSZ Biztonsági Tanácsa a dél-szudáni békefenntartó missziójának – UNMISS¹⁸ sürgős megerősítését hagyta jóvá, mely döntést azután hagyták jóvá, hogy a megelőző héten Dél-Szudánban kirobbant erőszakos harci cselekmények a Föld legfiatalabb – 2011. július 9-én megalakult – államát a polgárháború küszöbére taszították. [12]

Jubában, a dél-szudáni fővárosban 2013. december 15-én kirobbant fegyveres konfliktus az ország más területeire is áttért, mely által etnikai hovatartozás alapján osztotta meg a két éve teremtett országot. A konfliktus nagyságrendjét jelzi, hogy az összecsapások elől 45.000 civil keresett menedéket az ENSZ-misszió állomáshelyén. A 15 főből álló tanács – Ban Ki Mun ENSZ főtitkár kérésének eleget téve – egyhangú felhatalmazást adott arra vonatkozóan, hogy az ENSZ erők eddigi 6.700 katonáállományát 12.500 főre, 670 fős rendőri állományát pedig 1.323 főre emeljék. [12]

HEGYI-KARABAH

A hegyi-karabahi fegyveres összetűzés 1988 februárjától 1994 májusáig tartott, Azerbajdzsán és az Örményország által támogatott örmény többség állt szemben egymással a hegyi-karabahi enkláv¹⁹ birtoklásáért. Azerbajdzsán parlamentje megpróbálta megfékezni az elszakadási törekvéseket, azonban a konfliktus kiszélesedésével a két korábbi szovjet köztársaság egy elhúzódó fegyveres küzdelmet idézett elő, mely 1992-re már háborúvá nőtte ki magát. A szembenálló felek 1992-1993-ra immár nemcsak Hegyi-Karabah területét, de több környező vidéket is elfoglaltak, melyek összességében Azerbajdzsán területének mintegy ötödét tették ki. A fegyverszünet megkötésére hivatalosan 1994. május 16-án, Moszkvában került sor, ez azonban békét nem hozott, a konfliktusok azóta is folyamatosak a térségben. 2009-es adatok szerint mintegy 30.000 ember halt meg és 230.000 örmény, valamint 800.000 azeri kényszerült elmenekülni lakhelyéről a harcok és az etnikai tisztogatások miatt. [13]

NATO SZÖVETSÉGES KÖTELEZETTSÉGBŐL ADÓDÓ FELADATVÁLLALÁS – ISAF,²⁰ KOSZOVÓ STB.

A Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő felállítására és működtetésére – ENSZ felhatalmazás alapján – 2001. december 20-án a NATO kapott lehetőséget. A nemzetközi stabilizációs haderő feladata kezdetben a főváros, Kabul környékének biztosítása volt, azonban később már az ország egész területén végezte stabilizációs tevékenységét. A NATO az ISAF feletti parancsnokságot 2003. augusztus 11-én vette át. Mi, magyarok először 2004 augusztusában érkeztünk Afganisztánba, megközelítőleg 160 fős létszámmal voltunk jelen Kabulban. 2006 októberében a Baglán tartomány székhelyén, Pol-e Kumriban települt holland PRT feladatait vettük át, a teljes egészében magyar irányítást 2007. április elejére sikerült megvalósítanunk. [14]

¹⁷ Dzsebel Amer régió – pontosabban aranybánya Darfur kincse, érte küzdenek a szembenálló felek, melyek régebben etnikai alapon ölték egymást, most viszont jelen cikk írásakor mindenki harca folyik mindenki ellen, a fő cél, az arany megszerzése érdekében. Forrás: <http://www.afriport.hu/index.php/politika/93-politika-eszak-afrika/16705-haboru-az-aranyert-darfurban> (Letöltés: 2014.01.05. 23:33)

¹⁸ UNMISS – Biztonsági Tanács és az ENSZ missziója Dél-Szudánban, tevékenységét az önálló állam létrejöttétől, 2011. július 9-től végzi, fő célja az ország fejlődéséhez szükséges feltételek megteremtése. Forrás: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmiss/> (Letöltés: 2014.01.05. 23:40)

¹⁹ hegyi-karabahi enkláv – Azerbajdzsán területén található, zömében örmények lakta kis hegyi terület; enkláv – politikai földrajzban használatos fogalom, olyan terület, melyet teljes egészében egy másik terület vesz körbe. Az állami szintű enklávok általában történelmi, politikai vagy földrajzi jellegű kényszerítő körülmények hatására jöttek létre, a részes államok az így kialakuló területeket gyakran területcserével vagy az anyaországhoz kapcsolódó korridor létrehozásával számolják fel. Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Enkláv_és_exkláv (Letöltve: 2014.01.07.)

²⁰ ISAF - International Security Assistance Force – Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő – egy NATO vezetése alatt álló nemzetközi stabilizációs haderő Afganisztánban. Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/ISAF> (Letöltve: 2014.01.07. 21:41)

Továbbiakban a szövetséges felkérésből adódó nemzetközi szerepvállalásunkat kívánom ismertetni, melynek jó példája az iraki hadszíntéren való tevékenységünk.

EGYÉB SZÖVETSÉGI FELKÉRÉSBŐL (AD HOC) ADÓDÓ SZEREPVÁLLALÁSOK – IRAK

Az Egyesült Államok és szövetségesei 2003-ban támadták meg Irakot és döntöttek meg Szaddám Huszein²¹ diktatúráját. A háború megindításának három fő indokát az alábbiakban lehet összefoglalni:

1. iraki tömegpusztító fegyverek, melyek alkalmazása veszélyt jelent a szűkebb régióra illetve a tágabb értelemben vett világra;
2. Bagdad feltételezett kapcsolata az al-Kaidával,²² ezáltal a terrorizmus támogatása;
3. Szaddám elnyomó diktatúrája, mely nem veszi figyelembe a nemzetközi jog szabályozta alapelveket és szerződéseket. [15]

Washingtonban gyors villámháborúval számoltak, illetve abban bíztak, hogy az új demokratikus rendszer kiépítése és stabilizálása a Szaddám-ellenes erőkre támaszkodva könnyen megvalósítható lesz. Ez azonban sajnos nem így történt. Az Egyesült Államok 2011-ben kivonult Irakból, az összesített mérleg mind az emberáldozatokat mind az anyagi veszteségeket tekintve katasztrofális. Iraki oldalon közel 120 ezren haltak meg, ugyanakkor más források ennek az értéknek a dupláját is említik. Az Egyesült Államok közel 4400 katonáját veszítette el, a többi szövetségesek összesen 500 főt. A háborúra vetített anyagi ráfordítás bőven meghaladja az egy trillió dollárt, ez összeg még nem tartalmazza az újjáépítés illetve a sebesültek gyógykezelésére fordított dollár-milliárdok értékét. [15]

HAZÁNK RÉSZVÉTELE AZ IRAKI HÁBORÚBAN

Az ENSZ BT az 1476. és az 1483. számú határozatában emelte ki az iraki nép megsegítésének, támogatásának szükségességét. A koalíciós erők – a feladat nagyságrendjéből és sokrétűségéből adódóan – a partner országok segítségét kérték. Hazánk egy 300 fős szállító zászlóaljat és törzstiszteket küldött a térségbe, melyek 2004-ig kontingensi keretek között teljesítettek szolgálatot. A magyar katonák a 3. központi-dél koordinációs zónát felügyelő lengyel vezetésű hadosztályhoz kerültek, fő feladataik a közigazgatás helyreállítása továbbá a kisebbségek fegyveres konfliktusainak megakadályozása voltak. A mandátum lejártát követően Magyarország kormánya saját hatáskörben két év hosszabbításról döntött, így 2006. szeptember 30-ig vettünk részt a NATO iraki kiképzőmissziójában. A misszió – iraki kérésre – szintén hosszabbításra került, így 2007-től egy 15 fős csoporttal, majd 2008 augusztusától három törzstiszt kiemelt beosztásba, kiképzési területre történő küldésével kapcsolódtunk be a nemzetközi békefenntartó folyamatba. Az iraki misszió során 2004-ben egy öngyilkos merényletben 38 magyar katona sérült meg könnyebben, ugyanebben az évben Nagy Richárd posztumusz hadnagy, a szállító zászlóalj egyik tagja a konvoját ért támadásban hősi halált halt. [16]–[17]

IRAK TANULSÁGA

Hazánk 2003-ban az ENSZ BT 1483. számú határozatának felhatalmazása alapján, több más NATO és nem NATO országgal együtt, amerikai felkérésre vett részt a békefenntartásnak induló nemzetközi feladatban. Iraki bevonulásunkat illetően megállapítható, hogy nemzeti hírszerzésünk nem mérte fel teljes körűtekintéssel, jelzett szerepvállalásunk való-

²¹ Szaddám Huszein – el-Audzsa, 1937.04.28. – Kázimajn, 2006.12.30. – volt iraki elnök, diktátor, halálos ítéletet az 1982-es büntette miatt mérték ki rá, amikor Dudzsail falu lakosait szisztematikusan kiirtotta. A halálos ítélet végrehajtásának megítélése nemzetközileg nem volt egységes: a nyugati államok, hazánk, Izrael és Irán támogatták az ítélet végrehajtását, míg mások, így India, Oroszország és a Vatikán viszont nem értett egyet vele, hibának minősítette azt. Forrás: <http://index.hu/kulfold/saddamkaput/> (Letöltve: 2014.01.08. 0:33)

²² Al-Kaida – „a bázis” – Oszáma bin Ládén által létrehozott szervezet 1988-ban; ideológiai gyökerei a II. világháború után kibontakozó egyiptomi radiális iszlamista mozgalmakhoz köthetők. Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20110502-az-alkaida-terrorszervezet-tortenete.html> (Letöltve: 2014.01.08. 0:41)

ban közvetlenül szolgálja-e hazánk nemzeti érdekeit. Más oldalról – az „ad-hoc” jelleget erősítve – nem rendelkezünk a hazánktól jelentősen eltérő földrajzi-meteorológiai viszonyokkal rendelkező térség körülményeire kiképzett katonai alegységgel. Ellentmondásos annak is a megítélése, hogy vajon teljesítettük-e a kitűzött célt, mennyire tekinthető sikeresnek az iraki jelenlétünk. [1]

ÖSSZEFOGLALÁS

Meglátásom szerint hazánk erejéhez mérten tud bekapcsolódni a nemzetközi békekikényszerítő-békefenntartó folyamatokba, képes megfelelni mind a NATO szövetséges elvárások, mind az egyéb nemzetközi feladatok által meghatározott követelményeknek. A jövőre vonatkoztatva hazánk nemzetközi megítélését pozitívan befolyásolja, ha csak olyan missziókban veszünk részt, melyekre kellőképpen felkészültek vagyunk. Olyan nemzetközi szerepvállalásokat kell előtérbe helyeznünk, melyek esetében a küldetés célja pontosan meghatározható, átlátható, továbbá biztos információkkal rendelkezünk mind a várható műveleti időtartamról, mind a várható eredményekről. Elsősorban geopolitikai helyzetünkből adódóan a Balkánon zajló eseményekben való részvételünk erősödése várható, melyet nemzetközi szinten, az összes résztvevő bevonásával kell végrehajtani. [1]

Kulcsszavak: NATO, PfP, IFOR/SFOR, EU, EBESZ, Ciprus – MFO, Sínai-félsziget, Szudán, Hegyi-Karabah, ISAF, PRT, Irak

Keywords: NATO, PfP, IFOR/SFOR, EU, OSCE, Cyprus – MFO, Sinai Peninsula, Nagorno-Karabakh Sudan, ISAF, PRT, Iraq

FORRÁSOK

- [1] <http://www.grotius.hu/publ> (Letöltve 2014.01.05. 11:40)
- [2] <http://hu.wikipedia.org/wiki/Békepartnerség> (Letöltve 2014.01.05. 11:41)
- [3] <http://www.defence.hu/cikk/21401> (Letöltve 2014.01.05. 13:30)
- [4] http://www.honvedelem.hu/cikk/veress_robert_alezredes_mostari_hid (Letöltve 2014.01.05. 13:59)
- [5] <http://www.honvedelem.hu/cikk/14127> (Letöltve 2014.01.05. 17:42)
- [6] <http://www.elsovalasztu.hu/old1/html/archivum/leveltar/nepszav4.html> (Letöltve 2014.01.05. 18:15)
- [7] <http://www.honvedelem.hu/cikk/41541> (Letöltve 2014.01.05. 20:19)
- [8] <http://www.honvedelem.hu/cikk/40049> (Letöltve 2014.01.05. 20:55)
- [9] <http://hu.wikipedia.org/wiki/MFO> (Letöltve 2014.01.05. 22:13)
- [10] <http://www.honvedelem.hu/cikk/40433> (Letöltve 2014.01.05. 21:33)
- [11] http://hvg.hu/vilag/20130730_Mar_300_ezer_halottja_van_a_mellozott_nep (Letöltve 2014.01.05. 23:15)
- [12] http://hvg.hu/vilag/20131225_Csaknem_megkettozik_az_ENSZkatonak_letsz (Letöltve 2014.01.05. 23:15)
- [13] http://hu.wikipedia.org/wiki/Hegyi-karabahi_haboru (Letöltve 2014.01.07. 19:34)
- [14] <http://hu.wikipedia.org/wiki/ISAF> (Letöltve 2014.01.07. 22:11)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BEKES Katalin

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

- [15] <http://www.asiaport.hu/index.php/elemezések/1504-az-iraki-haboru-tiz-ev-tavlatabol-megerte-elemzes> (Letöltve 2014.01.08. 0:23)
- [16] http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/publikacio/juhasz_zsolt02.pdf (Letöltve 2014.01.08. 22:04)
- [17] <http://www.boon.hu/veget-ert-a-honvedseg-iraki-misszioja/1801803> (Letöltve 2014.01.08. 22:39)

A MAGYAR TÁRSADALOM ÉS AZ ELŐÍTÉLETESÉG

Publikációnkban az európai és a magyar társadalom előítéletességéről és a tolerancia küszöbéről fogalmaztunk meg gondolatokat. Az elmúlt években több felmérés és tudósítás szólt arról, hogy a hazánkban nő az antiszemitizmus, sőt leginkább a fiatalok körében nyugtalanítóan erős az előítéletesség.

A sokszor felületes híradások viszont mindkevesebbet szólnak arról, hogy az ország belpolitikai stabilitása, az életszínvonal és a társadalmi tolerancia alakulása között számos összefüggés mutatható ki.

A publikációnkban arra keressük a választ, hogy a társadalmi tőke, bizalom és az étellel való elégedettség vagy a közös társadalmi értékek és normák meggyengülése hogyan befolyásolja az előítéletességet.

In our publication we wrote our thoughts of the european and the hungarian society's stereotype and tolerance threshold. At the last years there are more tests and reports about the growing of the anti-semitism, mostly among young people.

But several times the reports do not mention that how close is the connection between the political stability, the standard of living and the society's tolerance.

In our publication we try to find the answer that how the anti-semitism is influenced by the social capital and trust, the life fulfillment or the weakening of the common social values and norms.

1. AZ EURÓPAI TÁRSADALMAK ELŐÍTÉLETESÉGÉNEK VIZSGÁLATÁRÓL

Az internet korában a hétköznapi élet naponta hoz olyan találkozásokat, amikor is szembesülünk az eltérő társadalmi rétegek vagy a más etnikumú emberek közti kulturális és értékrendbeli különbségekkel. Legyen a „más” személy migráns vagy országunkbeli, az eltérések kimondatlanul is kényelmetlen helyzeteket szülhetnek. De ezek a testi jegyeken vagy a napi magatartási módzatokban megmutatkozó eltérések vajon milyen mértékben határozzák meg társadalmunk mindennapi életét? Mennyire vagyunk elfogadóak és toleránsak más népekhez képest?

A német Friedrich Ebert Alapítvány e tárgyban 2008-ban 8 európai országra¹ kiterjedően végzett telefonos felmérést. Az összehasonlító kutatás eredményei és a belőlük levonható következtetések, politikailag is releváns tanulságok igen beszédesek. „...A projekt feltárta, hogy az Európai Unió kohézióját, a tagállamok szolidaritását demokratikus fejlődésének távlatait nem csak az intézményi és gazdasági- szociális krízisjelenségek fenyegetik, hanem az ezekre ráakadó – országonként eltérő mértékű, de – a partikularitásokat, a deszolidarizálódást szignifikánsan felerősítő és a dezintegráció irányába ható általános előítéletesség is...’ Európában széles körben elterjedtek a csoportokra vonatkozó ellenségességet kifejező attitűdök az összes megvizsgált viszonylatban. Az európaiak feltűnően egységesek a bevándorlók és a mohamedánok elutasításában. Különböznek viszont – egyes viszonylatokban jelentékenyen – a rasszizmus, az antiszemitizmus, a szexizmus és a homofóbia, dimenzióiban’. Legkevésbé a hollandok az elutasítóak.’ Európai összehasonlításban Magyarország és Lengyelország tűnik ki azáltal, hogy valamennyi vizsgált kisebbséget elutasítja...” [1] A kutatás eredménye alapján tehát Magyarország (Lengyelországgal „holtversenyben”) a vizsgálat dimenziókban elért eredmé-

¹ A vizsgálatot az Egyesült Királyságban, Franciaországban, Hollandiában, Lengyelországban, Magyarországon, Németországban, Olaszországban és Portugáliában végezték el. A vizsgálat az alábbi 6 előítélet típusra fókuszált: idegenellenesség, rasszizmus, előítéletesség, iszlámellenesség, szexizmus (nők lebecsülése) és homofóbia (homoszexuálisokkal szembeni ellenségesség).

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BERÉTI László – TÓTH Csaba

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

nyével és az általános intolerancia kiugróan magas mértékével a tanulmányozott 8 európai tagállam közül a legelőítéletesebb társadalomnak tűnik.

Ez az eredmény még megdöbbentőbbnek tűnik azon adatok birtokában, hogy az átlag európai megkérdezettek fele gondolja úgy, hogy túl sok idegen van az országban és az összesen megkérdezett személyek egyharmadának véleménye alapján az etnikumok között „természetes” az alá- és fölérendeltségi viszony. A vizsgálat országok idegenellenessége, a megfelelő munkahelyhez jutás vágya és a megélhetés elvesztése okozta szorongás között szoros összefüggés van. A megkérdezett átlag európaiak véleménye alapján a velük azonos jogon munkához jutó bevándorlók jelentik munkahelyük megőrzésükre a legnagyobb veszélyt. A rasszizmus kérdésének vizsgálata a „fehérek-feketék” viszonylatára volt leegyszerűsítve. A rangsor legelső helyén Portugália végzett, de utóbbi országot megközelítette Magyarország és Lengyelország is. Az e téren leginkább pozitívabb eredményt azon Olaszország érte el, ahol a romákkal szembeni társadalmi ellenállás a vizsgálat időszakában már erőszakos megmozdulásokhoz is vezetett.² A felmérésben résztvevő országok közül Lengyelország és Magyarországon az antiszemitizmus kérdésében szintén számottevően a legmagasabb értéket mutatta, míg a nyugati országokban (még Németországban is) alacsonyabb volt ezen érték. E mutató tekintetében Nagy-Britannia és Hollandia bizonyult a leginkább toleráns országnak. [2]

A Friedrich Ebert Alapítvány az előítéletesség és a demográfiai, társadalomstatistikai tényezők kapcsolatát is tanulmányozta. A felmérés eredménye alapján Európában az előítéletesség a korral egyaránt növekszik. E jelenség alól viszont Magyarország az, amely kivételt képez, mivel nálunk éppen az idősebbek körében gyengébb az antiszemitizmus, míg a megkérdezett 16 és 22 évesek körében nyugtalanítóan erős az előítéletesség. Általános tendencia még a gyengébb előítéletesség és az iskolázottság, valamint – ettől függetlenül – a magasabb jövedelem összefüggése. A felmérésben résztvevő országok belpolitikai stabilitása, az életszínvonal alakulása és a társadalmi tolerancia vonatkozásában szintén számos összefüggés mutatható ki. Általános igazság, hogy a társadalmi tőke, bizalom és az étellel való elégedettség mindenhol csökkentheti az előítéletességet. A társadalomban a közös értékek és normák meggyengülése viszont – fenyegetettség érzését keltve vagy fokozva – a bizonytalansággal együtt az előítéletesség intenzitását is erősítheti. [3]

„...Huszonöt vizsgált ország közül Magyarországon a legmagasabb azok aránya, akik nem számítanak helyzetük javulására a jövőben. A megkérdezettek 42 százaléka azt mondta, hogy egyáltalán nem bízik abban, hogy anyagi helyzete jobb lesz egy év múlva, mint most... A hasonló helyzetű Csehországban csak a válaszadók 14 százaléka, Lengyelországban pedig 16 százalék vélekedett így. Németországban a megkérdezettek 57 százaléka úgy vélte, hogy egy év múlva jobb anyagi helyzetben lesz. Ami az országok átlagát illeti, az emberek többsége optimista: a megkérdezettek 60 százaléka bízik abban, hogy jobbra fordul a sorsa, 30 százalék a mostanihoz hasonló körülményekre számít, és csak 10 százalék azok aránya, akik nem bíznak anyagi helyzetük javulásában...” – derül ki egy szintén európai országokat górcső alá vevő, 2011-es tanulmányából.³ [4]

A magyar és a lengyel eredmények tehát az európai szintű előítéletesség mutatóin túl a mindennapi életszemlélet és az általános megelégedettség viszonyában is jelentősen eltérnek a többi európai országban tapasztaltaktól. A médiában évről évre feltűnő és az általános magyar pesszimizmust bemutató híradásokkal szembesülve talán már meg sem lepődünk, beletörődünk lehetőségeinkbe. Egy társadalomban viszont az ilyen szintű, általános borúlátás nem csupán az előítéletesség és a szélsőséges ideológiák motorja, hanem a demokratikus erők kudarca is. A lakossági csoportok között

² Az olasz hatóságok 2008-ban megkezdtek az országban több város peremén létesült sátoztáborok lakóinak nyilvántartásba vételét. A főleg roma származású felnőttektől és gyerektől egyaránt felvett adatlapok azok ujjlenyomatát, etnikai és vallási hovatartozását is tartalmazta. Az eljárásmodot több nemzetközi jogvédő szervezet élesen kritizálta, míg a közbiztonság romlásáért főleg a romákat felelősnek érző olasz társadalom üdvözölte az intézkedést.

³ A GfK Roper Consulting Mood of the World 2011 című tanulmányáról van szó.
http://fn.hir24.hu/itthon/2011/07/28/bajnokok_vagyunk_pesszimizmusban? (Letöltve: 2013.01.25.)

ti ellenségesség napjainkban már nem egyszerűen egy-egy réteg problémája, hanem az egész társadalmunkat veszélyeztető, biztonságpolitikai kihívás.

2. MIÉRT ELŐÍTÉLETES A MAGYAR TÁRSADALOM?

2.1. MAGYARORSZÁG TÖBB ÉVSZÁZADOS MÚLTJA

Amennyiben azokat a jellegzetes tényezőket keressük, amelyek a magyar és lengyel mérési eredmények kimagaslóan magas voltára magyarázatul szolgálhatnak, hasznos lehet megvizsgálni a két országot egyaránt jellemző sajátosságokat, így az országok több évszázados múltját. A nyugat-európai nemzetek kialakulása az 5-6. században indult meg azokból a germán királyságokból, amelyek egy-egy tekintélyes dinasztia vezetésével felosztották maguk között a Római Birodalom örökségét. Az ókori Róma által a Földközi-tenger medencéjében létrehozott államalakulat egységei alapján egyes népek olyan új, önálló országot alapítottak, mint Gallia (frankok), Hispánia (nyugati gótok), Britannia (angolszászok) és Itália (longobárdok). A 9. században ezekhez csatlakozott a Német Királyság, a három skandináv állam, továbbá keleten Lengyelország, Magyarország és Csehország. A Keletrómai Birodalom római-görög folytonosságát őrző európai nemzetek mellé Közép- és Kelet Európában a 8-11. században fiatalabb népek jelentek meg, így jöttek létre a bolgárok, szerbek és a horvátok királyságai. A nyelvi egység ekkor még nem, inkább a közösségi szempontok és a nemzeti sajátosságok számon tartása, valamint az idegen uralom elutasítása tudatosították a nemzeti érzést. Bibó István okfejtése szerint „... a legújabb kori Európában az államok nem azért voltak egynyelvűek, mert egynyelvű népek állottak össze, és alakítottak országot, hanem azért, mert egy fennálló állami és nemzeti keret egyik vagy másik népe politikai, kulturális vagy számbeli hegemoniája egynyelvűvé tett...”. [5] Az így kialakult államhatárok és a Közép-Európában élő nemzetek nyelvhatárai ezáltal eltolódtak.

A nemzeti egységek stabilitását évszázadokon keresztül családi vagy hűbéri alapokon nyugvó politikai szerkezet adta. A nemzetek politikai életét viszont a 15-17. századtól az állam központi hatalma mellett egyre inkább befolyásolta az állami apparátust mozgó értelmiségi réteg és a városi polgárság is. A közösségi formának a francia forradalom lezajlásáig (1789) a nemesség volt a tudatos hordozója, amely végül nem tudta megakadályozni az értelmiségi és polgári osztálynak a nemzeti keretbe történő behatolását. A hatalmi helyzetben lévő arisztokratikus embertől az emberi szabadságot visszaadó közösség így egyik napról a másikra vette birtokba a hatalmat. A közösségi érzelmek intenzívebbé váltak, az államok demokratizálódtak. A 18. században a modern nemzeti érzés térhódítása a nyugat- és észak-európai államokban nem történhetett máshol, mint a meglévő állami kereteken és országhatárokon belül. [6]

Más volt viszont a helyzet Közép-Kelet Európában, ahol az oszmán hatalom előretörése úgy döntötte meg a meglévő nemzeti kereteket, hogy azok a nyugti mintához hasonlóan még nem tudtak megszilárdulni. Az állam- és nemzetalakulás útját magyar szempontból megpecsételte a területen azon körülmény is, hogy a Magyar Királyság területén a török hódítások a Habsburg Birodalom térnyerésével valósultak meg. A 18. század második felétől a Habsburgok a befolyásuk alatt tartott területeket „osztrák” tudattal igyekeztek megtölteni. Az uralkodó dinasztia e törekvése meggyengítette ugyan a nemzeteket, de őket egységbe kovácsolni nem tudta. A francia forradalom nyomán az osztrák vezetésű alkalmi unión belül a német és az olasz mellett a magyar, a lengyel, valamint a cseh nemzeti érzés is kezdett éledni. A saját állami apparátussal, gazdasági szervezetekkel, de esetenként egységes politikai kultúrával sem rendelkező új nemzeti mozgalmak nagy energiát fektettek a meglévő keretek lebontására és sajátjuk mielőbbi kiépítésére. A 19. század elejétől a Habsburgok gyökértelen államszervezetét magukról lerázni igyekező nemzetek már egyre inkább a nyelvi erőviszonyok figyelembe vételével kezdték számot vetni saját helyzetükkel. Azok a nemzetek, amelyek történelmi határa mellett nyelvrokonok éltek (vagy amelyeknek nem is voltak történelmi határai), a közös nyelv alapján igyekeztek egyesíteni erőiket. Azon nemzetek pedig, amelyek területén másnyelvűek is éltek, az egynyelvű állam programját tűzték ki zászlójukra. Ter-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BERÉTI László – TÓTH Csaba

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

mésztesen továbbra sem önmagában a nyelv, hanem a történelmi élmények és folyamatok voltak a nemzetalkotó tényezők, mégis a Közép- és Kelet Európában kialakult különös viszonyok miatt a nyelvi összetartozás politikai és történelmi tényezővé vált. [7]

Már az 1848/49-es forradalom és szabadságharc tanulságai között szerepelt, hogy a Magyar Királyságban a modern nemzeti érzésből fakadó szabadság és demokratizálódás a nemzetiségi területek elvesztéséhez fog vezetni. A nemzeti érzés ugyanis a magyar sikerek hatására a hazánkban élő nemzetiségekben is feléled, akik már nem elégedtek meg az anyanyelvük használatával, hanem magukat az országon belül külön nemzetként akarták elismertetni. A bécsi udvar támogatását nyíltan élvező és a magyar kormánnyal szembehelyezkedő horvátok a Monarchián belüli kiváltságokat élveztek, amelyet a szerbek is szerettek volna megkapni. Az erdélyi románok a román nemzet egyenjogúságát és a jobbágyok felszabadítását követelték, míg a szlovákok nyelvi egyenjogúságot és nemzeti jelvények használatát akarták. A szerb vezetők és a horvát országgyűlés is egyaránt a bécsi udvarhoz fordultak segítségért, a Habsburgok pedig mindent megtettek az ellentétek kiélezése érdekében: a magyar forradalom ellen horvát támadás indult és szerb⁴ felkelés robbant ki. Mindössze 18 évvel később, hogy a magyarság fegyverrel harcolt a Habsburgoktól történő elszakadásért, a szabadságharc leverését követő véres megtorlások után a korábban szemben álló felek már a megegyezésen alapuló együttélés lehetőségét előtérbe helyezve jutottak el az 1867-es osztrák-magyar Kiegyezésig. A politikai vezetők és a történelem is gyakran megfeledkezik arról a körülményről, hogy a magyarságtól régen elidegenedett (főleg déli) népek lakta történelmi magyar területek egyben tartását is e dualista, kölcsönös megállapodás adta.

2.2. A 20. SZÁZAD ELSŐ FELÉNEK VIHAROS TÖRTÉNELME

A kölcsönös védelem jegyében Ausztriával az I. világháborúba belépő Magyarországot e helyzetben érte el az 1918-as összeomlás. Ekkorra az ország déli részében már önálló tudatra jutott nemzetiségek után az északi régiókban lakó szlovák és orosz ajkú lakosság is végleg elszakadt a történelmi Magyarország gondolatától. Már az Osztrák–Magyar Monarchia vereségének közeledtével, 1918 őszén Budapesten kitört az őszi forradalom, Károlyi Mihály irányítása alatt polgári demokratikus kormány alakult. Hazánkban megszűnt a királyság intézménye és kikiáltották a Magyar Népköztársaságot. *„...Figyelemreméltó kísérletet tett az új hatalom a nemzetiségi kérdés rendezésére. Az országot föderatív köztársaságnak nyilvánította, s autonómiát adott a nemzetiségeknek. A bekövetkezett területi veszteségek miatt azonban a gyakorlatban csak a német és a ruszin autonómia érvényesülhetett egy ideig...”. [8]*

Mivel az antant részéről az ország feldarabolására katonai intervenció indult meg, a Károlyi kormány már nem volt képes egyben tartani a történelmi Magyarországot. Az ország jelentős része így francia, román⁵ és szerb ellenőrzés alá került. Ez a Károlyi-kormány bukásához vezetett, 1919 márciusában az ország még magyar kézen maradt részében a forradalmi eszméket nagyban agitáló, Kun Béla vezette kommunisták ragadták magukhoz a hatalmat. A Tanácsköztársaság az országra nehezedő külső nyomás és a hazai mindennapi élet szintjén is problémák tömegével állt szemben, mígnem 1919. július 31-én összeomlott, az I. világháborút megnyerő antant országok csapatai Magyarország egész területét megszállták.

1919 májusában Szegeden Károlyi Gyula gróf vezetésével bécsi politikusok által is elismert ellenkormány alakult, amely hadügyi tárcáját Horthy Miklós vette át, aki vezetésével megindult a Nemzeti Hadsereg újrászervezése. A könnyű fegyverrel felszerelt csapatoknak a rendfenntartás lett volna a feladatuk, de *„...ezzel szemben részesei voltak azok-*

⁴ Az osztrákok részéről az úgynevezett „nemzetiségi kártya” kijátszása nem az 1848/49-es események privilégiuma. A Habsburg abszolutizmus ellen irányuló Rákóczi-szabadságharc (1703–1711) idején az osztrákok támogatását élvező szerbek (rákok) és az erdélyi szászok mindvégig szemben álltak a kurucokkal. A szerb–magyar sorozatos összecsapások végigkísérték a szabadságharc nyolc esztendejét, mérhetetlen szenvedést okozva ezzel az Alföld polgári lakosságának, magyar és a szerb oldalon egyaránt.

⁵ Az antant hatalmak által küldött ultimátum a román közigazgatás kiterjesztését már a Tisza vonaláig írta elő.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BERÉTI László – TÓTH Csaba

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

nak a leszámolásoknak, amelyet a megelőző vörös terror miatt felelősségre vonásra váró, meghurcolt társadalmi csoportok követeltek. Ebből lett a fehér terror, amely során csakúgy, mint a Tanácsköztársaság idején rendőrségi vizsgálat és bírósági ítélet nélkül álltak bosszút azokon, akik a forradalmak alatt vezető szerepet vállaltak. Sok száz halálos áldozata volt ezeknek a kilengéseknek... Sajnálatos kísérőjelensége volt az ellenforradalomnak az antiszemitizmus...". [9] Budapestben a lemondott kommunisták nyomán Peidl Gyula vezetésével alakult átmenetinek szánt szakszervezeti kormány, amely a Tanácsköztársaság intézkedéseit próbálta visszaállítani, ezt viszont az antant elutasította. A Magyarországon így kialakult politikai vákuumot 1920 őszére az addigra már a nagyhatalmak részére elégséges tekintéllyel és befolyással bíró Horthy Miklós töltötte be, aki a kormányzóként látta el az ország irányítását.

Minthogy Csehországhoz és Lengyelországhoz hasonlóan a nyelvi és történeti határok nálunk is eltérőek voltak, az 1920-as trianoni békeszerződés (vagy békediktátum) országunktól nem csak más nyelvű, de jócskán magyar nyelvű területeket is elcsatolt. Az első világégés győzteseinek eme döntése Magyarországon belpolitikai válságok további sorát indította el, az anyaországon kívül rekedt magyarságot pedig kisebbségi létbe kényszerítette. „...A nemzetiségi elvű, s a népek önrendelkezésére hivatkozó rendezés csődjét mutatta, hogy az 1921-es népszámlálások szerint térségünk országaiban a nemzeti kisebbségek aránya a következő volt: Lengyelország 36,5%, Csehszlovákia: 34,5%, Jugoszlávia: 18,8%, Románia: 22,3%, Magyarország: 10,4%. [10]

Közép- és Kelet Európa területi státusának ilyen fokú deformálása pedig súlyos következményekkel járt: a nemzetek túlzás nélkül szinte az összes szomszédjukkal az állandó szembenállás állapotába kerültek. E visszataszító jelenség pedig természetellenességéből fogva magával hozta a kisebbségi elnyomás és a kisebbségi sérelmek tárgykörét is. A kisebbségi ember helyzetében nem látszik különbség azon körülmény tekintetében, hogy az egyén egy történeti kisebbség vagy esetleg egy odacsatolt nemzetiség tagja. A kisebbségi létben saját nyelvéhez és népéhez ragaszkodó ember mindig gyanús, még olyan országokban is, amelyek nem csak az államnyelvet beszélő lakosságot érzik egyedüli bázisuknak. A nemzetek szembenállása során az országhatárokon kívül rekedt magyar kisebbségekhez intézett, az állampolgári egyenlőségről szóló beszédek üres frázisoknak bizonyultak. A háttérbe szorított magyar kisebbségek „nyomott” életükben esetlegesen bekövetkező, pozitív irányú változást csak a saját nemzetükhöz tartozóktól várhatták. A kialakult lehetetlen állapot reálisnak látszó kompenzálását így az anyaországgal történő újra egyesülés reménye adta meg. [11]

A trianoni békeszerződés előtti terület helyreállításának lehetőségét a magyar államvezetés a Németországgal történő együttműködésben látta, ezért Magyarország az első és második bécsi döntések⁶ fejében távolodni kezdett az európai demokratikus hatalmaktól. Miután a németek 1941-ben Jugoszlávia lerohanását elhatározták, a délvidéki magyar kisebbség létkérdése okán továbbiakban Magyarország „semleges” álláspontja sem volt tovább tartható. E semleges politika feladása Teleki Pál magyar miniszterelnök öngyilkosságához és hazánknak Németország oldalán a háborúba történő belépéséhez vezetett. A világháború fejleményei viszont nem hozták meg a gyors német győzelemhez fűzött reményeket, a fokozott katonai részvételnek megfelelni igyekvő, gyenge fegyverzettel ellátott 2. magyar hadsereg 1943 januárjában megsemmisítő vereséget szenvedett. Kállay Miklós kormányszata 1942 őszétől diplomáciai erőfeszítések útján törekedett felmérni a német érdekszövetségből és a háborúból történő kilépés lehetőségeit. A Kállay-kormány viszont a fegyverszüneti feltételek megvalósítását halogatta, mivel azt (főleg Horthy Miklós kormányzó ideológiai fenntartásai miatt) nem a keleti irányból közeledő szovjet, hanem az olasz hadszíntér felől Európa közepe felé tartó angol, amerikai csapatokkal tervezte. [12]

Magyarország háborúból történő mielőbbi kiválására hazánk 1944 márciusában bekövetkező német megszállását követően már kevés lehetőség adódott. A megszállást követően a nem németbarát politikusok ellen letartóztatási hullám

⁶ A bécsi döntések 1938-ban és 1940-ben Magyarországnak a trianoni békeszerződés felülvizsgálatára irányuló politikájával összhangban született nemzetközi döntőbírói döntések voltak, melyek révén az ország erős német közreműködésre visszakapta Szlovákia déli-, Kárpátalja délnyugati sávját, majd az észak-erdélyi területeket is.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BERÉTI László – TÓTH Csaba

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

indult, és a magyar belügyekbe beavatkozó német rendőri-biztonsági szervek vezetésével tömegesen kezdődtek meg a budapesti zsidók gettóba hurcolása és deportálása. A gyorsuló és kiéleződő események nem adtak lehetőséget a további kérdésekre: 1944 őszén a nyugati erők késlekedésével és a szovjet csapatok Kárpátokba történő betörésével Magyarország hadszínterré változott. A harci cselekmények polgári áldozatai mellett a kegyetlenkedések ártatlan tízezrek életét követelték. [13]

1944 októberében Horthy végső lépésként már katonai és belpolitikai előkészítettség nélkül próbált meg kiugrani a háborúból, sikertelenül. E lépés eredményeképpen a németek a kormányzót lemondatták és támogatásukkal a szovjetek által még meg nem szállt országrészben a háború végsőig való folytatását hirdető, Szálasi Ferenc vezette nyilas terroruralom vette kezdetét. A háborús körülményektől fenyegetett hátrországban a nyilas hatalomnak többtízezer honfitársunk esett áldozatul. A szovjet csapatok előrenyomulása és az újbóli területi átcsatolások addig soha nem látott mértékű menekülthullámot és lakosságcserét idéztek elő, Észak-Erdélyben és a Délvidéken is több száz magyart támadtak meg, hurcoltak el vagy végeztek ki a népi ellenálló paramilitáris alakulatok.

Az első világháborúban Hollandia megőrizte semlegességét, az Egyesült Királyság és Franciaország pedig a győztes hatalmak között szerepelt. Miután a versailles-i kastélyban érdemi döntési pozícióval bíró nyugati hatalmak szinte elfordultak az európai kontinens (így a magyarság) ügyeitől, a béketárgyalásokon a francia fél akarata dominált. A legyőzöttek, így főleg a németek elleni revans és az óriási háborús jóvátételt követelése inkább előtérbe került, minthogy földrajzi és demográfiai adatok alapján hosszú távon is élhető államok jöhessenek létre. A történeti nagy Magyarország ábrándképével e béke magyar részről súlyos igazságtalansággá került be a történelembe. A korábbiakban bemutatott súlyos belpolitikai válságaink és a II. világháborúba egyenesen vezető út jól érzékeltetik azon tényt, hogy a magyarság mennyire nem tudott (és gyakran ma sem tud) túllépni az többségében magyar lakta területek elcsatolásával okozott nemzeti tragédián.

Tagadhatatlan tény, hogy Magyarországnak a háborútól való távolmaradása, de még az abból, időben történő kiválása is számos kegyetlenkedést és népiirtást előzhetett volna meg és a németekkel való szembefordulásunk jelentősen javíthatta volna az ország érdekeinek érvényesülési lehetőségeit a II. világháború utáni időszakban. A náci Németország „utolsóig kitartó csatlósaként”, az országunkban állomásozó szovjet erők árnyékban a magyarság nemzeti szuverenitás szempontjából pozitív, kedvező megítélésre semmiképpen nem számíthatott. Magyarország nem tarthatta meg az 1938 és 1941 között visszaszerzett, többségében magyar lakta területeket. A súlyos helyzetbe kerülő magyar kormány lakosságcsere programba kényszerülve igyekezett megóvni a jogfosztottá nyilvánított és lakóhelyéről kitelepített honfitársainkat. [14] A magyarság a 20. század első felének a fentiekben ismertetett történelmi viharai miatt gyakran érzi úgy, hogy mellette senki nem állt ki, sőt: neki Európa valamilyen szinten az „adósa”. Az igazságtalan trianoni béke, a környező országok következő évtizedekben tapasztalható magyarellenés politikája és az anyaországban soha nem látott zűrzavar szinte megbélyegezte a magyar emberek mentalitását.

2.3. A KOMMUNISTA KÖZELMŰLT

A visszaemlékezések alapján a szovjet hadsereg katonáiról igencsak ellentmondásos kép bontakozik ki. A Vörös Hadsereg sokak számára az üldöztetések végét jelentette, míg mások az újabb megszálló hatalom megtestesítőjét látták bennük. Tény, hogy a német megszállást követően az országot megszálló Vörös Hadsereg tagjainak erőszakos viselkedése generációkra szóló sebeket ejtett. Ezekről a sérelmekről ráadásul politikai okokból a maga idejében, sőt még évtizedekkel később sem lehetett beszélni. A Magyarország területére hatalmas tömegben benyomuló szovjet katonák viselkedése és szokásrendszere merőben eltért a németekétől. A szovjet katonák egyénileg elkövetett bűncselekményei fölött a parancsnokság szemet hunyt, sőt a fosztogatásra burkoltan engedélyt is adott. A Szovjetunióba több tízezer hadifoglyot küldtek vissza, akik közül sok volt a civil, akár az utcai járőrelők közül összefogott lakos. A tömeges letartóztatások ellen

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BERÉTI László – TÓTH Csaba

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

az 1944-ben Dálnoki Miklós Béla vezérezredes vezetésével megalakuló, a Szálasi kabinettel párhuzamosan működő Ideiglenes Nemzeti Kormány is tiltakozott a szovjeteknél.

A közbiztonság lényegében megszűnt, a megszálló hadsereg vagy a dezertáltak bármikor fosztogatásba kezdhettek, amelyek gyakran erőszakosabb cselekményekbe, akár gyilkosságokba is torkoltak. A hazai közgondolkodásban a legmélyebb nyomot kétség kívül a magyar nők tömeges méreteket öltő megbecstelenítése hagyta, amelynek fiatal lányok és az idős asszonyok is egyaránt áldozatul estek. A szovjet hadsereg által tömegesen elkövetett nemi erőszak okozta lelki sérülések magyar nők és családok generációit évtizedeken keresztül elkísérték, nem beszélve a nem kívánt terhességekről és a sokszorosára emelkedett különféle nemi betegségek terjedéséről. [15]

A háborús pusztulás traumájából ébredező lakosság lehető legszélesebb körű bevonásával 1945-ben választásokat tartottak, amelyet a kiszáradt nyertek. Annak ellenére, hogy a voksok egyértelműen megmutatták a választók akaratát, az informális hatalom mégis a kommunisták kezében maradt. A választási eredményeket semmibe véve megalakult az úgynevezett Baloldali Blokk, amely már nyíltan kezdte meg a demokratikus úton választott kiszáradt politikai erők háttérbe szorítását. 1948-ra a baloldali totalitárius hatalomátvétel teljessé vált, a jelentős szavazati arányt szerző politikai vezetők mandátumaiktól történő megfosztása és emigrációba űzése nyilvánvalóvá tette, hogy az új hatalmi berendezkedés nem tűr meg semmiféle, a szovjetektől eltérő politikai koncepciót. A szovjet-modell irányváltására megszilárduló egy pártrendszerrel Magyarországon is előbb külső, majd belső ellenségek után kutató koncepciók perек kezdődtek. A szovjet gulágok mintájára 1950-től működő recski táborba koholt vádak alapján több ezer főt hurcoltak el, akik minimális létfeltételek között a helyi kőbányában dolgoztak. Mivel a kényszermunka táborból senki sem szabadulhatott, annak létét évekig sikerült teljesen titokban tartani.

Ezzel szemben a holland, az angol, a francia és az olasz lakosság 1949-ben alapító tagként szerepelt az Észak-atlanti Szerződés Szervezetében (NATO), amely a hidegháborús fegyverkezési verseny eredményeként a szovjet érdekszféra térnyerése ellen jött létre. A szövetséghez 1955-ben Nyugat-Németország (NSZK) is csatlakozott. A NATO tagállamok célkitűzéseik szerint minden politikai és katonai eszközt igénybe vettek (és teszik ezt a mai napig) a tagországok szabadságának és biztonságának megőrzése érdekében, így míg a szerencsésebb nyugati országokban a demokrácia épült, Magyarországon ismét diktatórikus évtizedek következtek, amely során gyakran embertelen körülmények formálták a lakosság életképét. A nyugati országokban viszont közös biztonságuk garantálásán túl arra is felmerült az igény, hogy egységes európai piacot, közös külpolitikát és a lehetőségekhez mérten szintén egységesített jogrendszert hozzanak létre. E gondolat alapján létrejött, majd egyre csak szélesedő Európai Uniónak a Friedrich Ebert Alapítvány diszkriminációs felmérésében résztvevő nyugati államok sorra váltak a tagjaivá, míg hazánk a szovjet rezsim döntése alapján a közép- és kelet-európai szocialista országok gazdasági együttműködési szervezetébe (KGST) integrálódott.

Hazánkban a kommunista vezetők személyi kultuszát éltető államhatalom az 1950-es évekre az élet minden részét behálózta, Rákosi Mátyás miniszterelnöksége alatt az erőltetett kolhozosítás és a nehéz- és a hadiipar gazdaságtalan fejlesztése miatt a szegénység tovább növekedett. Sztálin 1953-as halálát követően a szovjet vezetés utasítására hazánkban is fordulat következett be: Nagy Imre miniszterelnökké választását követően amnesztiát hirdetett, felszámolta az internálótáborokat, valamint a könnyű- és élelmiszeripar javára módosította a támogatások rendszerét. A bérek emelkedtek, az emberek terhei csökkentek és a közélet is demokratikusabbá vált. Ez utóbbi által jött létre a Hazafias Népfőnt, amely a baloldali véleményalkotás szabad fórumává vált. A visszatérésre váró Rákosi és hívei egy ideig nem mertek a szovjetek támogatását élvező Nagy Imre ellen cselekedni, aki irányába végül csak megrendült a szovjetek bizalma. Így Nagy Imrét a hazai pártvezetőség minden tisztségétől megfosztotta és helyére azt a Hegedűs Andrást helyezte, aki az enyhülés légköréhez szokott közéletben a rákosi féle országot kívánta visszahozni.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BERÉTI László – TÓTH Csaba

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

1955-ben a szovjet megszálló erők kivonultak Ausztria területéről. Az osztrák államszerződés megkötése és az ezt követő kiűrés Magyarországon is azt a reményt keltette, hogy a szovjet megszállók hamarosan hazánkat is le hagyják. Ezzel szemben Magyarország a Szovjetunió nyugati határa lett. A magyarországi reformellenzék nyílt politizálását nem sikerült visszaszorítani. A szintén szovjet érdekszférába tartozó Lengyelországban Nagy Imre magyarországi reformjainak mintájára a diktatúrát enyhítő demokratikus reformok kerültek bevezetésre. A lengyelországi változásokkal rokon-szenvező szervezkedések az ország egész területén felgyorsultak.

Az általános elégedetlenség okozta tüntetések 1956 októberében fegyveres felkeléssé alakultak, amely sikere és gyors terjedése, valamint Hegedüs bukása meglepte és összezavarta a hazai politikai vezetés tagjait. A tömeg Nagy Imre mellé állt, aki az egypártrendszer ellenében szabad választásokat igyekezett előkészíteni, kiszabadította a börtönökből a politikai rabokat és tárgyalásokat kívánt kezdeni a szovjet csapatok teljes kivonulásáról. A magyar forradalom a nyugati világban és több a szovjet érdekszférába tartozó államban is pozitív fogadtatásban részesült. Az erkölcsi támogatáson túl viszont a lengyelektől érkező vér- és segélyszállítmányok jelentették a legnagyobb mértékű külföldi segítséget, az USA és a nyugati nagyhatalmak nem kívántak közbe avatkozni Magyarország mellett. A szovjet politikai vezetők így a katonai támadás mellett döntöttek. A Magyarország területére beáramló szovjet csapatmozgásokat észlelve Nagy Imre kormánya ellenlépésekre szánta el magát, az országban ismét valódi háborús helyzet alakult ki. A forradalom elbukását követően a szovjetek támogatását élvező Kádár János vezette államhatalom a következő három évben a forradalomban való részvételért több száz embert végzett ki és sok ezret börtönözött be, míg közel 200.000 ember elmenekült az országból. [16] Az 1956-os események kapcsán a nyugati államok passzív viselkedése miatt a magyar nép ismét csak azt élhette át, hogy az országot a demokratikus államok, közösségek cserbenhagyták. Hiába vívott a magyar nép heroikus küzdelmet, számára megint csak (többek szerint talán már sorsszerűen) a gyászos letérés jutott osztályrészül. „...Röviddel a forradalom leverése után a fatalitás gondolatát még egy lassan érlelődő kétely is kiegészítette: nem biztos, hogy helyes volt ekkora vállalkozásba kezdeni, ennyi bajnak, rombolásnak kitenni az országot. Megjegyzendő, hogy ez a gondolat nem csak a magyar társadalomban ötlött fel. A forradalmat kitörő lelkesedéssel fogadó, s érzelmileg egyértelműen támogató nyugati világ közvéleménye is afelé hajlott, hogy irreális volt ez a próbálkozás, hiszen a szovjet óriáshatalmat még egy Magyarországnál sokkal nagyobb erő sem tudta volna meghátrálásra bírni. Ha pedig így álltak a dolgok, akkor a szovjet rend visszaállításába beletörődni nemcsak hogy nem szűgyen, hanem – az itt maradónak – az egyetlen reális életalternatíva. A történetek illetlen megítélése és lelki földolgozása magában véve ugyan nem teremtett rokon-szenvet a berendezkedő Kádár-rendszer iránt, de előkészítette a társadalmat a vele való együttélésre, vagy másképp, némileg keményebben fogalmazva, az elkerülhetetlen előtti kapitulációra...” [17]

1950 és 1988 közötti évtizedekben a fokozatosan tekintélyelvűvé váló pártvezetés nyíltan már nem törekedett az emberek teljes körű ellenőrzésére, viszont egyre jobban kiterjedt a lakosság titkosszolgálati megfigyelése, nőtt a besúgóhálózat. A rendszer legitimitása, ideológiai alapjainak kérdése és a szovjet megszállás ténye a nyilvánosságban tabutémának számított. Közben az agrárium háttérbe szorulásával ipari országgá váló Magyarországon hatalmas társadalmi átalakulások mentek végbe: megváltoztak az emberek szokásai és javultak a lakásviszonyok. Az átlagemberek életében megjelent a televízió, a hűtőszekrény és a gépkocsi. E korszakos változásokat a politikai vezetők mind a szocialista társadalomépítés vívmányaiként mutatták be. A fejlődésnek azonban nagy ára volt. Az eladósodó ország kádárista vezetése ideológiájában élesen bírálta ugyan a nyugati államokat, Magyarország 1973-tól kezdve mégis rendszeresen kapitalista országokból származó hiteket vett fel a gazdasági hiány pótlására. Az 1960-as évektől lehetővé váló a nyugati utazások alkalmával a turisták meglepve szembesültek azzal, hogy a nyugati világ modernizációja és nemzeti jóléte jóval a hazai előtt halad. E tapasztalat és a kádári kettős beszéd az 1980-as évekre rendkívül ellentmondásossá tette a rendszert. [18] A többségben munkavállaló lakosság körében nőtt a mindennapi túlhajszoltság, ezzel együtt emelkedett a deviáns magatartások száma is: az emberek egyre kilátástalanabbnak érezték helyzetüket. A korszakban terjedt a moz-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BERÉTI László – TÓTH Csaba

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

gásszegény-, egészségtelen életmód, az alkoholizmus és ezen időszakban Magyarországon lettek a világon a legtöbb öngyilkosok.

2.4. A RENDSZERVÁLTÁST KÖVETŐ ÉVTIZEDEK

Az 1980-as évek második felére bebizonyosodott, hogy a Szovjetunió gazdaságilag és katonailag is alul marad az Egyesült Államok és nyugati szövetségeseihez képest. 1989 nyarára nyilvánvalóvá vált, hogy a szocialista rendszer meg fog bukni, így az új rendszer hatalmi pozícióért Magyarországon politikai küzdelem kezdődött. Végeredményében a politikai rendszerváltozás vezetett el az 1990 tavaszi többpárti demokratikus országgyűlési választásig. [19] A nyugati példákkal ellentétben a hányatott sorsú magyar történelem hatásaként gazdasági kérdések helyett a hazai politikai erők megítélésében jelentős szempont volt, hogy a pártok milyen ideológiai pozíciót foglaltak el. Míg kezdetben a konzervatív-liberális vagy a posztkommunista-antikommunista bázisú apróbb pártok önállóan igyekeztek elnyerni a szavazók bizalmát, a második szabad választásra a legtöbb politikai erő felismerte, hogy csak a legnagyobb pártok érhetnek el komoly sikert. Ezáltal a politikai küzdelem hazánkban is a kétdimenziós verseny irányába tolódott el.

Mivel a választók többsége a pártrendszert egyetlen jobb-baloldali skálaként értelmezte, az ezredfordulóra a szocialista pólus (MSZP) és a keresztény-polgári centrum (Fidesz-MPP) versenye vált igazán meghatározóvá. A kisebb pártok átalakultak, megszűntek vagy valamelyik nagy párt mellé csoportosultak, így azok nem is jelenthettek önálló kormányzati alternatívát. Az ezredfordulóhoz közeledve a választást eldöntő szempontok között a pártok ígéretei és az azok megvalósításához szükséges kompetenciák megjelölése is előtérbe került, de a 2006-os önkormányzati választás idejére a baloldal teljes hitelvesztése ismét az ideológiai-kulturális ellentétet emelte a politikai versengés egyetlen releváns dimenziójává. [20] A baloldallal szemben a Fidesz 2010-es nagyarányú győzelmét követően a befagyottnak hitt pártstruktúra felengedett és ismét az átrendeződés felé halad. Az újonnan tért nyerő politikai erők (Jobbik, LMP, DK, Együtt 2014) önállóan vagy lazább szövetségbe rendeződve, mindkét pólus irányából igyekeznek megszólítani a rendszerrel elégedetlen szavazókat.

A rendszerváltástól mindenki a vágyott nyugati életszínvonal elérését várta. A politikai, gazdasági és társadalmi átalakulás évtizedeiben kormányzati és az ellenzéki szerepben is feltűnő nagy pártoknak viszont nem sikerült olyan átfogó programot véghezvinniük, amely gyógyírt hozna az ország népesedési és gazdasági helyzetére. A rendszerváltás keltette remények pozitív hatással voltak az öngyilkosságok számának visszaesését illetően, de az ország társadalmának előregedését és a gyermekvállalási kedv csökkenését az átmeneti „eufória” nem változtatta meg. A kilencvenes években hiábavalónak bizonyult reménykedést követően a pártok az ország mielőbbi, szoros európai integrációját tűzték ki célul, amely majd bizonyosan az életkilátások javulását hozza magával. A 2004-es európai uniós csatlakozást követően eltelt évtizeddel a hátuk mögött viszont már egyre többen adnak hangot fenntartásuknak az Európai Unió jelenlegi helyzetével és azon belül Magyarország szerepével kapcsolatban. [21]

A rendszerváltozást követő évek során „elitcsere” zajlott le hazánkban, így jelenhetett meg a tulajdonosi-vagyoni elit. A középréteg karcsúbbá vált, a munkanélküliség nyílt és tömeges társadalmi jelenség lett. A kilencvenes évek végére a különböző társadalmi csoportok zártabbá válnak, a társadalmi ranglétrán való emelkedés, de a még a jelenlegi státusz megtartása is egyre nagyobb erőfeszítést igényel. A rendszerváltást követően jövedelmi-vagyoni egyenlőtlenségek folyamatosan és gyorsuló ütemben növekedtek. Az anyagi ellehetetlenülés rémképe és realitása mellett sokan szkeptikusok abban a kérdésben is, hogy az átlagember tudja-e irányítani saját sorsát vagy egyáltalán befolyással tud-e lenni rá. A technikai fejlődés felgyorsult, a munkaköri kompetenciák folyamatos képzést és tanulást kívánnak meg, a világban a nyitott és rugalmas emberek boldogulnak. A történelmi mélypontok és a magyar társadalmat nemzedékeken át elkísérő sebek még ma is éreztetik hatásukat. A mai információ áradatban rendszerváltást megelőző évtizedekhez képest a dol-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BERÉTI László – TÓTH Csaba

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

gok bonyolultabbá váltak, manapság az emberek többsége azon is nehezebben igazodik ki, hogy a világban tulajdonképpen mi és miért történik.

A magyar és vele együtt más hasonló sorsú nép (így a lengyel) politikai és társadalmi szemlélete pedig megítélésem szerint mindaddig nem is lesz képes a mindennapi életben elfogadóbbá válni és toleránsnak lenni, amíg életkörülményeink nem közelítik meg azon európai országokét, amelyben a Friedrich Ebert Alapítvány a felmérést szintén elvégezte. Változatlan körülmények között a nevelésre, felvilágosításra szánt erő és energia aligha lesz hatékony, a már e társadalmi légkörbe beleszületett fiatalabb generációkat pedig könnyen magukkal sodorhatják az önvédelemként idegenellenességet, rasszizmust és előítéletességet hirdető szélsőséges tömegérzelmek.

Kulcsszavak: társadalmi tolerancia, antiszemitizmus, életszínvonal, belpolitikai stabilitás

Keywords: social tolerance, anti-semitism, standard of living, political stability

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] [2] [3] G. Márkus György: (2012.): *Előítéletesség Európában, intolerancia Magyarországon. Recenzió és reflexió.* http://epa.oszk.hu/02000/02051/00027/pdf/EPA02051_Tudomanyos_Kozlemenyek_27_2012_aprilis_073-084.pdf (Letöltve: 2013.01.18.)
- [4] Matalin Dóra (2011.): *Magyar lélek: Mire ez a pesszimizmus? A gazdaság, a történelem, a lelkiakat, az értékrend és a megszokás a rosszkedv oka.* http://nol.hu/belfold/20110903-miert_ez_a_pesszimizmus_ (Letöltve: 2013.01.25.)
- [5] Bibó István (2011.): *A kelet- európai kisállamok nyomorúsága.* Argumentum Kiadó- Bibó István Szellemi Műhely. Budapest. 50. oldal
- [6] Bibó István (2011.): *A kelet- európai kisállamok nyomorúsága.* Argumentum Kiadó- Bibó István Szellemi Műhely. Budapest. 51-52. oldal
- [7] Bibó István (2011.): *A kelet- európai kisállamok nyomorúsága.* Argumentum Kiadó- Bibó István Szellemi Műhely. Budapest. 54-57. oldal
- [8] Szabó A. Ferenc (2001.): *Magyar Politikatörténet.* Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem nyomdája. Budapest. 94. oldal
- [9] Szabó A. Ferenc (2001.): *Magyar Politikatörténet.* Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem nyomdája. Budapest. 123-124. oldal
- [10] Herczegh- Arday- Johancsik (2001.): *Magyarország nemzetközi kapcsolatainak története.* Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem nyomdája. Budapest. 115. oldal
- [11] Bibó István (2011.): *A kelet- európai kisállamok nyomorúsága.* Argumentum Kiadó- Bibó István Szellemi Műhely. Budapest. 92-96. oldal
- [12] Herczegh- Arday- Johancsik (2001.): *Magyarország nemzetközi kapcsolatainak története.* Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem nyomdája. Budapest. 151-157. oldal

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BERÉTI László – TÓTH Csaba

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

- [13] Herczegh- Arday- Johancsik (2001.): *Magyarország nemzetközi kapcsolatainak története*. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem nyomdája. Budapest. 163-176. oldal
- [14] Szabó A. Ferenc (2001.): Magyar *Politikatörténet*. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem nyomdája. Budapest. 154-156. oldal
- [15] Keisz Ágoston (2014.): *Mit művelt a magyarokkal a Vörös Hadsereg?*
<http://www.origo.hu/tudomany/tortenelem/20140220-ii-vilaghaboru-magyarorszag-nemetek-oroszok-katonak-polgari-lakossag-mit-muvelt-a-magyarokkal.html> (Letöltve: 2014.02.22.)
- [16] Szabó A. Ferenc (2006.): *A nemzetközi migráció és korunk biztonságpolitikai kihívásai*. Zrínyi Kiadó. Budapest. 164. oldal
- [17] Kende Péter (2000.): *Mi történt a magyar társadalommal 1956 után?*
<http://www.rev.hu/portal/page/portal/rev/kiadvanyok/evkonyv03/kende> (Letöltve: 2014.04.06.)
- [18] Szabó A. Ferenc (2001.): Magyar *Politikatörténet*. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem nyomdája. Budapest. 219-220. oldal
- [19] Szabó A. Ferenc (2001.): Magyar *Politikatörténet*. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem nyomdája. Budapest. 238-242. oldal
- [20] Méltányosság Politikai Elemző Központ (2008.): *Merre tart a magyar pártrendszer?*
<http://www.meltanyossag.hu/files/meltany/imce/doc/mc-merretartapartrendszer-090609.pdf> (Letöltve: 2014.03.08.)
- [21] Valuch Tibor (2006.): *Az 1989/90-es rendszerváltás társadalmi hatásai*.
http://szocianszek.unideb.hu/tart/Kutatomuhelyek/Tarsadalomtorteneti_files/Rendszervaltastarshat1.pdf (Letöltve: 2014.03.08.)

THE PRINCIPLES OF MODERN LANGUAGE TEACHING REPRESENTED IN AN EU TRAINING TOOL FOR BORDER GUARDS II.**A MODERN NYELVPEDAGÓGIA ELVEINEK MEGJELENÉSE EGY UNIÓS HATÁRRENDÉSZETI TANANYAGBAN II.**

In the first part of the paper we gave an overview of the basic concepts and models related to contemporary theories on communication, language teaching and specific purpose language use, underlying the practices of teaching languages for special purposes (LSP) as discussed in the Common European Framework of Reference (CEFR) and the works of prominent linguists. We identified the general competences language users need to develop for successful communication, the various factors figuring in language interaction, the types of language activities and the key differences between languages for general and specific purposes. The second part focuses on how the aforementioned concepts of teaching languages for specific purposes are manifested in the new e-learning tool for teaching the special language of border policing and tries to map the sociolects of English for Border Policing and whether they appear in the tool. It also suggests ways in which the tool can be used in Hungary.

A cikk első részében a szerző vázolta a kommunikációval, a nyelvoktatással és a szakmai nyelvhasználattal kapcsolatos, a szakmai nyelvoktatás gyakorlatában megjelenő, a Közös Európai Referenciakeretben (KER) és a legjelentősebb nyelvészek munkáiban szereplő modern elméleteket és modelleket. Meghatározta a nyelvhasználók esetében fejlesztendő, a sikeres kommunikációhoz szükséges kompetenciákat, a nyelvi interakció különféle tényezőit, a nyelvi tevékenységek típusait, valamint az általános és a szakmai nyelv között fellelhető fő különbségeket. A tanulmány második része azt vizsgálja, hogy a szakmai nyelv oktatásában szerepet játszó fenti fogalmak hogyan jelennek meg egy, a határrendészeti szaknyelvet oktató új elektronikus tananyagban. Kísérletet tesz az angol határrendészeti szaknyelv változatainak definiálására, megpróbálja meghatározni, hogy ezek fellelhetőek-e az anyagban, végül javaslatot tesz az oktatóeszköz magyarországi felhasználásának módjaira.

INTRODUCTION

In the first part of the paper we gave an overview of the basic concepts and models related to contemporary theories on communication, language teaching and specific purpose language use, underlying the practices of teaching languages for special purposes (LSP) as discussed in the Common European Framework of Reference (CEFR) and the works of prominent linguists. We identified the general competences language users need to develop for successful communication, the various factors figuring in language interaction, the types of language activities and the key differences between languages for general and specific purposes.

In the second part of this paper we will focus on three issues; 1. How are the aforementioned concepts of teaching languages for specific purposes manifested in the new e-learning tool for teaching the special language of border policing? 2. How can we define the sociolects of English for Border Policing? 3 Does this tool represent them?

BASIC ENGLISH FOR BORDER GUARDS AT AIRPORTS

By creating this tool, Frontex wanted to give the opportunity for border guarding staff at airports to develop their skills in English for Border Policing by self-access learning. [1] The interactive CD was meant for those having a basic knowledge of English. The project for its development was launched in 2010 and was led by Training Project Officer Mr Riccardo Proverbio of the Frontex Training Unit and involved experts from 24 EU and Schengen member states and 6 third countries. Hungary was represented by Police Captain Ágnes Markó of the Analysis and Evaluation Department of the Airport Police Directorate, National Police Headquarters. Following several workshops for content and material development and for IT fine tuning, and a year's intensive work [2], the CD was made accessible in the EU and the Schengen area, exclusively for the law enforcement staff.

A guide is available for users in several languages [3], which is very favourable as it makes it possible to avoid cognitive overload often present in e-learning tools, i.e. when mastering the use of the tool itself takes too much time and energy, hindering academic achievement. The material on the CD includes 235 lexical items, 127 phrases, 17 audio (MP3) texts and 24 video clips with and without subtitles and with scripts available. It also offers 5 different types of tasks, 85 in all, with key. The material is divided into four units: *Border Check*, *Giving Information*, *Personal Presentation* and *Security Control*. The units are based on the main domains of language activity border guards conduct at airports and on the dialogues reflecting the wide range of situations occurring during border checks carried out according to the principles of Integrated Border Management (minimum checks of bona fide travellers and those having the right to free movement, suspicions and problems leading to thorough checks etc.) Each unit has the same five sections: *Vocabulary*, *Phrases*, *Listening texts*, *Videos* and *Exercises*. Students can check their overall progress by doing revision exercises in the *Assessment* unit.

The *Users' Guide* on the CD suggests that learners first choose a unit and study the related vocabulary (they can read the translation of the phrases and listen to the pronunciation of the English phrase) and memorise it. Then they should listen/ watch the audio/video sequences of dialogues, first trying to understand as much as possible, then proceed to read the scripts or subtitles and look up new words in the glossary if necessary. After memorising the dialogues the learners can test their knowledge with the 'open dialogue' technique, i.e. stopping the recording at a certain point and playing the border guard's role and then comparing their production with the correct solution in the original recording. Finally, they can apply their knowledge in new contexts using various exercises (crosswords, gap-filling, matching, mixed sentences, multiple choice exercises, etc.) with qualitative and quantitative feedback on their performance. Listening and doing the exercises should be regularly repeated to improve the learners' English language skills.

Let us now examine how the recommendations of the CEFR, the aforementioned principles and concepts of applied linguistics and ESP methodology appear in this particular learning tool.

THE LEARNING MATERIAL AND THE CONCEPTS AND RECOMMENDATIONS OF THE CEFR

The electronic tool aims to develop English language skills necessary for the interactive oral activities most frequently occurring in the work of the given target group of border guards. The discourse featured in the material represents texts whose number in real life is potentially endless but whose content can nevertheless be defined. The dialogues were constructed using the many years' empirical experience border guards gain in their work on a day-to-day basis and were modelled according to the typical domains of language use, focusing on a limited range of border policing vocabulary, i.e. phrases related to activities at airports. Therefore we will consider these dialogues as models that the learners should be

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Judit BORSZÉKI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

able to produce without help at the end of the learning process and will compare them with the definitions and level descriptions of the CEFR.

Spoken interaction is defined in the CEFR as follows: "In interactive activities the language user acts alternately as speaker and listener with one or more interlocutors so as to construct conjointly, through the negotiation of meaning following the co-operative principle, conversational discourse. Reception and production strategies are employed constantly during interaction." [4] The spoken interactive activities in the CEFR are listed below. We have highlighted the ones that can be found in the e-learning material in question and have defined the situation in which the dialogue takes place:

- *transactions*; (passport and security checks and special situations involved in them: absent/ invalid visa, asylum seeker, traveller without funds, forged passport, prohibited item in luggage etc.)
- *casual conversation*; (two border guards talk about their work)
- informal discussion
- formal discussion
- debate
- *interview*; (interviewing an impostor, border guard giving personal details for studies abroad)
- negotiation
- co-planning
- *practical goal-oriented co-operation* (asking travellers to cooperate in an emergency etc.)

We are going to present three typical dialogues from the CD that, in our opinion, also illustrate the language level, the typical communicative situations and functions of the other audio and video recordings:

DIALOGUE 1

BG = Border Guard PAX = Passenger

- BG: Good Morning!
- PAX: Good Morning!
- BG: Your passport please!
- PAX: Here you are.
- BG: Are you here for business or pleasure?
- PAX: Pleasure. I'm here for skiing.
- BG: How long will you stay?
- PAX: About a week.
- BG: May I see your hotel reservation please?
- PAX: Here you are. I'm staying at the Holiday Inn.
- BG: How much money do you have with you?
- PAX: € 500.
- BG: Show it to me please. OK, thank you. But I can't find a visa in your passport.
- PAX: Oh, I'm sorry. It's in my old passport.
- BG: I need to see it.
- PAX: Just a second.
- BG: I see that you have only eight days left on this visa, so please show me your return ticket.
- PAX: I have only E-ticket. Here is the copy.
- BG: Thank you. Enjoy your stay.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Judit BORSZÉKI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

DIALOGUE 2

- PAX: Good morning.
- BG: Good morning. Your passport, please.
- PAX: Here you are.
- BG: May I see your boarding pass and flight ticket?
- PAX: Yes, of course, but I am in a hurry. Could you check it faster?
- BG: The person in this passport doesn't look like you. It says you are 185 cm but you are shorter.
- PAX: Yes, because I was seriously ill.
- BG: When were you born?
- PAX: I was born on... The 1st of May 1980.
- BG: Where were you born?
- PAX: I was born in Krakow, in Poland.
- BG: What are you planning to do in London?
- PAX: I want to find a better job there.
- BG: How old are you?
- PAX: I am 29.
- BG: Are you sure?
- PAX: Yes, I am. I know how old I am.
- BG: You told me that you were born on the 1st of May 1980, it means that you are 30 and not 29. I think that something is wrong with your passport. Please wait here. Someone will come and see you shortly.

DIALOGUE 3

- PAX: Good morning.
- BG: Good morning. Your passport, please.
- PAX: Here you are.
- BG: Your visa expired two weeks ago. It's not valid any more. Do you have any other visa or resident permit?
- PAX: No, I have only this visa.
- BG: I am sorry, but you are not allowed to enter our country without a valid visa. Please wait here. Someone will come and see you shortly.
- PAX: OK.

For the purposes of examining the dialogue models in the tool, the relevant CEFR scales are the ones defining skills needed for overall spoken interaction, goal-oriented co-operation transactions to obtain goods and services, information exchange, interviewing and being interviewed¹ and those related to linguistic, sociolinguistic and pragmatic competences. [5] The scales are in Appendix 1. The language level of the tool was not defined according to the CEFR categories but we suppose that the term 'Basic English' in the title corresponds to levels A2, B1, and, perhaps in certain

¹ [3] Ibid. pp. 74-82

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Judit BORSZÉKI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

cases to B2. The definitions most relevant for the learning tool have been highlighted. Comparison of the dialogues in the tool (that can be considered as typical representations of discourse produced by border guards at airports) with the CEFR scales brings us to the conclusion that the skills and competences needed in these situations are defined by the CEFR scales and the language proficiency levels needed for the linguistic activity corresponding to the models that represent the linguistic outcome the learners are to achieve mainly correspond to the definitions for levels A2 and B1. (It is important to note that, according to the principles of the level descriptions, the higher levels always include the skills already listed for the lower ones.) It should also be mentioned that, as the dialogues in the learning tool are merely models based on real speech activity, i.e. they were written by the authors of the tool, one of the most characteristic aspects of real spoken interaction, the unexpected, unpredictable element is missing from them. This is also the reason why there are no examples of the use of the related pragmatic and strategic competences (so typical of real communication these models are based on) in them.

By working with the tool and following the user's guide, the learners will mainly develop their receptive competences (reading and listening comprehension), and by doing the exercises they will reproduce parts of the language material. Looking at the descriptors for reception², we can clearly ascertain that the users of the e-learning tool mainly need to have competences defined at levels A2 and B1. The illustrative scales with the relevant sections highlighted can be found in Appendix 2.

It is also important to compare the approach reflected in the above mentioned exercises and in the selection of learning material with that of the CEFR, as described in Chapter 6 (Language learning and teaching).³ Many of the options listed in section 6.2 (The processes of language learning) apply to the tasks helping the users of the tool to acquire knowledge needed to communicate; First of all, the CD ROM is an example of instructional media that users apply in an individual self-instructional mode, by (guided) self-study, pursuing negotiated self-directed objectives, by a combination of presentation, explanations, (drill) exercises and exploitation activities. Learning is facilitated by a combination of conscious learning and sufficient practice to reduce the conscious attention paid to low-level physical skills of speaking and writing. Learners have a direct exposure to authentic use of the target language, to specially selected spoken utterances and written texts ('intelligible input') and by direct participation in specially devised and constructed tasks ('comprehensible output'). As for the role of texts, learners are expected to learn from spoken and written texts by simple exposure, ensuring that new material is intelligible by inference from verbal context, with comprehension monitored and ensured by exercises. Learners also produce texts; reproduce spoken utterances, do written exercises, partial dictations; Learners are expected or required to learn from by simple participation in tasks and activities planned as to goals, input and outcomes. Teaching lexis is of key importance for this tool. Learners are expected to develop their vocabulary in a variety of ways, also listed in the CEFR, such as simple exposure to words and fixed expressions used in authentic spoken and written texts, through inclusion in context and thematic (bilingual) word lists, recycling in exercises and exploitation activities, etc. The authors selected key words and phrases in thematic areas required for the achievement of communicative tasks relevant to learner needs and also (authentic) spoken texts to teach the terminology they contain. Learners may develop their *grammatical competence* inductively, by exposure to grammatical material in authentic texts as encountered. *Formal exercises* are used, as mentioned in section 6.4.7.8 of the CEFR: gap-filling, sentence construction, as well as filling in crossword puzzles, i.e. giving words and phrases corresponding to definitions, matching phrases and multiple choice answers. Pronunciation skills are developed by exposure to and imitation of authentic spoken utterances of audio and video-recorded speakers. (It should be noted that the speakers are non-native speakers of English in most cases, which helps the learners practise a real-life skill they

² [5] Ibid. pp. 133, 134, 143

³ [3] Ibid. pp. 131-156

need, i.e. understanding various foreign accents in English.) Learners' orthography is developed by exposure to written texts (the transcripts of the dialogues and the lists of words and phrases) and through the exercises where they need to type in their answers. The development of the learner's *sociolinguistic competence* is assumed to be transferable from the learner's experience by exposure to authentic language used appropriately in its social setting and by analysing and explaining errors. Incidentally, errors and mistakes are considered as a natural phenomenon, an integral part of this type of self-access tool. Detailed feedback after each set of exercises helps the learner analyse and correct them.

In summary, we could say that, as mentioned earlier, the CEFR does not consider its task to promote any particular language teaching methodology but the exercises reflect the options corresponding to the communicative approach to language acquisition.

The question may arise why the development of grammatical competence does not appear explicitly in the learning material. One reason for that could be that the users must already have the necessary grammar knowledge to be able to reproduce the dialogues. The other reason could be that it is not the main aim of this particular learning process but it will inevitably appear during vocabulary practice, because the knowledge of syntax, verb structures, etc. is essential to solve certain tasks. Also, the range of grammatical phenomena in the dialogues is limited, and certain language teaching approaches would consider a great part of these structures as lexical items. In many cases, they are needed to enable the speaker to produce polite phrases and are related to the development of sociolinguistic competence. These grammatical structures are also typical of certain speech situations, which the tool develops by not accepting grammatically correct answers in certain exercises if they are not right from a sociolinguistic aspect and by explaining in the detailed feedback to the learner why the answer is not appropriate stylistically.

The fact that it mainly develops receptive and reproductive skills is not the fault of the learning material. This type of self-study tool has its limitations. We like to call it interactive, but by this we can only mean that the learners are not merely passive spectators of the material; they conduct an interaction with the tool. Generally speaking, they respond to questions provided by the programme, i.e. react to stimuli after understanding and memorising a certain amount of input.

The communicative approach to (e.g. teacher-assisted) classroom language learning defines three phases of the teaching-learning process, called:

<i>PRESENTATION</i>
<i>PRACTICE</i>
<i>PRODUCTION</i>

The users of such e-learning tools will cover the first two phases. During practice they can solve what we call pre-communicative, structured tasks, i.e. conduct an activity also called scaffolding. In our case, the exercises involved in this phase focus on helping the learners memorise the special vocabulary for border policing and are very efficient for this purpose. They, however, do not provide an opportunity for the learners to finish the process within the framework of the tool, i.e. to use the acquired 'passive' knowledge independently, in a real interaction.

SPECIAL PURPOSE COMMUNICATION IN THE E-LEARNING TOOL

Comparing the language material with the descriptions of various levels of linguistic competence might be made difficult by the fact that, as mentioned earlier, the CEFR does not provide scales for professional language use.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Judit BORSZÉKI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

As stated in the summary of the first part of this paper, emphasizing that it will need to be proved, following extensive and thorough research and discourse analysis, we can assume – based on empirical experience – that English for Law Enforcement and within it English for Border Policing (EBP) do exist as languages for special purposes. Border guards and other officials involved in border policing activities constitute a discourse community of EBP, which shows distributional differences in terminology, communicative functions and other language elements as compared to standard English.

Based on the criteria presented by Heltai [6] and already referred to in the first part of this paper, we can outline prototypical and peripheral communication in the language for law enforcement (border policing). We should consider that prototypical communication in this field is conducted between professional people (border policing experts), in a language for specific purposes (LSP), whereas the interaction taking place in the models that the dialogues in the FRONTEX e-learning tool are based on is usually conducted between a professional and a non-professional, in a language that is only partly for specific purposes, representing another sociolect as defined by Heltai:

<i>Sender (of message)</i>	<i>Receiver</i>	<i>Topic</i>	<i>Language</i>
professional	professional	professional	LSP
professional	non-professional	professional	LSP
professional	non-professional	professional	partly LSP
non-professional	professional or non-professional	professional	not LSP

Table 1. Possible combinations of factors in the varieties of the use of LSP. (Translated by Judit Borszéki).⁴

An example of the former could be a scientific paper published in a law enforcement periodical as follows:

Prototypical communication in a language for specific purposes (LSP): written communication, e.g. in English for law enforcement/ border policing

- Sender of message: law enforcement (e.g. border guarding) professional
- Receiver of message: law enforcement (e.g. border guarding) professional
- Topic of message: a problem related to police science
- Function of message: referential; cognition
- Mode of message: written
- Style of message: formal
- Language of message:
 - Grammar: significant distributional (e.g. syntactic) differences as compared to standard language
 - Vocabulary: specifically defined law enforcement (border policing) and possibly legal terminology and general academic vocabulary
 - Phraseology: typical, stereotypical academic expressions

The amount of corpora presented in the e-learning tool is, of course, not sufficient to define a particular type of communicating in an LSP but if we take the real-life situations they are meant to resemble, the experts who created them and the potential users of the tool as a basis, we can suppose that the language activities of border guards who conduct

⁴ [5] Ibid. p. 39

e.g. border checks and communicate with passengers crossing state borders can be considered as communication in a peripheral LSP, which can be outlined as follows:

Peripheral special purpose communication: oral communication in EBP

- Sender of message: border guard
- Receiver of message: passenger
- Topic of message: professional (entry clearance)
- Function of message: directive (conative) and referential elements
- Mode of message: spoken
- Style of message: formal
- Language of message:
 - Grammar: standard language with a few distributional differences
 - Vocabulary: partly EBP, only a few items of terminology
 - Phraseology: bound collocations

The dialogues in the e-learning tool seem to sustain the remark mentioned in the first part of this paper that in this type of peripheral communication in EBP the use of the directive function is more frequent than in standard oral communication. A larger ratio of the phatic and referential functions can also be observed.

The situations that are closely related to their work and thus contain language for specific purposes (LSP) for border guards, represent a general-purpose language context for the passengers and can be found in any elementary-level EFL textbook in units related to topics like 'Travel' and 'Services' or language functions such as 'Asking for information, directions or help'. These situations also contain a kind of professional vocabulary which, thanks to international travelling becoming more and more widespread, is understood by non-professionals, too, but which — although it can also be found in other contexts — is of lower occurrence in standard language. The differences between distributional ratios are also manifest in the fact that an average speaker does not frequently use these words and expressions in spoken production at A2 or B1 levels of language proficiency. In the dialogues in the e-learning tool, too, it is usually the border guard who says them, whereas the passenger only needs to understand them.

SUMMARY AND CONCLUSIONS

This paper examined the models used in the Frontex e-learning tool *Basic English for Border Guards at Airports* from two viewpoints; On the one hand, as a collection of corpora representing a type of peripheral usage of English for Law Enforcement and for Border Policing, with the help of which we can investigate the characteristics of this sociolect and the needs of professionals conducting communication in the speech acts they represent. On the other hand, we looked at them as language learning material and established that reproducing these texts requires various competences corresponding to the communication domains and skills descriptors of the A2 and B1 levels as defined by the CEFR.

We also examined what these competences are and whether the e-learning tool is suitable for developing them. We established that (among the competences needed in real communication and also represented in the model-situations) its users will practice listening comprehension skills and the sociolinguistic, pragmatic and strategic competences involved in them, whereas, by repeating sentences in the listening exercises they will develop their orthoepic competence and by memorising the words and expressions needed in the modelled situations they will expand their lexical competence, which is the main focus of the tool. Also, while doing the exercises, they will use skills not necessary in the modelled speech acts, such as reading comprehension skills and, by writing (typing) the lexical items to be learnt several times, their orthographic competence.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Judit BORSZÉKI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

If we examine the content of the tool, it is obvious that the authors conducted an appropriate, very thorough needs analysis, which is essential for teaching LSP. It is a great advantage that the material was compiled by border guards with extensive knowledge of the subject matter. The dialogues are not recorded examples from real-life encounters but were written for learning purposes. Still, they can be considered as textbook-versions of authentic conversations that have been stripped of the redundancies of 'live' language and present the most frequent expressions that occur in real situations.

The features of this type of learning tool make it a ubiquitous medium which can be used any time. The learners can move ahead at their own pace, in their own learning style. As the programme gives instant feedback, they can easily monitor their own progress. Motivation is increased by the material being comprehensive, varied, its structure obvious and clear, the user platform aesthetic and easily manageable. The tool also comprises features (word search, video clips with and without subtitles, opening several windows at the same time) that printed books do not have.

The exercises correspond to the best practices of contemporary language teaching methodology. They are varied and efficient, although with respect to the recommended order of working with them we need to note that, according to the communicative approach to language teaching, it is not advised to study glossaries, lists of words before reading or listening to the texts in which they occur; lexical items should be presented in a context, even at beginner level.

As mentioned earlier, the tasks in the learning tool are structured, pre-communicative ones that give good opportunity for the learners to practise the target vocabulary but this should be followed by the next phase, i.e. the independent use of what has been learnt. Fortunately, the border guards that constitute the target group of the tool can make this happen during their everyday work. In their case, it is the achievements in real-life communication (i.e. whether they reach their pragmatic and other purposes) that will show whether they have really managed to develop their language skills. These achievements may have a very strong motivational force and, the feeling that they can cooperate with passengers more easily and efficiently will lead to the learners' more confident professional presence. However, proper linguistic feedback and the professional correction of mistakes can only be provided by an English teacher, in simulations resembling real-life situations that also involve the essential unexpected elements, as mentioned earlier.

Thus, the Frontex e-learning language tool should, by all means, be applied in training border guards, including the Hungarian police staff carrying out border policing duties but should be supplemented by oral practice conducted with the help of a teacher of EBP, e.g. at short, intensive 'classroom' or blended (classroom + online) courses. The CD can easily be adapted to be used by those working at land border crossing points, too. It could be implemented in the English section of the common basic module of the new curriculum introduced at the Hungarian National University of Public Service as of September 2013 and it could be a model for a similar electronic tool for the teaching/ learning of English for Law Enforcement.

According to the intention of its authors, the Frontex Basic English Language Tool was also meant to serve as the starting point for a device covering the next language proficiency level. In 2012, using experience gained from the basic tool, the intermediate English language tool was created and it was implemented in the second semester of 2013, following a pilot phase and the training of national multipliers. Also, the Basic English Language Tool for air and maritime crews was developed in 2012 and 2013.⁵

The EBP training of border guards who are or will be involved in international cooperation is still of major importance. In order to create suitable learning tools and training models, conducting needs analysis related to their education is as essential as the corpus-based, detailed and comprehensive analysis and investigation of the LSP and terminology used in border policing.

⁵ [2] Ibid.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Judit BORSZÉKI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Keywords: Common European Framework of Reference, communicative language competence, LSP, FRONTEX, e-learning, border policing

Kulcsszavak: Közös Európai Nyelvi Referenciakeret, kommunikatív nyelvi kompetenciák, szakmai nyelvhasználat, FRONTEX, e-learning, határrendészet

BIBLIOGRAPHY

- [1] *Basic English for Border Guards at Airports, Introduction.* – Warsaw: Frontex Training Unit, 2011. (electronic teaching material on CD)
- [2] *Training in English communication for BG*
http://aula.frontex.europa.eu/?act=projects&act2=show&project_id=4332 (Downloaded 07.10. 2013)
- [3] *Frontex alapszintű angol nyelvképzési CD eszköz határrendészek részére, Használati utasítás.* –Warsaw: Frontex Training Unit, 2011. (electronic file)
- [4] *The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment.* –Strasbourg: Council of Europe, Language Policy Division, 2001. p.73
http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_en.pdf (Downloaded 27.07. 2013)
- [5] *Manual for relating Language Examinations to the Common European Framework of Reference for Languages.* – Strasbourg: Council of Europe, Language Policy Division, 2009.
http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/ManualRevision-proofread-FINAL_en.pdf (Downloaded 07.10. 2013)
- [6] HELTAI, P.: *Szakmai kommunikáció és szaknyelv.* –In. Dr. SILYE, M. (ed.): PORTA LINGUA - Utak és perspektívák a hazai szaknyelvoktatásban és kutatásban, -Debrecen: Debreceni Egyetem, 2006. -p. 40 –ISSN 1785-2420

APPENDIX 1: DESCRIPTION OF COMPETENCES NEEDED FOR SPOKEN INTERACTION ACCORDING TO THE CEFR

The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. –Strasbourg.: Council of Europe, Language Policy Division, 2001. http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_en.pdf

OVERALL SPOKEN INTERACTION (p.74)

B2	Can use the language fluently, accurately and effectively on a wide range of general, academic, vocational or leisure topics, marking clearly the relationships between ideas. Can communicate spontaneously with good grammatical control without much sign of having to restrict what he/she wants to say, adopting a level of formality appropriate to the circumstances. Can interact with a degree of fluency and spontaneity that makes regular interaction, and sustained relationships with native speakers quite possible without imposing strain on either party. Can highlight the personal significance of events and experiences, account for and sustain views clearly by providing relevant explanations and arguments.
----	--

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Judit BORSZÉKI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

B1	<i>Can communicate with some confidence on familiar routine and non-routine matters related to his/her interests and professional field. Can exchange, check and confirm information, deal with less routine situations and explain why something is a problem. Can express thoughts on more abstract, cultural topics such as films, books, music etc. Can exploit a wide range of simple language to deal with most situations likely to arise whilst travelling. Can enter unprepared into conversation on familiar topics, express personal opinions and exchange information on topics that are familiar, of personal interest or pertinent to everyday life (e.g. family, hobbies, work, travel and current events).</i>
A2	<i>Can interact with reasonable ease in structured situations and short conversations, provided the other person helps if necessary. Can manage simple, routine exchanges without undue effort; can ask and answer questions and exchange ideas and information on familiar topics in predictable everyday situations. Can communicate in simple and routine tasks requiring a simple and direct exchange of information on familiar and routine matters to do with work and free time. Can handle very short social exchanges but is rarely able to understand enough to keep conversation going of his/her own accord.</i>

GOAL-ORIENTED CO-OPERATION (p.79)

B2	<i>Can understand detailed instructions reliably. Can help along the progress of the work by inviting others to join in, say what they think, etc. Can outline an issue or a problem clearly, speculating about causes or consequences, and weighing advantages and disadvantages of different approaches.</i>
B1	<i>Can follow what is said, though he/she may occasionally have to ask for repetition or clarification if the other people's talk is rapid or extended. Can explain why something is a problem, discuss what to do next, compare and contrast alternatives. Can give brief comments on the views of others. Can generally follow what is said and, when necessary, can repeat back part of what someone has said to confirm mutual understanding. Can make his/her opinions and reactions understood as regards possible solutions or the question of what to do next, giving brief reasons and explanations. Can invite others to give their views on how to proceed.</i>
A2	<i>Can understand enough to manage simple, routine tasks without undue effort, asking very simply for repetition when he/she does not understand. Can discuss what to do next, making and responding to suggestions, asking for and giving directions. Can indicate when he/she is following and can be made to understand what is necessary, if the speaker takes the trouble. Can communicate in simple and routine tasks using simple phrases to ask for and provide things, to get simple information and to discuss what to do next.</i>

HADTUZOMÁNYI SZEMLE

Judít BORSZÉKI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

TRANSACTIONS TO OBTAIN GOODS AND SERVICES (p. 80)

B2	Can cope linguistically to negotiate a solution to a dispute like an undeserved traffic ticket, financial responsibility for damage in a flat, for blame regarding an accident. Can outline a case for compensation, using persuasive language to demand satisfaction and state clearly the limits to any concession he/she is prepared to make. <i>Can explain a problem which has arisen and make it clear that the provider of the service/customer must make a concession.</i>
B1	<i>Can deal with most transactions likely to arise whilst travelling</i> , arranging travel or accommodation, or dealing with authorities during a foreign visit. Can cope with less routine situations in shops, post offices, banks, e.g. returning an unsatisfactory purchase. Can make a complaint. Can deal with most situations likely to arise when making travel arrangements through an agent or when actually travelling, e.g. asking passenger where to get off for an unfamiliar destination.
A2	<i>Can deal with common aspects of everyday living such as travel</i> , lodgings, eating and shopping. Can get all the information needed from a tourist office, as long as it is of a straightforward, non-specialised nature. Can ask for and provide everyday goods and services. A2 Can get simple information about travel, use public transport: buses, trains, and taxis, ask and give directions, and buy tickets. Can ask about things and make simple transactions in shops, post offices or banks. <i>Can give and receive information about quantities, numbers, prices, etc.</i> Can make simple purchases by stating what is wanted and asking the price. Can order a meal.

INFORMATION EXCHANGE (p.81)

B2	Can understand and exchange complex information and advice on the full range of matters related to his/her occupational role. Can pass on detailed information reliably. Can give a clear, detailed description of how to carry out a procedure. Can synthesise and report information and arguments from a number of sources.
B1	<i>Can exchange, check and confirm accumulated factual information on familiar routine and non-routine matters within his/her field with some confidence. Can describe how to do something, giving detailed instructions.</i> Can summarise and give his or her opinion about a short story, article, talk, discussion, interview, or documentary and answer further questions of detail. <i>Can find out and pass on straightforward factual information. Can ask for and follow detailed directions. Can obtain more detailed information.</i>
A2	<i>Can understand enough to manage simple, routine exchanges without undue effort. Can deal with practical everyday demands: finding out and passing on straightforward factual information. Can ask and answer questions about habits and routines. Can ask and answer questions about pastimes and past activities. Can give and follow simple directions and instructions, e.g. explain how to get somewhere. Can communicate in simple and routine tasks requiring a simple and direct exchange of information. Can exchange limited information on familiar and routine operational matters. Can ask and answer questions about what they do at work and in free time. Can ask for and give directions referring to a map or plan. Can ask for and provide personal information.</i>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Judit BORSZÉKI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

INTERVIEWING AND BEING INTERVIEWED (p.82)

B2	Can carry out an effective, fluent interview, departing spontaneously from prepared questions, following up and probing interesting replies. Can take initiatives in an interview, expand and develop ideas with little help or prodding from an interviewer.
B1	<i>Can provide concrete information required in an interview/consultation (e.g. describe symptoms to a doctor) but does so with limited precision. Can carry out a prepared interview, checking and confirming information, though he/she may occasionally have to ask for repetition if the other person's response is rapid or extended. Can take some initiatives in an interview/consultation (e.g. to bring up a new subject) but is very dependent on interviewer in the interaction. Can use a prepared questionnaire to carry out a structured interview, with some spontaneous follow up questions.</i>
A2	<i>Can make him/herself understood in an interview and communicate ideas and information on familiar topics, provided he/she can ask for clarification occasionally, and is given some help to express what he/she wants to. Can answer simple questions and respond to simple statements in an interview.</i>

Relating Language Examinations to the Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. -Strasbourg: Council of Europe, Language Policy Division, 2006.

http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Manual1_EN.asp#Manual

CONVERSATION (p. 76)

B2	Can engage in extended conversation on most general topics in a clearly participatory fashion, even in a noisy environment. <i>Can sustain relationships with native speakers without unintentionally amusing or irritating them or requiring them to behave other than they would with a native speaker.</i> Can convey degrees of emotion and highlight the personal significance of events and experiences.
B1	<i>Can enter unprepared into conversations on familiar topics.</i> Can follow clearly articulated speech directed at him/her in everyday conversation, though will sometimes have to ask for repetition of particular words and phrases. <i>Can maintain a conversation or discussion</i> but may sometimes be difficult to follow when trying to say exactly what he/she would like to. Can express and respond to feelings such as surprise, happiness, sadness, interest and indifference.
A2	<i>Can establish social contact: greetings and farewells; introductions; giving thanks.</i> <i>Can generally understand clear, standard speech on familiar matters directed at him/her,</i> provided he/she can ask for repetition or reformulation from time to time. <i>Can participate in short conversations in routine contexts on topics of interest.</i> Can express how he/she feels in simple terms, and express thanks.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Judit BORSZÉKI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

LINGUISTIC RANGE (p. 148)

B2	Has a sufficient range of language to be able to give clear descriptions, express viewpoints on most general topics, without much conspicuous searching for words, using some complex sentence forms to do so.
B1	<i>Has enough language to get by, with sufficient vocabulary to express him/herself with some hesitation and circumlocutions on topics such as family, hobbies and interests, work, travel, and current events.</i>
A2	<i>Uses basic sentence patterns with memorised phrases, groups of a few words and formulae in order to communicate limited information in simple everyday situations.</i>

LINGUISTIC ACCURACY (p. 148)

B2	Shows a relatively high degree of grammatical control. <i>Does not make errors which cause misunderstanding, and can correct most of his/her mistakes.</i>
B1	<i>Uses reasonably accurately a repertoire of frequently used "routines" and patterns associated with more predictable situations.</i>
A2	Uses some simple structures correctly, but still systematically makes basic mistakes.

SOCIOLINGUISTIC APPROPRIATENESS (p. 148)

B2	Can with some effort keep up with and contribute to group discussions even when speech is fast and colloquial. Can sustain relationships with native speakers without unintentionally amusing or irritating them or requiring them to behave other than they would with a native speaker.
B1	<i>Can perform and respond to basic language functions, such as information exchange and requests and express opinions and attitudes in a simple way. Is aware of the salient politeness conventions and acts appropriately.</i>
A2	<i>Can handle very short social exchanges, using everyday polite forms of greeting and address. Can make and respond to invitations, apologies etc.</i>

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Judit BORSZÉKI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

PRAGMATIC COMPETENCE: Fluency, flexibility (p. 148)

B2	Can adjust to the changes of direction, style and emphasis normally found in conversation. <i>Can produce stretches of language with a fairly even tempo</i> ; although he/she can be hesitant as he or she searches for patterns and expressions, there are few noticeably long pauses.
B1	<i>Can exploit a wide range of simple language flexibly to express much of what he/she wants. Can keep going comprehensibly</i> , even though pausing for grammatical and lexical planning and repair is very evident, especially in longer stretches of free production.
A2	<i>Can make him/herself understood in very short utterances</i> , even though pauses, false starts and reformulation are very evident. <i>Can expand learned phrases through simple recombinations of their elements</i> .

INTERACTION: Turn taking, Cooperating, Asking for Clarification (p. 148)

B2	<i>Can initiate discourse, take his/her turn when appropriate and end conversation when he/she needs to, though he/she may not always do this elegantly. Can help the discussion along on familiar ground</i> confirming comprehension, inviting others in, etc.
B1	<i>Can initiate, maintain and close simple face-to-face conversation on topics that are familiar or of personal interest. Can repeat back part of what someone has said to confirm mutual understanding</i> .
A2	<i>Can indicate when he/she is following</i> but is rarely able to understand enough to keep conversation going of his/her own accord. <i>Can ask for attention</i> .

APPENDIX 2: COMPETENCES NEEDED FOR RECEPTION (LISTENING AND READING), ACCORDING TO THE CEFR

Manual for Relating Language Examinations to the Common European Framework of Reference for Languages. - Strasbourg: Council of Europe, Language Policy Division, 2009. pp. 133, 134, 143.

http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/ManualRevision-proofread-FINAL_en.pdf

OVERALL LISTENING COMPREHENSION

B2	Can understand standard spoken language, live or broadcast, on both familiar and unfamiliar topics normally encountered in personal, social, academic or vocational life. Only extreme background noise, inadequate discourse structure and/or idiomatic usage influences the ability to understand. <i>Can understand the main ideas</i> of propositionally and linguistically complex speech <i>on both concrete and abstract topics delivered in a standard dialect, including technical discussions in his/her field of specialisation</i> . Can follow extended speech and complex lines of argument provided the topic is reasonably familiar, and the direction of the talk is sign-posted by explicit markers.
----	--

HADTUZOMÁNYI SZEMLE

Judit BORSZÉKI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

B1	<i>Can understand straightforward factual information about common everyday or job related topics, identifying both general messages and specific details, provided speech is clearly articulated in a generally familiar accent. Can understand the main points of clear standard speech on familiar matters regularly encountered in work, school, leisure etc., including short narratives.</i>
A2	<i>Can understand enough to be able to meet needs of a concrete type provided speech is clearly and slowly articulated. Can understand phrases and expressions related to areas of most immediate priority (e.g. very basic personal and family information, shopping, local geography, employment) provided speech is clearly and slowly articulated.</i>

OVERALL READING COMPREHENSION

B2	<i>Can read with a large degree of independence, adapting style and speed of reading to different texts and purposes, and using appropriate reference sources selectively. Has a broad active reading vocabulary, but may experience some difficulty with low-frequency idioms.</i>
B1	<i>Can read straightforward factual texts on subjects related to his/her field and interest with a satisfactory level of comprehension.</i>
A2	<i>Can understand short, simple texts on familiar matters of a concrete type which consist of high frequency everyday or job-related language. Can understand short, simple texts containing the highest frequency vocabulary, including a proportion of shared international vocabulary items.</i>

RELEVANT QUALITATIVE FACTORS FOR RECEPTION

LINGUISTIC (General Linguistic Range; Vocabulary Range)

B2	<i>Has a sufficient range of language to be able to understand descriptions, viewpoints and arguments on most topics pertinent to his everyday life such as family, hobbies and interests, work, travel, and current events.</i>
B1	<i>Has enough language to get by, with sufficient vocabulary to understand most texts on topics such as family, hobbies and interests, work, travel, and current events.</i>
A2	<i>Has a sufficient vocabulary for coping with everyday situations with predictable content and simple survival needs.</i>

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Judit BORSZÉKI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

SOCIO-LINGUISTIC (Socio-linguistic Appropriateness)

B2	Can with some effort keep up with fast and colloquial discussions.
B1	<i>Can respond to a wide range of language functions, using their most common exponents in a neutral register. Can recognise salient politeness conventions. Is aware of, and looks out for signs of, the most significant differences between the customs, usages, attitudes, values and beliefs prevalent in the community concerned and those of his or her own.</i>
A2	<i>Can handle very short social exchanges, using everyday polite forms of greeting and address. Can make and respond to invitations, apologies etc.</i>

PRAGMATIC (Thematic Development and Propositional Precision)

B2	<i>Can understand description or narrative, identifying main points from relevant supporting detail and examples. Can understand detailed information reliably.</i>
B1	<i>Can reasonably accurately understand a straightforward narrative or description that is a linear sequence of points. Can understand the main points in an idea or problem with reasonable precision.</i>
A2	<i>Can understand a simple story or description that is a list of points. Can understand a simple and direct exchange of limited information on familiar and routine matters.</i>

STRATEGIC (Identifying Cues and Inferring)

B2	Can use a variety of strategies to achieve comprehension, including listening for main points; checking comprehension by using contextual clues.
B1	<i>Can identify unfamiliar words from the context on topics related to his/her field and interests. Can extrapolate the meaning of occasional unknown words from the context and deduce sentence meaning provided the topic discussed is familiar.</i>
A2	<i>Can use an idea of the overall meaning of short texts and utterances on everyday topics of a concrete type to derive the probable meaning of unknown words from the context.</i>

A PARTNERI KOMMUNIKÁCIÓ HELYE A KATONAI ETIKÁBAN

THE ROLE OF ASSERTIVE COMMUNICATION WITHIN MILITARY ETHICS

A tanulmány az asszertív, partneri kommunikáció lehetséges szerepét vizsgálja a katonai etikán belül, különös tekintettel a békemissziókra. Konfliktushelyzetben az agresszív kommunikáció ösztönös megnyilvánulásai eszkalálódó feszültségekhez vezetnek, így fontos a kétirányú, egymásra való odafigyelésen alapuló, egymás igényeit kölcsönösen tiszteletben tartó kommunikáció fejlesztése. E készségek hatékony alkalmazása a békemissziók során fontos segítséget adhat helyiekkel való konfliktusmentes együttműködéshez, így a résztvevők ilyen irányú felkészítése is fontos lehet. A tanulmány megvizsgálja az önérvényesítő viselkedésformák biológiai, játékelméleti, pszichológiai alapjait.

This study examines the possible role and place of assertive communication within the military ethics, with special regards to peacekeeping operations. In a conflict situation the instinctive patterns of aggressive communication can lead to the escalation of tension, therefore the development of communication that is based on mutual attention and the respect of each other's needs is important. The use of these competencies can facilitate the conflict-free cooperation with local inhabitants during the peacekeeping operations, so communicational training of soldiers can be useful. This study examines the fundamentals of these behavioral patterns from the aspects of biology, psychology and the game theory.

BEVEZETÉS

A hidegháború lezárása, a bipoláris világrend felbomlása óta eltelt időszakban erősen átalakult a modern államok hadseregeinek szerepe. Az elmúlt évtizedekben a klasszikus totális háborúkkal szemben előtérbe kerültek a különböző nem háborús műveletek, békeműveletek, humanitárius műveletek, béketámogató műveletek.¹ Ezek mögöttes elve, hogy azokban a térségekben, ahol konfliktus- és válságmegelőzésre, békefenntartásra, békeépítésre van szükség, a demokratikus államok hadereje – lehetőleg pusztán a jelenlétével – biztosítja a helyzet békés rendezéséhez szükséges feltételeket. Általában cél olyan demokratikus rezsim létrejöttének támogatása, mely csökkenti az adott térség további sebezhetőségét, a fennálló biztonsági kockázatokat, javítja az együttműködés lehetőségeit. A civil szerveződések itt fontos szerepet töltenek be, a gyors konszolidáció érdekében olykor akár komplett közigazgatási modellel, a demokratikus működésmód know-how-jával is támogatják a helyi vezetést. A békefenntartó katona, szemben a korábbi modellel, itt már kapcsolatba kerülhet a helyi civil lakossággal. Ez elkerülhetetlen követelmény az aszimmetrikus hadviselés során is, ugyanis a gerilla harcmodor sikeres kezelésének első lépése a helyi információs fölény kivívása, a lakosság fölötti ellenőrzés megteremtése, melynek alapfeltétele a lakosság megnyerése.² Mindezekből következik, hogy a katonának a klasszikus harci képességek mellett ma már olyan kompetenciákkal is rendelkeznie kell, mint például empátia, kapcsolatteremtési- és együttműködési készség, nyitottság, tárgyalás, tolerancia.³

A modern kor katonájának ismernie és alkalmaznia kell a partneri kommunikáción alapuló tárgyalókészség

¹ Kiss Zoltán László: *Magyarok a békefenntartásban*. Zrínyi Média – HM Kommunikációs Kft. Budapest. 2011. 13. oldal.

² Porkoláb Imre: Katonai műveletek az aszimmetrikus konfliktusokban. *Kard és toll*. 2006/1. 24-31. oldal

³ Kiss Zoltán László: *Magyarok a békefenntartásban*. Idézett kiadás. 38-39. oldal.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

HORVÁTH Ferenc

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

sajátosságait. A demokrácia, melyet minden békefenntartó katona tulajdonképpen személyével képvisel a válságövezetekben, feltételezi az egyenrangúságot, a kölcsönös tiszteletet, az érdekek egyeztetését és összehangolását. Ez csak akkor valósulhat meg zökkenőmentesen, ha adott kultúrán belül hagyománya van a partneri szemléletnek, szimmetrikus kommunikációnak. Az emberek közötti viszonyok szabályozásának, az erkölcsi normáknak ez az egyik olyan köre, melyre csoportszinten a demokratikus vezetési stílus, illetve társadalmi szinten a demokratikus államforma építhet.

Jelen tanulmányban az együttműködésen alapuló partneri etika kereteit kívánom fölvázolni. Ennek térnyerése segíthet megalapozni a demokratikus intézmények stabil működését, így hosszútávon a nyugati világ békefenntartó erőfeszítéseinek eredményességét pozitívan befolyásolhatja, azok hitelességét növelheti.

AMIT A JÁTÉKELMÉLET MOND A KONFLIKTUSOKRÓL

Az emberiség sokáig értetlenül állt a kérdés előtt, hogy miért sodródunk folyton háborúba, miért zsákmányoljuk ki egymást, miért nem képesek az emberi nem közösségei hosszú távon békében élni egymással. A konfliktusok háttérében többféle ok is állhat, a különböző tudományágak sokat tettek azért, hogy feltárják ezeket. Léteznek kultúrák között feszülő értékkonfliktusok, információhiányból fakadó összeütközések, de talán a legnehezebben kiküszöbölhetőek az érdekkonfliktusok. Ez utóbbiak megértéséhez járulhat hozzá a döntéselmélet, mely látványos fejlődésen ment keresztül a XX. század folyamán. A döntéselméleten belül a játékelméleti megközelítés segítségével sikerült modellezni azokat a társas hatásokat, melyek a problémákat okozzák hétköznapi interakcióink során. A legismertebb játékelméleti alaphelyzet, a „fogolydilemma”, melynek elnevezése Albert W. Tuckertől származik.⁴

A történet szerint – leegyszerűsítve – egy bűnügy két feltételezett elkövetőjét elfogják, de nincs ellenük közvetlen bizonyíték, így a vallomásaikra van szükség az ítélethez. Külön cellában vannak, nem beszélhetnek egymással. Ha egyikük sem vall, mindketten egy-egy évet kapnak, ha csak az egyikük vall a másikra, akkor a vallomástévőt elengedik, a másik tíz évet kap. Ha viszont mindketten egymás ellen vallanak, 5-5 évre kerülnek börtönbe. Ön tenne-e vallomást? Itt most nem maga a történet az érdekes, vagy, hogy valójában ki követte el a bűncselekményt, hanem csak az, hogy egy kialakult kölcsönös bizalmi-, függési helyzetben mit tesznek a felek. Ez itt az általánosítható erkölcsi kérdés.

Másik tettetárs

		Vall	Nem vall
<u>Egyik tettetárs</u>	Vall	<u>-5</u> ; -5	0; <u>-10</u>
	Nem vall	<u>-10</u> ; 0	<u>-1</u> ; 1

Hogyan célszerű viselkedni ebben a helyzetben? Hogy járunk jobban? A két fél kövessen egymással együttműködő stratégiát, vagy érdemesebb inkább megszegniük az egyességet és versengeniük, „dezertálniuk”? Milyen feltételek mellett emelkedhetnek felül az önzésen (vallani a másik ellen)? Ha egy ilyen logikai struktúrájú játékot több menetben játszunk, hogyan lehet hosszabb távon a lehető legjobban kijönni belőle? Ilyen és ehhez hasonló nyereség-veszteség mátrixokat bármilyen pontozással hozhat a valós élet, és az együttműködés-versengés, normakövetés-normaszegés kérdése végigkíséri a hétköznapi életünket, komoly erkölcsi dilemmákat okozva.

Tanulással szolgálhat e modell a hadtudomány számára is. Mikor két fél hadereje áll szemben egymással, tulajdonképpen egy hasonló mátrix áll elő, de dinamikusan változó tételekkel, kisebb, vagy nagyobb lehetséges

⁴ Mérő László. *Mindenki másképp egyforma. A játékelmélet és a racionalitás pszichológiája*. Tercium. Budapest. 1996. 46. oldal

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

HORVÁTH Ferenc

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

nyereségekkel, veszteségekkel. Jelentős különbség, hogy háború esetén nem nulla összegű nyereséghelyzet áll elő, azaz nem igaz az, hogy az egyik fél annyit nyer, amennyit a másik veszít. Itt a győztes félnek is áldozatot kell vállalnia, ha harcra kerül sor.

Másik fél

<i>Egyik fél</i>		(Kellő) haderőt vet be	Nem vet be (elégg) haderőt
		bevetett erőforrások; bevetett erőforrások	bevetett erőforrások, de javuló érdekérvényesítés; bevetett erőforrások és romló érdekérvényesítés
	Nem vet be (elégg) haderőt	bevetett erőforrások és romló érdekérvényesítés; bevetett erőforrások, de javuló érdekérvényesítés	fennálló egyensúly(hiány); fennálló egyensúly(hiány)

Ha nem kell katonai eszközökhöz nyúlni, sikerül együttműködni és diplomáciai-, politikai eszközökkel viszonylagosan rendezni a helyzetet, akkor aránylag kevés áldozatot kell hozni mindkét oldalról. Ha viszont ez nem sikerül, jönnek a katonai áldozatvállalások, veszteségek. Természetesen hadikultúrától függ az elszennvedett veszteségek iránti érzékenység, de alapvetően mindkét fél csak annyit szeretne a győzelemre „költöni”, amennyit feltétlenül szükséges és a lehető legnagyobb tartalékot megőrizni az esetleges további harci eseményekre. Ehhez kiváló arányérzék kell a hadvezetés részéről, pontosan kell tudni mérlegelni az adott helyzet rendkívül összetett körülményeit. Ha az egyik fél rosszul kalkulál, vagy éppen erőhátrányban van, akkor nem fektet eleget egy ütközetbe, veszít, míg a másik egy csatával közelebb jut a végső céljához. Ha mindkét fél hasonló nagyságrendű energiát fektet be, nem születik döntés, így mindkét fél mínusszal zár, veszteségei lesznek, érdemleges eredmények nélkül.

Ebben a játéktérben alkotott forradalmi Clausewitz⁵. Napoleoni tapasztalatokra támaszkodó álláspontja szerint érdemes a lehető legnagyobb erőt összpontosítani az ellenfél főereje ellen, és döntő csatában megsemmisíteni azt. Ő tehát, szemben a korábbi hagyományokkal, nagy összegeket ír be a mátrix nyereség/veszteség rovatába. Ez kissé kockázatos, hiszen, ha nem sikerül elérni a célt és teljesen felmorzsolódnak a saját erők, nem marad tartalék következő ütközetre. Ez a stratégia egy lapra tesz fel mindent, döntést akar kiprovokálni. Ez egy szélsőségesen versengő stratégia, ami akkor hatékony, ha a másik fél óvatosabban adagolja az erejét. Márpedig abban a korban az utánpótlási, toborzási, szállítási, gyártási lehetőségek korlátozott volta miatt még nem volt szokás „pazarolni” az erőket, így akkoriban valóban ez a hozzáállás jelentette a győztes stratégiát ebben a kvázi fogolydilemma-helyzetben. Ha viszont a másik fél is vállalja az erőfeszítést a legvégsőig, akkor mindkét oldalról nagy veszteségekkel kell számolni. Az első, majd a második világháború már egyértelműen ennek szellemében folyt. Az ipar és a közlekedés fejlődése, valamint a népesség növekedése ontotta az utánpótlást, így a felek már nem sajnálták a ráfordítást. Illetve nem volt más választásuk, ha nem akartak veszteni. Nem lehetett nem felvenni a versenyt, mert akkor a vesztes pozíciójába kényszerült volna az adott nemzet. Kényszerhelyzet volt ez. A korszak nagy teoretikusai jellemzően abba az irányba fordultak, hogy a háborúkat nem csak a hadseregek vívják, hanem az egész ország minden erőforrását alá kell vetni a közös céloknak.⁶ Óriási összegek kerültek a mátrixba, és ezzel végül a nagy világégések során az egész emberiség vesztett. Az atombomba

⁵ Munkásságát ismerteti: Perjés Géza. *Clausewitz*. Magvető Kiadó. Budapest. 1983.

⁶ Basil Henry Liddell Hart, Erich Ludendorff, Mihail Vasziljevics Frunze, stb.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

HORVÁTH Ferenc

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

technológiájának elterjedése hozott újabb fordulatot, hisz az hirtelen olyan magas lehetséges veszteség összegeket írt a mátrixba, melyet már egyik fél sem mert vállalni: a bolygó élővilágának teljes pusztulását. Az atombomba így talán több életet mentett meg, mint amennyit elvett, hisz a nagyhatalmak már „nem játszanak élesben”. Azóta az a clausewitzi elv érvényesül, hogy a lehetséges ütközeteket valósnak kell tekinteni, hisz a pusztá erődemonstrációval gyakorolt nyomás is megfelelő alkualap, harc nélkül is lehet győzelmet elérni.

Az elmúlt fél évszázadban, a teljes körű közvélemény, mint szempont megjelenésével már egy másik játékot játszanak a politikusok, amelynek a neve „csirkejáték”. Az eredeti történet szerint amerikai bandák tagjai játszották azt, hogy két rivális fél egymással szemben robog autóval, és aki először elrántja a kormányt, az veszít, az „csirke”, míg a másiké a dicsőség. Ha mindkettő egyszerre rántja el a kormányt, nincs eredmény, ha egyik sem rántja el, az frontális ütközés, teljes megsemmisülés.⁷ A média nyilvánossága előtt kilátásba helyezett szankciók be nem váltása komoly presztízavesztést jelent a politikusoknak. Kockázatos tehát manapság nyomásgyakorlásként olyan fenyegetést kilátásba helyezni, amit nem lehet beváltani, hisz világhatalmak nem játszhatnak csirkejátékot.

A nagyhatalmak az 1960-as évekre rájöttek, hogy a fegyverkezési eszkaláció útja járhatatlan, az éppen hőskorát élő játékelmélet segítségével sikerült ráébredni, hogy csak a kooperatív stratégiák jelenthetnek kiutat, így elkezdődtek a leszerelések. Fogolydilemma-helyzetet persze egy fegyverzetkorlátozási egyezmény is eredményezhet. Ha mindkét fél együttműködő stratégiát folytat és betartja az egyezményt, egyensúlyi helyzet alakul ki, mindkét félnek csökken a katonai potenciálja. De, ha az egyik fél titokban tovább fegyverkezik, óriási helyzeti előnyhöz jut a másik fél rovására, amit aztán saját országa, népe javára tud fordítani. Ha viszont mindkét fél alkut szeg, kölcsönösen oda a bizalom és akár háborúig eszkalálódhatnak a feszültségek, ami mindkét félnek komoly veszteségeket okoz.

A békefenntartó munka során is előfordul, hogy alkuhelyzeteket kell teremteni, és ezeknek nem csak a rövid távú eredményei fontosak, hanem a hosszabb távú együttműködést, bizalmat is meg kell alapozniuk a helyi lakosság képviselőivel. Természetesen cél a minél jobb alkupozíció kialakítása, bátran kell érvényesíteni a saját igényeket, érdekeket, de közben folyamatosan figyelni kell arra is, nehogy a túlzott követelések miatt megszakadjon a tárgyalási folyamat.

Rendészeti vezetők és munkatársak számára tartott konfliktuskezelési tréningjeink során előszeretettel alkalmazzuk a következő gyakorlatot,⁸ mely jól modellezi az ilyen jellegű hétköznapi konfliktusokat:

Hat körben, váltott párokban, szavak nélkül zajlik a feladat. Egy-egy körben a pár két tagja szemben leül egy asztalhoz, ujjakra egy fél méteres cérnaszál két végét feltekerik, hogy stabil fogást adjon. A feladat fél perc alatt áthúzni a cérnánál fogva a másik fél ujját a felezővonalon, tehát ez egy kicsinyített kötélhúzás. Ha ez sikerül, a győztes 2 pontot kap, a vesztes 1-et. Ha nem születik döntés adott idő alatt, mindkét fél 0 pontot kap. Ha viszont a cérna elszakad, mindkét fél -2 pontot ír. A feladat a hat körben a lehető legtöbb pontot gyűjteni. Az egyéni elméleti maximum $6 \times 2 = 12$ pont, ha valaki minden körben nyer, és a minimum $6 \times -2 = -12$ pont, ha minden körben szakít.

A tapasztalat szerint 2 pont körüli eredményekkel zárnak átlagosan a versenyzők, noha egyszerű átengedéssel „vesztesként” 6 pontot nehézség nélkül be lehetne gyűjteni. Van, aki azért nem képes maximalizálni a hasznot, mert nem jut döntésre (inkább nem enged és kap 0 pontot, minthogy vesztesként 1 pontot írja), míg más rendre szakításra viszi a dolgot, nem képes engedni a versengő stratégiából akkor sem, ha a másik fél is keményen húz.

⁷ Hankiss Elemér: *A társadalmi csapdák – diagnózisok*. Magvető Kiadó. Budapest. 1985. 11-68. oldal.

⁸ Alapötlet: Gabnai Katalin: *Drámajátékok. Gyermeknek, fiataloknak, felnőtteknek*. Tankönyvkiadó Vállalat. Budapest. 1989.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

HORVÁTH Ferenc

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Másik fél

<u>Egyik fél</u>		Áthúzza	Átengedi
		-2; -2 (szakad)	2; 1
	Átengedi	1; 2	0; 0

A játék a pontozási feltételeken kívül abban is eltér a fent vázolt fogolydilemma-helyzettől, hogy itt nem „digitális”, hanem „analóg” helyzetben születik döntés. Ez annyit tesz, hogy nem pusztán racionálisan kigondolva kell igen-nem választ adni egy kérdésre, hanem „teljes testtel”, „háromdimenziósan” kell érezni a céna feszülését, az erőviszonyok dinamikus alakulását. Ez így életszerűbb. A céna itt a két ember közötti kapcsolat jelképe, melynek érezni kell a teherbírását. Nem szabad túlfeszíteni a húrt, arányérzékre van szükség, különben sérül a kapcsolat. Itt egyik pillanatról a másikra átfordulhat az eredmény, nyeresből hirtelen vesztesbe torkolhat az interakció.

Az ebben a feladatban tanúsított egyéni viselkedés párhuzamba állítható a Thomas-Killmann által leírt konfliktuskezelési stratégiákkal⁹. A szerzőpáros elmélete szerint a két dimenzió mentén elhelyezhető ötféle konfliktuskezelési stílus közül érdemes a helyzet jellegzetességeinek megfelelően, rugalmasan, tudatosan választani, nem szabad egyéni predispozíciókat mereven követni a különböző konfliktushelyzetek során.

Aktív

Versengő		Problémamegoldó
	Kompromisszumkereső	
Konfliktuskerülő		Alkalmazkodó

Passzív

Nem együttműködő

Együttműködő

A céna húzás gyakorlatra alkalmazva mindezt: A *konfliktuskerülő* nem veszi fel a kesztyűt, azaz jelen helyzetben a céna. Az *alkalmazkodó* stílust alkalmazó játékos átengedi a céna (passzív, együttműködő), míg a *versengő* áthúzza (aktív, nem együttműködő). A *kompromisszumkereső* kölcsönös engedményekben gondolkodik, nem akar egyenlőtlenséget, ezért egált játszik, 0-t ír. Az aktív és együttműködő *problémamegoldó* pedig rájön, hogy érdemes annak függvényében engednie, vagy feszítenie a céna, hogy milyen hozzáállást tapasztal a másik fél részéről. Ezzel a dinamikus, másik félre empátiával odafigyelő stratégiával a tréningtapasztalatok alapján átlagosan 8 pontot lehet elérni.

A „közjó” (összesített csoportpontszám) szempontjából az a legjobb, ha így vagy úgy minden körben döntés születik és a két fél összesen 3 pontot ír (2+1). Az egyéni komfortérzet szempontjából fontos azonban, hogy a körök során lehetőleg felváltva „győzzön” és „veszítsen” minden résztvevő, különben az elégedettség rohamosan csökken a tartósan „vesztes” pozícióba ragadt fél részéről és előbb-utóbb ő is versengeni kezd, vagy kilép a kapcsolatból. Ennek a tanulságnak az átélése segíti a tréningen résztvevőket abban, hogy jobban odafigyeljenek a másik fél igényeire, hisz a konfliktusok megelőzése a saját érdekük is.

A legrosszabb kimenetel a céna szakítása ($2 \times -2 = -4$ pont páronként, körönként). Ha mindig mindenki verseng, a végén mindenki aránytalanul rosszul jár. Márpedig sajnos erre van hangolva a rendszer. Hogy miért? Az alábbi

⁹ Idézi: Rudas János. *Javne örökösei*. Oriold és Társai Kiadó. Budapest. 2011. 276-278. oldal.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

HORVÁTH Ferenc

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

táblázatból kitűnik, hogy a legtöbb helyzetben a versengő stratégiával lehet érvényesíteni az önérdeket. A baj csak az, hogy ezt mások is tudják, ezért ők is versengenek, így jelentős „mínuszok” alakulnak ki a játékokban, miként az életben is.

	<i>elkerülő</i>	<i>alkalmazkodó</i>	<i>versengő</i>	<i>együtműködő</i>	<i>kompromisszum-kereső</i>
<i>elkerülő</i>	látens konfliktus		önérdek	önérdek (kompromisszum)	
<i>alkalmazkodó</i>		együtműk. v. kompr.	önérdek	együtműk. (kompr.)	önérdek (kompr.)
<i>versengő</i>			konfrontáció	együtműk. v. konfrontáció	kompromisszum
<i>együtműködő</i>				együtműködés	
<i>kompromisszum-kereső</i>					kompromisszum

Ki tudja aknázni a közösség az élethelyzetekben rejlő lehetőségeket? El tudják úgy osztani a javakat, hogy hosszú távon mindenki elégedett legyen? A fent vázolt tréningsszituációk segítenek annak megtapasztalásában és felismerésében, hogy egy konfliktushelyzetben egy rendszer részei vagyunk, viselkedésünkkel kihatunk a másik fél viselkedésére, „bűnünk” visszaszáll a saját fejünkre. A problémamegoldó konfliktuskezelési stílus következetes alkalmazásával elérhető a mindenki számára optimális eredmény. A partneri hozzáállás segít feloldani a konfliktusokat, hisz egyik félben sem keletkezik feszültség. De ehhez aktív, együtműködő hozzáállás szükséges, valamint tudatosság mindenki részéről és bizalom egymás iránt. A korábbi jó tapasztalatok segítik a „közjó” előmozdítását, megkönnyítik a békefenntartók munkáját is. A múltbéli sérelmek viszont – megbocsátás hiányában – esztelen versengésre, így súlyos veszteségekre predesztinálnak.

Ha valaki ellenünk tesz, hogyan reagálunk mi legközelebb vele szemben hasonló helyzetben? „Szemet szemért, fogat fogért”, vagy „Megdobnak követ, dobj vissza kenyérrel”? Melyik elv hova vezet? A történelmi perspektívákban sajnos elvesznek az erre vonatkozó gyakorlati tapasztalatok, a játékelmélet azonban lehetőséget ad ide vágó szimulált interakciókkal kapcsolatos szisztematikus adatgyűjtésre és ezek egységes matematikai modellben való elemzésére.

A többmenetes fogolydilemma helyes részvételi stratégiáját kereste Robert Axelrod amerikai politológus.¹⁰ Versenyt hirdetett, ahová a kutatók olyan számítógépes programokkal nevezhettek, melyek az általuk üdvöztetőnek tartott és betáplált algoritmusok felhasználásával vettek részt egy 200 menetes fogolydilemma versenyben. A legtöbb pontot az egyik legegyszerűbb algoritmussal a Lenz nemzetközi békekutató-díjas amerikai matematikus, szociálpszichológus, Anatol Rapoport¹¹ gyűjtötte be. Az általa megalkotott *Tit for Tat* (TFT) nevű program két szabálya: (1) Az első lépésben kooperál. (2) Ezután azt lépi, amit a partnere az előző lépésben („Kölcsönkenyér visszajár.”) Az összes beérkező program elemzése megmutatta, hogy a magasabb pontszámokat rendre azok hozták, melyek *barátságosak* voltak (nem kezdeményeztek versengést) és *megbocsátóak* (egyszer visszabüntet, majd visszaáll kooperációra). Ezen kívül hasznosnak bizonyul a *provokálhatóság* (versengés viszonzása), a *reakcióképesség* (figyelembe veszi a másik fél lépéseit), a *kiismerhetőség* (egyszerű, átlátható működés). A TFT mind az öt jellemzővel bírt.

A társadalomra nézve ennek a modellnek az érvényessége természetesen korlátozott lehet, de a tréningtapasztalatok mindenesetre összecsengenek a fentiekkel. Ha vannak a csoportban, akik sztereotip módon

¹⁰ Lásd. Mészáros László. *Mindenki másképp egyforma*. A játékelmélet és a racionalitás pszichológiája. Tercium. Budapest. 1996. 59-65. oldal

¹¹ Érdekes, hogy Clausewitz „A háborúról” című művének J. J. Graham által elkészített fordításához éppen Anatol Rapoport írt előszót.

együttműködnek, akkor a versengők vérszemet kapnak, és nem kooperálnak, hisz nincs büntetés. Szükség van a visszaszabályozásra, de nem szabad fellépni úgy sem, hogy a másik fél aktívan fenyegetve érezze magát. Ez eseten kialakul az egyensúly.

AZ ARANY KÖZÉPÚT: ASSZERTIVITÁS

A fentiekben láthattuk, hogy nem az a legjobb stratégia, ha a versengőket büntetlenül versengeni hagyjuk, de az sem jó, ha mi magunk kezdeményezzük a versengést. A számítógépes szimulációban győzelmet hozó stratégia alkalmazható-e a való életben, milyen a TFT-nek megfelelő humán viselkedés? A Sam R. Lloyd által leírt asszertivitás¹² mind az öt axelrodi kritériumot teljesíti a gyakorlatban.

Az elmélet szerint a másokhoz való hozzáállás két szélsősége az *agresszív* és az *önalávető* kommunikációs stílus. Az agresszív ember úgy érvényesíti saját érdekeit, akaratát, hogy közben mások érdekeit sérti, akaratát figyelmen kívül hagyja. Nem érdeklik mások szempontjai, tűzön-vízen, másokon átgázolva is keresztülviszi, amit akar. Ez hasonló, mint a *versengő* (aktív, nem együttműködő) konfliktuskezelés Thomas-Killman modelljében, de ráismerhetünk a következetesen dezertálókra is a játékelméleti helyzetekben. A fegyveres erő támadó alkalmazásának is ezzel analóg a logikája. Az önálávető ember viszont lemond saját akaratának érvényesítéséről, nem áll ki magáért. Önbizalomhiány, a másiktól való függés, közömbösség, vagy egyéb ok folytán nem érvényesíti érdekeit, átengedi az irányítást, a döntés jogát másoknak. Ez passzív konfliktuskezelést eredményez, ami lehet *konfliktuskerülő*, vagy *alkalmazkodó*. A játékelméleti helyzetekben ők azok, akik sztereotip módon együttműködnek, nem büntetnek vissza, ha sérelem éri őket. Az asszertív ember a kettő között, félúton helyezkedik el: képes úgy érvényesíteni saját akaratát és jogait, hogy közben figyelembe veszi mások akaratát és jogait. Konfliktuskezelés tekintetében ez az aktív és együttműködő *problémamegoldó* stílus jellemzője. A probléma elemzését követően kölcsönösen kielégítő megoldást kell közösen elfogadni, ami kommunikációs felkészültséget és demokratikus szemléletet feltételez. Meg kell keresni a közös pontokat, melyekben a felek egyetértenek, amiket elfogadnak, és ezekre lehet felépíteni a megoldást. Ez időigényes folyamat, amire akut fegyveres összetűzés esetén természetesen általában nincs lehetőség. De a tényleges cél sokszor éppen ez: megelőzni a fegyveres megoldásokat.

Kommunikációs szempontból alap a másik fél aktív meghallgatásának készsége. Az aktív itt azt jelenti, hogy nem elégszik meg azzal, amit a másik fél első körben megoszt, vagy meg tud fogalmazni, hanem kérdésekkel, non-verbális eszközökkel, testbeszéddel ösztönzi is a gondolatok megosztását. Ahhoz ugyanis, hogy figyelembe tudja venni a másik fél igényeit, előbb fel kell tárnia azokat, meg kell ismernie a vonatkoztatási keretét, hogy ő milyen szemüvegen keresztül nézi a világot, vagy épp az adott helyzetet. Empátia, odafigyelési készségek, önkontroll, türelem kell ehhez. Az érem másik oldala az aktív önfeltárás. Az asszertív ember nem hallgatja el véleményét, feltárja a kiindulópontjait, engedi megvizsgálni előfeltevései és következtetései helyességét. Ha a másik fél hibára, tévedésre mutat rá a gondolatmenetében, módosítja álláspontját. Az igazság iránt elkötelezett, nem a saját igazát viszi keresztül minden áron. Stabil önértékelés, önbizalom kell ahhoz, hogy ne versenynek tekintse, vitának fogja fel az interakciót, hanem együttműködési helyzetnek, párbeszédnek. Akkor ugyanis nem kell és nem is lehet nyerni. Csak közösen. Ez a szemlélet csökkenti a stresszt, higgadtabb részvételt tesz lehetővé a kommunikációs helyzetekben. Ha az asszertív fél agresszív emberrel kerül szembe, következetesen meghúzza a határokat, részt vesz a kommunikáció kereteinek szabályozásában, nem engedi ki a kezéből a kontrollt. Ha önálávető partnerrel kell együttműködni, felemeli őt magához, bevonja a döntésbe. Minden körülmények között szimmetrikus kommunikációra törekszik.

Az asszertív kommunikációt tanulni kell. Ezt a fajta kommunikációs formát szerencsés esetben a primer szocializáció során, a szüleinktől lehet „anyanyelvi” szinten elsajátítani. Emellett érdemes olyan szakembereket (pl. pedagógusok)

¹² Bővebben: Sue Hadfield, Gill Hasson. *Asszertivitás*. Scolar Kft. Budapest. 2012.

képezni, akik a másodlagos szocializáció során képesek átadni ezeket az ismereteket a fiataloknak. Tréning módszerekkel felnőtt korban is fejleszthető az asszertivitás, megtaníthatók bizonyos technikák, melyeket követve nő a személyes hatékonyság.

Az asszertivitás azonban elsősorban nem egy technika, hanem szemlélet, a személyiség mélyebb rétegeibe ágyazott hitek, tudások összessége. Önbizalom, önérték-érzet, tisztelet, empátia is kell hozzá. Tréning szituációkban a résztvevők védett körülmények között tudatosíthatják azt, hogy rájuk alapvetően melyik kommunikációs forma jellemző és gyakorolhatják az asszertív technikákat. Ez a békeműveletekben résztvevő katonák felkészítése során is hasznos lehet.

BIOLÓGIAI KORLÁTAINK, TÁRSADALMI LEHETŐSÉGEINK

Miért nem mindig működnek így az emberi interakciók? Miért általános az agresszív, önérdek által vezérelt hozzáállás? Az ember – noha lényegét tekintve társadalmi lény – alapvetően biológiai alapokkal bír. Szervezetében őriz minden olyan struktúrát, melyen a törzsfejlődés során áthaladt. Haeckel biogenetikai alaptörvénye értelmében¹³ az egyedfejlődés kicsiben, sűrítetten megismétli a törzsfejlődést, azaz az emberi magzat fejlődése során az egész evolúció minden korábbi állomásán áthalad, míg el nem éri a faj aktuális fejlettségi formáját. Haeckel ezt a törvényt a pszichikai fejlődésre is érvényesnek találta.

Az ember központi idegrendszerének fejlődése valóban ilyen struktúrát eredményezett.¹⁴ Agytörzsünk (hüllőagy) felelős a vegetatív működés fenntartásáért. A reflexek, agytörzsi automatizmusok külön tudati ráhatás nélkül tartják fenn és igazítják környezetünkhöz élettani folyamatainkat. A tudatunk alapjaként szolgáló éberségi szintünket is az agytörzs szabályozza, stressz esetén pedig komplex hormonhatásokon keresztül egész szervezetünket felkészíti, ráhangolja a megküzdésre.¹⁵ A limbikus rendszer kéreg alatti magjai (emlős agy) az érzelmi működést alapozzák meg. Ősi ösztönök, érzelmi reakciók segítik túlélésünket, ugyancsak tudatos beavatkozás nélkül. Az emberi agy legfejlettebb és legújabb régiója az agykéreg és ezen belül is a neokortex (homloklebeny). Ez már a magasabb szintű, komplex érzelmek világától a fejlett kognitív funkciókig terjedő skálán felel működésünkért. Ugyancsak kiemelt jelentőségű lett az emberré válás útján a Broca és a Wernicke területek kifejlődése a halántéki lebenyben, melyek a beszéd motoros és szemantikai aspektusát képviselik.¹⁶ E kérgi működésmódot éljük meg tudatosként: a verbalizáció hozza tudatos szférába az idegrendszer alsóbb szintjein megélt és feldolgozott ingereket.

Haeckel elmélete nem csak az agyi struktúrák fejlődésében érhető tetten. A fejlődéslélektanban megfigyelhető, hogy az agy érési folyamatai és az oktatási rendszerben való részvétel során a pszichikai folyamatok alakulása a gyermeknél áthalad a korábbi történelmi korok stációján. Igaz ez az értelmi-, és az érzelmi fejlődésre, valamint az ezekkel szorosan összefüggő erkölcsi fejlődésre is. Mindezek más perspektívát futhattak ki az ókorban, mint ma. A bibliai történetek alapján állíthatjuk, hogy az Ószövetség idején a tömegekre a heteronóm erkölcs volt jellemző, azaz külső büntető-jutalmazó hatalom jelenléte nélkül könnyen megszűnt a normakövetés. Az autonóm erkölcs a normák interiorizálásán, azonosuláson alapul, személyiségünkbe építjük a külső ágenst, így belülről fakadó igénnyé, lelkiismereti parancssá válik a normakövetés, mely külső hatás nélkül is helyes irányba befolyásol. A mai normál helyzetű gyerekek többsége 7 éves korára eljut e szint kapujába¹⁷ és Lawrence Kohlberg kutatásai szerint tovább haladhat egészen odáig, hogy 13 éves kora körül megérti, a törvények társadalmi szerződés eredményei és az emberi méltóság érvényesülését szolgálják.¹⁸ Ez

¹³ Lásd. „Haeckel” szócikk. In. Révai Nagy Lexikona IX. kötet. 293-294. oldal. Hasonmás Kiadás. Szépirodalmi és Babits Könyvkiadó. 1991.

¹⁴ Daniel Goleman. *Érzelmi intelligencia*. Háttér Kiadó. Budapest. 1997. 26-29. oldal.

¹⁵ A korábban elemzett agresszív és az önálávető beállítódás biológiai alapjai is itt vannak. A fenyegetésnek kitett állatoknál az „Üss, vagy fuss, vagy lapulj meg!” reakciói közül aktiválódik valamelyik.

¹⁶ Rita L. Atkinson, Richard C. Atkinson, Edward E. Smith, Daryl J. Bem. *Pszichológia*. Budapest. Osiris-Századvég. 1995. 52-53. oldal.

¹⁷ Jean Piaget, Barbel Inhelder. *Gyermekek lélektan*. Osiris. Budapest. 1999. 110-117. oldal.

¹⁸ Ranschburg Jenő: *Jellem és jellemtelenség*. Saxum. Budapest. 2002. 62-72. oldal.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

HORVÁTH Ferenc

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

az eszme a felvilágosodás, a francia forradalom, az amerikai függetlenségi nyilatkozat idején terjedt el a közgondolkodásban.

Mindaz a fejlődési távlat tehát, amit az előző generációk nagyjai pionírként kitapostak előttünk, a társadalmi tudástár révén kollektív kincsé válik. Az őseink által felhalmozott szellemi javaknak a szocializáció és a közoktatás révén a haszonélvezőivé válhatunk. Gyorsan, célirányosan vezetnek végig minket az elmúlt évezredek vívmányain, hogy aztán új irányokban mi is előbbre juthassunk egy keveset életünk során. Az agy fejlődése és az oktatás-nevelés révén gyerekkorunktól felnőttkorunkig eljutunk oda, hogy megtanuljuk kihasználni az agyunk fejlettebb régióit. A hüllőagy és az emlősgagy mellett fokozatosan az agykéreg is beszáll a működés egészébe, sőt dominánssá válik, ha jól képzik. Ezt tekinthetjük az emberi minőség egyik meghatározó jellemzőjének: a biológiai lehetőségek maximális kihasználását a társadalom segítségével. Az etikai racionalizmus képviselői szerint¹⁹ az ember kötelessége – ha már a ráció eszközei a rendelkezésére állnak – helyesen gondolkodni.²⁰ A társas konfliktusok világában tehát az asszertivitás, mint kognitív teljesítmény kiemeli az embert az ösztönös, tudattalan reakciók szintjéről. Humán specifikus képesség, más fajnál nem jelenik meg ilyen formában. Miért nem megy mégsem könnyen?

Mindaz, amit az emberiség, vagy az ember élete során megélt, nem múlik el nyomtalanul, lenyomatot hagy. A korábbi működési módokat hatékonyabbakkal váltjuk fel, de attól még a régiek is megmaradnak. Az archaikus agyi struktúrák és működési módok a háttérben ma is ott vannak és, ha a körülmények úgy alakulnak, hogy a komplexebb működési módok nem tarthatók fenn, megjelennek és – még ha alacsonyabb szintű működést eredményeznek is – biztonsági tartalékként funkcionálnak. Az új készségek, a frissen kialakult agyi területek működése, a tudatosság mindig több energiát igényel, mint a rutinszerű reakciók. Az asszertivitás nem ösztönös reakciónk, hanem tudatos agykérgi működés eredménye. Nagyfokú energia befektetést igényel, tanulni kell a szabályait. A partneri kommunikáció egyszerűen „többe kerül”, mint egy agresszív fellépés, vagy a meglapulás, menekülés. Ha nem készség szintű reakció az asszertív hozzáállás, hamar kicsúszunk belőle. Az agykéreg helyett az emlősgagy veszi vissza az irányítást, hisz az magabiztosabban, automatikusan működik.

Láthattuk tehát, hogy a gondolkodásban, beszédben, az emberi interakciókban, erkölcsi helyzetek kezelésében is az egész lényünk részt vesz. Az agyunk ösztönös, reflexes reakciói felett az agykéreg szabályozó funkciói gyakorolhatnak felügyeletet. Túl magas stressz hatására azonban a kognitív működés hatékonysága erősen csökken.²¹ Előtérbe kerülnek a fejletlenebb agyi struktúrák által keltett pszichikus folyamatok.

A békemisszió során óriási stressz terhelés éri a szolgálatot teljesítő állományt: az extrém környezeti hatások, drasztikus kulturális különbségek, a harci stressz erősen beszűkítik a partneri szemlélet lehetőségeit. Csak a rutinszerűen működő, készség szinten begyakorolt tudáselemek maradnak meg erős stresszhelyzetben, ezért fontos az alapos kiképzés és a körülmények alkalmassági vizsgálat, hogy az önkontroll megfelelően működhessen feszült helyzetekben is.

KONKLÚZIÓ, ÖSSZESÍTETT KÖVETKEZTETÉSEK

A partneri etika alapja a szimmetrikus, asszertív kommunikáció, mely tudatosságot, energia befektetést igényel, ez azonban megtérülő befektetés lehet, hisz rendszerszinten csökkenti a termelői problémákat, növeli a közösen hozott döntések elfogadottságát, javítja a közös erőforrások hasznosulási arányát, csökkenti az elosztási különbségeket, így a konfliktusok kiéleződésének veszélyét.

Ezek a megoldási módok a demokratikus működésmód legalapvetőbb modelljei, melyek a leghatékonyabban a

¹⁹ Himmer Péter: *Az etikai gondolkodás főbb irányzatai és kiemelkedő képviselői*. In: Gligor János (Szerk.): *Katonai etika*. ZMNE Filozófia és Kultúrtörténet Tanszék. Budapest. 2004. 59-99. oldal.

²⁰ Blasie Pascal: *Gondolatok*. Gondolat kiadó. Budapest. 1978. 146.

²¹ Donald O. Hebb: 1978. *A pszichológia alapkérdései*. Gondolat. Budapest. 11. fejezet. 228-235. oldal.

primer szocializáció alatt ívódnak be a viselkedési repertoárba. Azokban az országokban, régiókban, amelyekben a demokráciának nincs több évszázados hagyománya, különösen fontos figyelmet fordítani a tudatos fejlesztésre. A békemissziót betöltők felkészítése során különböző konfliktuskezelési- és kommunikációs érzékenyítő tréningekkel lehet javítani az asszertív, partneri kommunikáció tudatos alkalmazásának lehetőségeit, melyek aztán a kapcsolattartás alapját képezhetik a bevetési övezetben élő helyi lakossággal és azok képviselőivel.

A partneri kommunikáció természetesen nem minden körülmények között alkalmazható. Amennyiben a másik fél fellépése aktív, de nem együttműködő, hasonlóan határozott és arányos ellentételezéssel kell megválaszolni az agressziót, a hosszú távú békés együttélés szempontjából azonban fontos, hogy az együttműködő stratégia helyett a versengőt ne alkalmazzuk elsőként, illetve a másik fél versengő lépésének viszonzását követően lehetőleg azonnal álljunk vissza együttműködő stratégiára.

Kulcsszavak: Etika, asszertivitás, játékelmélet, békemissziók

Key words: Ethics, assertive communication, game theory, peacekeeping operations

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Atkinson, Rita L., Atkinson, Richard C., Smith, Edward E., Bem, Daryl J.: *Pszichológia*. Osiris-Századvég. Budapest. 1995.
- Blasie Pascal: *Gondolatok*. Gondolat kiadó. Budapest. 1978.
- Falkné Bánó Klára: *Kultúraközi kommunikáció*. Püski. Budapest. 2001.
- Gabnai Katalin: *Drámajátékok. Gyermeknek, fiataloknak, felnőtteknek*. Tankönyvkiadó Vállalat. Budapest. 1989.
- Goleman, Daniel: *Érzelmi intelligencia*. Háttér Kiadó. Budapest. 1997.
- Hadfield, Sue., Hasson, Gill: *Asszertivitás*. Sclar Kft. Budapest. 2012. ISBN 978963443935
- Hankiss Elemér: *A társadalmi csapdák – diagnózisok*. Magvető Kiadó. Budapest. 1985.
- Hebb, Donald O.: *A pszichológia alapkérdései*. Gondolat. Budapest. 1978.
- Himmer Péter: *Az etikai gondolkodás főbb irányzatai és kiemelkedő képviselői*. In.: Gligor János (Szerk.). *Katonai etika*. ZMNE Filozófia és Kultúrtörténet Tanszék. Budapest. 2004.
- Kiss Zoltán László: *Magyarok a békefenntartásban*. Zrínyi Média – HM Kommunikációs Kft. Budapest. 2011.
- Mérő László: *Mindenki másképp egyforma. A játékelmélet és a racionalitás pszichológiája*. Tercium. Budapest. 1996.
- Perjés Géza: *Clausewitz*. Magvető Kiadó. Budapest. 1983.
- Piaget, Jean; Inhelder, Barbel: *Gyermelekélektan*. Osiris Budapest. 1999.
- Porkoláb Imre: *Katonai műveletek az aszimmetrikus konfliktusokban. Kard és toll*. 2006/1. 24-31. oldal
- Ranschburg Jenő: *Jellem és jellemtelenség*. Saxum. Budapest. 2002.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

HORVÁTH Ferenc

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

- Révai Nagy Lexikona IX. kötet. 293-294. oldal. Hasonmás Kiadás. Szépirodalmi és Babits Könyvkiadó. 1991.
- Rudas János: *Javne örökösei*. Oriold és Társai Kiadó. Budapest. 2011.

**VÁLTOZÁSOK A KATONAI FELSŐOKTATÁS VEZETŐINEK JOGÁLLÁSÁBAN
2012-2013****CHANGES IN THE LEGAL STATUS OF THE LEADERS OF MILITARY HIGHER EDUCATION
2012-2013**

A magyar felsőoktatás szervezetében, felépítésében, feladatrendszerében az elmúlt 2 évben jelentős változások mentek végbe, így kiváló eredményeket tudott felmutatni a képzés során. Az új kihívások, új képességeket és speciális felkészülést igényelnek, amely irányainak megtalálásához a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar dékán jogköreinek változása segítséget nyújthat, hiszen az a tisztképzésre komoly hatással van.

Serious changes took place in the last 2 years in the structure, tasks and organization of the Hungarian higher education to achieve great success in qualification. These brand new tasks require new types of capabilities, characteristic and modern training for which the consequences of the change of the competence of the dean of Faculty of Military Sciences and Military Services cause deep cause at education.

A Nemzeti Közszerológati Egyetem létrehozásáról szóló 1278/2010. (XII. 15.) Korm. határozat 2010. december 25-én hatályba lépett, amelynek 2. pontjával a kormány a honvédelmi és katonai felsőoktatást végző Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, a rendvédelmi és rendészeti felsőoktatást képviselő Rendőrtiszt Főiskola és a Budapesti Corvinus Egyetemtől különváló, a közigazgatási felsőoktatást alaptevékenységként folytató Közigazgatástudományi Kar egyesülésével – a három intézmény hagyományainak megőrzése mellett, a szorosabb oktatási és kutatási együttműködés, valamint a hatékonyabb működtetés érdekében – elrendelte a Nemzeti Közszerológati Egyetem létrehozását. A Nemzeti Közszerológati Egyetem a felsőfokú közszerológati szakemberképzés bázisintézményeként, az egyesülő intézmények jogutódjaként 2012. január 1-jén megkezdte működését. A jogelőd intézmények a mai napig — figyelembe véve az önálló intézeteket is — a Nemzeti Közszerológati Egyetem önálló egyetemi karaiként működnek.

Az említett önálló egyetemi kar a katonai felsőoktatás feladataira a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, amelynek célja a Honvédelmi Minisztérium, illetve a Magyar Honvédség részére hivatásos, szerződéses és tartalékos tisztek képzése az Alaptörvényében megfogalmazott fő feladatok, azaz Magyarország függetlenségének, területi épségének és határainak katonai védelme, nemzetközi szerződésből eredő közös védelmi és békefenntartó feladatok ellátása katasztrófák megelőzése és elhárítása érdekében. A kar alaprendeltetésű feladatait a dékán vezetésével végzi, akinek jogköre a kar megalakulása óta az alábbiak szerint módosult.

I. AZ NKE HADTUDOMÁNYI ÉS HONVÉDTISZTKÉPZŐ KAR DÉKÁN JOGKÖRÉNEK VÁLTOZÁSA

A Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar (a továbbiakban: HHK) dékánjának jogkörét alapvetően a jogforrások két típusa határozza meg: a Magyar Honvédség jogszabályai, közigazgatási szervezetszabályozó eszközei és belső rendelkezései (a továbbiakban együtt: honvédelmi szabályzók), amelyek a dékán parancsnoki jogköreit határozzák meg a karra tartósan vezényelt¹ katonákkal szemben, illetve a nemzeti felsőoktatás jogszabályai,

¹ A Hjt. 46. § (1) bek. c), valamint az 53. § (1) bekezdése alapján történt vezénylés értendő tartós vezénylés alatt. Ennek sajátossága, hogy az 54. § (1) bekezdés alapján a tartósan vezényelt katonák részére a szolgálatteljesítés helye szerinti szervezeti elem vezetője, illetve felettese utasítást adhat, a fegyelmi, a méltatlansági és a kártérítési eljárás megindítására, az állomány tagjának jutalmazására

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PETRUSKA Ferenc

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

közigazgatási szervezetszabályozó eszközei és belső rendelkezései (a továbbiakban együtt: civil szabályzók), amelyek a dékán vezetői és munkáltatói jogköreit szabályozzák.

A *civil szabályzók* alapján a dékán vezetői jogkörének alapját az képezi, hogy a dékán vezeti és képviseli a HHK-t. Vezetői tevékenységét – a rektor közvetlen alárendeltségében – a helyettesei és a dékáni hivatalvezető közreműködésével végzi.² Évente köteles beszámolni az egyetem szenátusának és a kar kari tanácsának,³ továbbá hivatalból tagja,⁴ illetve elnöke is ezen szervezeteknek. A civil szabályzók rendezik a dékán munkáltatói jogait is a kar közalkalmazottaival szemben. A NKE Rectori Tanács a rektor mellett működő döntés-előkészítő, véleményező, illetve a rektor által megjelölt feladatokat ellátó testület, amelynek a dékán szintén hivatalból tagja.⁵ Ugyanígy tagja⁶ az egyetem tevékenységében, gazdálkodásában rejlő kockázatok felmérésére és megállapítására létrehozott Kockázatkezelési Bizottságnak is. A dékán rendelkezik⁷ a kinevezéshez, a felmentéshez, az előmenetelhez és a juttatásokhoz kapcsolódó, valamint a fegyelmi jogkörrel a kar alkalmazottai tekintetében. A dékán bízza meg a kar szervezeti egység vezetők helyetteseit és dönt e megbízások visszavonásáról is. A kar szervezeti egységei vezetőinek a dékán utasításokat adhat, értékeli és szervezi munkájukat.

A *honvédelmi szabályzók* által szabályozott dékáni jogkörök sokkal szerteágazóbban és számos jogforrás által szabályozzák a dékán, mint parancsnok jogkörét. Hangsúlyozandó, hogy ezek a jogkörök a Honvéd Vezérkar főnökének dékánra delegált jogkörei.

A *honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 9/2013. (VIII. 12.) HM rendelet* (a továbbiakban: Vhr.) 3. § (3) bekezdésében kapott felhatalmazás alapján a Honvéd Vezérkar főnöke⁸ a 1517/763/15-68/2013. számú ügyiratával 2013. szeptember 01-jétől a Nemzeti Közszolgálati Egyetem szervezetébe vezényelt állomány tekintetében – a rektorhelyettes munkakört betöltő személy(ek) kivételével – a Vhr. 3. § (2) bekezdés f) pontja szerinti állományilletékes parancsnoki jogkört gyakorló szolgálati előljárónak a NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar dékánját⁹ jelölte ki. A fentiek alapján a mai napig¹⁰ a HHK dékánja gyakorolja az állományilletékes parancsnoki jogköröket.¹¹ A legfontosabb, alapvető jogkörök a továbbiakban is megmaradtak a Honvéd Vezérkar Személyzeti Csoportfőnökénél. Ezek a karra vezényelték esetében a szolgálati viszony létesítése, módosítása, megszüntetése és az illetmény-megállapítás. Az egyes munkáltatói jogköröket – amelynek gyakorlója az állomány tagja által viselt rendfokozat szerint tagozódik – a Vhr. 2. § (1) bekezdése határozza meg. A NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar dékánja a személyi állomány szolgálati viszonyát érintő, alábbi állományilletékes (személyügyi vonatkozású) parancsnoki jogköröket kapta meg 2013. szeptember 01-jétől, amelyeket összetettségük és az eljárásrendjük pontosítása miatt külön alfejezetekben ismertetek.

és más elismerésére a szolgálatteljesítés helye szerinti szervezeti elem vezetője, illetve annak felettese javaslatot tehet, az állomány tagjának munkarendjére és a pihenőidejére a szolgálati érdek sérelme nélkül a szolgálatteljesítés helyén foglalkoztatottakra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, és a rektor a Hjt-ben meghatározottakon túl az NKE saját költségvetése terhére a vezényeltnek a nemzeti felsőoktatásról szóló törvényben vagy az NKE szabályzóiban meghatározott feltételekkel juttatást, támogatást, költségtérítést állapíthat meg.

² Nemzeti Közszolgálati Egyetem Szervezeti és Működési Szabályzat 3. § (3) bek.

³ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Szervezeti és Működési Szabályzat 8. § (8) bek.

⁴ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Szervezeti és Működési Szabályzat 30. § (3) bek. a) pontja

⁵ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Szervezeti és Működési Szabályzat 31. § (2) bek. c) pontja

⁶ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Szervezeti és Működési Szabályzat 44. § (2) bek. b) pontja

⁷ Nemzeti Közszolgálati Egyetem munkáltatói mátrixa alapján

⁸ A Vhr. 3. § (3) bekezdése alapján az állományilletékes parancsnoki jogkört gyakorló szolgálati előljárót a Nemzeti Közszolgálati Egyetem esetén a Honvéd Vezérkar főnöke, a miniszter fenntartása alá tartozó, honvédségi szervezetnek nem minősülő köznevelési intézmény esetén a miniszter jelöli ki.

⁹ Dr. Boldizsár Gábor ezredes

¹⁰ Cikk lezárva: 2014. január 14.

¹¹ A Vhr. 3. § (2) bek. f) pontja alapján a Hjt. 46. § (1) bekezdés c) pontja szerinti rendelkezési állományba tartozó tagja tekintetében a szolgálati viszony létesítése, módosítása, megszüntetése és az illetmény-megállapítás tekintetében a központi személyügyi szerv vezetője, egyéb állományilletékes parancsnoki döntés tekintetében a kijelölt szolgálati előljáró illetékes.

I.1. MÁS KERESŐ TEVÉKENYSÉG ENGEDÉLYEZÉSE

A dékán a Hjt. 81. § (1) bekezdés szerinti más kereső tevékenységet engedélyezhet a Vhr. 1. mellékletének 4. pontja alapján. A HHK állományába tartozó más kereső tevékenységet csak a dékán előzetes engedélyével létesíthet, kivéve a tudományos, az oktatói, a művészeti, a lektori, a szerkesztői, valamint a jogi oltalom alá eső szellemi tevékenység (a továbbiakban együtt: szellemi tevékenység) végzésére irányuló, továbbá a közérdekű önkéntes tevékenység végzésére irányuló jogviszonyt. A közérdekű önkéntes tevékenységeket a 2005. évi LXXXVIII. törvény szabályozza, amely alapján önkormányzatoknál, egyházaknál, közhasznú szervezeteknél (ide tartozik a közhasznú alapítvány, egyesület és társaság), sőt költségvetési szerveknél végezhetőek közérdekű önkéntes tevékenységek. Az előbbi szervezetek és intézmények csak az alaptevékenységük, közszolgáltatásuk és közhasznú tevékenységük körében fogadhatnak közérdekű önkénteseket. Sem az önkormányzatok, sem a közszolgáltató intézmények nem alkalmazhatnak közérdekű önkénteseket kiegészítő vagy vállalkozási tevékenységre. Fontos részletszabály, hogy ezen tevékenységeket nem csak a HHK dékánjának kell bejelenteni.¹²

A katona a szellemi tevékenység, továbbá a közérdekű önkéntes tevékenység végzésére irányuló jogviszonyt a létesítését megelőzően köteles bejelenteni, ha e jogviszony keretében végzett tevékenység a szolgálati feladataival közvetlenül összefügg, viszont a beosztása zavartalan ellátása miatt kizárólag előzetes engedély alapján létesíthet, ha a munkavégzés időtartama érinti a szolgálati beosztás szerinti szolgálatteljesítési idejét.

A HHK-n szolgálatot teljesítő katona köteles előzetesen bejelenteni, ha olyan gazdasági társaságnál vezető tisztségviselő vagy felügyelőbizottsági tag, amely önkormányzati, köztisztviselői többségi tulajdonban, vagy tartósan állami tulajdonban van, vagy az állami tulajdonos különleges jogokat biztosító részvény alapján delegálja, továbbá, ha a társaságban az állami közvetlen vagy közvetett befolyás mértéke – a tőkepiacról szóló törvény rendelkezései alapján számítva – legalább 50%.

A karon vezető beosztást betöltők általában más kereső tevékenységet nem folytathatnak. Kivételt képez, ha a HVK Személyzeti Csoportfőnökség főnöke a fenti jogviszonyok, valamint egyesületben, érdek-képviselői szervezetben, valamint szövetkezetben tisztség viseléséhez, alapítvány, közalapítvány kezelő szervezete tagi, vagy elnöki feladatainak ellátásához, állami alapító vagy az állami alapító által létrehozott szervezet által önállóan, illetve más állami alapítóval, állami alapító által létrehozott szervezettel vagy államháztartáson kívüli szervezettel közösen alapított (köz)alapítványban felügyelőbizottsági tagsághoz, valamint edzői, versenybírói, játékvezetői tevékenység végzéséhez, és a tanszékvezetői tevékenység folytatásához előzetesen hozzájárult.

A karon szolgálatot teljesítő katona a szolgálati feladathoz kapcsolódó közszerepléséért tiszteletdíjat nem fogadhat el. Ezen kívül köteles haladéktalanul írásban bejelenteni a dékánnak, ha vele szemben összeférhetlenségi ok merül fel, vagy ha szolgálati viszonyának fennállása alatt összeférhetlenségi helyzetbe kerül.

Amennyiben a bejelentés nem történik meg és a fenti jogviszonyok valamelyike a HHK dékánjának tudomására jut, annak megszüntetésére haladéktalanul írásban köteles felszólítani az állomány tagját. Amennyiben az illető, az összeférhetlenséget a felszólítás kézbesítésétől számított 30 napon belül nem szünteti meg, szolgálati viszonya a törvény erejénél fogva megszűnik.

I.2. A RÉSZ-SZOLGÁLATTELJESÍTÉS ENGEDÉLYEZÉSE

A HHK dékánja a Hjt. 99. § (1) bekezdése szerinti rész-szolgálatteljesítés engedélyez a Vhr. 1. melléklet 4. pontja (lásd az „egyéb döntések” között) alapján.

¹² www.civil.info.hu , www.onkentes.hu honlapról, de a törvény melléklete is tartalmazza az adatlapot.

PETRUSKA Ferenc

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

A HHK dékánja a karra vezényelt katona írásbeli kérelmére — legfeljebb a gyermeke 3 éves koráig — rész-szolgálatteljesítést engedélyez, ha az állomány tagjának szolgálati beosztása rész-szolgálatteljesítési időben is ellátható.

A dékán – a kérelem alapján – a szolgálati beosztáshoz tartozó munkaköri feladatok jellegének és a szolgálatteljesítés körülményeinek mérlegelésével azt vizsgálja, hogy a rész-szolgálatteljesítés engedélyezése veszélyezteti-e a szolgálat érdekét. A miniszteri rendeletben meghatározott vezetői beosztásokban rész-szolgálatteljesítés nem engedélyezhető. Nem engedélyezhető a rész-szolgálatteljesítés akkor sem, ha az a dékán számára lényegesen nagyobb munkaszervezési terhet jelentene. Heti 20 óránál rövidebb rész-szolgálatteljesítés iránti kérelem érdemi vizsgálat nélkül is elutasítható. A rész-szolgálatteljesítés engedélyezése iránti kérelem tartalmi követelményeit és elbírálásának eljárasi szabályait miniszteri rendelet határozza meg.

Amennyiben a kérelmet a dékán elutasítja, azt írásban indokolni köteles.

Ha a dékán rész-szolgálatteljesítést engedélyez, az legkorábban a kérelem engedélyezését követő hónap első napján kezdődik, és az engedélyben meghatározott ideig, de legfeljebb a gyermek 3 éves koráig tart. A rész-szolgálatteljesítés tényét a munkaköri leírásban rögzíteni kell.

A felajánlott szolgálati beosztás elfogadása esetén az állomány tagját át kell helyezni.

I.3. SZERVEZETI TAGSÁG BEJELENTÉSE ÉS ENGEDÉLYEZÉSE

A I.1. fejezetben a gazdasági és non-profit szektorban, általában ellenszolgáltatás fejében végzett tevékenységek szabályait ismertettem. Ezekről meg kell különböztetni az ún. tagsági viszonyokat, amelyek sok esetben semmilyen keresetkiegészítéssel nem járnak, sőt kiadást (pl. tagsági díj) jelentenek. A Hjt. 22. § (1) bekezdése alapján a HHK-ra vezényelt katona nem csatlakozhat olyan szervezethez, amelynek tevékenysége a Honvédség feladataival ellentétes. Emellett a szolgálati viszonyhoz nem kapcsolódó szervezettel fennálló, vagy újonnan létesülő tagsági viszonyát az állomány tagja köteles írásban haladéktalanul bejelenteni a dékánnak. A tagsági viszony nem tartható fenn, vagy nem létesíthető, ha azt a dékán írásban megtiltja, mert az a katonai szolgálattal vagy a szolgálati beosztással nem egyeztethető össze, a szolgálat érdekeit sérti vagy veszélyezteti. Ezt a szabályt kell alkalmazni a politikai célt szolgáló szerveződéshez való csatlakozásra és az abban történő részvételre is, függetlenül attól, hogy annak tevékenysége vagy programja utólag válik ismertté.

I.4. A SZOLGÁLATI HELY SZERINTI TELEPÜLÉSTŐL ELTÉRŐ TARTÓZKODÁSI HELY ENGEDÉLYEZÉSE

A Hjt. 25. § (1) bekezdés szerint a HHK-ra tartósan vezényelt tartózkodási helyét a szolgálati helye szerinti településen, azaz Budapesten vagy annak vonzáskörzetében választhatja meg. E szabálytól eltérést előzetesen, írásban a dékán engedélyezhet.

A Hjt. 201. § (3) bekezdése szerint a HHK nemzetközi feladat végrehajtására felajánlott alegységhez tartozó tagja a feladat teljesítését engedélyező közjogi döntést és a készenlét elrendelését követően a szolgálati helye szerinti települést, illetve — amennyiben az nem esik egybe lakóhelyével — a lakóhelye szerinti települést csak dékán engedélyével hagyhatja el, és utazhat külföldre.

I.5. KÜLFÖLDI ÚT BEJELENTÉSE

A Hjt. 25. § (4) bekezdés szerint a HHK-ra tartósan vezényelt köteles külföldre utazását miniszteri rendeletben meghatározott módon a dékánnak bejelenteni.

PETRUSKA Ferenc

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

I.6. SZOLGÁLATI IDŐ KEZDŐNAPOK MEGÁLLAPÍTÁSA, ILLETVE MÓDOSÍTÁSA

A Vhr. 1. melléklet 4. pontja alapján a HHK-ra tartósan vezényelt szolgálati idejének kezdő napjának megállapítása és annak módosítása a dékán jogkörébe tartozik. Ez alól kizárólag a tábournoki rendfokozattal rendszeresített beosztást ellátó kivétel, amely jelenleg egy főt¹³ érint.

I.7. KATONAI SZOLGÁLAT HALOTTJÁVÁ NYILVÁNÍTÁS

A Vhr. 1. melléklet 4. pontja alapján a HHK-ra tartósan vezényelt katonai szolgálat halottjává a dékán nyilvánít. Ez alól ez esetben is kizárólag a tábournoki állománykategória kivétel.

I.8. SZOLGÁLATTELJESÍTÉSI IDŐ BEOSZTÁSA

A HHK-ra tartósan vezényelt szolgálatteljesítési idő beosztását a dékán határozza meg, amelynek során mérlegeli a HHK zavartalan működésének megfelelő szolgálatteljesítést, a HHK oktatási és tudományos feladatának jellegét, a katonák munkaköri leírásban rögzített szolgálati feladatok jellegét, ezen belül különösen a szükséges fizikai, vagy szellemi erőfeszítést, illetve fokozott figyelmet, a pihenés és a pihentetés lehetőségét, továbbá az egészséges és a biztonságos szolgálatteljesítés követelményét. A dékán munkaköri leírásban határozza meg, hogy a szolgálatteljesítés készenléti jellegű beosztáshoz kapcsolódó szolgálati rendben, vagy a folyamatos ügyeleti szolgálat ellátására szervezett beosztáshoz kapcsolódó szolgálati rendben valósul-e meg.

Általános szolgálati rendben teljesít szolgálatot a tartósan vezényelt, amennyiben a szolgálati beosztásban a napi szolgálatteljesítési idő 8 óra, a heti szolgálatteljesítési idő 40 óra. A dékán az állomány tagjának indokolt kérelmére eltérő egyéni szolgálatteljesítést is engedélyezhet, feltéve, hogy az a napi 8 és a heti 40 órás szolgálatteljesítési idő mértékét nem érinti, amellyel főként a vidéken élők, és gyermeküket egyedül nevelők esetében szokott élni. Viszont nem határozhat meg a dékán általános szolgálati rendet akkor, ha a feladatok készenléti vagy ügyeleti szolgálat szükségességét támasztják alá.

Fontos szabály, hogy készenléti jellegű beosztásban és a folyamatos ügyeleti szolgálat ellátására szervezett beosztásban 40 óránál hosszabb, de — a szolgálatteljesítési időkeret átlagában — heti 54 órát meg nem haladó szolgálatteljesítési idő állapítható meg, valamint készenléti jellegű beosztásban vagy folyamatos ügyeleti szolgálat ellátására szervezett beosztásban beleegyezésével foglalkoztatható az állomány nő tagja, a várandósság megállapításától a gyermek 3 éves koráig, valamint a gyermekét egyedül nevelő tagja a gyermeke 3 éves koráig.

I.9. A FEGYELMI FELELŐSSÉG MEGÁLLAPÍTÁSA

A fegyelmi felelősségről és a méltatlanság megállapításáról a Hjt. XIII. fejezete szól.

A fegyelmi jogkör magában foglalja:

- a fegyelmi eljárás megindítását;
- fegyelmi eljárás felfüggesztését;
- fegyelmi eljárás megszüntetését;
- figyelmeztetés alkalmazását;
- feddés kiszabását;
- megrovás kiszabását;
- szigorú megrovás kiszabását;
- beosztási illetmény csökkentését;

¹³ NKE stratégiai és intézményfejlesztési rektorhelyettes

- kötelező várakozásidő meghosszabbítását;
- pénzbüntetés kiszabását és felfüggesztését;
- pénzbírság kiszabását és e fenyítés felfüggesztését;
- tiszt és közkatona esetén a szolgálati viszony megszüntetését, avagy
- tiszt esetében lefokozást.

Fegyelmi eljárás felfüggesztendő az állomány tagja tartós távolléte, vagy egészségi állapota miatt, ha önhibáján kívüli okból az eljárási cselekményben nem tud részt venni, illetve ha az eljárási jogait nem tudja gyakorolni, továbbá, ha a kötelezettségiszegés elbírálása olyan előzetes kérdéstől függ, melynek eldöntése bíróság, más hatóság, honvédségi szervezet vagy szakértő hatáskörébe tartozik.

Beosztási illetmény csökkentésének mértéke legfeljebb 20%, időtartama legfeljebb 1 év lehet.

Kötelező várakozási idő hosszabbításának időtartama 6 hónaptól 2 évig terjedhet.

A fegyelmi eljárás dékáni jogkörre válásával a teljes fegyelmi eljárás a Zrínyi Miklós Laktanya és Egyetemi Campus területén lefolytatható, megkönnyítve a számos személyesen végzendő eljárási cselekményt (személyes meghallgatások, kézbesítések, kioktatások, stb.). 2013 augusztusáig a fegyelmi jogkört a HVK Személyzeti Csoportfőnök gyakorolta, így a fegyelmi eljárás egy részét a campuson szolgálatot teljesítő katona ellen a Budapest V., Balaton utca 7-11. alatti HM I. objektumban kellett lefolytatni.

I.10. MÉLTATLANSÁG MEGÁLLAPÍTÁSA

Méltatlansági döntéseket tiszt és közkatona esetében a dékán hozza.

Méltatlan az a tartósan HHK-ra vezényelt, akit jogerősen végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, kivéve, ha a Btk. 132. § (1) bekezdése szerint szabadságvesztés büntetését tölti. Méltatlan továbbá az is, akit a bíróság jogerősen felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt, és előzetesen nem mentesített a büntetett előélethez fűződő hátrányok alól, továbbá mindaz, aki magatartásával a Honvédség iránti közbizalom fenntartását súlyosan veszélyezteti, és emiatt nem várható el, hogy a Honvédség a szolgálati viszonyát fenntartsa.

A méltatlansági eljárásra a fegyelmi eljárás szabályai irányadók.

A legfontosabb különbség, hogy a méltatlansági eljárás esetében minden esetben a tartósan vezényelt szolgálati viszonya a „tét”.

I.11. KÁRTÉRÍTÉSI FELELŐSSÉG MEGÁLLAPÍTÁSA

A kártérítési felelősség megállapításáról a Hjt. XIV. fejezete szól.

Ha a HHK-ra vezényelt nem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható, a szolgálati viszonyából eredő kötelezettségének megszegésével okozott kárért kártérítési felelősséggel tartozik.

A káreljárás során a káreljárás megindítása, annak felfüggesztése és lezárása (kártérítés kiszabása, kárleírási és törlési javaslata) mind a dékáni jogkörök közé tartozik, ami természetesen nem terjed ki a tábornok rendfokozatúakra.

A tartósan vezényelt kárt és hiányt értelemszerűen csak a Nemzeti Közzolgálati Egyetem vagyonában okozhatnak, így a leírás és törlés iránt az egyetem intézkedik.

I.12. TANULMÁNYI SZERZŐDÉS KÖTÉSE HAZAI KÉPZÉSEN TÖRTÉNŐ RÉSZVÉTELRE

A Vhr. 5. pontja alapján a HHK dékánja köti a honvédtiszti mesterképzés keretében nem induló, tervezett előmenetelhez kapcsolódó polgári mesterképzéshez, valamint a katonai képzés keretében nem induló, tervezett előmenetelhez kapcsolódó tanfolyam, képzéshez kapcsolódó tanulmányi szerződéseket — főtisztekkel bezárólag.

Amennyiben a tartósan vezényelt tanulmányi követelményeket önhibájából nem teljesíti, a tanulmányi támogatás megtérítésére vonatkozó fizetési felszólítást a dékán bocsátja ki.

I.13. VEZÉNYLÉS KÜLFÖLDI SZOLGÁLATRA

A Vhr. 10. pontja alapján két- vagy többoldalú megbeszélésekre, szakmai egyeztetésekre a HHK dékánja vezényli a HHK állományába tartozó katonákat — főtisztekkel bezárólag.

A HVK Személyzeti Csoportfőnökség csoportfőnökének jogosultsága maradt a vezénylés

- ideiglenes külföldi szolgálatteljesítésre;
- egy évet meg nem haladó időtartamra nemzetközi szervezetek hivatalaihoz, parancsnokságaira és katonai szervezeteihez, továbbá más ország védelmi minisztériumába, katonai parancsnokságára, illetve alakulatához;
- egy évet meg nem haladó időtartamra Magyarország önálló külföldi képviselőire és külföldön működő nemzeti szervezeteinél teljesített szolgálatra;
- egy évet meghaladó időtartamra béketámogató műveletben való szolgálatteljesítésre;
- egy évet meg nem haladó időtartamra béketámogató műveletben való szolgálatteljesítésre;
- humanitárius és katasztrófa-elhárítási műveletekben való részvételre;
- nemzetközi katonai megfigyelői és szaktanácsadói feladatok ellátására;
- egy évet meg nem haladó katonadiplomáciai tevékenységre;
- egy évet meg nem haladóan pályázat alapján nemzetközi szervezetekben való szolgálatteljesítésre;
- külföldi oktatói vagy tudományos tevékenység folytatására, valamint
- külföldi gyakorlaton, kiképzésen történő részvételre.

A vezénylések közül egyetlen típus alkalmazására van a dékánnak jogosultsága, de figyelembe véve a HHK alaprendeltetésű feladatait, a két- vagy többoldalú megbeszélésekre, szakmai egyeztetésekre vezénylés dékáni jogkörbe kerülésének gyakorlati haszna megkérdőjelezhetetlen.

I.14. A LAKHATÁSI TÁMOGATÁS, LAKÁSFENNTARTÁSI HOZZÁJÁRULÁS, KÖLTÖZKÖDÉSI ÁTALÁNY ENGEDÉLYEZÉSE

A lakhatási támogatás, lakásfenntartási hozzájárulás, valamint költözködési átalány kifizetésének engedélyezése — jogalapjuk megvizsgálását követően — dékáni parancsban történik.

I.15. ESETI PÓTLÉKOK MEGÁLLAPÍTÁSA

Az illetmény-megállapítás részét és jogkörét nem képező, eseti pótlékok (pl. gyakorlati pótlékok), készenléti és ügyeleti díjazások kifizetése — jogalapjuk megvizsgálását követően — a dékán javaslatára, Honvéd Vezérkar személyzeti csoportfőnök csoportfőnöki intézkedésében történik.

I.16. UTAZÁSI KÖLTSÉGTÉRÍTÉS

A munkába járással kapcsolatosan felmerülő utazási költségek kifizetésének engedélyezése — szükséges gyakorisággal — dékáni parancsban történik.

I. 17. JUBILEUMI JUTALMAK KIFIZETÉSE

A jubileumi jutalmak kifizetésének engedélyezése dékáni parancsban történik.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PETRUSKA Ferenc

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

I.18. SZOCIÁLIS TÁMOGATÁSOK BIZTOSÍTÁSA

Szociális támogatás kifizetésének engedélyezése (temetési segély, tanévkezdési hozzájárulás, nevelési támogatás, stb.) — jogalapjának és fedezetének megvizsgálását követően — dékáni parancsban történik.

I.19. MUNKÁLTATÓI IGAZOLÁS

Telefonvásárláshoz és egyéb célokra a szolgálati viszonyra vonatkozó munkáltatói igazolások kiállítása szintén a dékáni feladatok részét képezi.

I.20. SZABADSÁG KIADÁSA

A szabadság megállapítása, kiadásának parancsban történő engedélyezése heti parancsban, valamint azok naprakész nyilvántartása dékáni feladat.

I.21. BELFÖLDI KIKÜLDETÉS

A belföldi kiküldetés a HHK dékánjának jogkörét képezi.

A Nemzeti Közszerződési Egyetem ügyvitele nem része a Magyar Honvédségnek, ügyvitele polgári ügyvitelként működik, ezért nyílt parancs kiadása nem tisztázott.

I.22. ÁLLOMÁNYTÁBLA-MÓDOSÍTÁS KEZDEMÉNYEZÉSE

A NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar állománytáblájának módosítására a dékán nem jogosult. A szükséges módosításokat a dékán a Honvéd Vezérkar Személyzeti Csoportfőnökség főnökének útján terjeszti fel a Magyarország honvédelmi miniszterének.

I.23. TARTÓSAN VEZÉNYELTEK ELLÁTÁSA

Mindezen túlmenően az NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Karon történik a hazai felsővezetői tanfolyamra, valamint mesterképzésre vezényelt személyi állomány személyügyi-pénzügyi (adminisztráció, adatbekérés, személyes tanácsadás) ellátásának biztosítása, valamint ellátása.

I.24. EGYÉB DÉKÁNI FELADATOK

Mindezekon felül a Kar kommunikációs, rendezvényszervező feladatokat, valamint logisztikai támogatást is ellát.

II. LEHETSÉGES VÁLASZOK A DÉKÁNI JOGKÖRBŐVÍTÉSRE

A rendkívüli mértékben megnőtt dékáni jogkör ellátására megítélésem szerint három együttes válasz adható.

II.1. A HHK ÁLLOMÁNYTÁBLÁJÁNAK BŐVÍTÉSE

Az MH Altiszti Akadémia és az MH Ludovika Zászlóalj áll alaprendeltetésében a legközelebb a NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Karhoz.¹⁴

¹⁴ A NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar nem önálló hadrendi elem, az állományába tartozó hivatásos katonák a Hjt. 46. § (1) bek. c), valamint 53. § (1) bekezdése alapján vezényléssel kerülnek a Nemzeti Közszerződési Egyetemhez.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PETRUSKA Ferenc

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Az MH Altishti Akadémia és az MH Ludovika Zászlóalj parancsnokának személyügyi főnökség áll rendelkezésre, továbbá munkájukat segíti a jogi és igazgatási főnökség, valamint a pénzügyi részleg is. Ilyen szervezeti egységek a HHK dékánjának nem állnak rendelkezésre.

Jelenleg a 3 szervezet az alábbi létszamaránnyal¹⁵ (ellátók:ellátottak¹⁶) látja el alaprendeltetésű feladatait:

Pénzügyi feladatok ellátása		
MH Altishti Akadémia	MH Ludovika Zászlóalj	NKE HHK ¹⁷
1:78	1:187	1:49
Személyügyi feladatok ellátása		
MH Altishti Akadémia	MH Ludovika Zászlóalj	NKE HHK
1:68	1:56	1:195
Jogi és igazgatási feladatok ellátása		
MH Altishti Akadémia	MH Ludovika Zászlóalj	NKE HHK
1:273	1:187	1:195

A HHK esetében a rendszeresített létszámot feltöltötték, így további bővítésre állománytábla-módosítás nélkül nincs lehetőség.

A HHK jelenlegi feltöltöttsége alapján javasolt törzslétszám a Vhr. 3. § (3) bekezdése alapján leadott és annak 3. § (2) bekezdés f) pontja szerinti állományilletékes parancsnoki jogkör gyakorlása, valamint a HHK alaprendeltetésű feladatainak ellátása érdekében a táblázat egyértelműen mutatja mely területek alulreprezentáltak.

Figyelembe kell venni, hogy a fenti területek ellátóinak létszáma a MH Altishti Akadémia és az MH Ludovika Zászlóalj esetében a közeljövőben növekedni fog (feltöltés alatt vannak az üres beosztások), amelyre az állománytáblájukban rögzített létszámkeret lehetőséget is ad.

II.2. HM-NKE EGYÜTTMŰKÖDÉSI MEGÁLLAPODÁS MÓDOSÍTÁSA

A Magyar Köztársaság honvédelmi minisztere és a Nemzeti Közszerződési Egyetem rektora 2012. június 27-én NKE-SIR/86/2013. számon a Honvédelmi Minisztérium képzési igényeinek biztosítása érdekében együttműködési megállapodást (a továbbiakban: Megállapodás) írt alá.

Az állományilletékes parancsnoki jogkör leadásával az együttműködési megállapodás módosítására, illetve új megállapodás az alábbi pontokon szorul módosításra.

1. Jogszabály-módosítások átvezetése: a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény (Hjt.) helyébe 2013. július 1-jével a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény (új Hjt.) lépett. Ez a Megállapodást 9 pontját érinti, amelyet módosítani szükséges.
2. Megállapodás 10. pontját c) ponttal kiegészíteni indokolt, amellyel a szakmai kérdésben NKE HHK dékáni hivatalt vezetőjének szakmai kérdésekben utasításadási jogkör lenne biztosított a HHK valamennyi alkalmazottjával szemben az alábbiak szerint:

¹⁵ 2014. január 14-ei adatok alapján, amelyek megmutatják, hogy 1 fő ellátóra hány fő ellátott jut.

¹⁶ Az ellátottaknál figyelembe vettem az altiszt-, valamint tisztjelölteket, MSc képzésre, valamint hazai felsővezető-képzésre vezényeltet, de a HHK esetén az érintett (oktatott) egyetemi hallgatókat és közalkalmazottakat nem. A tanfolyamra-képzésre tartósan vezényelték létszáma rendkívül változó, ellátásukat a HHK végzi.

¹⁷ A HHK logisztikai ellátása utaltsági rendben történik.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

PETRUSKA Ferenc

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Felek megállapodnak abban, hogy a Hjt. 46. § (1) bekezdés c) pontja szerint az NKE-n szolgálatot teljesítők esetén, egymással kölcsönösen együttműködően eljárva:

- a) *szolgálati viszony létesítését, módosítását, valamint megszüntetését a Honvéd Vezérkar személyzeti csoportfőnöke;*
- b) *a rektorhelyettes munkakört betöltők kivételével az állományilletékes parancsnoki jogköröket a NKE HHK dékánja;*
- c) *a szakmai utasítási jogköröket — a rektorhelyettesi, valamint dékánhelyettesi beosztást betöltők kivételével — az NKE HHK dékáni hivatalvezetője gyakorolja.*

Jelenleg¹⁸ az Együttműködési Megállapodás teljes körű átdolgozása folyik a HVK Személyzeti Csoportfőnökség és a HHK illetékes vezetőinek bevonásával.

III.3. A KAR KÖZALKALMAZOTTAINAK SZEMÉLYÜGYI EGYETEMI ELLÁTÁSA

A gyakorlati tapasztalat az mutatja, hogy a HHK közalkalmazottainak személyügyi ellátását (illetmény-besorolás, pályázatok kiírása, személyi beszélgetések lefolytatása, beérkezett állaspályázatok formai elbírálása,¹⁹ adminisztratív feladatok az egyetem kártérítési felelősségének megállapításakor²⁰ stb.) az egyetem látja el, mégis számos adminisztratív feladat (közalkalmazottakról többcélú kimutatások elkészítése, kézbesítések közalkalmazottak számára és adatgyűjtés, étkezési csekkek és fizetési papírok kiosztása stb.), a HHK-n marad. A fenti okokból egyértelműen rögzíteni szükséges az NKE Humán-erőforrás Iroda ügyrendjében, hogy az iroda alaprendeltetésű személyügyi²¹ és humánfeladatait az egyetemi központban, valamint mindhárom karon és önálló intézeteken foglalkoztatási jogviszonyban állók esetében is ellátja.

IV. ÖSSZEFOGLALÓ

Az egyetem jogelődjének²² stabilizációs szakasza 2010. február 16. és 2011. március 24. között az egyetem működését és gazdálkodását stabilizálta. Az integrációs szakasza 2011. március 25. és 2011. december 31. között a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar integrációját a Nemzeti Közsolgálati Egyetembe megvalósította. A dékán vezetésével jelenleg a HHK magyar tisztképzés hagyományait megőrizve, valamint a jelen kor kihívásainak megfelelően végzi a honvédtiszt-jelöltek szakmai felkészítését ciklusos, egymásra épülő képzési rendszernek megfelelően, alap- és mesterképzésben is.

A dékán a Katonai Vezetőképző Intézet, a Katonai Üzemeltető Intézet és a Katonai Logisztikai Intézet, azaz a HHK három intézetének keretein belül irányítja az oktatást, és képzést, valamint a hadtudományi és katonai műszaki kutatást. A kari intézetek kiválóan képzett katona oktatókkal rendelkeznek és korszerű szaktantermekkel, laborokkal, nemzetközi szintű gyakorlatokkal felszereltek.

Az egyetem karai közül egyedül a HHK-n működik két doktori iskola is, a Hadtudományi Doktori Iskola és Katonai Műszaki Doktori Iskola, amelyek számos kutató és oktató szakembert adtak hazánknak.

A HHK-n folyó felsővezetői, valamint át- és továbbképző tanfolyamok szintén magas szintű, egyedi tudásbázist biztosítanak a beiskolázottaknak.

A nyelvi készségek elsajátítását az Idegennyelvi és Szaknyelvi Központ, a vizsgáztatást pedig Nyelvvizsgaközpont biztosítja. A tisztjelöltek, hallgatók és különféle tanfolyamokra beiskolázottak angol nyelven általános, valamint szaknyel-

¹⁸ Kézirat lezárva: 2014. január 14.

¹⁹ NKE Foglalkoztatási Szabályzat 11. § (1) bekezdése

²⁰ NKE Foglalkoztatási Szabályzat 64. § (7) bekezdése

²¹ A HHK-ra vezényeltek szolgálati jogviszonyának személyügyi feladatait a kar személyügyi főtisztja látja el.

²² Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

PETRUSKA Ferenc

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

vi jelleggel STANAG 3 szintig, illetve a francia nyelv tekintetében a megfelelő szintű ARMA nyelvvizsga letételéig juthatnak el.

A legfontosabb kari feladat megítélésem szerint a megfelelő PhD fokozatos oktatók megtartása, illetve azok állományba kerülése. Mindenképpen javasolt ezért az oktatók valamennyi járandóságát, tekintettel a velük szemben támasztott szakmai és tudományos követelményekre — a NKE Rendészettudományi Karon szolgálatot teljesítőkhez hasonlóan — a szolgálati törvényben (Hjt.) rögzíteni.

A minőségi oktatás és kutatás második követelménye, hogy a karon az oktatókkal közvetlen foglalkozók, vezénylést, jogérvényesítésüket és közvetlen kiszolgálásukat-ellátásukat végzők létszámát emelni szükséges.

NKE HADTUDOMÁNYI ÉS HONVÉDTISZTKÉPZŐ KAR DÉKÁNJÁNAK RÉSZJOGKÖREI

Vhr. 1. melléklet 4. pontja (egyéb döntések):
Hjt. 81. § (1) bekezdés szerinti <i>más kereső tevékenység</i> engedélyezése;
A Hjt. 99. § (1) bekezdése szerinti <i>rész szolgálatteljesítés</i> engedélyezése
A Hjt. 22. § (2) bekezdése szerinti bejelentéssel kapcsolatos tudomásul vétel/tiltás (=szolgálati viszonyhoz nem kapcsolódó szervezettel fennálló tagsági viszony)
A Hjt. 25. § (1) bekezdése szerinti eltérés engedélyezése (=szolgálati hely szerinti településtől eltérő tartózkodási hely)
A Hjt. 25. § (4) bekezdése szerinti bejelentéssel kapcsolatos tudomásul vétel (=külföldre utazás)
Szolgálati idő kezdőnapok megállapítása, módosítása (tábornok kivételével)
"Katonai szolgálat halottjává" nyilvánítás (tábornok kivételével)
A Hjt. 94. § (2) bekezdés b) - c) pontja szerinti szolgálati beosztást betöltő állomány részére a szolgálatteljesítési idő meghatározása
A Hjt. 145. § (1) bekezdése szerinti fegyelmi felelősség megállapítása
A Hjt. 164. § (1) bekezdése szerinti kártérítési felelősség megállapítása
A Hjt. 201. § (3) bekezdésében foglaltak alapján történő engedélyezése (tábornok kivételével)
Vhr. 5. pontja: Tanulmányi szerződés kötése hazai képzésen történő részvételre
Honvédtiszt mesterképzés keretében nem induló, tervezett előmenetelhez kapcsolódó <i>polgári mesterképzés</i> (tábornok kivételével)
Katonai képzés keretében nem induló, tervezett előmenetelhez kapcsolódó <i>tanfolyam, képzés</i> (tábornok kivételével)
A tanulmányi támogatás megtérítésére vonatkozó <i>fizetési felszólítás</i>
Vhr. 10. pontja: Vezénylés külföldi szolgálatra:
Vezénylés két vagy többoldalú megbeszélésekre, szakmai egyeztetésekre
Egyéb állományilletékes feladatkörök:
<i>munkába járással</i> kapcsolatosan felmerülő utazási költségek
<i>lakhatási támogatás, lakásfenntartási hozzájárulás, költözködési átalány</i> engedélyezése
<i>fizetési felszólítás</i> kibocsátása
az illetmény megállapítás részét nem képező, <i>eseti pótlékok</i> (pl. gyakorlati pótlékok), díjazások kifizetése <i>készenléti és ügyeleti</i>
telefonvásárlási és egyéb, <i>szolgálati viszonyra</i> vonatkozó <i>munkáltatói igazolások</i> kiállítása
<i>jubileumi jutalom</i> kifizetése
<i>munkaköri jegyzék</i> módosítása

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PETRUSKA Ferenc

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

<i>szociális támogatások biztosítása</i> (pl. tanévkezdési hozzájárulás, nevelési támogatás)
<i>belföldi szolgálati kiküldetések</i> (az NKE ügyvitel nem része a Magyar Honvédségnek, ügyvitele polgári ügyvitelként működik – nyílt parancs kiadásának kérdése nem tisztázott)
<i>szabadság megállapítása, kiadásának parancsban/határozatban történő engedélyezése, naprakész nyilvántartása</i>

Kulcsszavak: felsőoktatás, honvédtisztképzés, dékán, rektor, jogutódlás, szolgálati jogviszony, jogkör felsőoktatás, honvédtisztképzés, dékán, rektor, jogutódlás, szolgálati jogviszony, jogkör

Keywords: higher education, officer training, dean, president, change in legal status, official legal relation, tether

JOGSZABÁLY JEGYZÉK

1. Egyes törvényeknek a központi költségvetésről szóló törvény megalapozásával összefüggő, valamint egyéb célú módosításáról szóló 2012. évi CCVIII. törvény
2. A közszférában alkalmazandó nyugdíj-politikai elvekről szóló 1700/2012. (XII.29.) Korm. határozat
3. A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény (Nftv.)
4. A Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény (Hjt.)
5. A honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény (új Hjt.)
6. A társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény (Tny.)
7. A nyugdíjazásra vonatkozó kormányhatározat végrehajtása jogviszonyonként is eltérő: a közszolgálati tisztviselőkről szóló 2011. évi CXCV. törvény (Kttv.).
8. A közalkalmazottak jogállásáról 1992. évi XXXIII. törvényben (Kjt.)
9. A Munka Törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (Mt.)

**A KATONÁK MOTIVÁCIÓJÁT BEFOLYÁSOLÓ PSZICHOLÓGIAI TÉNYEZŐK,
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ ÉRZELMEKRE****PSYCHOLOGICAL FACTORS AFFECTING THE SOLDIERS' MOTIVATION, WITH SPECIAL
REGARD TO EMOTIONS**

A parancsnokok motiváló tevékenysége az egyik legfontosabb része a szervezeti munka eredményességének. Az érzelmek és a motiváció jelenségkörének bemutatása után a szerző vizsgálja, hogy a múltbéli és a jelenkori érzelmek milyen módon tudják befolyásolni a motiválhatóságot. Egyúttal felvonultat lehetőségeket az érzelmi élet zavarainak gyorsabb és professzionálisabb felismerésére, orvoslására, ami által lehetővé válik a beosztott katona hatékonyabb motiválása. Mindezt a Rogers-i humanisztikus elvek szem előtt tartásával teszi, különös tekintettel az empátiára. Végezetül ajánlatot tesz egy empátia-fejlesztő programra.

The commanders' motivating activity is one of the most important parts of the effective organization work. After the presentation of the range of emotions and motivation phenomenon, the author examines the historical and contemporary ways in which personal emotions can influence motivation. She also presents opportunities to identify and remedy emotional disorders in a faster and more professional way, thereby allowing to motivate subordinate soldiers more effectively. She keeps the Rogers' humanistic principles in mind, with particular regard to empathy. She finally proposes an empathy-development program.

BEVEZETÉS

Az emberek életében jelentős szerepe van a munkájuknak, ami természetesen visszahat a munkahelyen kívüli létükre is. Nincs ez másképp a katonai szférában sem, mivel ez a munka szerteágazó, speciális és néha kiszámíthatatlan feladatokból áll. Ezért különösen fontos és állandó vezetői feladat a megfelelő és jól alkalmazható teljesítménycsökkentő használatához, hogy a kellő szervezeti elkötelezettség megvalósuljon. Az előjárók részéről alkalmazott nem megfelelő bánásmód rossz érzelmi állapotba hozhatja a beosztottat, ami csökkenő motiváltságot okozhat.

Minden olyan tényező számít, ami elősegíti a katonák munkájának sikerességét, és ezzel csökkenhet az embervesztesség a kiképzések, illetve harcok során.

A katonai munka során a motiváció az egyik alapvető parancsnoki feladat, ami nagymértékben függ a beosztottak érzelmi állapotától. A lelki stabilitás, harmónia rendkívül fontos mind a parancsnokok, mind a beosztottak részéről. Az aktuális személyes lelki probléma, illetve az érzelmi állapotban bekövetkező változások, túlzások kiindulópontja nem elsőként a pszichológiai ellátás, hanem már a parancsnokkal való interakció során megmutatkozik.

A *dolgozat célja* a szakirodalom segítségével megvizsgálni, hogy a katonai tevékenység során a parancsnoki motivációt milyen módon befolyásolja a beosztott aktuális érzelmi állapota és ez hogyan hat a katona teljesítményére a napi feladatok elvégzése során. Ehhez meg kell ismerkednünk az érzelmi élet szerteágazó funkcióival, jelenségkörével, és a motiváció szervezetben betöltött jelentőségével. A fő cél, hogy választ kapjunk a következő kérdésre: *milyen lehetőségek rejlenek pszichológiai megközelítésben a motiváció hatékonyságának növelésére? Mennyire fontos az érzelmek működésének megismerése és az empátia professzionális alkalmazása a parancsnokok munkájában?*

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SCHILD Marianna

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

ÉRZELMEK

Az érzelem összetett, többkomponensű epizód, amely cselekvésre sarkall. Hat összetevőjét különböztetjük meg: a kognitív kiértékelést, a szubjektív élményt, a gondolkodási – cselekvési tendenciákat, a fiziológiai változásokat, az arckifejezéseket és az érzelmekre adott reakciókat. Abban különböznek a hangulatoktól, hogy nyilvánvaló okkal rendelkeznek, rendkívül rövid ideig tartanak, és többféle összetevőből állnak. [1/a]

Az ember életének nincs olyan területe, amelyre nem hatnának az érzelmek. Az, hogy ki, milyen szituációban milyen érzelmeket mutat, nagymértékben függ az egyén gyermekkori szocializációjától is. A parancsnoki munka egyik fő feladata, hogy nagyfokú empátiával figyelembe vegye mindezeket, és a katonákat megfelelően motiválja. Ez régen működött akár erőszakra alapozva is, de manapság, a modern kommunikációs elméletek ismeretében olyan technikákat érdemes alkalmazni, amelyek az empátiára, erőszakmentes kommunikációra és az érzelmek figyelembevételére épüljenek, és feltétlenül holisztikus szemléletűek legyenek, vagyis az embert teljes egészében, testi-lelki mivoltában tekintse.

Korábbi elképzelések azt mutatták, hogy az érzelmeknek romboló hatásuk van, de manapság nyilvánvalóvá vált, hogy az emberi adaptációban nagy jelentőséggel bír, fontos funkciókat szolgál. A következő táblázat az érzelmek egyfajta csoportosítását, funkcióit tartalmazza.

<i>Érzelem (működési mód)</i>	<i>Kiváltó esemény vagy az érzelem tárgya</i>	<i>Cselekvések, amelyekhez az érzelmek vezetnek</i>
<i>Érzelmek, amelyek alkalmanként szabadon lebeghetnek</i>		
Boldogság	A célok elérése	A cél folytatása, ha szükséges, módosítása, együttműködés; szeretet kimutatása
Szomorúság	Fontos terv kudarca vagy aktív cél elvesztése	Tétlenség; új terv keresése; segítségkeresés
Harag	Aktív terv akadályozása	Erősebb próbálkozás; támadás
Félelem	Önfenntartási cél fenyegetése vagy célkonfliktus	Jelenlegi terv leállítás; a környezet éber figyelése; megdermedés és/vagy elmenekülés
<i>Érzelmek, amelyeknek mindig van tárgya</i>		
Kötődési szeretet	Gondozó	Kapcsolattartás; beszéd
Gondoskodó szeretet	Utód	Táplálás; segítség; támogatás
Szexuális szerelem	Szexuális partner	Udvarlás; szexuális tevékenység
Undor	Szennyeződés	Anyag visszautasítása; visszavonulás
Megvetés	Csoporton kívüli személy	Figyelmen kívül hagyás

1.sz. ábra: Alapérzelmek, az általuk betöltött funkciókkal és kiváltott hatásokkal. [9]

Ismeretes, hogy a legtöbb szervezetben a legingatagabb tényező a motiváció. Ahhoz, hogy a katonai szervezetben hatékonyan működjön a munka, lényeges, hogy a motiváció helyes kialakításához minden humán tényezőt figyelembe vegyünk. Ezek fő pszichológiai háttere az érzelmekről szól. Nem lehet kétséges, hogy a humán erő a katonaságnál alapvető érték. Az érzelmi áthatásokat nem érdemes teljesen kiiktatni, mert van, amit előnyünkre tudunk fordítani, hiszen előfordulhat például, hogy a sportolásból származó lelkesedés energiája átszűrődik a munkába vagy fordítva.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SCHILD Marianna

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

„Az érzelmet általában az okozza, hogy a személy egy fontos dologgal (céllal) kapcsolatban tudatosan vagy tudattalanul relevánsnak értékeli egy eseményt; az érzelmet pozitívnak érzi, ha az esemény segíti, és negatívnak, ha gátolja az ügy előrehaladását.” [9/a]

Az érzelmek általában két részből állnak. Az egyik rész az *információs rész*, amely tudatos, ez által tudjuk, mi is az érzelmünk tárgya, és van egy *kontroll rész*, ami beállítja az agyat egy bizonyos működésre, hogy azt a megfelelő megküzdési módra vezesse.

Az érzelmek szubjektív összetevői, az *érzések*, döntéshozatalunkat és ítéletalkotásunkat befolyásolják. Minden érzelem más és más cselekedetre, gondolatra sarkall bennünket. Az intenzív érzelmek fiziológiai változást is okozhatnak: pl. emelkedő vérnyomás, szapora légzés, tág pupilla, izzadás, csökkent nyáleválasztás, emelkedett vércukorszint, stb. [1]

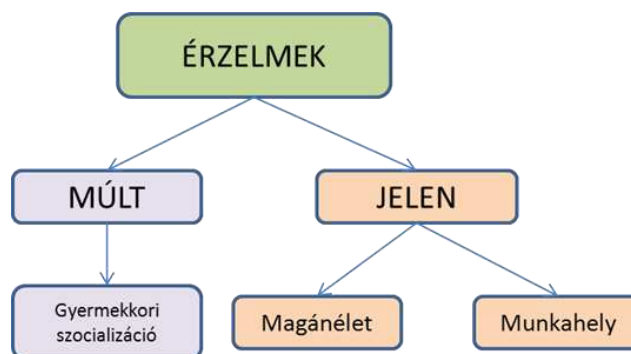
Az emocionalitás egyéni különbségei két forrásból eredhetnek. Az egyik a közeli (családi) kapcsolatok, másik pedig a viselkedés és az érzelmek genetikai mintázottságából, amelyet *temperamentumnak* nevezünk. A legnagyobb figyelmet a kutatások a csecsemő és szülő kapcsolatára, a kötődésre fordítják, hiszen ebből alakul ki később a bizalomérzet, a gyermek félelmeire adott szülői válaszok alapján. Háromféle kötődési típust különböztetnek meg: a biztonságos, ambivalens és az elkerülő stílust. Fontos még a szülők melegsége, gyengédsége. Különbség van abban is, hogy a szülő modellként milyen érzelmi mintákkal szolgál, illetve hogy bizonyos érzelmekre inkább válaszolnak, mint másokra. Felnőttkorban a személyiséget öt dimenzióban határozhatjuk meg, amiből az első négy érzelmi dimenzió. Ezek a neurotikusság, extra-verzió, nyitottság, kellemesség/barátságosság és lelkiismeretesség. Az emberek felnőttkorukra érzelmi sémákat alakítanak ki, amelyek részben a tapasztalatokon, részben a temperamentumon alapulnak. Így alakul ki a különböző kapcsolatok alkalmával az érzelmi válaszadás konkrét stílusának hajlama. [9/b]

Az érzelmek többnyire eltartanak egy darabig, és néha hangulatokká fejlődnek, a cselekvéskészség ennek hatására átterveződhet, és más irányba indítják be. Azáltal, hogy az érzelmek leblokkolnak valamit bennünk, a viselkedést befolyásolják, a motivációt is megváltoztatják. Az érzelmek befolyásolják az észlelést, a figyelmet, aminek a hatása a bejövő információ tudattalan szűrésétől a tudatos aggodásig terjedhet.

Az érzelmek megnyilvánulása társas kapcsolatokban ellentmondást mutat, mivel az emberek egymásra támaszkodnak, és az alkalmazkodás folyamán együtt érik el azt, amit egyedül nem tudnak megvalósítani, ezzel szemben minden embernek eltérő érdekei lehetnek, és ez versengést alakít ki a javukért. Éppen ezért az együttműködés érzelmei a szeretet és a boldogság, a versengése pedig a harag, a félelem és a megvetés.

ÉRZELMEKET BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

Az érzelmeinket befolyásoló tényezők egyfajta csoportosítását szemléltetjük az alábbi ábrával:

2.sz. ábra: Az érzelmeket befolyásoló tényezők. Készítette: a szerző

Vizsgáljuk meg egyenként ezeket az elemeket!

Amint az ábrán is látható, az érzelmek megjelenhetnek a múlt viszonylatában és a jelenben. A múlt szempontjából a *gyermekkori szocializációt* fontos figyelembe venni, mely olyan folyamat, amelynek során alkalmassá válik az ember a társadalomba való beilleszkedésre. Elsajátítja az önmegismerést, a környezet megismerését, a társadalmi együttélés szabályait, a lehetséges és elvárt viselkedési módokat. Lényeges a szülői viselkedési minták milyensége, hatása. Ennek során humanizálódunk, azaz emberi viselkedésformákat tanulunk, megtanuljuk indulatainkat megszelídíteni, és közmegegyezéssé formákba zárnunk. Ebben a közegben tanulunk meg az *érzelmi kifejezési* formákat, a tárgyakkal való bánásmódot, fejlesztjük gondolkodásunkat, tervezést, másokkal való kapcsolat lehetőségeit, azaz *emberi módon viselkedni és élni*. Ebben a folyamatban a személyes én kibontakozásához a legfontosabb személy az anya, később a kortárs csoportok, majd a saját család. Az elégtelen légkörű családokban nagyobb a veszélye annak, hogy normaszegő csoportok felé sodródik a gyermek, és deviáns motivációkat alakít ki. [2]

Az anya és a gyermek az érzelmek kifejezéseken keresztül szereznek tudomást egymás vágyairól és vélekedéseiről. Az érzelmi kommunikáció teszi lehetővé, hogy a gyerekek jelezzék negatív állapotukat (distressz), illetve mosolygással, szemkontaktussal kifejezzék pozitív állapotukat.

Nézzük meg, hogy a gyermekkori pszichopatológia hogyan befolyásolja az érzelmeket!

Ehhez szükséges tisztáznunk, hogy mit nevezünk pszichés rendellenességnek. Az adott társadalom szociális normáitól és értékeitől függ, ezért ennek megállapítása viszonylagos lehet csak. Rendellenes lelki működés az, ami az átlagostól eltér.

Előfordulhatnak enyhe tünetek: dühbe gurul, verekszik a felnőttel, ellenkezik, visszautasítja a felnőtt kéréseit, másokat okol a saját hibáiért, sértődékeny, mások könnyen felidegesítik, haragtartó, rosszindulatú, bosszúálló, káromkodik, vagy obszcén kifejezéseket használ. Vannak súlyos magatartászavarok is, amik már antiszociális viselkedésre utalnak, ezek a lopás, gyújtogatás, nemi erőszak, emberekkel vagy állatokkal szembeni fizikai kegyetlenség, fegyverhasználat. Fő tünetek a szorongás és a depresszió.

A gyermekkori magatartászavarok okai lehetnek: a szülők közti konfliktus, a szülők pszichiátriai zavara, a szülő-gyermek kapcsolat (a kötődés kudarca), szegénység, elhanyagolás, bántalmazás, nagyméretű család, szülői bűnözés.

Elmondható tehát, hogy központi jelentősége van az egyén temperamentumának, és annak, hogy a családban hogyan fejezik/fejezhetik ki az érzelmeiket.

A *magánélet* során, akár családban él valaki, akár csak párkapcsolatban, előfordulhatnak konfliktusok, krízishelyzetek. Ezek az együttműködés érzelmei, amelyek lehetnek pozitívak: a szeretetre, boldogságra, intimitásra vonatkoznak, vagy negatívak, mint a harag, félelem, megvetés, agresszió, undor. Pszichológiai értelemben egy bizonyos szintig ezek a napi problémákhoz tartozó érzelmi megnyilvánulások elfogadhatóak, az emberi normalitás részei, de amennyiben valamelyik érzelmek mennyisége túlzásként jelenik meg, úgy lelki működészavarhoz vezethet. Ezek leggyakrabban szorongásos kórképek, hangulatzavarok, vagy stresszel kapcsolatos, lelki működésbeli eltérések, egyéb viselkedési zavarok.

A *támogató család* a lelki és testi egészség védelmezője – ehhez nem fér kétség, hiszen mai elidegenedett modern társadalmunkban minden eddiginél fontosabb lett az érzelmi biztonság, aminek az alapja azonban csak az életre szóló, kölcsönös elköteleződés, és a feltétel nélküli bizalom lehet. Így sokkal könnyebb az önkiteljesedés, az önmegvalósítás és a pozitív életminőség elérése. Kopp Mária és munkatársai kutatása kimutatta, hogy a magyar társadalom túlnyomó többsége úgy érzi, hogy nehéz helyzetben számíthat családtagjaira. [8]

„... a házasság minőségét az eredeti családjunk tudatos és tudattalan öröksége, a korai kötődés-mintázatok, a korábbi fejlődési stádiumok megoldott vagy megoldatlan konfliktusai, érzelmi intelligenciánk egyaránt befolyásolják...” [8] A

házasság problémaköre szerteágazó, elsősorban lelki, intellektuális össze nem illés, testi, szexuális problémák, gazdasági problémák, nevelésbeli nézetkülönbségek, vallási, kulturális különbözőségek.

MUNKAHELYI LÉGKÖR

A megfelelő *munkahelyi légkör* kialakításában többféle tényező játszik szerepet.

Mire vágnak a beosztottak? Hogy tiszteljék őket, legyenek hozzájuk őszinték, kellő önállóságot kapjanak, legyen lehetőségük, hogy a munkaidejüket maguk osszák be, kellő mozgásteret kapjanak, és támogassák a szakmai fejlődésüket. Ha a vezetők tiszteletlenül bánnak a beosztottakkal, akkor az emberek elégedetlenek, életuntak és erőtlének lesznek. A feljebbvaló stílusa minden esetben rányomja bélyegét a szervezetre.

Különösen fontos a katonai szervezetben, hogy az ott dolgozók tudjanak *azonosulni a szervezet céljaival*. A vezetés számára fontos lehet a visszajelzés saját munkájukról, és ezzel elérhetik, hogy barátságosabb és produktívabb munkahelyi légkört teremtsenek.

Amennyiben a beosztottak nem mernek a parancsnokuknak *nyíltan megnyilvánulni*, akkor előfordulhat, hogy jó ötletek sikkadnak el, fontos problémák feltáratlanul maradnak, létfontosságú információk nem jutnak el ahhoz, akihez kelle-ne, értékes időt pazarolunk el, ezáltal a vezetők és az alkalmazottak kapcsolata zavart szenvedhet el, aminek aztán az a következménye, hogy a motiváció lecsökken, és a beosztottak úgy érezhetik, hogy nem érdemes szívvel-lélekkel dolgozni.

Miből adódhat, ha valaki nem nyitott, nem mer szót emelni? Ennek legfőbb okai lehetnek, hogy gyenge a kommunikációs képessége, alacsony az értelmi intelligenciája, tart a megtorlástól, fél, hogy elveszíti az állását, fél a vezetők közönyétől. Mindezeket összevetve elmondhatjuk, hogy a nyílt légkör megteremtése és az állandó odafigyelés folyamatos erőfeszítést követel a vezetéstől, viszont alapvető előnyökkel jár a szervezetre nézve.

Sokan úgy érezhetik, hogy a vezetés nem értékeli őket kellőképpen, pedig egy kis *pozitív visszajelzés* is nagyon hatásos tud lenni. A jól alkalmazott jutalmazás mindig hasznot hozhat a szervezet számára. Érdemes a csoportos helyett az egyéni elismerést preferálni, úgy, hogy társuljon hozzá személyes üzenet is, a teljesítményt pedig mindig azonnal célszerű elismerni. Szükségszerű, hogy a parancsnok úgy viselkedjen, hogy szerepe, példaképül szolgáljon, hiszen az azonosulás a katonai nevelő munkában azt jelenti, hogy valamely szuggesztív befolyást elérő vezetőt modellként utánoznak. Főlényhelyzetbe azok a katonai vezetők kerülnek, akik valamilyenfajta többlettel rendelkeznek a beosztottaikhoz viszonyítva. Ilyen többlet elsősorban a jogi többlet, amely szélesebb jogkört biztosít a beosztottakkal szemben. A másik a parancsnok pszichológiai többlete, amely minőségileg és mennyiségileg több kompetenciát biztosít, jobb szervezőképességet jelent, vagy akár lehet több információja. Előnyt jelenthet a fizikai többlet is, mivel vannak vezetők, akik erőnlét vonatkozásában állnak társaik fölött. [4]

Az *azonosulásnak* (identifikáció) kétféle szerepe is lehet: az egyik a szocializáció alapvető feltétele, a másik, mint elhárító mechanizmus, amikor kötődés alakul ki a biztonságot nyújtó szeretett személyhez, annak érdekében, hogy a félelmet és a szorongást el tudja hárítani az egyén, ezzel csökkentve a feszültségét. Az „azonosulás az agresszorral” elnevezésű elhárítás által elkerülhető a büntudati szorongás. [17] A helyes megoldás az, hogy ha a parancsnok eltérően kezeli a jól és rosszul teljesítőket, különbséget tesz a nagyobb és kisebb felelősséget vállalók között, és figyelembe veszi minden esetben a speciális és az átlagos igényűeket.

A tisztelet kultúrájának kialakítása magával hozza az ötletek szabad áramlását. Ezért érdemes a vezetőnek az állandó *párbeszéd lehetőségét* biztosítani a hierarchia minden szintje között. Az ötleteket támogatni kell, az ötletgazdákat pedig díjazni. [7]

Dr. Bárdos – Dr. Szelei cikkéből világosan kirajzolódik, hogy milyen módszerei vannak az empatikus bánásmódnak a parancsnoki munkában. Először is kifejti a mások helyzetébe való beleélés fontosságát, feltétel nélküli elfogadását,

megértését, és jelzi, hogy a bánásmódot ennek megfelelően kell kialakítani. Ezzel elérhető, hogy a beosztott szükséglet-rendszerébe bevonódunk, ráhangolódunk, együtt érzővé válunk. [3/a]

Fentiekből egyértelműen adódik, hogy csak közvetlen, nyitott vezetői magatartással érhető el, hogy elegendő információ legyen a katonák szükségleteiről. Amennyiben ez nem történik meg, akkor számíthatunk rá, hogy a beosztottak frusztrálva érezhetik magukat, céljukat nem tudják elérni, lelki közérzetük rossz lehet. Az információnak mindkét formáját, csatornáját használhatjuk a verbális, illetve nonverbális kommunikációt, azaz a metakommunikációt.

EMPÁTIA

Nézzük meg, mi is az empátia, mennyire lehet hatásos, hogyan változtatja meg a mindennapi gyakorlat során a lelki közérzetet? Milyen módon lehet eltanulni, illetve megtanítani másoknak?

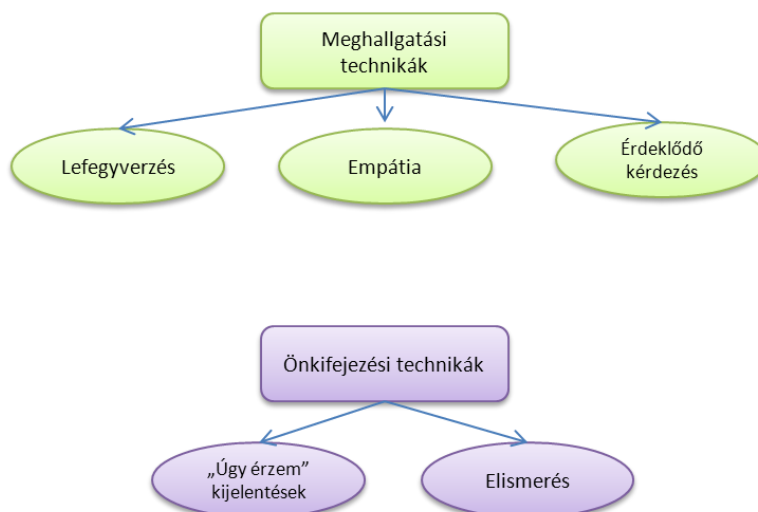
Tichener (1909) szerint: A görög *empathia* szót alapul véve, azt jelenti, hogy együtt szenvedés.

Később Sigmund Freud úgy nyilatkozott erről: „... figyelembe vesszük a másik személy fizikai állapotát, belehelyezkedünk, és megpróbáljuk a sajátunkkal való összehasonlítás révén megérteni.” [20]

Mead (1934) megfogalmazásában „A sokak által 'szociális intelligenciának' nevezett jelenség gyakorlása az egyén képességétől függ a vele azonos társas helyzetben lévő személyek szerepének felvételére, vagy arra, hogy a 'helyükbe képzelje magát'.” [20/a]

„...Az empátiát úgy is meghatározhatjuk, mint a nem verbális és metakommunikatív közlések felfogásának, tudatosításának (és visszajelzésének) képességét.” [11] Ezt nevezik érzelmi érzékenységnek.

Az a felszólítás, hogy „legyünk empatikusak”, önmagában nem elegendő ahhoz, hogy mindezt a hétköznapi munkavégzés során meg lehessen tanulni, illetve megvalósítani. Ehhez felkutattam olyan, empátiára vonatkozó kognitív terápiás gyakorlatot, amely úgy érzem, felhasználható lenne akár a parancsnoki munka során is. David D. Burns, Artur Auerbach tudományos publikációját áttanulmányozva megállapítottam, hogy *empátiafejlesztő programja* jól alkalmazható a parancsnoki munkában.

3.sz. ábra: A sikeres kommunikáció titka. [11/a]

A meghallgatási technikák közül az első a *lefedgyverzés technikája*, amely során akkor is igaznak találjuk a partner állításait, amikor az teljesen torznak, vagy ésszerűtlennek tűnik. Igazi paradoxonként működik, hogy ha bennünket kritizálnak,

akkor vállaljuk fel, hogy abban bizonyos fokú igazság mindig lehet. Ezen érdemes minden parancsnoknak elgondolkodni, és ha elismeri a kritika részbeni megalapozottságát, úgy a személyközi dinamika intenzitása várhatóan le fog csökkenni. Ha leereszkedő, szarkasztikus vagy manipulatív módon fegyverzi le a partnert, akkor ez a módszer visszafelé sülni fog. Tehát meg kell érteni, hogy a kritika még akkor is hordoz igazságot, ha logikátlannak és ésszerűtlennek tűnik. Ennek oka lehet az, hogy az illető nem képes verbálisan kifejezni magát, és egy előzőleg átélt önérzeti sérelem befolyásolja a megnyilvánulását. Ezt sokszor csak a metakommunikációval átadott érzelmi töltetből lehet kiolvasni (hanghordozás, gesztusok).

Az empátiának két fajtáját különíthetjük el. Az egyik a *gondolati empátia*, amely a beosztott szavainak megismétlését jelenti, amiből ő tudhatja, hogy figyeltünk rá és megkaptuk az üzenetét. Ezek az elvek megfelelnek a Rogers-i humanisztikus pszichológia terápiás módszereinek, amelynek az empátián kívül a kongruencia, és a feltétel nélküli elfogadás is alaptézisei közé tartozik. A másik fajtája az *érzelmi empátia*, ami úgy nyilvánul meg, hogy a mondottak felidézése után kialakul a felismerés, hogy mindazok mögött, amit az illető mondott, vajon mit is érezhet a partner. Fontos itt megjegyezni, hogy a konfliktuskerülés hosszútávon nem kifizetődő.

A *kérdés* technikája arra szolgál, hogy érzékeny kérdéssel tudjunk hatni, hogy az illető bátran elmondja akár a legnegatívabb érzéseit is.

Az első önkifejezési technika az *„úgy érzem”* kezdetű kijelentés. Parancsnokként kerüljük az „Ön ilyen, olyan...” kifejezéseket, inkább magunkról beszéljünk, mintsem a beosztottról ítékezzünk.

Az *elismerés*, kedveskedés, mint egy másik önkifejezési mód során összeegyeztetjük a haragot a megbecsüléssel. Még akár fel is hívhatjuk a figyelmet a kölcsönösség fontosságára. Szavakban is kifejezzük ezt: *„Bízunk benne, hogy kölcsönösen megértjük egymást”*. A parancsnok és beosztottja közötti kapcsolat merevségét oldja ezzel, a bizalmat pedig növeli.

Összességében elmondhatjuk, hogy a parancsnokoknak ez az ötféle technika valószínűleg segíthet a kapcsolati képességeik javításában. Ezek természetesen nem egyik pillanatról a másikra alakulnak ki, hanem hosszas gyakorlást igényelnek, és más módszerekkel ötvözve, reményeink szerint növelik a motiváció hatékonyságát a parancsnoki munkában.

ÉRZELMI INTELLIGENCIA

Az érzelmi intelligencia Peter Salovey és John Mayer szerint olyan képesség, „amelynek birtokában valaki képes az *érzelmek észlelésére és kifejezésére* (a saját és a másik személy érzelmeire vonatkozólag), az *érzelmek szabályozására* (a saját és a másik személy érzelmeire vonatkozólag) és az *érzelmek használatára* a problémamegoldásban (rugalmas tervezés, kreatív gondolkodás, rugalmas figyelemirányítás, motiváció).” [18]

Az alábbi felsorolás az érzelmi intelligencia négyágú modelljét mutatja Salovey-Mayer nyomán: [18/a]

Az érzelmek észlelése és kifejezése

- Érzelmek azonosítása
- Érzelmek pontos kifejezése
- Mások érzelmeinek azonosítása
- Őszinte és nem őszinte érzelmek megkülönböztetése

Az érzelmek integrálása

- Érzelmek felhasználása a figyelem fókuszálásához
- Érzések létrehozása, melyek hasznosíthatók az ítéletalkotásban
- Hangulatingadozások hasznosítása
- Érzelmek felhasználása a problémamegoldásban

Az érzelmek megértése és alkalmazása	Érzelmek címkézése
	Érzelmek jelentésének címkézése
	Összetett érzelmek megértése
	Érzelmek közötti átmenetek észlelése
Az érzelmek szabályozása	Érzelmek menedzselése
	Érzelmekre való nyitottság
	Érzelmi állapotok létrehozása, elkerülése

Oláh Attila és munkatársai (2009) is foglalkoztak az érzelmi intelligencia vizsgálatával, melynek alapját a fenti megközelítés adja, és azt állapítják meg, hogy az érzelmi intelligenciának az érzelmi életünk feletti uralma a társas kapcsolatokban jelentkező *érzelmi történések és folyamatok kezelését, irányítását biztosító képességek* együttesét tekinthetjük.

Bar-On 2006, Goleman 2001 úgy határozták meg az érzelmi intelligenciát, mint az olyan tudás és képességek sorozatát, amelyek hatással vannak arra, hogy valaki meg tudja birkózni a környezeti hatásokkal. Ezeket öt területre osztotta fel: *interperszonális*, *intrapersonális*, *alkalmazkodó*, *stresszkezelő* és *általános hangulati* érzelmi intelligencia. Ezek közül az *empátia* az *interperszonális* készségekhez tartozik, a társadalmi felelősséggel és a személyközi kapcsolatokkal karöltve. Azt a képességünket jelenti, amelynek segítségével tudatában vagyunk mások érzelmeinek, aggodalmainak, szükségleteinek, konstruktív és kölcsönösen segítő kapcsolatokat tartunk fenn a környezetünkkel. A szervezet szempontjából ez a kompetencia azért nagyon fontos, mert akik rendelkeznek ezekkel a képességekkel, azok jellemzően felelősségteljesek és megbízhatóak. Bizalmat képesek ébreszteni másokban, és ezzel csapatjátékosok. [18/b]

A stresszkezelési képesség és az impulzuskontroll tényezője az érzelmi szociális intelligenciának. Ezek az érzelmek menedzselésére, irányítására, ellenőrzésére vonatkoznak, így meghatározva azok hatásának minőségi előjelét, azaz segítségünkre vannak, vagy ellenünk hatnak. Mindezekon felül jelentős az általános *hangulati tényező*, amely tartalmazza az optimizmust és a boldogságot, ezek szorosan összefüggenek az önmotivációval, általános életigenlést, elégedettségérzést, bizakodást okozva. [18/c]

Érdemes még ezen kívül feltérképezni a beosztottak magasabb rendű szükségletrendszerét, amely három szükséglet-formából: a szokásokból, életvezetési modellekből (példaképek, eszményképek, magatartási minták) és a meggyőződésekből állnak. [3]

„Az érzésekkel való összekapcsolódás legfőbb célja, hogy felismerjük szükségleteinket. Ez az EMK (Erőszakmentes kommunikáció) modelljének 3. lépése. Marshall Rosenberg munkássága elején a Maslow-i szükségletmodellt használta. Abraham Maslow szerint az emberek cselekedeteit a ki nem elégített szükségletei határozzák meg (motiváció). Mindezt egy piramisban ábrázolta, amelyben a szükségletek egymásra épülnek.” [16]

Különböző negatív érzéseket érzünk akkor, ha nem kapjuk meg azt, amire vágyunk, azaz frusztrációt élünk meg, vagyis célunk elérésében akadályozottak vagyunk. Ezek az alábbiak lehetnek: *aggódó, bánatos, bénult, boldogtalan, boszszankodó, csalódott, csüggedt, dühös, döbrent, élettelen, elképedt, eltompult, fásult, felajzott, gyötrődő, irtózó, ideges, kelletlen, kiégett, letargikus, stb.*

Érzések, amelyeket akkor érzünk, ha megkapjuk azt, amire vágyunk. Ezek a következők lehetnek: *bizakodó, boldog, büszke, derűlátó, elégedett, életteli, elragadtatott, energikus, feldobott, gondtalan, hálás, lebegő, lelkes, letisztult, megbékélt, meghökkent, nyitott, nyugodt, örvendező, reménykedő, stb.*

A következő táblázat az alapvető emberi szükségleteket tartalmazza Rosenberg csoportosítása szerint.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

SCHILD Marianna

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Autonómia	álmaink, céljaink és értékeink megválasztása, az álmaink, céljaink és értékeink megvalósításához vezető út megválasztása
Megemlékezés, ünneplés	a veszteségekre – szeretteink, álmaink stb. elvesztésére – való emlékezés (gyász)
Integritás	értelem, hitelesség, kreativitás, önbecsülés
Egymásrautaltság	bizalom, biztatás, elfogadás, elismerés, empátia, érzelmi biztonság, figyelmesség, hozzájárulás az élet gazdagításához (olyanra fordítani az erőnket, ami jobbá teszi az életet), közelség, közösség, megértés, melegség, őszinteség (az erőt adó őszinteség, ami lehetővé teszi, hogy tanuljunk korlátaink megtapasztalásából), szeretet, támogatás, tisztelet
Testi gondoskodás	érintés, étel, hajlék, levegő, pihenés, szex, testmozgás, védelem az életnek a mi létünket veszélyeztető formáival szemben: vírusok, baktériumok, rovarok, ragadozó élőlények (főleg az emberek), víz
Játék	élvezetek, móka, önkifejezés
Lelki közösség	béke, harmónia, ihlet, rend, szépség

4.sz. ábra: Alapvető emberi szükségletek Rosenberg nyomán, Forrás: [14]

A lelki élet harmóniájának hiányában működészavarok léphetnek fel, ezek funkciózavarokat okozhatnak, amelyek ellehetetleníthetik a megfelelő működést.

Az ember alapszükségei közül különös jelentőségűek az alábbiak a lelki funkciós zavarok szempontjából:

- *anaklitikus szükségletek* – ezek a passzív és függő szükségletek, melyek szorosan összefüggenek a gyengédség és támaszszükségletekkel;
- *autonómia szükségletek* – ez aktív szükséglet, az anaklitikus ellentéte;
- *szexuális szükségletek*;
- *agresszív késztetések*;
- *narcisztikus szükségletek* – azok a hatalmas erők, amelyek minden áron arra készítetik az embert, hogy megtartsa az önmagáról alkotott képet, amely számára elviselhető [6]

„... a jó érzelmi közérzet hiányában a beosztott katona nem azonosul az élethelyzetével, és az ilyen környezetben folytatott katonai tevékenységekkel sem.” [4/a]

Pedagógiai megközelítésben az *agresszió* a katonai életben férfias attitűdnek számít, időnként pótcselekvésként jelenik meg és „fertőzőesszerűen” terjedhet. Pszichológiai értelemben „... az agresszió olyan veleszületett drive, mint az éhség.” Ardreyé (1966) szerint „territoriális kötelesség” az agresszió, beépített agresszió programunk van területeink védelmére. [9/c]

A kognitív pszichológia nézőpontjából elmondható, hogy az érzelmek tudatos feldolgozás hiányában is létrejöhetnek, de ez nem zárja ki a tudatosságot megelőző feldolgozás lehetőségét. [5]

HUMANISZTIKUS ELVEK

A katonaságnál is, mint a mindennapi élet annyi egyéb területén a humanisztikus elvek érvényesítése szükséges.

Carl Rogers elveinek fő mozzanata az a felismerés, hogy a segítő kapcsolatokban nem a választott módszer a legfontosabb, hanem a segítő személy, a maga *érzelmi intelligencia* kompetenciáival. Ezek a következők:

- *Empatikus megértés*, vagy szenzitív tevékeny odafordulás. Ezzel elérhetjük, hogyha empatikusan odafigyelünk, megteremtődik annak a lehetősége, hogy az illető is pontosabban kövesse saját belső érzéseinek áramlását.
- *Feltétel nélküli pozitív odafordulás, megbecsülés*, vagyis készségesen elfogadjuk a személy pillanatszerű érzését, legyen az bármilyen.
- *Kongruencia*, azaz hitelesség, valódiság, őszinteség, vagyis a vezető minél inkább önmagát adja, annál inkább elősegíti a beosztott konstruktív viselkedését. [18/d]

A beosztottakkal való foglalkozás alatt a parancsnoknak törekednie kell arra, hogy az érzelmekkel áthatott közléseket minél pontosabban fogja fel: nem csupán azok tartalmi, gondolati oldalát, hanem elsősorban érzelmi vetületét.

Érdemes lenne a parancsnokoknak megtanulni a *visszatükrözés* művészetét, illetve módszerét, amely által lehetővé válik a beosztott katona számára, hogy hitelesen láthassa meg önmagát. E tükrözés által az egyén önismerete fokozódik. A „lelki zavarok nagy része ugyanis abból fakad, hogy az egyén (élettörténete, szocializációja során) önmagáról hamis képet alakít ki. Így önértékelése és környezetének róla alkotott képe minduntalan ellentmondásba kerül.” [12]

A visszatükrözésen kívül nagyon lényeges, hogy a parancsnok a katonát feltétel nélkül elfogadja, és ezt vele éreztesse is.

MOTIVÁCIÓ

Az emberi tevékenység motiválásának folyamatában annál nagyobb a motiváció, minél több szükségletet tudunk vele kielégíteni. Az ember nem csak alapszükségeire (biológiai és biztonsági) vonatkozik, hanem fontos a magasabb rendű szükségletek megvalósítása, illetve saját képességeinek és önállóságának kifejlesztése, a tisztelet és bizonyos státusz megszerzése.

„Motiváció alatt azt az elméleti konstruktumot értjük, amely megmagyarázza azokat az egyének közötti különbségeket, amelyek egy cél érdekében végrehajtott viselkedés irányára, intenzitására és fenntartására vonatkoznak. A motiváció teremti meg azt a készenléti állapotot, hogy az egyén egy viselkedést egy bizonyos időn keresztül, egy bizonyos intenzitással egy cél érdekében fenntartsa (Ryan & Deci, 2000).” [19]

A motivációs tényezőknek két fő csoportját különböztetjük meg: a *belső* (intrinsic) és *külső* (extrinsic) motivációt. A belső motiváció fő jellemzője, hogy nagyon erős, és akár egész életünk folyamán tarthat. Jelenti bizonyos cél elérésének vágyát, vagy valakinek/valaminek való megfelelést. Mindez lehet munkatevékenység is.

A katona is, mint minden más ember, hivatásával kapcsolatosan akkor rendelkezik belső motiváltsággal, ha feladatai ellátása elégedettséggel tölti el. Saját motivációja növeléséhez a legfontosabb a hosszú és rövid távú célok kijelölése, évente új kihívásokat igénylő feladatok kitűzése, önjutalmazás a célok eléréseért.

Külső motivációnak nevezzük a kívülről érkező ösztönzéseket, mint például a jó munkafeltételek, a fizetés, kitüntetés.

„A jó külső motiváció erősíti a belsőt, a rossz pedig gyengíti és rendkívül negatívan hat rá. A hadseregben ez különösen lényeges a külső motivációnak a pszichikai harci felkészültségre gyakorolt hatása miatt! A jól adagolt külső motiváció munkavégzésre ösztönöz és a tevékenység során belső motivációvá alakul!” [10]

Fontos kérdés, hogy a katonai szervezeteknél ne későn vegyék észre, ha egy csapatnak gond van a motivációjával. Annak ellenére, hogy időhiányban szenved minden vezető, mégis érdemes odafigyelni az egyéni megnyilvánulásokra, amelyek az esetleges lelki zavarok eltéréseit sugallják. Ezzel még idejében elejét lehet venni a teljesítmény csökkenés-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SCHILD Marianna

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

nek. Ahhoz, hogy a lelki élet normalitás/abnormalitás szintjét valaki fel tudja ismerni, érdemes tanulmányozni a pszichológia ide vonatkozó részét. A parancsnok ebbéli tudás birtokában, kellő toleranciával, empátiával, és a saját kompetenciahatárainak betartásával még idejében figyelmeztesse beosztottját szaksegítség, illetve pszichológus igénybevételére. Ezzel megelőzhető lehet a lelki zavar eszkalációja, illetve a csapatban felmerülő konfliktusok esetleges kialakulása.

Németh András – Szilágyi Zsuzsanna – Kovács Gabriella (2006) tanulmányából kitűnik, hogy milyen problémát jelent a pszichikai alkalmasság megítéléséhez a parancsnoki jellemzés. A vizsgálatot végző pszichológus ennek alapján tájékozódik arról, hogy a katona milyen szinten képes szakmai feladatai ellátására, illetve milyen a társakhoz, katonai környezethez való alkalmazkodása, és a képességei hogyan, miben mutatkoznak meg a szolgálatteljesítés során, esetleg mely területeket kell fejleszteni. „Sajnálatos módon a parancsnokok esetenként nem ismerik fel ennek a jelentőségét, így a jellemzéseket valós tartalom nélkül, sablonosan fogalmazzák meg, sok esetben a pszichológiai vizsgálat során tapasztaltakkal ellentétesen.” [13]

Ez a felismerés azért lényeges, mert utal arra, hogy milyen nehéz pontosan kifejezni a személyiség jellemzőit megfelelő pszichológiai tudás nélkül.

Sajnos, idő hiányában a parancsnoknak nem mindig van arra lehetősége, hogy az érzelmi változások finom rezzdüléseit felismerje, és lehetőséget adjon minőségi időre a beosztottjával, azaz egy négy szemközti, zavarásmentes beszélgetésre. Ennek során érdemes tisztázni az érzelmi állapotot, és azt, hogy az esetleges zavarokat mi okozza. Mivel nincs két egyforma ember, ezért mindenkinél más a kulcs a megoldáshoz, illetve más módszerek működhetnek. Fontos viszont látnunk, hogy ezeknek a helyszínen, aktuálisan megbeszélte problémáknak a megoldásával olyan gát szabadulhat fel, amitől a munka tovább folytatódhat, az érzelmek lecsillapodnak, az aktuális problémák megoldódnak és ez mindkét fél számára hasznot hozó.

1. sz. kép: Bajtársiasság, forrás: [15]

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy a katonaságnál a parancsnoki munka egyik legnagyobb humán hozzáértést igénylő feladata a beosztottak megfelelő motivációja, amely a mai felgyorsult világunkban egyre nehezebben megvalósítható. Ugyanakkor a motiválással járó pszichés munkának, a megfelelő kommunikációnak egyre nagyobb jelentősége van. A hatékony működés szempontjából nem lehet kétséges, hogy a már kiképzett katonák érzelmi állapotát figyelembe véve kell ösztönözni a parancsnoknak a megfelelő cél eléréséhez. Ellenkező esetben, ha a beosztott rossz lelkiállapotából, elégedetlenségéből adódóan motiválatlan a feladatra, ez akár oda is vezethet, hogy lelki működészavar lép fel, vagy akár elhagyja a pályát.

Az ember érzései, érzelmei az élet minden területére hatnak, formálják azt. Az érzelmeinket a mindennapokban befolyásolják a múltban átélt események, konfliktusok, azaz a gyermekkori szocializáció folyamata. Ez döntően meghatározó

za felnőttkori hozzáállásunkat. A jelenben a magánélet érzelmi vonatkozásai szorosan összefüggenek a munkahelyen átéltekkel – mindkettő kölcsönösen hat egymásra. A támogató család érzelmi biztonsága garancia lehet a későbbiekben megélt érzelmi jóllét állapotához, ami majd aztán a munkavégzésben is megnyilvánul.

A megfelelő munkahelyi légkör kialakításában lényeges, hogy a beosztottak tiszteletet élvezzenek, őszinték legyenek hozzájuk, önállóságot kapjanak a parancsnokuk részéről amennyiben lehetséges, hiszen csak így tudnak azonosulni majd a szervezet céljaival. Lényeges a parancsnoki munkában a pozitív visszajelzés és a párbeszéd lehetősége, amely a katonai hierarchia minden szintje között elengedhetetlen. Ahhoz, hogy a gyakori frusztrációkat parancsnokként elkerüljük, fontos mások irányába empátiával élni, sőt, fejleszteni azt. Különböző meghallgatási technikákat érdemes kitanulni, alkalmazni, amely a kapcsolati képességeket hatásosabbá teheti.

Érdemes arra törekedni, hogy a katonai munkában mindkét oldalról, tehát a beosztottak és a parancsnokok oldaláról is, a rogers-i humanisztikus elvek legyenek irányadók, mindamelllett, hogy a parancsnoknak való engedelmesség alapelv.

Az érzelmek megnyilvánulásaira való állandó odafigyelés hosszú távon mindenképpen megtérül, kamatozik a szervezetben, hiszen a csapatszellemet pozitív irányba befolyásolja, erősíti, és ezzel elérhetővé válik a beosztott katonák motiválhatósága és a lelki jóllét megvalósulása.

Kulcsszavak: parancsnoki motiváció, érzelmi jóllét, hatékony munkavégzés, empátia, pszichológiai edukáció.

Keywords: commander motivation, emotional well-being, effective work, empathy, psychological education.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J., Nolen-Hoeksema, S.: Pszichológia, Osiris Kiadó, Budapest, 2005, ISBN: 963 389 713 0. p: 428
- [1/a] u.ott p:418
- [2] Dr. Bagdy Emőke: Családi szocializáció és személyiségzavarok. Nemzeti Tankönyvkiadó, 2004, ISBN 963 19 3813 1, p:18
- [3] Dr. Bárdos László ny. alezredes – dr. Szelei Ildikó őrnagy: Az empatisz bántásmód alkalmazásának pedagógiai módszerei a parancsnoki munkában. Honvédségi szemle, 2013/3
- [3/a] u.o. p:39
- [4] Dr. Bárdos László ny. alezredes – dr. Szelei Ildikó őrnagy: A pozitív parancsnok – beosztott viszony kialakításának pedagógiai módszerei. Honvédségi szemle, 2013/1. p:32
- [4/a] u.o. p:33
- [5] Michael W. Eysenck – Mark T. Keane: Kognitív pszichológia. Nemzeti Tankönyvkiadó, 2003, ISBN 963 19 4523 5. p:517
- [6] S. O. Hoffmann – G. Hochapfel: Neurósiselmélet, pszichoterápia és pszichoszomatikus medicina. Medicina Könyvkiadó Rt., Budapest, 2000. ISBN 963 242 579 0. p:43
- [7] Bruce L. Katcher – Adam Snyder: 30 ok, amiért utálják a főnököt. HVG Kiadó Zrt., 2009, ISBN 978-963-9686-69-4. pp: 18-50

- [8] Kopp Mária – Kovács Mónika Erika szerkesztésében: A magyar népesség életminősége az ezredfordulón. Semmelweis Kiadó, Budapest, 2006. ISBN 963 9214 98. pp:220-223, p: 234
- [9] Keith Oatley – Jennifer M. Jenkins: Érzelmek. Osiris Kiadó, Budapest, 2001, ISBN 963 389 038 1. p: 129
- [9/a] u.o. p:303
- [9/b] u.o., p:343
- [9/c] u.o., p:261
- [10] Pavlina, Z. – Komar, Z. (szerk.): Katonapszichológia II. kötet. Zrínyi Kiadó, 2007, ISBN 978-963-327-438-5 Ö, ISBN 978-963-327-440-8. p:48
- [11] Paul M. Salkovskis: A kognitív terápia térhódítása, Animula, 2000, ISBN 963 9410 70 5. p:110
- [11/a] u.o. pp:122-130
- [12] Tringer László: A gyógyító beszélgetés, Medicina Könyvkiadó Zrt. Budapest, 2007, ISBN 963 242 935 4. p:16
- [13] Németh András – Szilágyi Zsuzsanna – Kovács Gabriella: A missziós szolgálatot teljesítő állomány pszichés állapota. Új Honvédségi Szemle, 2006 júniusi szám, p:92
- [14] Marshall B. Rosenberg: Így is lehet nevelni és tanítani, erőszakmentes kommunikáció az iskolában és otthon, <http://www.scribd.com/doc/115163695/Marshall-Rosenberg-Igy-Is-Lehet-Nevelni-es-Tanitani-86p-pdf-letoltes> letöltés 2014.04.30
- [15] Bajtársiasság https://www.google.hu/search?q=katona&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ei=QF5mU5H-G-m17Aa65YDQCQ&ved=0CAYQ_AUoAQ&biw=1024&bih=635, letöltés 2014.05.04
- [16] Közös erőszakmentes kommunikáció <http://kemko.blogspot.hu/2008/04/szksgletek.html> letöltés 2014.05.04
- [17] dr. Princzes Mária (szerk.) Mentális és viselkedészavarok pszichológiája (Szöveggyűjtemény), 1997, Okker Oktatási Iroda, p:75
- [18] Balázs László: Érzelmi intelligencia. Z-Press Kiadó Kft. Miskolc, 2014, ISBN 978-963-9493-72-8, p:19
- [18/a] u.o., p:27
- [18/b] u.o. p:37
- [18/c] u.o. p:40
- [18/d] u.o. p:13
- [19] Fábíán Henriette: A minőségi munkavégzést befolyásoló pszichológiai, szociálpszichológiai és szervezetpszichológiai tényezők http://humanexchange.hu/site/uploads/file/HISZ_II-1_108-123.pdf letöltés: 2014.05.18
- [20] Kulcsár Zsuzsanna (szerk.) Morális fejlődés, empátia és altruizmus (szöveggyűjtemény), ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 1999, ISBN 963 463 312 9, p:457
- [20/a] u.o. p:456

**A KATOLIKUS LELKIPÁSZTORI SZOLGÁLAT RENDÉSZETI ASPEKTUSÁNAK
KUTATÁSA II.****RESEARCH ON ASPECTS OF CATHOLIC PASTORAL CARE IN THE POLICE FORCE II.**

Jelen tanulmány a rendőrségi lelkipásztori szolgálat módszertani szerkezetének megrajzolásához nyújt segítséget, amely szerkezeti rendszer lényeges elemét képezi a rendőrség teljes személyi állományát érintő kérdőíves kutatás bemutatása és elemzése. A rendőrség személyi állománya a szolgálati feladatok végrehajtása során fokozott lelki és erkölcsi megterheléssel járó problémákkal szembesül. Ezeknek a problémáknak a megélése, kezelése és feldolgozása nem kellőképpen biztosított a rendőri állomány számára. A kutatás eredményeinek felhasználásával létrehozható a rendőrségi lelkipásztori szolgálat, amely szakmai célkitűzése a rendőrök segítése a megélt szolgálati, vagy magánéleti lelki és erkölcsi problémák kezelése terén.

This study assists the creation of a structural model of the catholic pastoral care for the Hungarian Police. Such structural model is an essential aspect of the presentation and analysis of survey research involving the entire police staff. In the implementation of their service tasks the police personnel faces problems imposing increased emotional and moral strain. No sufficient guidance is provided in the police force on how these problems should be passed through, handled and processed. Using the results of the research, the catholic pastoral care can be set up in the police, with the professional goal to assist policemen towards handling emotional and moral issues experienced during their service or in personal life. The outlined security model, which is the subject of the research, promotes the strengthening of social integration and acceptance of law enforcement through the creation of a preventive, therapeutic competency-based discipline on the basis of the outlined model of alternative help.

2. JAVASLATOK, MEGOLDÁSI KONCEPCIÓK

A javaslataimat és a megoldási koncepciókat három fogalommeghatározás és szemléleti mód köré csoportosítottam. Az első részben az egyház, kiemelten a katolikus egyház szemléletében, másodsorban a rendőrség, és harmadsorban az állami irányítás és a kormányzat aspektusából vizsgáltam a kutatásban felvázolt hipotéziseket.

A katolikus egyház szerepe megkerülhetetlen a vallás területén, Magyarországon. A legtöbb hívővel rendelkező egyház, így komoly érdekérvényesítő szerepe van Magyarország vallási identitásának alakításában. A katolikus egyház kezdeményező szerepe a magyar társadalom életében vitathatatlan, hiszen 1994. április 18-i hatállyal az Apostoli Szent-szék és a Magyar Köztársaság közötti megállapodás értelmében felállították a Magyar Katonai Ordinariátust. A szervezet látta és látja el a katonák lelkipásztori ellátását. Ez a lelkipásztori ellátás elsősorban a katonai nemzetközi missziók során kap jelentősebb figyelmet, hiszen a katonák ekkor kerülnek távol hazájuktól és családjuktól, és ekkor nehezedik nyomás a békefenntartási tevékenység végrehajtásából adódóan. Tehát látjuk, hogy a katolikus egyház kezdeményező szerepe jelentős, azonban azt is látni kell, hogy a katonai ordinariátus kizárólag a katonák lelkipásztori ellátásával foglalkozik. Nem szabad elmenni azon tény mellett, hogy a határőrség 2007. december 31-i integrációját megelőzően szintén a Katonai Ordinariátus fennhatósága alá tartozott, mivel a határőrség kettős jogállású fegyveres szervként, védelmi helyzetben a haza katonai védelmét látta el. A határőrség és rendőrség integrációját követően a volt határőrök lelkipász-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ Csaba

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

tori ellátása megszűnt. Európai és Európán túli példákból jól látható, hogy a lelkipásztori ellátás nem csak a katonák privilégiuma. Ha figyelmesen megnézzük a klasszikus értelemben vett katonaság és rendőrség viszonyrendszerét, akkor láthatjuk, hogy a rendőr a mindennapi szolgálat ellátása során mértékekkel több veszélyes szituációba kerülhet, mint a katona. A katona elsősorban a missziós békefenntartó tevékenységek ellátása során kerül veszélyes helyzetbe, ilyenkor beszélhetünk a stressz okozta problémák kialakulásáról. Azonban fontos kihangsúlyozni, hogy a lelkipásztori intézmény motivációja nem a veszélyes helyzet, hanem a sajátos lelkipásztori szükség. Ha megnézzük a katonaság missziós tevékenységét, láthatjuk, hogy a katona bizonyos időszakokat (félév, egy év) tölt missziós területeken, majd egy relatív nyugalmi időszakban látja el továbbra is szolgálati feladatait. Természetesen a rendőrségnek sem minden tagját érik stresszorok a mindennapi szolgálati feladatok ellátása során, azonban alapesetben a rendőr bármikor kerülhet olyan helyzetbe, amikor rendőri mivoltát felfedve intézkednie kell, intézkedési kötelezettségéből kifolyólag.

A katolikus egyháznak továbbra is élni kell kezdeményező szerepével, nemzetközi (kétoldalú) megállapodások, vagy nemzeti (egyházon belüli, és/vagy állami szintű) szerződések kidolgozása és megkötése terén, mivel csak így biztosítható, hogy a magyar rendőrök is lelkipásztori ellátásban részesüljenek. Mindezen törekvésre nagyfokú árnyékot vethet az egyre erőteljesebben fellépő paphiány, azonban számos megoldási struktúra felvázolása biztosíthatja a probléma megoldását. Ki kell terjeszteni a már említett állandó diakónusi szolgálatot, amely szolgálati forma megoldásként mutatkozik a paphiány problémakörének kezelésére.

A katolikus egyház hatályos jogi szabályozása szerint két fajta diakonátus van. (Lumne gentium 28, adgentes 16.) Az egyik a papság előtti átmeneti diakonátus. Ezt a papszentelés előtt legalább 6 hónapig töltik be a jelöltek. A másik az állandó diakonátus, amely a II. Vatikáni zsinat újítása volt. (1963-1967) Lehetőség van, hogy az arra alkalmas férfiakat válasszanak ki erre a szolgálatra. Az alkalmasság követelményrendszerét az Egyházi Törvénykönyv foglalja össze (236 kánon). Pontosabb követelményrendszert a helyi püspöki konferencia határozza meg. Az állandó diakonátust lehet 25 éves korban vállalni abban az esetben, ha az illető nem házasodik meg, és a papokhoz hasonlóan cölebsz életformát él. 35 éves korban lehet a diakonátusnak a női formáját felvenni. Ez esetben azonban az egyház megköveteli a jelölt rendezett családi körülményét, valamint a feleség hozzájárulását, hogy az állandó diakónus jelölt az egyházi szolgálatot végezze. Ami a rendezett családi életet illeti, ez egybe vág azzal a törekvéssel, ami a rendőrségen belül is elvárás a hivatásos állománnyal szemben.¹ Ennek a formának az is előnye, hogy olyan emberek teljesítenek lelkipásztori szolgálatot, aki maguk is családos emberként élnek. Képzésüket szintén a püspöki konferencia határozza meg (236 kánon 2. pont). Egyes országokban erre vonatkozóan a püspöki konferenciának átfogó szabályozása van érvényben. Olaszországban 1993-ban adták ki azt a dokumentumot, amelyet módosítva az 1985-ben kiadott szabályozás 5. fejezetében határozza meg az állandó diakónusok feladatkörét és képzését. A rendőrségi dolgozók lelkipásztori ellátásának esetében figyelembe kell venni a képzés során, hogy ezek az emberek szolgálatukat speciális közegben fogják teljesíteni. Ezért a püspöki konferencia által meghatározott általános szabályokat ki kell egészíteni a rendészetre vonatkozó specifikumokkal. Ez egyébként a lelkesekre is igaz. Elképzeltetetlen, hogy úgy teljesítsenek lelkipásztori szolgálatot, hogy a teológiai ismeretek mellett ne rendelkezzenek legalább a rendőrtiszti beosztásokhoz szükséges rendészeti ismeretekkel (rendőrszervező átképző). Szintén az egyház szabályozása szerint állandó diakónusi szolgálatért díjazásban csak akkor részesíthető a személy, ha ideje jelentős részében az egyház szolgálatában áll. Az inkardináció általános szabálya szerint az inkardinált entitás eltartási kötelezettséggel rendelkezik minden inkardinált tekintetében, ebbe beletartoznak az állandó diakónusok is. Ez azonban csak akkor valósul meg, ha a diakónusnak nincs civil munkája, amiből meg tud élni. Pl.: az az orvos, aki egyben állandó diakónus is, saját és családja megélhetését orvosi munkájából biztosítja. A rendőrségi dolgozók lelkipásztori ellátásában résztvevő diakónus díjazása speciális. A munkahelyi feltételeket és a juttatást a

¹ A rendőri hivatás etikai kódexe. 12. A szolgálaton kívüli magatartásról. (In: <http://www.police.hu/a-rendorsegrol/testulet/altalanosan/a-rendori-hivatas-etikai-kodexe> letöltés ideje: 2013.08.24.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ Csaba

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

magyar állam biztosítja, de azt sem szabad elfelejteni, hogy amennyiben a magyar állam nem tudna eleget tenni vállalt ez irányú kötelezettségének az egyházi törvények szerint, ez esetben is biztosítani kell az állandó diakónus megélhetését, méghozzá az inkardináló egyházi szervezetnek. Nagy kérdés persze, hogy a létrejövő új egyházi szervezet egyáltalán rendelkezne-e inkardinációs joggal.

A rendőrség szerepvállalása a lelkipásztori szolgálat kiterjesztésében elsődlegesen a rendőrök hozzáállásában határozható meg. Jelen kutatás értékeléséből következtethető, hogy a rendőrök bizalmatlanul és idegenkedve fogadták a lelkipásztori szolgálatról szóló kérdőíves kutatást. Jól látható, hogy a rendőri gondolkodásban még nem található meg eme fogalmi meghatározás. A visszaküldött kérdőívek mennyiségéből is jól látható, hogy a rendőri szolgálatból eredő lelki problémák meghatározása, felszínre kerülése és kezelése elidegenedést eredményezhet.

A lelki és erkölcsi problémák nem megfelelő kezelése az egyéni tényezők figyelembevételével egyet jelent a gyengeség fogalmával.

Azonban eme rossz beidegződésből eredő gondolkodásmód eredményezheti az öngyilkosságot, az agresszív magatartást, a korrupció eszméjének elfogadását, az erkölcsi értékek eltörlését, valamint a társadalmi hatások megfelelő kezelését. *Nagyon fontos hangsúlyozni, hogy a lelkipásztori szolgálat intézménye által nyújtott szolgáltatások igénybevétele egy lehetőség, egy olyan lehetőség, amely megoldási struktúrát kínál a megoldhatatlannak tűnő rendőrségi élethelyzetek kezelésére.* Nem szabad figyelmen kívül hagyni a pszichológia tudományterületének töretlen és elidegeníthetetlen sikereit a lelki és erkölcsi problémák kezelése terén. Ahogy a pszichológia tudományterülete jelen van már a rendőrök felvételi eljárásától kezdve a szolgálati nyugdíjas kor eléréséig, úgy a lelkipásztori szolgálat intézménynek is lehetőséget kell biztosítani, hogy részt vegyen a rendőrök mindennapi életében, örömeiben és problémáiban egyaránt. Ezáltal rendőrök generációinak életében tölthet be fontos szerepet a lelkipásztori szolgálat, hiszen már a testületbe lépést megelőzően tisztában vannak a lelkipásztori szolgálat feladatrendszerével és működésével.

Fontos kiemelni az állam szerepét a lelkipásztori szolgálat innovációs szerepvállalásában. Mint korábban láthattuk az Apostoli Szentzsék és a magyar állam között létrejött megállapodás alapján állt fel 1994-ben a Katonai Ordináriátus intézménye. A kormány a belügyminiszteren keresztül irányítja a rendőrséget. A belügyminiszter szabályozza a rendőrség tevékenységét, ellenőrzi és felügyeli a testület működését.² Magyarország Alaptörvényében olvashatjuk, hogy a keresztény európai értékek képviselője, valamint a kereszténység nemzetmegtartó szerepe hagyományos értékeink részét képezik.³ Az állam szerepvállalása sarkalatos pontja a lelkipásztori szolgálat létrehozásának, mivel a finanszírozás költségvetési indikációjának kialakítása meghatározza a lelkipásztori szolgálat nagyságát és területi működését.

Fontos a megfelelő nagyságú költségvetési keret kialakítása, hiszen csak így biztosítható a lelkipásztori szolgálat országos jelenléte. Felmerül a kérdés, hogy az effektíve stagnáló gazdasági környezetben miért éppen egy lelkipásztori szolgálat felállítására költse az állam a pénzügyi forrásokat.

Vizsgáljuk meg, hogy a rendőrség működésében melyek azok a lényeges irányelvek, amelyek megteremtik és akár növelhetik a lakosság biztonságérzetét.

- Bűnügyi szempontból a halálos és erőszakos jellegű bűncselekmények számának csökkentése, és a bekövetkezett bűncselekmények felderítési mutatóinak növelése.
- Közlekedésrendészeti szempontból a halálos kimenetelű közúti közlekedési balesetek számának csökkentése, valamint a rendőri jelenlét fokozásával a balesetek megelőzése.

² Rendvédelmi szervek és a büntetés végrehajtás. Ki irányítja a rendőrséget? (In: <http://www.kormany.hu/hu/mo/rendvedelem/rendvedelmi-szervek-es-a-buntet> letöltés ideje: 2013.08.21.)

³ Magyarország Alaptörvénye. Nemzeti hitvallás. (In: http://www.keh.hu/magyarorszag_alaptoervenye/1515-Magyarorszag_Alaptoervenye letöltés ideje: 2013.08.21.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ Csaba

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

- Közrendvédelmi szempontból a garázda cselekmények és a lakosság biztonságérzetének szempontjából fontos megbotránkozást keltő közterületi magatartásokból eredő cselekmények számának csökkentése, valamint a klasszikus értelemben vett egyenruhás jelenlét közterületi órák számának növelése.
- Igazgatásrendészeti szempontból a szabálysértési eljárások, valamint a rendészeti kérelmek gyors és szakszerű lefolytatásának és végrehajtásának növelése.

A felvázolt szakmai szempontok és irányelvek együttesen alkotják a rendőrség működési egységét. Ennek a működési egységnek részét képezik a rendőrök. A rendőr a mindennapi munkája során a kialakult helyzet függvényében, előre megfontolt, vagy hirtelen döntések meghozatalára kényszerül. Ezek a döntések a nyomozati, vizsgálati, bűnmegelőzési, közlekedésrendészeti és közrendvédelmi eredményesség mozgatórugói. A rendőr akkor képes a jogszabályi háttér figyelembevételével megfelelő döntéseket hozni, ha képes elemezni és értékelni a rendelkezésére álló információkat. A rendőrségi munka legfontosabb irányelvei között kell megemlíteni két fontos szempontot. *Az egyik szempont, hogy a lakosság egy határozott, de állampolgár központú rendőrséget lásson.* A másik szempont, hogy a rendőrség tudomására jutott bűncselekmények és szabálysértések felderítése a lehető legrövidebb időn belül biztosítva legyen, hiszen a jogi normákat elvető elkövetők kézre kerítése a lakosság biztonságérzetének és az állam működésének fontos elemét képezi.

4. KÖVETKEZTETÉSEK

Magyarország állampolgárai, lakossága, vagy Magyarország területén tartózkodó külföldi személyek. Akárhogy is nevezzük ezeket az embereket, egy tényező közös bennük. Olyan emberek alkotják ezt a közösséget, akik már kerültek, vagy kerülni fognak valamilyen formában bekövetkező kontaktusba magyar rendőrrel. Szándékosan fogalmaztam úgy, hogy kontaktusba és nem úgy, hogy intézkedés alá. A rendőri munka szerteágazóságából következően nem csak rendőri intézkedés során kerül kapcsolatba az ember a rendőrrel. Európa folyamatosan változik, és vele változnak a területén élő emberek. A lakóhely szabad megválasztása, a nyelvi különbségek áthidalhatósága következtében egy multikulturális társadalmi rendszer kezd kialakulni. Ezek a változások kihatással vannak Magyarország lakosságára, a területén élő emberek szokásaira és kultúrájára. Nagymértékben változnak a közösségi életterek, ezáltal átalakul az emberek gondolkodásmódja is. A fejlesztések és az innovációs kutatások hatására a közösségi rendészeti szemlélet alakulásával, a technikai és személyi eszközök modernizálásával Magyarország Rendőrsége képes volt felzárkózni a fejlettebb európai országok rendészeti szervei mögé.

Az emberek többsége előítéletekkel gondolkodik és vélekedik a rendőrségről. Ezek az előítéletek hátráltatják vagy megakadályozzák őket abban, hogy észrevegyék az embert az egyenruha mögött. Nem minden esetben veszik tudomásul, hogy a rendőr is ember, aki gondolkodik, negatív vagy pozitív érzéseket él meg. Mindezekkel ellentétben a rendőrnek segítséget kell nyújtani a jogkövető embereknek, és meg kell óvni őket a jogellenes cselekményeket elkövető személyekkel szemben, történjen ez a védelem akár a személy, akár a vagyontárgyak védelmében. *Hogy ez a védelem szakszerűen, jogszerűen és a közösségi értékszempontok hozzáadásával történjen, meg kell teremteni a lehetőségét, hogy a rendőr, mint ember képes legyen feldolgozni a személyiségét, érzelmeit és gondolatait ért külső behatásokat.*

A tanulmány bemutatta, hogy a krízis és a stressz milyen hatásfokkal mutatkozik meg a rendőr mindennapi munkájában, és az milyen formában változtatja meg a rendőr személyiségét, gondolkodását és érzelmeit. Ezek a lelki és erkölcsi eredetű változások kihatást gyakorolnak a rendőr munkájára, az állampolgárokhoz való viszonyára, intézkedéseinek hatékonyságára. Bemutatásra került, hogy a rendőr magánéleti problémái negatív hatást gyakorolhatnak a szolgálati feladatok ellátására.

Elemzés tárgyává került, hogy a pszichológia, mint tudományterület milyen lehetőségekkel rendelkezik a rendőrök lelki és erkölcsi problémáinak időbeni felismerésére és kezelésére. *Megállapításra került, hogy az előzetes és az időszaki*

kos pszichológiai vizsgálatok nem minden esetben tudják felfedni és azonosítani a rendőr személyiségében, lelki és erkölcsi értékszémleletében felhalmozódó negatív változásokat.

További vizsgálatok szükségesek azon tudományos elgondolások kiterjesztésére, hogy melyek azok a társterületek és koncepciók, amelyek felhasználásával a pszichológia nagyobb hatékonysági rátát képes elérni. A pszichológia, mint a lelki élettel, lelki jelenségekkel foglalkozó tudomány feladata, hogy az általa használt elméleti és gyakorlati mechanizmusok használatával feltárja a lelki jelenségek kiváltó okait, lefolyásuk törvényszerűségeit, és vizsgálja az egyén lelki megnyilvánulásainak sajátosságait és fejlődését.⁴ A pszichológia tudományterülete elsősorban tesztek és mérési adatok felhasználásával vizsgálja és méri az egyén alkalmasságát. Azonban az egyén, esetünkben a rendőr nem minden esetben őszinte a vizsgálatot végző pszichológussal, és a munkája megtartása céljából hamis vagy elferdített adatokat és tényeket szolgáltat a szakember számára. Ezért a pszichológus, vagy a pszichológiai eljárások nem minden esetben képesek kiszűrni a rendőr lelki és erkölcsi hatásmechanizmusában történt vagy történő negatív változásokat. *A rendőr személyisége a rendészeti pályára való lépéstől kezdődően változásokon megy keresztül.* Ez a változás pozitív értelemben nagyobb toleranciát, teljesítőképességet, önbizalmat, határozottságot és kommunikációkészségbeli fejlődést jelenthet, még negatív értelemben bizonytalanságot, kiüresedést, kiégést, bizonytalanságot, indokolatlan agresszív magatartást, korrupcióra való hajlamot jelenthet.

A demokratikus alapokon nyugvó társadalmak vezetői kiemelt figyelmet fordítanak a társadalom tagjainak biztonságára, a gazdasági növekedés és jólét fenntartására. Ezek a relatív egyszerű meghatározások azért fontosak, mivel a társadalmakban élő emberek igénylik a biztonsági környezet megteremtését és fenntartását. A biztonság megteremtése a mindenkori, a nép által választott kormányzat feladata. *A biztonság igénye az egyik legalapvetőbb emberi szükséglet.* A biztonság szintjei: egyének, csoportok, kisebbségek, nemzetek, államok, régiók és a nemzetközi rendszer biztonsága. A biztonság olyan állapot, ahol kizárható, vagy megbízhatóan kezelhetőek a fenyegetések.⁵ A humánbiztonság megteremtésének egyik alapkőve a rendőrség. A rendőrség a törvény erejénél fogva törekszik a lakosság biztonságérzetének javításán. A rendőrség „Szolgálunk és védünk” jelmondatában kiemelt figyelmet és területet kap a „védünk” megfogalmazás. A rendőrség védi a jogkövető állampolgárokat a jogellenes cselekményeket elkövető személyekkel szemben. Azonban fel kell tenni a kérdést, hogy a rendőrt ki és hogyan védi meg a felmerülő veszélyekkel szemben.

A rendőrök testi épségének védelme megvalósul fejlettebb és nagyobb biztonságot nyújtó és az önvédelmi képességet növelő eszközökkel. A rendőri munkát segítő szellemi gondolkodásmód és logikai látásmód fejlesztése ez által védelme biztosítva van (ön)képzések és oktatások által. A rendőrök lelkének és erkölcsi identitásának a védelme a katonai lelképásztori szolgálat létrehozásával válhat biztosítottá.

5. BEFEJEZÉS

A mai változó társadalmi közegben nagyon fontos, hogy olyan nemes elgondolásokat és célokat fogalmazzunk meg, amelyek képesek változtatni az örök érvényűnek tartott társadalmi sémákon. A modern generációs szemlélet megkívánja, hogy a klasszikus értelemben vett életfilozófiai tézisek alakulásának hatására az állam egyes szervezeti elemeiben is szemléletmódbeli változások kezdődjenek. Vannak olyan állami szereplők, amelyek más globális szervezet szabályozási rendszerébe történő integráció folyamatoként kerültek átalakításra.⁶ A vallás (ezáltal az egyház) és a rendőrség kapcsolati rendszere jelen helyzetben is formálódik. A formálódás és az útkeresés időszakában meg kell vizsgálni minden le-

⁴ FURNHAM, Adrian: Pszichológia – 50 fogalom, amit ismerni kell. Ventus Libro Kiadó, Bp, 2010. –pp 25-32.

⁵ HEGEDŰS, Henrik: A biztonság fogalmának tágabb és szűkebb értelmezése a humánbiztonság, avagy egy konferencia tanulságai. Hadtudományi Szemle. 2009. évi 1. szám. –p 66.

⁶ Ilyen globális szervezet a NATO, amelyhez történő csatlakozásunkat követően egy egységesített szervezeti struktúrába tagozódott be a Magyar Honvédség. A magyar honvédelem ezáltal szabályozási és formai struktúrájában egységes képet alkot a NATO többi tagállam hadseregeivel.

hetséges kutatási irányvonalat és jogszabályi háttérrel, hiszen ezek az irányvonalak és jogszabályi hátterek határozzák meg egy jövőbeni rendőrségi lelkipásztori szolgálat szervezetének strukturális alapjait.

Elengedhetetlen feladat, hogy rátaláljunk a rendőrök lelki támogatásának és erkölcsi megerősítésének eme új módjára. A rendőrség teljes személyi állománya körében végzett kérdőíves kutatás eredménye bebizonyította, hogy a rendőrök szükségét érzik egy vallási alapokon nyugvó, egyházi támogatást élvező rendőrségi lelkipásztori szolgálat létrehozásának.

Kulcsszavak: katolikus lelkipásztori szolgálat, katolikus vallás, lelki és erkölcsi problémák, rendőrség, Katonai Ordinariátus.

Keywords: catholic pastoral care, catholic religion, emotional and moral issues, police, Military Ordinariate.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BILKEI, Pál: Kiszűrhetetlen a rendőrök öngyilkossági hajlama – szigorú pszichikai teszt a rendőrnek jelentkezőknél.
- (In: <http://pszichologuskepzo.hu/oktatas/oktatok/bilkei-pal.html> letöltés ideje: 2013.08.10.)
- CZIBULKA, Zoltán: Összefoglalás és módszertani megjegyzések. In: Népszámlálás 2001. 5. Vallás, felekezet. KSH, Bp. 2002. -pp 7-10.
- CSATAI, Tamás rendőrorvos ezredes, Egyre stresszesebb a rendőri munka – Egy csapatban játszanak.
- (In: http://www.stresszdoktor.hu/Egyre_stresszesebb_a_rendori_munka.html letöltés ideje: 2013.08.08.)
- FEKETE, Gy. Attila: Adrian Monk nem lehetne rendőr Magyarországon. Népszabadság Online, 2013. április 19.
- (In: http://nol.hu/belfold/20130419-ki_alkalmas_rendornek_ref=ssso letöltés ideje: 2013.07.16.)
- FINSZTER, Géza: A rendészeti stratégia alkotmányos alapjai. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. XI. szám. Pécs. 2011. -p. 7.
- FURNHAM, Adrian: Pszichológia – 50 fogalom, amit ismerni kell. Ventus Libro Kiadó, Bp, 2010. -pp 25-32.
- HEGEDŰS, Henrik: A biztonság fogalmának tágabb és szűkebb értelmezése a humánbiztonság, avagy egy konferencia tanulságai. Hadtudományi Szemle. 2009. évi 1. szám. -p 66.
- KATONA, Géza: A kriminálpolitikai és a rendszettudományi fogalomrendszer analízise, az egységes fogalomhasználat biztosítása. A Rendőrség Tudományos, Technológiai és Innovációs Tanácsa. Budapest. 2008. -p. 27.
- RÉVÉSZNÉ, dr. Markovics Zita: Gyakorlati kríziskommunikáció az MH 5. Bocskai István lövészdandárnál. Honvédségi Szemle, 2013/2. szám, -p 30.
- UJHÁZI, Lóránd: Developments and modifications in the legislation of catholic military chaplaincy. AARMS. 2012. 11. sz. 2. sz. -pp. 295-313.
- Egyes rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjai egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságáról, közalkalmazottai és köztisztviselői munkaköri egészségi alkalmasságáról, a szolgálat-, illetve keresőképtelenség megállapításáról, valamint az egészségügyi alapellátásról szóló 57/2009. (X. 30.) IRM-ÖM-PTNM együttes rendelet 22. § (1) Magyar Közlöny, 2009. évi 153. szám.

**ÉLETVEZETÉSI DEFICITEK ÉS (ETNIKAI) KIREKESZTŐDÉS A HAZAI PEDAGÓGIAI
RENDSZER TÜKRÉBEN****LIFESTYLE WANTAGES AND (ETHNICS) EXCLUSION FROM THE SIDE OF THE LOCAL
PEDAGOGICAL SYSTEM**

Publikációmban a magyar társadalomban tagadhatatlanul jelen lévő kirekesztődésről és e jelenséghez vezető útról fogalmaztam meg gondolatokat. Az elmúlt években több felmérés és tudósítás szól arról, hogy a hazánkban nő az antiszemitizmus, sőt leginkább a fiatalok körében nyugtalanítóan erős az előítéletesség. A sokszor felületes híradások viszont mindkevesebbet szólnak arról, hogy az ország belpolitikai stabilitása, az életszínvonal és a társadalmi tolerancia alakulása között számos összefüggés mutatható ki. A publikációmban arra keresem a választ, hogy az iskola és a család, mint értékteremtő közegek hogyan is befolyásolhatják a kialakult negatív tendenciát. Az olvasó a jelenleg bevett konstruktív életvezetési módszerek vonatkozásában ismerhet meg gondolatokat azok alkalmazási nehézségeinek vonatkozásában, kiemelten a cigány nemzetiség vonatkozásában.

In my publication I wrote my thoughts of the exclusion and the reasons of this phenomenon what is undeniably the present of the the hungarian society. At the last years there are more tests and reports about the growing of the anti-semitism, mostly among young people. But several times the reports do not mention that how close is the connection between the political stability, the standard of living and the society's tolerance. In my publication I try to find the answer that the value creator communities like school and family, how can influence this negative tendency. The reader can meet my thoughts of the currently used constructive method of life's difficulties, mostly among the gipsy ethnics.

1. A CIGÁNY ÉS A TÖBBSÉGI TÁRSADALOM TÁVOLODÁSA

Társadalmi-törésvonal, kirekesztődés, rasszizmus, mélyszegénység, bűnözés, valamint a mindezek mögött meghúzódó frusztráló magatartásformák, agresszív megnyilvánulások és az egyre inkább kiveszőben lévő, pozitív emberi kapcsolatok. A mindennapi élet nem jó úton halad. Valami elromlott a társadalomban. Valóban a jobb élet reményét vesztett ország lettünk, ahol mindenki a jogát szajkózza és a másokban keresi balsorsa okait? E mártír tudat és a bizalmatlan morál áthagyományozódása a következő generációk sorsát is végérvényesen megpecsételi vagy létezik olyan metódus, mely kimozdíthat a mélypontról? Megítélésem szerint az elmúlt években, évtizedekben mindenképpen eredmény, hogy e probléma léte megkerülhetetlenné vált nem csak az országban, de az Európai Unióban is. Azt viszont erős kritikaként fogalmazódhat meg a döntési jogkör mindenkor gyakrolói felé, hogy az évek múlásával e társadalmi dilemmát illetően átfogó megoldás még nem született.

Természetesen magam is belátom, hogy a közösséget sújtó, ilyen mértékű nehézséget egyik napról a másikra nem lehet leküzdeni, de mindenképpen szükségesnek találom e tárgyban egy olyan egységes, hosszú távú és közmegállapodáson nyugvó szisztéma megalkotását, majd kiépítését, amely magával hozhatja a társadalmi megnyugvás zálogát. A gazdasági, társadalmi jelenségek okozta fásultság, szorongás időszakában kétség kívül a cigány-magyar együttélés nehézségei azok a tényezők, amelyekben a békés mindennapok reményében már a közel jövőben átütő erejű változásokra van szükség. Nyilvánvalóan a társadalom komfortérzetét befolyásoló összetevők egymástól el nem választhatóak,

jelen írásban mégis csak a cigány kultúra és a többségi normák közötti közeledési esélyek vizsgálatát igyekszem szorgalmazni, a hazai pedagógiai rendszer tükrében.

A 20. század eseményei által előidézett új helyzetek a többségi és a roma családok szerveződésében, életformájában és szokásaiban is soha nem látott átalakulási folyamatokat hoztak létre. A cigányok tömegeit érintő asszimiláció viszont a rendszerváltást követően megszakadt, ez pedig romák és nem romák között az elmúlt két évtizedben megoldatlan, súlyos konfliktusokhoz vezetett. A közelmúlt pedig a roma kultúra és szokások, valamint a többségi társadalom értékrendje között már olyan mértékű, kölcsönös toleranciahiányt generált, amely tendencia a cigányok és nem cigányok közötti, történelmi mértékű szembenállás felé mutat.

Mivel a Friedrich Ebert Alapítvány demográfiai és társadalomstatistikai felmérése alapján Magyarországon az előítéletesség (az európai átlaggal ellentétben) nem a korral növekszik, hanem az leginkább a 16 és 22 évesek körében nyugtalanítóan erős, a szocializáció e negatív tendencia ellen irányuló lépcsőfokait is¹ mindenképpen a kiskori nevelés részévé kell tenni. [1] A mai iskolarendszer épít is erre, viszont annak kellő hatékonysága a fenti felmérés lesújtó eredménye és a mindennapi élet gyakorlati tapasztalatai alapján is kétségbe vonható. Persze egy dolog, amit az iskolában kap, és egy dolog, amit otthonról hoz magával a gyermek. Mi történik, ha az oktatási norma és a hazai légkörben elhangzottak egymással éles ellentétben vannak? E rövid kitérőből is látszik, hogy magát az oktatást nem lehet egy személyben felelőssé tenni a kialakult helyzetért, de kétség kívül az iskolai nevelésnek megkerülhetetlen szerepe kell, hogy legyen abban, hogy a jelenlegi állapot pozitív irányt vehessen.

2. AZ ISKOLA, MINT ÉRTÉKET TEREMTŐ INTÉZMÉNY

Az elmúlt években többször is változott ugyan az oktatáspolitikai koncepció, de kívül helyezkedve a hazai nagypolitika e tárgyú csatározásain lényegében kijelenthetjük, hogy az iskola eleget tesz alapfeladatának: eredményesen közvetíti az éppen érvényben lévő tanterv által előírt feladatokat. Tisztában kell azonban lennünk azon nem elhanyagolható körülménnyel, hogy amennyiben a társadalom e stratégiai fontosságú intézményének feladatkörét (hibásan) ilyen szűken értelmezzük, az iskola lehetőségeit és funkcióit mélyen alábecsüljük. Vitathatatlan tény ugyanis, hogy maga az iskola az oktatási/képzési tevékenységén túl távolabbi hosszú távú célokat szolgál, amely nem más, mint az egyén konstruktív életvezetésének megalapozása. Bábosik István, a neveléstudomány doktorának definíciója alapján a „...*gyakorlatban és elméletben konstruktív életvezetésen általában szociálisan értékes és egyénileg eredményes életvitelt értünk, amely viszont nélkülözhetetlen ahhoz, hogy az egyén a társadalom életében építő, fejlesztő és ne romboló módon tevékenykedjék...*”. [2]

Az iskolákban folytatott pedagógiai tevékenység önmagában természetesen nem lehet elégséges a konstruktív életvezetés megalapozásához. E cél eléréséhez mindenekeelőtt kiterjedt nevelési nevelőmunka szükséges. De mit is értünk a többségi társadalom civilizációs fejlődését elősegítő „korszerű” nevelés alatt? Bábosik István fogalma alapján „...*Nevelésen nem mást értünk, mint az egyén valamely konstruktív magatartás- vagy tevékenység formával történő azonosulásának elérését. Amennyiben ez az azonosulás megvalósul, az ember belső késztetéstől ösztönözve, autonóm módon törekszik a megfelelő élethelyzetben az adekvát konstruktív magatartás- vagy tevékenységforma produkálására. Ennek megfelelően az erkölcsi nevelés keretében az erkölcsi magatartásformákkal, az esztétikai nevelés keretében az esztétikai értelemben színvonalas magatartás- és tevékenységformákkal, az értelmi nevelés keretében az ismeretszerzésre irányuló tevékenységformával való azonosulás megvalósítására törekszünk fiatalabb vagy akár felnőtt korosztály körében...*”. [3] A meghatározás alapján világosan láthatjuk, hogy az oktatás/nevelés területén bármelyik tevékenységformával történő azonosulás megfelelő eredménnyel történő elérése csak akkor valósulhat meg, ha a pedagógiai mód-

¹ Figyelemmel a későbbiek során kifejtett, a gyermekek úgynevezett heteronóm aktivitási periódusára is.

szerben szükséges mértékben túlsúlyban vannak a kényszerjellegű, frusztráló elemeket kompenzáló pozitív, motiváló hatás együttesek.

3. A ROMÁK ÉS A HAZAI OKTATÁSI RENDSZER KÖZÖTTI VÁLASZTÓVONAL

A romákról szóló írásokban a kutatók egyet értenek abban, hogy a cigányközösségek történeti tapasztalataik eredményeképpen a nem cigány világ tagjaival történő együttélés, érintkezés és asszimiláció során identitásuk, kultúrájuk megőrzése és a csoport fenntartása érdekében szimbolikus és társadalomfizikai határokat jelölnek ki. Ezen éles választóvonal akár a többségi normáktól elvárt abszolút kívülállásban is megtestesülhet. Ez utóbbi esetekben a cigányok saját szabályrendszere biztosítja a roma és nem roma világ elkülönülését. A hazai pedagógiai módszerek alkalmazása során (mint gyakran a mindennapi élet más területén is) a nem cigány világ részére láthatatlan „túlélési stratégiák” kétség kívül értetlenséget váltanak ki. [4] „[A cigányok] pontosan tudják, hogy az iskolában mik az elvárások, csakhogy ezek az elvárások egy ponton túl megalázóak és sértőek. Otthon pedig már nincs helye a tanulásnak, mert ott más tér- és időhasználat, másfajta foglalkozási mód és viszonyrendszer működik.” – fejtette ki a romák oktatásának nehézségeiről álláspontját Bakó Boglárka egy neves szociológus: Patrick Williams-nek a cigányok láthatatlanságáról szóló tanítását idézve fel. Williams tézise alapján a cigányok saját világukban élnek, amely normarendszer a többségi társadalom számára láthatatlan. De a romák a nem cigány világ normáit szintén ismerik és elboldogulnak benne. [5] Álláspontom alapján részben e folyamatok fel nem ismerése és nem megfelelő kezelése vezethet egyenesen a mindenkit érzékenyen érintő diszkrimináció és kirekesztés formáihoz, de azokon túl e direktíva egyéb devianciák erősödését is magával hozhatja.

Mára már szinte közhellyé vált a következő lesújtó tendencia: „...A roma tanulók iskoláztatása, szakmához és érettségihez juttatása, valamint felsőfokú tanulmányokra történő felkészítése elvben a közoktatás számos intézményében lehetséges és természetes dolog lehet, ám a valóság éppen azt mutatja, hogy ebben a tekintetben számos nehézség merül fel. Közismert, hogy Magyarországon a roma népesség iskolázottsága mélyen az országos átlag alatt van...” [6] Mindennek a folyamatnak természetesen számos összetevője, oka és persze következménye is van. A rendszerváltást követő időszakról szinte teljesen reménytelen helyzetbe került hazai roma társadalom 15 és 60 év közötti korosztálya, amely a szocialista nagyiparra felépülő szakmunkásképzés összeomlásával elvesztette többnyire alacsony presztízsű, de mégis biztos megélhetést jelentő állásait. A roma társadalom tagjainak befejezetlen iskolai és korszerűtlen szakmai végzettsége miatt lehetetlennek tűnő feladat, hogy a munkaerő piacra visszakapaszkodva ott újra megszilárdítsák helyzetüket.

A romák többségét érintő megélhetési gondok pedig azt nem engedik meg, hogy boldogulásuk biztosabb lehetőségét tanulmányaikat befejezve, magasabb iskolai és korszerűbb szakmai végzettséget megszerezvén teremtsék meg. Az általános vagy a középfokú iskolában bekövetkező iskolai kudarcok, tömeges bukások következménye – különösen a roma tanulók esetében – az iskolák szinte azonnali elhagyásában mutatkozik meg. [7]

Az iskolai rendszerből történő kimaradás viszont nem csak azt a veszélyt rejti magában, hogy a tanulmányi ismeret hiánnyal és kudarcélménnyel rendelkezők a későbbi években aligha fognak újra kapcsolatba kerülni a tanulás világával. A modern piaccgazdaság munkaerő piacán e személyek részére a munkanélküliséget szinte prognosztizálni lehet. E következmény pedig már társadalom szempontjából olyan újabb, kedvezőtlen folyamatnak is motorja lehet, mint például a bűnözés (erőszak) felé fordulás vagy a fekete-, szürkegazdaságban való részvétel. A „rendszerváltás legnagyobb veszteségeinek” e perspektívánélkülisége pedig a következő generációk esélyeit is megkérdőjelező családi feltételeket konzerválhat.

4. A CIGÁNY HAGYOMÁNYOK NEVELÉSI SZOKÁSAI ÉS A MAI KONSTRUKTÍV ÉLETVEZETÉSRE TANÍTÁS KONTRASZTJA

A nevelés–oktatás–képzés szerepével kapcsolatban a Patrick Williams által vázolt specifikus jelenség törvényszerűségének az általános iskolai (de akár már az óvodai) képzésben történő figyelmen kívül hagyása vagy a nevelés hosszabb távú céljainak háttérbe szorítása a roma származású gyermekeknél olyan nevelési deficitet idéznek elő, amelyek később alig, vagy már egyáltalán nem pótolhatóak. A nevelés fogalmának Bábosik István féle kifejtése alapján láthatjuk, hogy a mai oktatási gyakorlat alapján egy-egy pedagógus amennyiben egy gyereknél konstruktív megnyilatkozást tapasztal, akkor erre elismeréssel, jóváhagyással, jutalmazással reagál, megerősítve ezzel a konstruktív magatartást- és tevékenységformákat. Ugyanakkor, ha valamelyik tanuló destruktív magatartást mutat, azt a nevelő elmarasztalással vagy különböző szankciókkal próbálja leépíteni.

A cigányközösségben viszont a gyermeknevelés más tradíció alapján zajlik. A nevelési szokásokkal kapcsolatban a szakirodalmak első sorban a gyerekek társadalomban megkülönböztetett helyét, szabadságát, a korlátok hiányát és a függetlenségre nevelését hangsúlyozzák. Az önállóságra nevelt roma gyerekeket odahaza nem nagyon dorgálják vagy jutalmazzák, a klasszikus konstruktív életvezetésre oktatás szemszögéből nézve szinte nem is várnak el tőlük semmit. A roma családokban a szülők részéről a gyermekek felé alkalmazott erőszak igen ritka, a szocializációban a hagyományos nemi szerepszocializáció, a roma nyelv és a hagyományok (mint például a virrasztáshoz kapcsolódó emlékezés) megismerése, így az identitásformálás dominál. A családban a beszéd „kevert nyelven” folyik, a gyermekek nem a hagyományos mondókákon, meséken, hanem az „öreges” által, főképpen saját életükről szóló történeteken cseperednek fel. Ezáltal fordulhat elő olyan körülmény, hogy az általános iskola első osztályos korban a cigány gyermek magyar nyelvű szókinccse igen alacsony. [8] Ezen tradíciót követő cigányok családok leginkább a jelenben élnek, társadalmi-foglalkoztatási beolvadásukat a tömegesen alacsony iskolai végzettség és a társadalom részéről (már gyermekkorban) tagadhatatlanul jelen lévő ellenszenv egyaránt erősen akadályozza. Az általános iskolai képzésre érett korosztálynál az addig felszedett szokásnormák már többé-kevésbé megszilárdultak, de természetesen még alakíthatóak. Amennyiben viszont kategorikusan kilátásba helyezzük, hogy jelen esetben a roma gyermekeknek az addigi szokásaik többségéről minden átmenet nélkül le kell mondania, náluk máris egy olyan negatív érzelmi állapot idéződik elő, amelyben csak az egyénnek az adott helyzettel és környezettel szemben táplált negatív viszonyulása erősödik meg.

5. AZ ÉLETVEZETÉSI KÜLÖNBÖZŐSÉGEK OKOZTA DEFICITEK

„....Ami a konstruktív magatartás- és tevékenységnormákat illeti, ezek közébe legegységesebben a szociálisan kiemelkedő fontosságú erkölcsi magatartásformákat, valamint az életvezetés egyéni eredményességét, sikerét elősegítő olyan önfejlesztő magatartás- és tevékenységformákat sorolhatjuk, mint az ismeretszerző vagy intellektuális tevékenység, az esztétikai tevékenység, valamint az egészséges életmód magatartás- és tevékenységformái...”. [9] Az életvezetés tehát egy olyan fogalom, amely a mindennapi élet bármely területén érzékelhető alakot ölt. Ez a megjelenési forma határozza meg, hogy az egyén magatartását egy másik személy, a munkahely vagy akár az egész társadalom méltányolni vagy szankcionálni akarja, tehát azonosul vele vagy eltéli.

Fontos kiemelni, hogy az egyénnek akkor is produkálnia kell a konstruktív magatartás- és tevékenységformákat, ha közvetlenül nem áll szociális kontroll, „kényszer” alatt. Tehát a nevelés során optimálisan azt kell elérni, hogy az egyén autonóm módon, belső ösztönzők által motiválva is konstruktív életvezetést valósítson meg. A jelenlegi oktatási rendben viszont megítélésem szerint nem kellő hatékonysággal megoldott az iskolába nagy hátrányokkal érkező és/vagy az iskolát idő előtt elhagyó egyének személyiségében olyan ösztönzőket kifejleszteni, hogy azok életvezetése megfelelő irányú, sőt még lehetőség szerint autonóm vezérlésű is legyen.

5.1. AZ INTERPERSZONÁLIS KAPCSOLATRENDSZER HIÁNYA

Hogyan is alakulnának ki a pozitív személyközi kapcsolatok, a másik fél irányába tanúsított tapintatos, humánus magatartási formák, ha eleve hiányzik a kortársak társaságában nélkülözhetetlen jó közérzet? Ez utóbbi hiányában az egyén nem fog azonosulni élethelyzetével, sem a közegben folytatott tevékenységgel. Emiatt pedig – gyakran nem is tudatosan – a társai közé bármilyen deficitel érkező személy ellenáll a szűkebb, majd tágabb életközösségében közvetített életviteli és nevelési folyamatoknak. Az ember olyan helyen válik nyitottá, „formálhatóvá”, ahol általános komfortérzete pozitív szintű. Ha viszont az őt ért kedvezőtlen, esetleg sértő, bántó hatások miatt ez a szint többnyire negatív mezsgyében található, ott az egyén nem szívesen tartózkodik, a közegnek ellenáll, majd e helyről, közegből minél előbb szabadulni próbál.

Ez persze nem feltétlenül jelenti egyből az élethelyzet (legyen ez akár az iskola) tényleges elhagyását. Az viszont bizonyos, hogy az egyén igyekszik a lehető legkevesebbet tartózkodni az ilyen szituációkban, átmenetinek tekinti az ilyen élethelyzetet, s emiatt nem is törekszik ott baráti kapcsolatok kialakítására, nem ápol ilyen kapcsolatokat, sőt maga is (talán saját deficitjeinek leplezésére, ellensúlyozására is) elutasító magatartást vesz fel. *„...Ezáltal az ilyen egyén személy szerint is negatív, a csoport közérzetét rontó tényezővé válik. Emiatt az adott élethelyzettel szemben álló ember hajlamos saját sérelmeinek felnagyítására. Ezeket a felnagyított sérelmeket a kortárscsoporton belül, de kívülállók előtt is gyakran hangoztatja, ily módon azon túl, hogy a csoport közvéleményét kedvezőtlenül befolyásolja, a kívüllét előtt is a valóságosnál sötétebb képet fest önmaga helyzetéről...”* [10] Tagadhatatlan tény, hogy napjainkban már az ilyen helyzetekben igen gyakran előtérbe kerül az etnikai hovatartozás kérdése és az általánosítás. Így már gyermekkorban, roma identitástudat ütközik az esetleges „különbözöséget” abszolút negatív kívülállásként megélt, nem cigány gyermek émoióival, amely a felnövekvő generációk között már e fiatal korban társadalmi szakadékot kezd képezni.

5.2. AZ AGRESSZÍV MEGNYILVÁNULÁSOK ÉS A FRUSZTRÁCIÓ, MINT VISELKEDÉSI FORMÁK

A közösségen belüli feszült légkör és az állandósuló negatív élethelyzetek kiéleződésével a csoport körében egyre gyakoribbá válnak a bántó, sértő, olykor durva személyközi megnyilatkozások, amelyek jelentősen tovább erősítik a szembenállást. Ezek az agresszív megnyilvánulások általában értelmes életcélokat és tevékenységeket „kompenzáló” pótcselekvések. De egy kortárs csoport tagjainál e magatartásforma akár az egyén „férfiasságát” kifejezni kívánó viselkedésformaként is megjelenhet. E téves imponálási mód gyorsan áterjedhet akár a teljes személyi környezetre, amely folyamat káros hatásait szükségtelen is ecsetelnem.

Imponálni és fölényhelyzetbe kerülni, e szavak jelzik a kiindulópontot. Ezek eléréséhez pedig az egyénnek mindenképpen valamilyen többlettel kell rendelkeznie a körülötte élő emberekhez képest. Mivel az iskolai közegben idegenkedők társaik közül a tanulmányi eredményeikkel pozitív irányba nem tudnak kitűnni, bennük a tanulás iránt motiváció és a tanárral való együttműködési készség egyre inkább elvész. Ennek tartós elkerülésében a pedagógusok pedig gyakran szülői együttműködésre sem számíthatnak. Ilyen módon az iskolai közegben idegenkedő, folyton kudarcot valló egyének részére környezetükön belüli befolyást főképpen az anyagi többlet és a fizikai erőnléti fölény biztosítja.²

Amennyiben az így kialakuló agresszív magatartási formulák állandósulnak, azok olyan módon mérgezhetik meg egy közösség légkörét, hogy abban az eredményes pedagógiai munka szinte lehetetlenné válik. Természetes jelenség, hogy egy rendszeres, agresszív bánásmódnak a szenvedő alanya is megpróbál reagálni az állandó, durva bánásmód által felhalmozott feszültségére és ehhez további szenvedő alanyt keres: miközben az elsődleges agresszorral véglegesen konfrontálódik, saját magánál is gyengébb vagy kiszolgáltatottabb egyéneken vezeti le feszültségét. Iskolai és szülői

² Közösségen belül befolyást még természetesen számtalan dolog nyújthat, így az ismerettöbblet vagy akár a bármiben megnyilvánuló kiemelkedő tehetség is. De jelen témában a viselkedési deficit és helytelen életvezetési módok vizsgálódására hagyatkozva e „többlet repertoárt” szűkítve tárom az olvasó elé.

közrehatás nélkül e tendenciának az lehet a következménye, hogy a humánus és kulturált fellépés helyett e drasztikus magatartásformák válnak szokásszerűvé, a benne élő egyének részére pedig idővel már fel sem tűnik saját durva magatartásuk, számukra ez lesz a természetes viselkedési, reagálási formula a csoporton belül és kívül is egyaránt.

6. A KIREKESZTŐDÉSNEK KITETT RÉTEGEK

Tagadhatatlan folyamat, hogy a társadalmi normákat ismerő és követő réteg és azon egyének között, akik személyiségének olyan magas ösztönzői, mint az aktuális normáknak megfelelő konstruktív szokások, meggyőződések vagy az életvezetési modellek/koncepciók nem kellő mértékben fejlődtek ki, társadalmi szakadék alakul ki. A normakövetők tevékenység-rendszerből való folyamatos kiiktatódás és a frusztráció okozta egyre fokozódó személyi ellenállás pedig a szabályozott, kortársi interakciós folyamatokból történő kívül rekedést eredményezi, származástól függetlenül. Ennek elkerülésére is irányuló nevelési tevékenység a gyermek úgynevezett heteronóm aktivitás periódusában³ a legeredményesebb. A tanulók kétségtelenül ebben az időszakban a legfogékonyabbak és legnyitottabbak a nevelő hatások iránt. Ezért függ jelentős mértékben életvezetésük minősége attól, hogy ezen életfázis lehetőségeit milyen mértékben hasznosítjuk. Ahogyan már arról szó volt: amennyiben az iskola és a szülő elmegy ezek mellett a lehetőségek mellett, az később már nem pótolható nevelési deficiteket, devianciákat hagy maga után.

Bábosik István véleményét osztva magam is úgy gondolom, hogy a magyar oktatási-nevelési intézményrendszer tevékenységrepertoárja a rendszerváltást követően erősen beszűkült. Meglátásom szerint az elmúlt két évtizedben főképpen az oktatási rendre és a tananyagra vonatkozó, többszöri reformok és koncepcióváltások közepette olyan klub- és kulturális jellegű tevékenységi formák (például egy átlag család részére is megfizethető úttörőtábor) sorvadtak el, amelyek igen is elősegítették az abban részt vevők személyközi kapcsolatainak megfelelő kiépülését, gátolva ezzel a mára már oly jellemző kirekesztődést. Természetesen az elmúlt időszak tantervei sem szűkölködtek hangzatos nevelési célkitűzésekben. De visszatekintve a rendszerváltást követően folyton átalakuló oktatási rendszerre, ahol gyakran a célok elérésének sem személyi, sem pedig a tárgyi feltételrendszere nem volt megadva, a jelszavak legtöbbször pusztán kíváncsiak maradtak. Ez a helyzet különösen „...az általános iskolára nézve tragikus, amely a neki adekvát alapozó nevelő funkciókat ilyen körülmények között legjobb szándéka ellenére sem tudja teljesíteni, mivel a vázolt okok következtében a legjobb esetben is hozzávetőlegesen 50%-os kirekesztettségi szinttel működik. Ez azt jelenti, hogy a tanulók ilyen arányban nem jutnak tényleges, folyamatos nevelő hatást biztosító változatos feladatokhoz...” [11]

Azt viszont pontosan nem lehet tudni, hogy e magas százalékos arányból mennyi lehet a cigány származású gyermekek aránya. Statisztikailag ugyanis az elmúlt években már csak indirekt módon mérhető fel a roma népesség iskolában való megjelenése, szereplése. De a talán nem teljesen pontos számadatok hiányában is kijelenthetjük, hogy az iskolai kudarcok következtében nem csökken, hanem folyamatosan bővül az iskolából kimaradó roma fiatalok száma, akik ezzel a társadalom többségével szemben már ebben az életpályaszakaszból behozhatatlan hátrányokat halmoznak fel.

7. SIKERTELEN KÍSÉRLET A KIREKESZTŐDÉS MEGSZÜNTETÉSÉRE

Az Oktatási Minisztérium (majd később az Emberi Erőforrások Minisztériuma) az elmúlt években romák és nem romák körében egyaránt kötelezővé tette a sajátos nevelési igényű és a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő tanulók iskolai integrációját. A Minisztérium egyidejűleg megszüntette a kis létszámú fejlesztőosztályok működését és csökkentette az enyhe fokban értelmi fogyatékos tanulók szegregált oktatását is. Az iskola elvégzését pedig az oktatási rendszer külön rehabilitációs-, fejlesztőórát biztosításán túl azzal segíti, hogy a tanulóknak osztályon belül, képes-

³ Ezen időszakon az egyén fiatalkori életperiódusát értjük, amelyben a közvetlen (szülők, nevelők, edzők) és a közvetett (a jól tervezett feladatok és a kortárscsoport) nevelő hatásai eredménye képpen kialakulnak az egyén alapvető szokásai és meggyőződései.

ségektől függően más és más feladatot (differenciál), netán egyes (vagy akár több) tantárgy osztályzattal való értékelése alól felmentést ad.

A tanulók e könnyítésekkel viszont nem tesznek szert olyan képességekre (munkaköri kompetenciákra), amelyek a munkaerő piaci versenyben a tisztas álláshoz jutás lehetőségét nekik biztosítanák. Sőt, ez az oktatási módszer a társadalomban még feszültséget is generál, mivel egyes visszhangok szerint a bármilyen ok miatt gyengébb képességű gyerekek az integrált oktatási rendszerben egyaránt vissza vannak fogva, mivel nem tudnak lépést tartani a tananyaggal, a jók pedig a gyengébbek miatt nem tudnak haladni. [12] A hagyományos iskolarendszerű felnőttoktatásban véghezvitt úgynevezett szakmai struktúraváltás is alig tette lehetővé a romák (iskolai) felzárkózását, mivel a rendszerváltást követő két évtizedben a felnőttoktatásban számukra nyitva maradó képzési programok, szakmák és az ezekhez kapcsolódó munkakörök az újonnan formálódó gazdaságban gyakorlatilag zsákutcának voltak tekinthetők.

Persze mindenért egy személyben az oktatási rendszer sem okolható. Ahogy arról már szó volt, a kirekesztődésnek ugyanúgy megtalálhatóak a szubjektív: a tanulók magatartásában és a személyiségében rejlő okai is. Világosan kell látnunk, hogy a tanulók csoportjainak nem csupán a tanulmányi teljesítőképessége, hanem azok neveltségi szintje, családi háttere és nem utolsósorban a család értékkezelő sajátosságai is erősen eltérnek egymástól. Ez a különbözőségek pedig nem ritkán maguk a roma identitás megőrzésének sajátos elemei. Tagadhatatlan viszont, hogy e szubjektív okokkal a mai oktatási rendszer nem igazán tud mit kezdeni.

Mindezek ellenére a nem roma népességhez hasonlóan három generáció alatt a cigány lakosság körében is nőtt az iskolázottság, hiszen az ötvenes-hatvanas években születettek szülei közül még sokan analfabéták voltak. Az ezt követő generációk között már tipikusabb a nyolcosztályos végzettség, sőt többen már érettségiztek vagy szakmát is tanultak. A romák között viszont még mindig többségben van azon réteg, amely valamely okból kimarad az általános iskolából. Ezért is lehetséges az, hogy a kirekesztődési folyamat is leginkább a gyermekek 10-14 éves kora körül csúcsosodik ki. [13]

E körülményhez szükségesnek tartom megjegyezni azon nem kívánatos változást is, hogy míg a romák boldogulási stratégiáját jelentő szakmák (kőműves, lakatos stb.) a hetvenes évek vidéki munkásosztályaiban megélhetést és egyben a többségi társadalomba történő beilleszkedést, elfogadást is biztosították, a mai szűk munkalehetőségek között és a kompetencia központú életvezetést megkívánó oktatási rendszerben már koránt sem jelentik ugyanazt. Az oktatással történő azonosulás pedig a roma tanulók részéről olyan környezetben bizonyára nem fog megvalósulni, amely róluk említést sem tesz és ahol a társadalmi és kulturális különbségek miatt részükre akár a többségi társadalom által használt nyelven történő megfelelő kommunikáció is gondot okoz, sőt tanulmányaik esetleges befejeztével őket várhatóan az alkalmi munkák vagy a tartós munkanélküliség várja. A tanulás és az iskolai közösségi életben való részvétel motivációjának elvesztésével pedig a tanulók tömegeit fenyegető kirekesztődés ártalma is tartóssá válhat.

8. SORSSZERŰ VAGY ALAKÍTHATÓ A KIALAKULT HELYZET?

Nyilvánvaló, hogy a tananyag fejlesztés és magában az oktatás rendszerében felmerülő új kihívásokra mihamarabb reagálni kell. Mindezek ellenére nincsen tudomásom a többségi és kisebbségi szempontokat országosan egyaránt érvényesítő és a felsorolt tényezők ellen eredményes stratégiákat kidolgozó intézményekről. Ezért mindenképpen a következő évek feladatának tekintem magának a problémának a közgondolkodásba történő „beágyazását”, majd követendő megoldások kidolgozását és ezeknek mihamarabbi országos szintű társadalmi cselekvéssé, gyakorlattá formálását.

Az elmúlt években gyakran vezető hírek között szerepeltek a Magyarországról külföldre költöző cigányokról szóló tudósítások. E hírekből lehet tudni, hogy például a kanadai Ontario tartományba az elmúlt években csaknem négyezer magyarországi roma érkezett, ahol a helyi iskolában 150 fővel már a magyar romák alkotják a legnagyobb etnikai csoportot. David Finkelstein iskolaigazgató szerint a kiérkező cigányok integrációja „folyamatban van”, de rámutat: a nyelvi

akadályok miatt a tanárok nehezen tudják megakadályozni a klikkesedést. Paul St. Clair, a helyi Roma Községi Központ igazgatója úgy véli: „A magyar roma gyerekek nem értik, mit akar tőlük az iskolarendszer és a szülőknek is eltart egy évig, amíg rájönnek, ebben a városban csak az oktatás révén juthatnak előbbre a gyerekeik.” [14]

A kanadai iskolában új tantervet dolgoztak ki a tizedik osztályos, ám tudásszintjüket tekintve a 4-6. osztályba illő diákok számára. A cigánygyerekek között volt, akik semmibe vették a pedagógusokat, nem írtak leckét és napokig nem jártak iskolába. Szintén problémát jelent a szülők meggyőzése arról, hogy az iskola a gyermekek javát szolgálja. Egy 14 éves kislány például azért nem járt az órákra, mert az apja szerint elég idős ahhoz, hogy férjhez menjen. Ugyanakkor az iskola felzárkóztató programjának vezetője azt mondta: 6 héttel az iskolakezdés után már kevesebb a hiányzás és jobban teljesítenek a gyerekek az órán, bár tudásukban óriási hiányosságok vannak. Az oktatáson és a szocializáción túl viszont a helyi Roma Községi Központ ennél sokkal többet is tesz: konfliktuskezelésre is vállalkozik, mivel a romák szomszédjai közül többeket zavar, hogy közösségükbe a megszokottnál hangosabban élő és mulató lakók érkeztek. A kanadai konfliktuskezelés, kommunikáció és együttműködés egyébként nem csak az Ontario tartománybeli iskola egyedisége, hanem egy állami, közösségi „problémamegoldó” project részre. [15]

A kanadai példa is jól mutatja, hogy a pozitív emberi viszonyok és kapcsolatok természetesen nincsenek sorsszerűen meghatározva, hanem azok tudatosan alakíthatók, szabályozhatók. A siker nélkülözhetetlen feltétele viszont, hogy valamelyest kölcsönösen beleéljük magunkat a másik ember „szükségletvilágába”. E megismerés által minimalizálhatóak valamelyest a kapcsolattromboló megnyilvánulások és reakciók. Az informálódás legegyszerűbb módja pedig a kommunikáció, amelyben kitapogathatjuk az egyén szokásait, meggyőződéseit, életvezetési modelljének motorját.

A megoldás egyszerűnek tűnik, mégis roma kirekesztődés és életvezetési devianciák témájában megjelenő cikkek időről-időre vitákat váltanak ki, az internetes írásoknál számos kommentár minősíti a cigányságot, amelyek többsége radikális megoldást javasol, némelyik pedig nem is állja ki a moderálás próbáját. A problémakört érintő híradások sokszor szenzáció hajhászok, felületesek. Az eltérő véleményű nyilatkozatokból pedig nem derül ki pontosan, hogy a romákat illető általános problémák mekkora mértékűek.

A problémakezelések kapcsán legtöbb esetben a romák felzárkóztatására költött kormányzati milliárdokról, a kisebbségi törvényről és arról lehet hallani, hogy az elmúlt évtized kormányai milyen erőfeszítéseket tettek a romák nehézségeinek enyhítésére, a parlamenti felszólalásokban a politikusok a jelenlegi és az előző kormányok pártjain kéri számon a romák problémáit. A saját életszínvonalával sem megelégedő többségi társadalom részéről pedig számos az elítélő, megbélyegző nyilatkozat. A legtöbb hazai problémakezeléshez hasonlóan e tárgykörben is jobbra az érintettek megkérdezése, megismerése és a nélkülözhetetlen kommunikáció nélkül zajlik a megoldáskeresés.

Kulcsszavak: társadalmi tolerancia, antiszemitizmus, konstruktív életvezetés, értékteremtő közeg

Keywords: social tolerance, anti-semitism, constructive method of life, value creator community

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] G. Márkus György: (2012.): *Előítéletesség Európában, intolerancia Magyarországon. Recenzió és reflexió.* http://epa.oszk.hu/02000/02051/00027/pdf/EPA02051_Tudomanyos_Kozlmenyek_27_2012_aprilis_073-084.pdf (Letöltve: 2013.01.18.)
- [2] Bábosik István (1993.): *A spontán kirekesztődés, mint iskolai ártalom.* Új Pedagógiai Szemle, 1993. (43. évf.) 7-8. sz. 86-94. old.

- [3] Bábosik István (1992.): *A honvédelemre való felkészítés pedagógiai vonatkozásai*. Vezetéstudomány, 1992. 11. sz.
- [4] Boreczky Ágnes (2009.): *Cigányokról- másképpen. Tanulmányok az emlékezetéről, a családi szocializációról és a gyerekek kognitív fejlődéséről*. Gondolat Kiadó. Budapest. 81. oldal.
- [5] Kójer Attila (2009): Rükverc fesztivál – 1989-2009.: *Mennyibe került a cigányságnak a rendszerváltás?* <http://www.168ora.hu/itthon/rukverc-fesztival-ciganysag-rendszervaltas-szociologia-45343.html?fejezet=1> (Letöltve: 2014.05.17.)
- [6] Kemény István (1997.): *A romák és az iskola*. In: Educatio, 1996. tavasz, majd ennek nyomán: Radó Péter: Jelentés a magyarországi cigány tanulók oktatásáról. Budapest.
- [7] Mayer József (2009): *A „második” esély iskolái (Javaslatok az iskolai kudarcot szenvedett, hátrányos helyzetű tanulók esélyteremtésére a közoktatás intézményeiben)* <http://www.ofi.hu/tudastar/eselyt-teremto-iskolak/masodik-esely-iskolai> (Letöltve: 2014.05.17.)
- [8] Boreczky Ágnes (2009.): *Cigányokról- másképpen. Tanulmányok az emlékezetéről, a családi szocializációról és a gyerekek kognitív fejlődéséről*. Gondolat Kiadó. Budapest. 87-100. oldal.
- [9] Bábosik István (1993.): *A spontán kirekesztődés, mint iskolai ártalom*. Új Pedagógiai Szemle, 1993. (43. évf.) 7-8. sz. 86-94. old.
- [10] Bábosik István (1992.): *A honvédelemre való felkészítés pedagógiai vonatkozásai*. Vezetéstudomány, 1992. 11. sz.
- [11] Bábosik István (1993.): *A spontán kirekesztődés, mint iskolai ártalom*. Új Pedagógiai Szemle, 1993. (43. évf.) 7-8. sz. 86-94. old.
- [12] Bocha (2009): *Integrált oktatás a magyar iskolákban. Hazánkban is bevezették az integrált oktatást: mi ez, kinek jó és kinek nem?* <http://logout.hu/cikk/integralt-oktatasi-a-magyar-iskolakban/teljes.html> (Letöltve: 2014.05.29.)
- [13] Boreczky Ágnes (2009.): *Cigányokról- másképpen. Tanulmányok az emlékezetéről, a családi szocializációról és a gyerekek kognitív fejlődéséről*. Gondolat Kiadó. Budapest. 87-131. oldal.
- [14] 168 óra online (2010): *Itt nem vernek meg azért, mert roma vagyok*. <http://www.168ora.hu/globusz/itt-nem-vernek-meg-azert-mert-roma-vagyok-50591.html> (Letöltve: 2012.10.25.)
- [15] Népszabadság Online (2010): *Kanadáig kíséri a rasszismus a magyar romákat*. <http://nol.hu/archivum/kanadaig-kiseri-a-rasszismus-a-magyar-romakat> (Letöltve: 2012.10.25.)

A VEGYIFEGYVER-TILALMI SZERVEZET 17 ÉVE

SEVENTEEN YEARS OF OPCW

A 2013. augusztus 21-i damaszkuszi vegyifegyver támadás ráirányította a figyelmet a Vegyifegyver-tilalmi Szervezetre, és az általa az elmúlt több mint egy évtizedben végzett állhatatos munkára, mely eredményeként a világ vegyifegyver készleteinek nagy részét napjainkig sikerült megsemmisíteni. A 2013-as Nobel-békedíjjal kitüntetett szervezet korábban nem tűnt fel címlapokon, nem állt túlfűtött nemzetközi viták középpontjában és nem volt látványos színhelye a nagyhatalmi politikai játszmáknak, mégis jelentős eredményeket mutatott fel egy tömegpusztító fegyverfajta közel teljes megsemmisítése terén. Ez a tanulmány röviden ismertetni kívánja a vegyifegyverek nemzetközi tiltásának szerződéses alapjait, a Szervezet működését, illetve az eddig elért eredményeit.

The August 21, 2013 chemical attack in Damascus drew attention to the Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons (OPCW) and the efficient work it had done over the last more than a decade. As a result, the vast majority of chemical weapons stocks of the world were destroyed. The Organisation – awarded with the 2013 Nobel Peace Prize – did not previously hit the front pages, was not in the centre of overheated international debates or the playground of great power games. Nevertheless, the OPCW has achieved remarkable results in the elimination of a type of weapons of mass destruction. This study aims to briefly describe the international regulations laying at the heart of the prohibition of chemical weapons, the structure of the organization and its main achievements.

1. BEVEZETÉS

Az 1997-ben alapított Vegyifegyver-tilalmi Szervezet négy betűs angol nyelvű rövidítése – OPCW (*Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons*) – a világ legtöbb táján nem cseng ismerősen, még a nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó szakemberek számára sem. A Szervezet – egészen a közelmúltig – nem tűnt fel címlapokon, nem állt túlfűtött nemzetközi viták középpontjában és nem volt látványos színhelye a nagyhatalmi politikai játszmáknak. Az OPCW jobbra csendes ismeretlenségben végezte feladatát – a 190 tagállam vegyifegyver készletei megsemmisítésének ellenőrzését –, melyre az 1993-ban Párizsban aláírt a vegyifegyverek kifejlesztésének, gyártásának, felhalmozásának és használatának tilalmáról, valamint megsemmisítéséről szóló egyezmény, röviden Vegyifegyver-tilalmi Egyezmény (*Chemical Weapons Convention, CWC*) adott felhatalmazást.

A 2013. augusztus 21-én Damaszkusz Ghouta kerületében végrehajtott, több mint 1400 halálos áldozattal járó vegyifegyver-támadás, és azt követően kiéleződött politikai helyzet, mely kis híján az Egyesült Államok katonai beavatkozásával járt, reflektorfénybe állította a Szervezetet, mint egy kompromisszumos, az amerikai és orosz diplomácia által kidolgozott megoldás részét. Szíria, hogy elkerülje az Egyesült Államok katonai beavatkozását, 2013. szeptember 14-én aláírta a Vegyifegyver-tilalmi Egyezményt, és ezzel az OPCW 190. tagállamává vált. Ezt követően az ENSZ Biztonsági Tanácsának szeptember 27-i, 2118. számú határozatának [1] felhatalmazása alapján ENSZ és OPCW ellenőrök utaztak Szíriába, hogy megkezdjék a vegyifegyver előállítására alkalmas létesítmények felszámolásának ellenőrzését, és felmérjék azt a közel 1000 tonnára becsült szír mustárgáz, szarin és VX készletet, melyet 2014 közepéig kell megsemmisíteni. Figyelembe véve a Szíriában uralkodó polgárháborús állapotokat, a nemzetközi ellenőröknek egy eddig példátlan felada-

tot kell megoldaniuk, háborús zónában kell felügyelniük a vegyifegyver készletek megsemmisítését, illetve megsemmisítésre történő elszállításukat.

2013. október 11-én Oslóban a norvég Nobel-bizottság a Vegyifegyver-tilalmi Szervezetnek ítélte a 2013-as Nobel-békedíjat, [2] elismerve ezzel annak a világ vegyifegyver készleteinek felszámolására irányuló több éves állhatatos munkáját. A döntést követően ugyan számos kritikus hang hallatszott, melyek szerint az OPCW díjazása nem sok segítséget jelent a szír helyzet megoldásában, ahol a civil lakosság szenvedéseit elsősorban nem vegyifegyverek okozzák, de a többség véleménye szerint az a közel 17 éves munka, mely, ha nem is látványosan, de hatékonyan megszabadította az emberiséget vegyifegyver készleteinek 80%-tól, megérdemelte az elismerést. [3] A Nobel-békedíj szintén segíthet a nemzetközi nyomás fokozásában azon országokon, akik eddig nem teljesítették a vegyifegyver készleteik megsemmisítésére vonatkozó 2012. áprilisi határidőt – elsősorban az Egyesült Államok és Oroszország –, illetve azon országokon, amelyek ugyan aláírták, de nem ratifikálták a Vegyifegyver-tilalmi Egyezményt, mint Izrael és Mianmar, valamint a Szerződést eddig alá sem író államokon, mint Angola, Egyiptom, Dél-Szudán és Észak-Korea.

Tekintettel arra, hogy az OPCW munkájával eddig kevés írás foglalkozott, és figyelembe véve azokat a rendkívüli eredményeket, melyeket a Szervezet az eltelt több mint egy évtizedes munkája során elért egy tömegpusztító fegyverfajta közel teljes megsemmisítése terén, ez a tanulmány röviden ismertetni kívánja a vegyifegyverek nemzetközi tiltásának szerződéses alapjait, az OPCW szervezetét és működését, illetve az eddig elért eredményeit.

2. A VEGYIFEGYVEREK TILTÁSÁNAK NEMZETKÖZI JOGI ALAPJAI

A vegyifegyverek használatával kapcsolatos első szabályozás már 1675-ben megszületett. A strasbourgi megállapodás megtiltotta a mérgezett lövedékek használatát. Ezt követően, közel kétszáz évvel később, az 1874-ben elfogadott, a hadviselés törvényeiről szóló brüsszeli konvenció foglalkozott a mérgek, a mérgezett fegyverek és a szükségtelen szenvedést okozó eszközök háborús felhasználásával, illetve azok tilalmával.

Az első komolyabb, átfogó tiltás megalkotására az 1899-es és az 1907-es hágai békekonferencián történt kísérlet. A hágai egyezmény tiltotta a 26 aláíró ország számára a mérgező gázok, az azokkal töltött lövedékek, mérgek, és mérgezett fegyverek használatát. [4] A hágai egyezményben foglaltak ellenére az első világháború során először a németek használtak klórgázt francia csapatok ellen 1915-ben az Ypern nevű belga kisvárosnál, majd az antant erők is széleskörűen alkalmazták azt. Kezdetben a hatás elsöprő volt. A katonák képtelenek voltak védekezni a gomolygó klórfelhőkkel szemben, és az első yperni vegyi támadásnál a németek 2 km szélességben sikeresen elfoglalták a francia lövészárkokat. A vegyifegyver használat az első világháború bevett gyakorlatává vált – több mint százezer katona halálát okozva – részeként az ipari méretű tömegmészárlásnak, amit a modern technika tett lehetővé a harctereken. Ugyanakkor a fojtó gázok hatása különösen kegyetlen lelki és fizikai megpróbáltatásoknak tette ki a katonákat, és a gázálarc elterjedésével használata nem biztosította a döntő sikert.

A két világháború között a háborúban résztvevő, vegyifegyver támadás áldozatául esett katonák által átélt borzalmak és a nemzetközi közvélemény nyomása nagyban hozzájárult az ezen fegyverek tiltására irányuló nemzetközi jogi normák kidolgozásához. Az első világháborút követően először 1922-ben, a washingtoni konferencia során történt kísérlet egy átfogó tiltás elfogadására, de ez a francia ellenállás miatt elbukott. Az áttörést az 1925-ös fojtó, mérges és egyéb hasonló gázok, valamint bakteriológiai eszközök hadviselési célokra történő használatának tiltásáról szóló genfi jegyzőkönyv elfogadása jelentette, mely 1928-ban lépett életbe. A jegyzőkönyvet 140 ország képviselői írták alá, és az a mai napig hatályos. Megtiltja a fojtó-, mérges vagy más gázok használatát, és a biológiai hadviselést, ugyanakkor nem tiltja ilyen fegyverek fejlesztését, birtoklását, nem háborús helyzetben való használatát. A jegyzőkönyv lehetővé teszi a vegyifegyver használatát azon országok ellen, melyek nem részesek a szerződésnek, valamint szintén lehetővé teszi a vegyifegyverekkel végrehajtott válaszcsepást abban az esetben, ha a szerződő államot vegyifegyver támadás éri. A

jegyzőkönyv legnagyobb hiányossága, hogy nem rendelkezik nemzetközi ellenőrzési mechanizmussal. Hazánk 1952-ben ratifikálta a genfi jegyzőkönyvet, mely 1955-ben lépett hatályba.

A második világháború során vegyi és biológiai fegyverek tömeges, átfogó alkalmazására Európában nem került sor (az ázsiai hadszíntéren a japánok bevetettek ilyen fegyvereket), bár mind a náci Németország, mind a szövetségesek folyamatosan folytatták ezen fegyverek fejlesztését és felhalmozását. A németek 1938-ban először szintetizáltak tabunt, 1939-ban szarint és a háború utolsó szakaszában, 1944-ben szománt, [5] de bevetésükre nem került sor, amiben feltehetőleg szerepet játszott az is, hogy Adolf Hitler, aki az első világháborúban személyesen tapasztalhatta meg a vegyifegyverek használatával járó borzalmakat, ellenszenvvel viseltetett használatuk iránt (természetesen a válaszcsepástól való félelem – ami a genfi jegyzőkönyv alapján teljesen legális lett volna – is jelentős visszatartó erővel bírt).

A hidegháború során az általános fegyverkezési verseny részeként mind a vegyi, mind a biológiai fegyverek fejlesztése és felhalmozása lendületet kapott, ekkor került sor a rendkívül veszélyes VX ideggáz kifejlesztésére is. Az ENSZ Leszerelési Bizottsága 1954-ben tömegpusztító fegyvernek minősítette a nukleáris, vegyi és biológiai fegyvereket. Az 1960-as évek végén tárgyalások kezdődtek a biológiai fegyverek betiltása érdekében, mely eredményeként 1972-ben megszületett a bakteriológiai és toxinfegyverek kifejlesztésének, előállításának és tárolásának megtiltásáról és e fegyverek megsemmisítéséről szóló egyezmény, röviden Biológiai- és Toxinfegyver-tilalmi Egyezmény (*Biological and Toxin Weapons Convention, BTWC*). Az Egyezmény az első olyan multilaterális leszerelési egyezmény, mely egy teljes fegyverkategória betiltására irányul. A BTWC 1975-ben lépett hatályba – hazánk az 1975. évi 11. törvényerejű rendelettel hirdette ki – és napjainkig 170 ország ratifikálta, és további 10 aláírta, de még nem ratifikálta azt.

A BTWC-vel a fegyverzetkorlátozási, leszerelési tárgyalások új szakaszukba léptek. Az Egyezmény előírásai szerint a részes államok teljes biológiai- és toxinfegyver készletüket kötelesek megsemmisíteni, ilyen fegyverek kutatása, fejlesztése, gyártása, tárolása, kereskedelme, alkalmazása tilos. A már felhalmozott készleteket be kellett jelenteni, és meg kellett semmisíteni. Az Egyezmény végrehajtását, a felmerülő vitás kérdéseket a részes államok az évente megrendezésre kerülő felülvizsgálati konferencián tárgyalják meg. A BTWC egyik legnagyobb hiányossága a verifikációs rendszer hiánya. Az Egyezmény nem rendelkezik ellenőrzési mechanizmus felállításáról, mely többek között helyszíni ellenőrzésekkel képes lenne az Egyezményben foglaltak betartását ellenőrizni.

3. A VEGYIFEGYVER-TILALMI EGYEZMÉNY

A Biológiai- és Toxinfegyver-tilalmi Egyezmény elfogadását követően, mely a kezdeti tervekkel ellentétben nem tartalmazott a vegyifegyverek tiltásával kapcsolatos rendelkezéseket, a hidegháború vége hozott áttörést ezen fegyverek leszerelése terén. 1993. január 13-án Párizsban 39 ország képviselői aláírták a vegyifegyverek kifejlesztésének, gyártásának, felhalmozásának és használatának tilalmáról, valamint megsemmisítéséről szóló egyezményt, röviden a Vegyifegyver-tilalmi Egyezményt (*Chemical Weapons Convention, CWC*). Az 1997-ben hatályba lépett Egyezmény az első olyan átfogó nemzetközi többoldalú szabályozás, mely amellett, hogy egy teljes tömegpusztító fegyverfajta megsemmisítését írja elő, annak ellenőrzési rendszerét is felállítja. Magyarország az 1997. évi CIV. törvénnyel hirdette ki a CWC-t. Az Egyezményt eddig 190 állam ratifikálta, kettő aláírta, de még nem ratifikálta (Izrael, Mianmar), és négy egyáltalán nem csatlakozott hozzá (Angola, Észak-Korea, Egyiptom és Dél-Szudán). [6] A részes államok mintegy 98%-át teszik ki a Föld lakosságának, szárazföldi területének és vegyiparának, mely valóban hitelessé teszi a vegyifegyverek teljes körű, átfogó megsemmisítését.

Az egyezményt ratifikáló részes államok vállalják, hogy nem fejlesztenek ki, gyártanak, szereznek meg bármely más módon, halmoznak fel, illetve tartanak meg vegyifegyvert. Ugyancsak nem adhatnak át közvetve, vagy közvetlenül ilyen fegyvert más államnak, nem használhatnak vegyifegyvert, illetve nem kezdeményezhetnek vegyifegyver alkalmazására irányuló semmilyen katonai előkészületet. Továbbá nem működnek közre, kezdeményeznek, vagy bátorítanak az

Egyezményben meghatározott tiltott tevékenységek folytatására senkit. Egyúttal a részes államok vállalják, hogy megsemmisítik az általuk birtokolt, illetve más részes állam területén hagyott vegyifegyvereket, valamint felszámolják vegyifegyver-gyártó létesítményeiket, és hadviselési módszerként nem alkalmaznak vegyi kényszerítő eszközöket. [7]

Az Egyezmény meghatározza a vegyifegyver fogalmát, mely együttesen, vagy önállóan tartalmazza: a) a mérgező vegyületeket és prekursorait, b) azon lőszereket és eszközöket, melyeket kifejezetten halál vagy más ártalom okozására szánnak a mérgező vegyületeken keresztül, c) bármely olyan szerkezetet, mely ezen lőszer és eszközök alkalmazásával kapcsolatban áll.

A részes államok az Egyezmény ratifikálását követően 30 napon belül kötelesek nyilatkozni vegyifegyver készleteikről és vegyifegyver-gyártó létesítményeikről, valamint kötelesek a nemzeti végrehajtási intézkedések keretén belül jogrendjük sajátosságainak megfelelően gondoskodni az Egyezményből fakadó kötelezettségek teljesítéséhez szükséges szabályozás megalkotásáról, illetve egy kapcsolattartó nemzeti hatóság kijelöléséről. [8] A CWC melléklete veszélyességi fokuknak megfelelően, három kategóriába sorolva tartalmazza azokat a mérgező vegyületeket, melyek tiltottak, illetve bármely más okból az Egyezmény hatálya alá esnek. Az úgy nevezett I. listás termékeket meg kell semmisíteni, a részes államok csekély, egy tonnát meg nem haladó mennyiségben állíthatnak elő ilyen anyagokat kizárólag kutatási, orvosi vagy gyógyszerészeti célokra. A II. listás termékek előállítása bejelentési kötelezettség alá esik, és előállításuk helyszíni ellenőrzés tárgyát képezi. A III. listás vegyületek évi 30 tonnát meghaladó előállítása bejelentés köteles, és az évi 200 tonnát meghaladó termelés esetén a gyártó létesítményt helyszíni ellenőrzésnek kell alávetni. [9]

Mint azt a fentiekből is láthatjuk, a Vegyifegyver-tilalmi Egyezmény átfogóan és pontosan meghatározza a megsemmisítendő vegyületek és eszközök körét, illetve szigorúan szabályozza azok előállítását, így valóban megteremti egy teljes tömegpusztító fegyverkategória felszámolásának feltételeit. A teljes körű felszámolás második feltétele is teljesül, miszerint az államok túlnyomó többsége – a nagyhatalmakat is beleértve – ratifikálta az Egyezményt, így annak hatálya kiterjed a bolygó szárazföldi területének, illetve – ami talán még fontosabb – a vegyipari létesítmények túlnyomó többségére. Végezetül, a vegyifegyverek hiteles megsemmisítése szempontjából elengedhetetlen, és eddig egyedülálló módon az Egyezmény létrehoz egy verifikációs rendszert, felállítja a Vegyifegyver-tilalmi Szervezetet.

4. A VEGYIFEGYVER-TILALMI SZERVEZET

A hágai székhelyű Vegyifegyver-tilalmi Szervezet kulcsszerepet játszik a CWC betartatásában, három fő szervén, a Részes Államok Értekezletén, a Végrehajtó Tanácson és a Technikai Titkárságon keresztül. Az OPCW legfontosabb döntéshozó testülete a Részes Államok Értekezlete, mely a Vegyifegyver-tilalmi Egyezményt ratifikáló államok képviselőiből áll, és az éves rendes ülésszakok mellett rendkívüli üléseken is megvitathatja a CWC végrehajtásával kapcsolatban felmerült legfontosabb kérdéseket. Az Értekezlet döntéseit konszenzusos úton hozza, vagy ha egy kérdésben konszenzus nem érhető el, a szavazó tagok kétharmados többségével határoz. Eljárási kérdésekben a jelenlévő tagok egyszerű többsége dönt. Legfontosabb feladatai közé tartozik a Végrehajtó Tanács tagjainak megválasztása, a Technikai Titkárság főigazgatójának kinevezése, az OPCW munkaprogramjának és költségvetésének elfogadása.

A 41 fős Végrehajtó Tanács a Szervezet végrehajtó testülete, tagjai rotációs alapon kerülnek két évre megválasztásra a részes államok képviselői közül, élén egy elnök áll. A Tanács együttműködik a részes államok nemzeti hatóságaival, ellenőrzi a Technikai Titkárság működését, döntésre előkészíti az OPCW munkaprogramját és költségvetését, megállapodásokat és egyezségeket köt államokkal és nemzetközi szervezetekkel, valamint a CWC végrehajtásával kapcsolatos legsúlyosabb ügyeket közvetlenül az ENSZ Közgyűlés, és az ENSZ BT figyelmébe ajánlja. A Tanács döntéseit konszenzussal, ha az nem elérhető kétharmados többséggel, illetve eljárási kérdésekben egyszerű többséggel hozza.

A közel 500 főt foglalkoztató Technikai Titkárság – melyből 200 főállású ellenőr – végzi a Szervezet feladatainak végrehajtását, az ellenőrzések lebonyolítását. Élén a főigazgató áll. A Titkárság dolgozza ki a Szervezet munkaprogramját,

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BENES Károly

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

költségvetés tervezetét, és a végrehajtási jelentés tervezetét. [10] A fentieken túl, további három tanácsadó testület segíti az OPCW működését. A Tudományos Tanácsadó Testület végzi a technológiai fejlődés következtében beállt változások nyomon követését, értékelését, továbbá javaslatot tesz a kémiai anyagok listájának módosítására, az ellenőrzési rendszer korszerűsítésére. A Bizalmi Tanács kezeli a részes államok közötti bizalmi jellegű vitás kérdéseket, míg az Adminisztrációs és Pénzügyi Tanácsadó Testület segíti a Szervezetet költségvetési kérdésekben. [11]

Az OPCW legfontosabb feladatát, a vegyifegyver készletek, illetve az előállításukra alkalmas üzemek megsemmisítésének verifikációját egy előzetesen elfogadott ellenőrzési terv alapján végzi. A CWC három ellenőrzési formát hozott létre. A rutin ellenőrzések során előre bejelentett módon, tervszerűen ellenőrzik a részes állam vegyifegyvereinek megsemmisítését, a vegyifegyver előállítására alkalmas üzemek tevékenységét. Rendkívüli ellenőrzést bármely részes állam kérhet, ha felmerül annak gyanúja, hogy valamely tagállamban megsértik a CWC rendelkezéseit. Az ellenőrzések harmadik típusára, a feltételezett használat ellenőrzésére egy részes állam kérése alapján kerülhet sor. Ebben az esetben a bejelentő országnak pontos információkkal kell szolgálnia a feltételezett használat helyszínével, időpontjával, illetve az alkalmazott vegyi anyaggal kapcsolatban. [12]

Az OPCW tevékenységét éves jelentések formájában foglalja össze. A tanulmány írásának időpontjában elérhető legutolsó jelentés a 2011-es, mely 51.505 tonnára teszi a Szervezet működése során 2011. december 31-ig megsemmisített vegyifegyver készleteket, mely a CWC hét vegyifegyverrel rendelkező tagállama készleteinek 72%-át teszi ki. A két legnagyobb vegyifegyver készlettel rendelkező ország, az Egyesült Államok és Oroszország a jelentés időpontjában készleteinek 90%-át, illetve 60%-át semmisítette meg (ez a szám azóta 80-90%-ra nőtt Oroszország esetében is). [13] Líbiában és Irakban is folyamatosan zajlik a vegyifegyverek megsemmisítése, míg Indiában és Albániában már lezárult ez a folyamat. Külön feladatot jelent a Japán által a második világháború során Kínában hagyott vegyifegyver készletek felszámolása. Az albán példa rendkívülinek mondható abból a szempontból, hogy a még Enver Hodzsa idején felhalmozott, mintegy 16 tonnára tehető vegyifegyver hatóanyag évtizedekig porosodott a raktárakban anélkül, hogy az albán állami vezetésnek tudomása lett volna róla. Felfedezésüket követően a készleteket az Egyesült Államok anyagi támogatásával megsemmisítették. [14]

Annak ellenére, hogy az OPCW az elmúlt több mint egy évtizedben kiemelkedő munkát végzett a vegyifegyverek leszerelése terén, ez nem járt különösebb sajtóvisszhanggal. A változás 2013 augusztusában, a szíriai vegyifegyver-támadást követően következett be, amikor az Egyesült Államok háborús előkészületeit felváltotta az ENSZ és az OPCW közös missziója, és a háborús megoldás helyett a CWC-hez frissen csatlakozott Szíria vegyifegyver készleteinek felszámolása került a nemzetközi érdeklődés homlokterébe.

5. ÖSSZEGZÉS

A Vegyifegyver-tilalmi Egyezmény, és az Egyezményben foglaltak végrehajtásának ellenőrzésére életre hívott Vegyifegyver-tilalmi Szervezet az elmúlt 17 évben kiemelkedő teljesítményt nyújtott egy teljes tömegpusztító fegyverfajta leszerelése terén. Az Egyezmény 190 részes, és két aláíró állama 98%-át teszi ki a Föld lakosságának, szárazföldi területének és vegyiparának. Az Egyezmény átfogó jellegének köszönhetően belátható időn belül – feltételezve azt, hogy Szíria vegyifegyver készletei is megsemmisítésre kerülnek 2014-ben – nagyrészt vegyifegyver mentessé tehető a világ. Az Egyezmény univerzalitása fokozott politikai nyomás alá helyezi azt a néhány országot, mely nem írta még alá azt. A fentieknek megfelelően, Zimonyi Attila, a Szervezet technikai titkárságának stratégiai és politikai igazgatója szavaival élve megállapíthatjuk, hogy a 2013-as „Nobel-békedíjat az elmúlt 16 év eredményes tevékenységével sikerült kiérdemelni.” [15]

A Szervezet előtt álló feladatok – a valóban rendkívüli kihívást jelentő szíriai küldetés mellett – a részes államok vegyifegyver készletei megsemmisítésének tervszerű ellenőrzése, a Vegyifegyver-tilalmi Egyezményben foglaltak betar-

tatása, a részes államok közötti együttműködés biztosítása, a kettős – polgári és katonai – rendeltetésű üzemek ellenőrzése feltehetően még az elkövetkezendő évtizedekben is munkát fog biztosítani az OPCW nemzetközi stábjának.

Kulcsszavak: vegyifegyver, Vegyifegyver-tilalmi Egyezmény, OPCW, nemzetközi jog, biztonságpolitika

Keywords: chemical weapons, Chemical Weapons Convention, OPCW, international law, security policy

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] UN Security Council Resolution 2118 (2013). [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2118\(2013\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2118(2013)) (2013.11.03.)
- [2] The Nobel Peace Prize 2013. Nobelprize.org (a Nobel-bizottság honlapja). http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/2013/press.html (2013.11.24.)
- [3] Julian Borger: *Nobel peace prize honours OPCW's dangerous, dirty and unsung work*. The Guardian. 11 October 2013. <http://www.theguardian.com/world/2013/oct/11/nobel-peace-prize-opcw-dangerous-chemical-weapons> (2013.11.24.)
- [4] Szatmári László: *A „néma halál” elleni egyezmény tíz éve*. Nemzet és Biztonság. 2008. március. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/szatmari_laszlo-a_nema_halal_elleni_intezmeny_tiz_eve.pdf (2013.12.29.)
- [5] Vásárhelyi György-Halász László: *A Vegyifegyver Tilalmi Egyezmény szerepe a vegyifegyver elterjedésének megakadályozásában*. Hadmérnök. II. évf. 1. szám. 2007. március. http://hadmernok.hu/archivum/2007/1/2007_1_halasz.html (2013.12.29.)
- [6] Status of Participation in the Chemical Weapons Convention as at 14 October 2013. Note by the Technical Secretariat. OPCW, Technical Secretariat. Office of the Legal Adviser. S/1131/2013. 14 October 2013. http://www.opcw.org/index.php?eID=dam_frontend_push&docID=16815 (2013.12.29.)
- [7] 1997. évi CIV. törvény a vegyifegyverek kifejlesztésének, gyártásának, felhalmozásának és használatának tilalmáról, valamint megsemmisítéséről szóló, Párizsban, 1993. január 13-án aláírt egyezmény kihirdetéséről.
- [8] *ibid.*
- [9] Szatmári László: *A „néma halál” elleni egyezmény tíz éve*. Nemzet és Biztonság. 2008. március. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/szatmari_laszlo-a_nema_halal_elleni_intezmeny_tiz_eve.pdf (2013.12.29.)
- [10] 1997. évi CIV. törvény a vegyifegyverek kifejlesztésének, gyártásának, felhalmozásának és használatának tilalmáról, valamint megsemmisítéséről szóló, Párizsban, 1993. január 13-án aláírt egyezmény kihirdetéséről.
- [11] Vásárhelyi György-Halász László: *A Vegyifegyver Tilalmi Egyezmény szerepe a vegyifegyver elterjedésének megakadályozásában*. Hadmérnök. II. évf. 1. szám. 2007. március. http://hadmernok.hu/archivum/2007/1/2007_1_halasz.html (2013.12.29.)
- [12] *ibid.*
- [13] Report of the OPCW on the Implementation of the Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction in 2011. 27 November 2012. https://www.opcw.org/index.php?eID=dam_frontend_push&docID=16013 (2014.01.05.)
- [14] Joby Warrick: *Albania's Chemical Cache Raises Fears About Others*. Washington Post. January 10, 2005. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A61698-2005Jan9.html> (2014.01.05.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BENES Károly

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

[15] Nobel-békedíj – A Vegyifegyver-tilalmi Szervezet a kitüntetett – magyar stratégiai igazgató. Informed. 2013.10.12.

http://www.informed.hu/?tPath=/print/history&article_print=yes&article_id=275713 (2014.01.05.)

BONNYAI Tünde – KIROVNÉ Rácz Réka Magdolna

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám**A KÖRNYEZETI NEVELÉssel ÉS A KRITIKUS INFRASTRUKTÚRÁK VÉDELMEVEL
KAPCSOLATOS FELKÉSZÍTÉSI ÉS OKTATÁSI KÉRDÉSEK A NEMZETI
KÖRNYEZETVÉDELMI PROGRAM TÜKRÉBEN****PREPARING AND EDUCATIONAL ISSUES RELATED TO THE NATIONAL ENVIRONMENT
PROTECTION PROGRAMME AND CRITICAL INFRASTRUCTURE PROTECTION**

Az éghajlatváltozással kapcsolatos állásfoglalások felhívják a figyelmet arra, hogy az éghajlatváltozással kapcsolatos ismeretek terjesztése a lakosság körében és oktatása az általános iskolától kezdve a felsőoktatási intézményekig, különböző szinteken szükséges.

A következőkben bemutatjuk a Nemzeti Környezetvédelmi Program környezeti neveléssel, oktatással kapcsolatos megállapításait, amelyek szervesen kapcsolódnak az éghajlatvédelem oktatásának szerepéhez.

A Nemzeti Környezetvédelmi Program a 2014-2019. közötti időszakra vonatkozó szakpolitikai stratégiai tervezete 2013 októberében készült el.

A Nemzeti Környezetvédelmi Programról szóló 96/2009. (XII.9.) OGY határozat (továbbiakban: Program) külön fejezetben tárgyalja a szükséges lépéseket és teendőket a környezettudatos gondolkodásmód és szemlélet erősítésének elérése érdekében.

Ugyanez a problémakör felvetődik a kritikus infrastruktúra védelem (a továbbiakban: KIV) egyre szélesebb körben megjelenő rendszerében. A KIV – hasonlóan az éghajlatváltozás tényleges kihívásainak felismeréséhez – szintén új keletű biztonságpolitikai téma, de a szabályozás tekintetében még nem tart ott, hogy a lakosság felkészítése és az oktatás terén stratégiai kérdést jelentsen. Fontos kiemelni azonban, hogy már a jogszabályi környezet kialakítása és a végrehajtás körülményeinek megteremtése során a környezettudatos nevelés részévé tesszük a kritikus infrastruktúrákkal kapcsolatos alapvető információk ismeretét.

The statements relating to climate change draw the attention that distributing the knowledge relating to climate change in the circle of the population and the education thereof starting from elementary school up to the high-level institutions are necessary on different levels.

Decree OGY Nr 96/2009 (XII.9.) on the National Environment Protection Programme (hereinafter referred to as: Programme) discusses the necessary steps and tasks in a separate chapter in order to achieve the strengthening the environment conscious thinking and attitude.

Below I present the findings of the Programme in relation to environmental education, training, which are integrally connected to the role of climate protection education.

The draft of the special policy strategy of the 4th National Environment Protection Programme for the period 2014-2019 was made in October 2013.

The same problem arises on the wider system of critical infrastructure protection (hereinafter: CIP) as well. The CIP is a recent security topic – like recognizing real challenges of climate change – but regulations have not yet reached a point, where it could be a strategic issue in the field of educating the public and the preparation of people. It is important to highlight that, basic information and knowledge in connection with critical infrastructures must be an integrated part of the environmental

education, and it needs to begin at establishing the regulatory environment and conditions of implementation.

BEVEZETÉS

Az ember és a természet viszonyát, valamint annak minőségét hosszú távon leginkább a társadalmi értékrend és az ennek hatására kialakuló termelési-fogyasztási szokások befolyásolják. A XXI. század modern társadalmára különösen igaz, hogy a rendkívüli mértékű fejlődési ciklusok tekintetében megfelelő figyelmet szenteljen a környezetre gyakorolt hatásokra. Mindezt nem csak a természetes környezetre, hanem a technológiai környezetre is ki kell vetíteni.

A Program hangsúlyozza, hogy a környezettudatosságot a társadalmi értékrend szerves, meghatározó részévé kell tenni, annak érdekében, hogy mindenki számára egyértelműek legyenek az ok-okozati összefüggések a környezetvédelem és a mindennapi termelési-fogyasztási szokások tekintetében. Mindezt vizsgálhatjuk az éghajlatváltozás és a környezetvédelem, valamint a kritikus infrastruktúrák vonatkozásában egyaránt. Számos közmondás utal arra, hogy az embernek tisztelnie kell a természetet, amelynek védelme rendkívül fontos a mindennapokban. Ugyanehhez hasonlítható az ember és az infrastruktúra kapcsolata is, tekintettel arra, hogy napjainkban egyre nagyobb függőségben állunk a hétköznapi gördülékenységet biztosító rendszerekkel. Mindkettő tekintetében a környezettudatosság, környezetünk megismerése, megfelelő „igénybe vétele” és lehetőségekhez mérten annak védelme biztosíthatja a hosszú távú megoldásokat.

A társadalom rendszerszemlélettel kell, hogy átlássa az ezzel kapcsolatos összefüggéseket, méghozzá úgy hogy a lehető legkisebb legyen a környezetterhelés mind a társadalmi, mind a gazdasági tevékenységek tekintetében (például káros anyag kibocsátás, hulladéktermelés csökkentése, erőforrások takarékos felhasználása).

Ahhoz, hogy a környezeti szemléletformálás sikeres legyen, elengedhetetlen, hogy mindenki lássa és elismerje ennek szükségességét, fogadja be az ismereteket és hajlandó legyen a változtatásokra, apró lépésekkel, de határozottan a környezettudatos életmód érdekében. A kritikus infrastruktúra elemek kapcsán hatványozottan igaz, hogy a szemléletformálás elsősorban a személyes felelősségvállalás képességére irányuljon. A XXI. század társadalmá megszokta a technológiai vívmányok kényelmét, olyan szokások rabja, amelyeket folyamatosan működő szolgáltatások tesznek lehetővé. E szolgáltatások azonban sérülékeny infrastruktúrák működése révén érhetőek el, és amelyek hiánya jelentős mértékben befolyásolhatják a mindennapok megszokott menetét. Felmerülhet a kérdés, hogy egy modern eszközökkel felszerelt lakásban találunk-e mobiltelefont és elemes rádiókészüléket. Ez a kérdés pedig azért fontos, mert a mobiltelefon ugyan hasznos, információszerezésre is alkalmas kényelmi eszköz, de elektromos áram nélkül csak ideiglenes működésre képes. Ezzel szemben az elemes rádió akkor is szolgálhat híradással, amikor az áramszolgáltatás szünetel. Sokan feleslegesnek gondolnák, szerepe azonban a kritikus infrastruktúrák kiesése esetén fokozott lehet. Az ilyen típusú gondolkodás elsajátítása, a megelőző szemlélet kialakítása tehát mind az éghajlatváltozás okozta kihívások, mind a KIV szempontjából különös jelentőséggel bír.

A Nemzeti Környezetvédelmi Program fő célkitűzései a következők:¹

- a környezeti nevelés, szemléletformálás megvalósítása az élethosszig tartó tanulás teljes folyamatában;
- a fenntartható termelési eljárások és fogyasztási szokások térnyerése;
- a környezeti információkat biztosító rendszerek fejlesztése;
- az információk hatékonyabb terjesztése.

¹ Nemzeti Környezetvédelmi Program

<http://www.kormany.hu/download/5/c7/11000/IV%20Nemzeti%20K%3B6rnyezetv%3A9delmi%20Program.pdf> 2014. január 07.

A kritikus infrastruktúrák vonatkozásában megfelelő alapot jelenthet a Program által megfogalmazott célkitűzések rendszere. Hosszú távon – a megfelelő szintű társadalmi reagáló képesség biztosítása érdekében – az élethosszig tartó tanulás folyamatának részévé, a fenntartható fejlődés szerves elemévé kell tenni azokat az ismereteket, amelyek segíthetik a lakosság magatartási szabályoknak megfelelő viselkedésének fejlesztését, olyan események időszakában, amelyek a kritikus infrastruktúrák sérüléséből, kieséséből adódnak. Mindehhez megfelelő tartalmú és hiteles információk biztosítására van szükség, amelyek felhasználásával – veszély esetén – a lakosság egyéni védőképességének szintje emelkedhet. Ennek alapvető feltétele, hogy a lakosságot – korra és társadalmi helyzetre való tekintet nélkül – érdekeltté tegyük az adott információra, az alkalmazkodóképesség igényére, az információ iránti nyitottságra.

A KÖRNYEZETI NEVELÉS, AZ OKTATÁS ÉS A SZEMLELETFORMÁLÁS LEHETŐSÉGEI

A környezettudatos szemlélet kialakulását minden korosztály számára elősegíti a környezeti nevelés és oktatás, valamint a személyes példamutatás, amelynek hatására a felnövekvő generációk képessé válnak arra, hogy életmódjukban, döntéseikben meghatározóvá váljanak az elsajátított ismeretek. Sikeres környezeti szemléletformálás esetén formálódik az egyének és a társadalom értékrendje is.

Különösen fontos szerepet játszhatnak e tekintetben – a kritikus infrastruktúrák esetében – az ágazatok, az egyes szektorok sajátosságait ismerő szolgáltatók, amelyek mind a nevelés-oktatás, mind a példamutatás szempontjából hasznos hozzáadott értéket képviselhetnek.

A Program jövőbeli céljának tekinti, hogy egy hatékony információs és együttműködési rendszert teremtsen az óvodától a felsőoktatásig és felnőttképzésig egy környezeti tudáslánc megteremtése révén. A siker fontos zálogának tartja, hogy minden korosztály ösztönözve legyen a környezettudatos szemléletre és a megfelelő környezetállapot megteremtésére és megőrzésére, valamint a fenntartható fogyasztási szokások kialakítására.

Kiindulva a Program törekvéseiből célszerű lenne alaposan megvizsgálni, hogy az IT társadalom lehetőségei és vívmányai milyen módszerek útján járulhatnak hozzá, mind a kifejezetten környezetvédelmi célú tudatos gondolkodásmód, mind pedig a kritikus infrastruktúrák védelmével kapcsolatos, a szükséges és elégséges információ igényének kialakításához, fejlesztéséhez.

KÖZOKTATÁSI KAPCSOLÓDÁSOK

A közoktatás jogi környezete és intézményi feltételei révén már több pozitív kezdeményezés épülhetett be az oktató-nevelő munkába és a tananyagokba, s a környezeti nevelésnek is lehet ez az elsődleges célterülete. A katasztrófavédelmi ismereteket vizsgálva például kijelenthetjük, hogy a Nemzeti Alaptantervek részeként a katasztrófavédelmi ismeretek keretében, bizonyos szinten már most is jelen van a környezeti nevelés az általános és középiskolai oktatásban.

Mindezt tovább erősíti, hogy a közoktatási törvény kapcsán minden iskola számára kötelezővé vált a helyi környezeti nevelési és egészségnevelési program készítése.

A környezettudatosság erősítését támogató országos szintű minősítési keretrendszerek jöttek létre és működnek, például Zöld óvoda, Ökoiskola, Erdei Óvoda és Erdei Iskola programok. Ezekben az intézményekben nagyobb hangsúlyt fektetnek a környezeti nevelésre és szemléletformálásra, valamint működtetésük is a környezeti szempontok figyelembevételével történik. Minden intézménynek eltérő igényei és lehetőségei vannak arra vonatkozóan, hogy bekapcsolódjon és részt vegyen a valódi fejlesztő munkában.

A fentiekben említett, a Nemzeti Alaptantervbe beépített kötelező elemek vonatkozásában fontos kiemelni, hogy a katasztrófavédelmi ismeretek tartalmának meghatározása során különös figyelmet szenteltek a természeti veszélyekre, a természeti környezet védelmére irányuló ismeretekre, amelyek megfelelő alapot nyújthatnak az intézményeknek a fenti programok elkészítésében. Ugyanezen alapon az ismeretek kiegészíthetők a kritikus infrastruktúrákkal kapcsolatos

tudásbázissal, természetesen a korosztályi sajátosságoknak megfelelően differenciálva. Ez által a környezettudatos neveléshez kapcsolhatóvá válna a kritikus infrastruktúrára vonatkozó ismeretanyag. Az EU-ban még nem terjedt el mindennek az igénye, mert jelenleg a jogszabályi környezet kialakítása elsődleges, de fontos, hogy az ismeretek integrációjának lehetőségeit már ebben az időszakban felmérjük.

A Program a környezeti neveléssel kapcsolatos célokat a következőkben határozza meg a közoktatás tekintetében:

- a környezettudatos szemlélet és gyakorlat erősítését az iskolák működtetésében;
- az oktatási segédanyagok kibővítését a környezettudatossággal és a fenntarthatósággal kapcsolatos ismeretekkel;
- azoknak a tevékenységeknek az erősítését az oktatási-nevelési folyamatban, amelyek felelős magatartást alakítanak ki a környezet iránt, erősítik a tapasztalatokat és ismereteket nyújtó, valamint készségeket fejlesztő tevékenységeket;
- a meglévő programok fenntartását és kiterjesztését;
- az elért eredmények fenntartása érdekében az iskolák, helyi közösségek és a szülők együttműködésének az erősítését.

A célkitűzések áttekintése és vizsgálata alapján megállapítható, hogy a kritikus infrastruktúrák védelme rendszerében, a felkészítési és oktatási tevékenység vonatkozásában tovább erősíthető az ágazatok szerepe az oktatási segédanyagok elkészítését és a felelős magatartás kialakítását illetően. A célok felvetik továbbá az iskolák, helyi közösségek és a szülők együttműködésének fejlesztését, amelyet a KIV célú felkészítésben is célszerű lenne alkalmazni. A közvetett felkészítések széles körben érhetik el azt a felkészítési célt, amely révén az egyén védelmi szintje növekedhet.

AZ OKTATÁSI INTÉZMÉNYEK SZEREPE

A Program felhívja a figyelmet arra, hogy az iskoláknak koncepciót kell kidolgozniuk és érvényesíteniük a környezeti nevelés és oktatás területén, amely magában kell, hogy foglalja a működés környezetbaráttá tételét az energiafelhasználástól kezdve, a bűfekben árusított termékekig. Pl.: energia- és vízhasználat mérséklése, a bűfekben árusított termékek között a hulladékszegények arányának növelése, stb.

A későbbiekben, amikor a kritikus infrastruktúrák védelmével kapcsolatos felkészítéseknek már kiforrott rendszere lehet, célszerű lenne a fent említett koncepciót erre a területre is kiegészíteni, hogy már az általános iskolai nevelés fázisában megfelelő tartalmú és formájú információ álljon a diákok rendelkezésére.

LEHETŐSÉGEK A SZAKKÉPZÉSBEN

A Program összegzi, hogy a környezet-, természetvédelmi és vízügyi szakképzés területén létrejött modulrendszerű képzés és a szabályozási környezet megfelelő alapokat nyújt ahhoz, hogy olyan környezetvédelmi szakképesítéssel rendelkező szakemberek kerüljenek a munkaerőpiacra, akik a fenntarthatóság fogalmát pontosan ismerik és gyakorlatát is elsajátították.

Hangsúlyozza, hogy fontos minden más szakképzés esetében is a környezettudatosság növelése és a fenntarthatósággal kapcsolatos ismeretek beépítése az egyes kapcsolódási pontokon mind az oktatói, mind a tananyag-fejlesztési területen. Ennek révén teret nyerhet a környezettudatos gondolkodás a különböző szakterületek munkavégzésében és megelőzhető az, hogy elszigetelt szakma maradjon a környezetvédelem.

A kritikus infrastruktúrák védelme kapcsán mindegyre nincs szükség, tekintettel arra, hogy a tíz ágazat által a szakmai képviselőt adott, a háttérrel minden esetben az érintett hatóságok, szervezetek biztosítják. A kritikus infrastruktúra védelem katasztrófavédelmi kapcsolódásaiból pedig megalapozhatóak az alapvető felkészítési tematikák, amelyeket a köznevelési rendszerben célszerű integráltan megjeleníteni.

A FELSŐOKTATÁSBAN REJLŐ LEHETŐSÉGEK

A Program felhívja a figyelmet arra, hogy a bolognai képzés és a képzési szerkezet háromévenkénti felülvizsgálata lehetőséget nyújt arra, hogy jobban érvényesülhessenek a környezetvédelmi szempontok, akár az új szakok létesítése, akár a képzési és kimeneti követelmények meghatározása és akkreditálása tekintetében.

Ugyanez lehetővé teszi, hogy a kritikus infrastruktúra védelem vonatkozásában a képzési tematikák, tantárgyprogramok fokozatosan egészüljenek ki a megfelelő tartalmú, a témakörhöz kapcsolódó elemekkel. A képzési és kimeneti követelmények meghatározásának lehetősége pedig magában hordozza a kritikus infrastruktúrákkal kapcsolatos alapvető ismeretek, a megfelelő magatartási szabályok elsajátításának kötelezővé tételének lehetőségét.

A Program a környezeti neveléssel kapcsolatos célokat a következőkben határozza meg a felsőoktatás tekintetében:

- minden hallgató kapjon – képzési irányának megfelelő – környezet- és természetvédelmi, vízügyi szakismereteket;
- a pedagógusképzésben és pedagógus továbbképzésben résztvevő hallgatók kapjanak a környezettudatosság jelentőségére, tudásanyagára vonatkozó, a környezeti nevelés megvalósítását elősegítő képzést;
- a környezetvédelmi szakember képzés színvonalának emelése, valamint olyan pedagógusok képzése, akik további szemléletformálásra képesek;
- a környezettudatosság szerepének növelése a fenntartói megállapodások intézményi teljesítménycéljaiban.

A célkitűzések vonatkozásában ismét egyértelmű a kapcsolódási pontok halmaza: a képzési szakiránynak megfelelő ismeretek elsajátítása, a pedagógusképzés ismeretanyagába történő beépítés, az intézményi teljesítménycélokkal kapcsolatos megállapodások a kritikus infrastruktúra védelmi célú felkészítés szempontjából is meghatározó kell legyen.

A KÖRNYEZETI SZEMLELETFORMÁLÁS

A Program hangsúlyozza, hogy az oktatási intézményekben végzett környezetvédelemmel kapcsolatos szemléletformálás eredményességét igen nagymértékben elősegíti az, ha a mindennapi gyakorlatban is megjelenik az elméletben elsajátított ismeret.

Ha az emberek tematikus oktatást kapnak a környezetvédelmi ügyeket illetően, akkor tisztában lesznek a közvetlen és a tágabb környezetük állapotával, az ökoszisztéma szolgáltatások fontosságával, a környezetvédelem szerepével, valamint megismerik a mindennapokban használt termékek környezeti, kémiai és biológiai kockázatait, használatuk következményeit, s ezután a kockázatok mérséklésének lehetőségeit.

A Program kiemeli, hogy fontos az egyes ágazatok és szakterületek tevékenységébe integrálni a környezeti szempontokat.

Felhívja a figyelmet, hogy a közgyűjtemények (könyvtárak, múzeumok), a közművelődési intézmények és szervezetek a környezeti nevelést, szemléletformálást közvetlen és közvetett módon képesek segíteni, szervezni, alakítani.

Kiemeli, hogy a környezeti nevelés és szemléletformálás területén az együttműködő partnerek körét bővíteni szükséges.

Mindez – a teljes jogszabályi háttér megalkotását követően – a hazai kritikus infrastruktúra védelmi tevékenységgel kapcsolatban is kiemelkedő jelentőséggel fog bírni. Rendkívül fontos a szemléletformálás az egyén (lakosság), a szervezet (kritikus infrastruktúra), az államigazgatás és a nemzet szempontjából is. Igaz, hogy a KIV terén a titokvédelem alapelve jelentős mértékben korlátozza az információszolgáltatás szabadságát, de mindez a működés biztonsága érdekében történik. A lakosság szempontjából meg kell találni az elméleti és a gyakorlatban is hasznosítható ismeretek összességét, amely által az egyéni védőképesség szintje, a felkészülés jelentősége és eredményessége növekedhet.

A Program a környezeti szemléletformálással kapcsolatos célokat a következőkben határozza meg:

- a környezet- és természetvédelem hangsúlyosabb megjelenésében a társadalom élethosszig tartó tanulási folyamatában;
- a környezet-, természetvédelem kapcsolatának, kapcsolódási pontjainak erősítésében más szakterületekkel;
- a közgyűjtemények, közművelődési intézmények és szervezetek, civil szervezetek, egyházak, média közti együttműködés erősítésében, aktív részvételük segítségével a környezeti nevelésben és a szemléletformálásban.

A célkitűzések vonatkozásában a KIV szempontjából az élethosszig tartó tanulás rendkívül nagy szerepet játszhat abban, hogy a lakosság, az egyes társadalmi rétegek, a különböző „szinteken” lévő korosztályok elfogadják, megértsék és megismerjék a KIV fontosságát, a védelem indokoltságát és egyben érzékennyé váljanak a kritikus infrastruktúrák sérülékenységéből fakadó veszélyekre. Ugyanakkor a civil szervezetek bevonása is hasznos eszközei lehetnek a felkészítéseknek, amennyiben ennek szigorúan szabályozott keretei kialakíthatóak.

A KÖRNYEZETI NEVELÉS

A környezeti nevelés kultúrára, világképre és életmódra nevelés.² Eszközöket ad a kezünkbe, annak érdekében, hogy megóvjuk természeti környezetünket a jövő generációi számára.

A környezeti értékek megóvására vonatkozó oktatás hozzájárul a tanulók környezeti problémákkal szembeni felelősség kialakításához.

Fontos feladata a pedagógusoknak, oktatóknak az oktatási rendszer minden szintjén, hogy megismertessék a tanulókkal, hallgatókkal a természet szépségét és sokféleségét. Ezáltal elmélyülhessen a szeretet, tisztelet és felelősség tudat a jövő generációiban a környezeti értékek iránt.

A kritikus infrastruktúra védelem aspektusából nézve a környezeti nevelés példája etalonnak tekinthető. A KIV célú felkészítés hosszú távú céljai között szerepelnie kell az életmódra nevelés lehetőségeinek, a környezet megóvásának, az értékek védelmének, a felelősség kialakításának, az oktatási rendszerbe történő integrációs törekvéseknek. Ez adhat lehetőséget arra, hogy a környezettudatosság az embert körülvevő természeti és technológiai környezetre egyaránt kiterjedhessen.

A MÉDIA SZEREPE

A Program fontosnak tartja a környezettudatosság témakörének erőteljes megjelenítését a műsorkínálatban és a pozitív hazai példák bemutatását, valamint a környezetszennyező, pazarló folyamatok kritikus megjelenítését.

Kiemeli, hogy a média javítani tudja a civil környezetvédő szervezetek kommunikációját, az információik áramlását megkönnyítheti, így nagyban elősegítheti azok munkájának eredményességét.

A kritikus infrastruktúra védelem tekintetében a média még nem lehet felkészítési eszköz, tekintettel arra, hogy a részben magán, részben állami kézben lévő elemek szempontjából más-más érdekek merülhetnek fel. Ugyanakkor a KI-k esetében rendkívül fontos, hogy a megfelelő információ jusson el az érintettekhez, amelyek alapján a KI veszélyeztetettsége nem nő, tehát érzékeny információ nem kerül a köztudatba. A jelenlegi médiatevékenység alapján kijelenthető, hogy a felkészítésbe történő bevonás kizárólag a veszélyhelyzeti tájékoztatás esetén valósulhat meg, amikor a lakosságot már bekövetkezett eseménnyel kapcsolatos hasznos információkkal látjuk el, amelyek az önmentési képességhez és a megfelelő magatartási formák alkalmazásához szükségesek.

² Kiss Ferenc és Zsiros Anita: A környezeti neveléstől a globális nevelésig, Oktatási segédanyag, Nyíregyháza, A környezeti nevelés című könyv alapján (Szerk. Kuknyó János) MPKKI, 2006.

ÖSSZEFOGLALÁS

A fentiekben bemutatjuk a Nemzeti Környezetvédelmi Program oktatással, szemléletformálással kapcsolatos legfontosabb megállapításait, amelyeket tudatosan kötöttünk össze a lehetséges kritikus infrastruktúra védelmi felkészítési módszerekkel és szempontokkal.

Összefoglalva ki kell hangsúlyozni, hogy a Program felhívja a figyelmet arra, hogy fontos a környezettudatosság növelése és a fenntarthatósággal kapcsolatos ismeretek beépítése az egyes kapcsolódási pontokon mind az oktatói, mind a tananyag-fejlesztési területen, amely megfelelő alapot nyújthat a kritikus infrastruktúrák védelmével kapcsolatos későbbi felkészítéseknek is. Ennek révén teret nyerhet a környezettudatos, felelősségteljes, előrelátó gondolkodás a társadalom tagjaiban és a különböző szakterületek munkavégzésében. Összességében tehát megelőzhető az, hogy elszigetelt szakterület maradjon a környezetvédelem vagy a kritikus infrastruktúra védelem egyaránt.

Egyetértünk azzal az elérendő céllal a felsőoktatás területén, hogy minden hallgató kapjon – képzési irányának megfelelő – környezet- és természetvédelmi, vízügyi és kritikus infrastruktúra védelmi szakismereteket, valamint további cél a környezet- és természetvédelemhez kapcsolódó tehetséggondozási programok támogatása, az OTDK, szak- és diploma dolgozatok, doktori disszertációk elismerési rendszerének kidolgozása és működtetése.

A Program kiemeli, hogy fontos az egyes ágazatok és szakterületek tevékenységébe integrálni a környezeti szempontokat, valamint a környezet-, természetvédelem kapcsolatát, kapcsolódási pontjait erősíteni kell minden szakterülettel, ami a szakterület sajátos jellegéből adódóan természetesen a kritikus infrastruktúra védelemre is igaz.

Kulcsszavak: környezetvédelem, kritikus infrastruktúra védelem, oktatás, Nemzeti Környezetvédelmi Program, környezeti nevelés.

Keywords: environment protection, critical infrastructure protection, education, National Environment Protection Programme, environmental education.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 96/2009. (XII.9.) OGY határozat a 2009-2014. közötti időszakra szóló Nemzeti Környezetvédelmi Programról
http://ftvktvf.zoldhatosag.hu/files/nkp/2009-2014_NKP_határozat.pdf; letöltés ideje: 2013. november 17.
- 4. Nemzeti Környezetvédelmi Program 2014-2019.
<http://www.kormany.hu/download/5/c7/11000/IV%20Nemzeti%20K%C3%B6rnyezetv%C3%A9delmi%20Program.pdf>; letöltés ideje: 2014. január 07.
- Kiss Ferenc és Zsiros Anita: A környezeti neveléstől a globális nevelésig; Oktatási segédanyag, Nyíregyháza, A környezeti nevelés című könyv alapján (Szerk. Kuknyó János) MPKKI, 2006.
- 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról
- 2012. évi CLXVI. törvény a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről
- 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól

HAGYOMÁNYOS PÉNZTOVÁBBÍTÁSI RENDSZEREK ÉS MODERN TECHNOLÓGIÁK ALKALMAZÁSA A PÉNZMOSÁS ÉS A TERRORFINANSZÍROZÁS TERÜLETÉN

A 2001 szeptemberi terrortámadás-sorozat nemcsak azt jelentette, hogy a terrorizmus történetében új fejezet kezdődött, hanem azt is, hogy az ellene való fellépésnek is új eszközöket kell csatasorba állítani, illetve a meglevőket is hatékonyabban kell alkalmazni.

Kiemelt hangsúlyt kapott a terrorizmus pénzügyi-anyagi hátterének a felderítése, a finanszírozás ellehetetlenítését célzó intézkedések nemzetközi szinten történő bevezetése.

A terroristák erre válaszul egyrészt a hagyományos pénztranszferálási módszerhez, a havalához nyúltak vissza, másrészt a modern kor pénztovábbítási rendszereit, az elektronikus fizetőeszközöket és a Bitcoint használják, pénzügyi műveleteiket igyekeznek anonim módon végrehajtani.

A módszereket a pénzmosás során is alkalmazzák.

A cikk szerzője az ezekben rejlő kockázatokat tárja fel.

The terror attacks of September 11. 2001 (9/11) did not only mean the start of a new era in the history of terrorism but also the initiation of new methods against it and the implementation of the available strategies more effectively.

Detecting of the financial background of terrorism and the initiation of making the funding impossible on international levels received special attention.

In response, terrorists have returned to the traditional money transferring methods of hawala, and use modern money transferring systems, electronic payment methods, and Bitcoin. They are trying to carry out their financial transactions anonymously.

These methods are being applied in money laundering as well.

The author of this article reveals the risks of the above-mentioned strategies.

BEVEZETÉS

A 2011 szeptemberi terrortámadások alapjaiban megváltoztatták a terrorizmus elleni harcot. Mind a politikai és katonai, mind a rendészeti összefogás világméretűvé vált. A közös ellenséggel egyesített erővel kell szembenézni. Ez a küzdelem mind a gondolkodásmód, mind a fellépés stratégiai súlypontjainak megváltozását eredményezte. Egyfelől megkezdődtek a nagy méretű katonai műveletek, másrészt előtérbe került egy erősebb törekvés a terrorizmus anyagi bázisának megszüntetésére, finanszírozásának lehetetlenné tételére.

A globalizáció egyik legfontosabb „sajátossága a gazdasági folyamatok, a különböző gazdasági tevékenységek virtualizálódása, másképpen elektronizálódása.”¹

Ezzel párhuzamosan – ugyan némileg megkésve – a banki és pénzforgalmi tevékenység ellenőrzése megszigorodott, s erre a terroristák és a bűnözők is reagáltak.² Ezek a szervezetek egyrészt pénzeik gyors és „láthatatlan” továbbítására visszanyúltak a tradicionális *haval*³-rendszerhez, másrészt fizetéseiket, beszerzéseiket internetes, anonimizált pénztalálási módszerek segítségével (Bitcoin,⁴ Ukash, Paysafecard⁵) eszközlik, kihasználva a digitális világ, az internet

¹ Rostoványi Zsolt: A terrorizmus és a globalizáció, In: Válaszok a terrorizmusra, Chartapress Kiadó, Budapest, 2002, p. 72

² Az egyszerűség kedvéért a bűnszervezeteket ebben a tanulmányban nem tárgyalom elkülönítetten a terrorszervezetektől. Ugyan céljaikban, struktúrájukban, tevékenységükben különböznek egymástól, finanszírozás szempontjából ezúttal azonosként kezelem őket, szükség szerint kihangsúlyozva a különbségeket.

³ Hawala: Bizalomra és személyi kapcsolatrendszerre épülő alternatív pénztovábbítási rendszer.

⁴ Bitcoin: Nem hivatalos, virtuális pénz.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KATONA László

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

kínálta lehetőségeket.⁶ A mobiltelefonhálózattal összekötött pénzügyi szolgáltatások rendszere új dimenziót ad az anonimitásnak és a mobilitásnak az illegális felhasználók számára.

Nagyon fontosnak tartom leszögezni, hogy a bemutatandó rendszerek mindegyikét *legális* felhasználásra tervezték. Törvénybe ütköző célokra történő alkalmazásukkal ugyan a felhasználók töredéke foglalkozik, a tanulmány célja éppen ezért az, hogy az *illegális tevékenységben* rejlő bűnügyi potenciálra, s az ezzel kapcsolatos nemzetbiztonsági kockázatokra hívja fel a figyelmet.

A terrorizmus finanszírozásának lehetséges forrásai lehetnek:⁷

- állami finanszírozás;⁸
- a terrorszervezet legális üzleti tevékenységéből származó bevételek;
- illegális bevételek, szervezett bűnözői csoportokkal való együttműködésből (például emberrablás, embercsempészet, kábítószer előállítás, -értékesítés, csempészet, fegyverkereskedelem);
- egyesületektől, egyházaktól érkezett adományok;
- radikalizálódott diaszpórában érkezett adományai;
- zakát;⁹
- interneten történő csalások, zsarolások.

A felsorolásból látható, hogy a pénz zöme kis összegekből tevődik össze. Ezen pénzügyösszegeknek kell a rendeltetési/felhasználási helyükre megérkezni. A terrorista tevékenységgel kapcsolatos kiadások nagysága is változatos. Az egészen ki tételektől kezdve egészen a hatalmas beruházásokig, eszközvásárlásokig.¹⁰

A HAVALA-RENDSZER¹¹

A havalá a korai középkor tradicionális vallási értékeire épülő, személyes kapcsolatokon és a bizalmon alapuló informális pénztovábbítási rendszer. Lényege, hogy két, általában különböző országban levő személy vagy vállalkozás között teremti meg a pénzek továbbítását, akár percekben belül. Mivel a bankrendszeren kívül működik, ezért olyan országokban is alkalmazható, ahol hiányzik, vagy nem megbízhatóan funkcionál a bankrendszer.

Működési elve a következő: az „A” országban tartózkodó X. személy pénzt akar küldeni „B” országban élő családjának (Y nevű hozzátartozójának). X megkeres egy havalabrókert, odaadja neki a pénzt és az továbbítási jutalékot. A havalabrókertől kap egy kódot, amit X elmond Y-nak. Eközben a havalabróker tájékoztatja „B” országban dolgozó havalabróker-kollégáját a kifizetendő összegről és a kódról. Y felkeresi „B” országban az adott havalabrókert, akinek elmondja a kódot, és megkapja a küldött összeget.

⁵ PAYSAFECARD, Ukash: Elektronikus fizetőeszközök.

⁶ Katona László: A terrorizmus és a szervezett bűnözés elhatárolásának aktuális dilemmái, *Felderítő Szemle*, XII. évfolyam 3. szám, 2013. december, p. 69.

⁷ Felsorolás a NATO-Rewue alapján. Forrás: <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/hungarian/analysis2.html> (Letöltés: 2013. október 05.)

⁸ Ezen tanulmánynak nem témája, az azonban már most biztosan megállapítható, hogy a 2014-ben kezdődött és jelenleg is tartó orosz-ukrán konfliktus nemcsak az *állami terrorfinanszírozás fogalmát*, de a terrorizmusról általánosságban alkotott képet is átírja. Az aktuális történések későbbi elemzése átértékelheti a *szeparatista, szakadár, terrorista* fogalmakat is, ezek fizikai megjelenési formáit az ukrainai aszimmetrikus hadviselésben, valamint szükségszerű kapcsolatukat a reguláris katonai műveletekkel, illetve az azzal történő fenyegetéssel.

⁹ zakát: az iszlám vallásgyakorlók által kötelezően fizetendő adó

¹⁰ Ide soroljuk a terrorszervezetek, terrorista akciók bármilyen jellegű anyagi támogatását, valamint a terrorista tevékenységet támogató illetve abban részt vevő személyek anyagi támogatását. Ez lehet pénzügyi részesedés, készpénz(számla), biztosítás(ok), betét (lekötés). Forrás: Wesley J. L. Anderson: *Disrupting Threat Finances: Utilisation of Financial Information to Disrupt Terrorist Organisations in the Twenty-First Century*, School of Advanced Military Studies, Kansas, 2007. p. 8.

¹⁰ Felsorolás a NATO-Rewue alapján. Forrás: <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/hungarian/analysis2.html> (Letöltés: 2013. október 05.)

¹¹ Tekintettel arra, hogy a havalá-rendszerrel egy korábbi tanulmányomban részletesen foglalkoztam, itt csak a tevékenység összefoglalása olvasható. Eredeti cikk: Katona László: A terrorizmus finanszírozása, In: *A Hadtudomány és a 21. század Konferenciakötet*, Budapest, 2014., pp. 135-149

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

KATONA László

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

A művelet visszafelé ugyanúgy működik. Pénzek lényegében nem mozognak az országhatárokon. A havalarendszerrel árut is ugyanúgy ki lehet fizetni. Ekkor „A” országból az áru elindul „B” országba, a vevő pedig érkezőkor a helyi havalabrókernek adja a vételárat. Ezt az összeget veszi át „A” országban az eladó az ottani havalabrókertől.

Ezt a rendszert nemzetközi szinten tevékenykedő bűnszervezetek (például kábítószertermelők, -kereskedők) a mai napig használják.

A rendszer előnyei: az első az igen *kedvező ár*. Nincsenek banki, illetve átváltási költségek. A havalabróker tevékenysége *bürokráciamentes*, nem üzemeltet irodaházakat, egyéb infrastruktúrális hálózatot. Általában irodája sincs, legtöbbször kávézókban feltalálható, más esetben valamilyen legális, viszonylag kis befektetést igénylő üzleti vállalkozása mellett (például gyrossütő vagy más vendéglátóipari egység, fodrászüzlet, kisköztér, internet-kávézó) fejti ki havalabrókeri tevékenységét. Technikai eszköz-igénye egy (mobil)telefonra, telefaxra, esetleg egy számítógépre terjed ki.

A *havalautgyűlet rendkívül gyorsan* (általában 24-48 órán belül, vagy akár ennél is hamarabb) *intéződik*, nem kell figyelembe venni hétvégi banki szünnapokat, ünnepnapokat, eltérő időzónákat.

A banki rendszerekben időnként „eltűnik” a pénz, aztán valamikor megtalálják, illetve egyes országokba történő utalásnál közvetítőbankokat kell igénybe venni,¹² ami irreálisan meglassítja a folyamatokat. Ezzel szemben a havalabrókerek ismerik egymást, megbíznak egymásban, a pénz útja akadálymentes akár a legeldugottabb szomáliai faluban is megkapja a pénzét a címzett. A *bizalom* fontos összetevője a rendszernek, ám ez is a tradicionális törvényeken alapul. Egyes országokban még napjainkban is kézlevágás lehet annak a büntetése, aki lop.

Mindezekből következik, hogy a hiányzó nehézkes, körülményes adminisztrációs háttér sem „nyomasztja” a havalahasználóit. A *rendszer nem kívánja meg bankszámla nyitását*, a pénz eredetét sem firtatja.

Nem elhanyagolható a *kulturális faktor* sem. Számos európai nagyvárosban élnek olyan ázsiai, illetve afrikai kolóniák, amelyek – gyakran nyelvtudás hiánya vagy kulturális különbségek miatt – egyáltalán nem tudják és nem is akarják a nyugati bankokat felkeresni. A tradicionális vallási értékek szerint élő nők, feleségek is minimális kapcsolatot ápolnak a környezetükkel. Számukra is kézenfekvő megoldás a havalabrókerekre keresztüli pénzküldés.¹³

A havalahasználat legális felhasználóinak szempontjából nem elsődleges szempont, de aki bűnös szándékkal alkalmazza annak a legfontosabb a *havalahasználatának anonimitása*.

Összességében megállapítható, hogy a havalahasználat *rendkívül felhasználóbarát*.

BITCOIN

A Bitcoin¹⁴ egy digitális pénz, mely gyors és biztonságos lehetőséget nyújt személyek közötti átutalásra vagy áruk, szolgáltatások megfizetésére. Rövidítése: BTC, alapja a Bitcoin-rendszer. Jelentősége abban rejlik, hogy ez a világ első teljesen decentralizált digitális fizetőeszköze.¹⁵ Ez a rendszer teljesen alkalmas illegális pénzek anonim átutalására,

¹² Ha például Magyarországról Ugandába szeretne valaki utalni, igénybe kell venni egy közvetítő bank szolgáltatását. Ez a banki költségeket és a tranzakció lebonyolításának időtartamát mindjárt a többszörösére növeli.

¹³ The World Bank And The International Monetary Fund: Informal Funds Transfer Systems: An Analysis of the Informal Hawala System (a Világbank és az IMF közös kiadványa, 2003. március 21.) http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2003/05/03/000094946_03041904002082/Rendered/PDF/multi0page.pdf (Letöltés: 2013. szeptember 04.)

¹⁴ A Bitcoin egy nyílt forráskódú digitális fizetőeszköz, amelyet 2009. január 3-án egy ismeretlen (fórum nevén Satoshi Nakamoto) bocsátott ki, közvetlenül a 2008-as amerikai bank válság kirobbanása után. Az elnevezés vonatkozik továbbá a fizetőeszközt kezelő nyílt forráskódú szoftverre, és az azzal létrehozott elosztott hálózatra is. A Bitcoin a peer-to-peer hálózat csomópontjai által tárolt elosztott adatbázisra támaszkodik. Az adatbázis tartalmazza a fizetések adatait, garantálva az elektronikus fizetőeszközökkel szembeni alapvető követelményeket. Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Bitcoin> (Letöltés: 2014. február 05.)

¹⁵ Jerry Brito a George Mason Egyetem Mercatus Center vezető kutatója, legfőbb kutatási területe a Bitcoin. Bitcoin A Primer for Policymakers, p. 3, Forrás: http://mercatus.org/sites/default/files/Brito_BitcoinPrimer_embargoed.pdf (Letöltés: 2014. február 06.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KATONA László

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

ebben a tekintetben terrorfinanszírozással kapcsolatos pénzek mozgatására, valamint pénzmosásra.¹⁶ Működésére a peer-to-peer (P2P) alkalmazás jellemző,¹⁷ ily módon – a többi elektronikus fizetőeszköztől eltérően – nem köthető kormányokhoz illetve (jegy)bankokhoz.

Jelen tanulmánynak nem témája a Bitcoin-rendszer működésének bemutatása,¹⁸ csak a nemzetbiztonsági szempontból jelentős elemeket emelem ki, és az azokban rejlő kockázatokra hívom fel a figyelmet.

A Bitcoin egy összetett kriptografikus jel, mely egy virtuális pénztárcában tárolható a számítógépen (vagy okostelefonon). Ez a jel a keletkeztetések (Bitcoin-bányászat) a Bitcoin használó valamennyi személy számítógépre elküldésre kerül. A kriptografikus jelek (most már Bitcoinok) egy lánc¹⁹ részeként ettől a pillanattól – a nyílt forráskódú rendszernek köszönhetően – bármikor megkereshetők, visszaellenőrizhetők.

A Bitcoin használata leegyszerűsítve: valaki egy másik személynek pénzt akar utalni. Ha ezt a Bitcoin-rendszeren keresztül teszi, akkor ez az utalás megtörténhet nagyon gyorsan, közvetlenül, anonim módon és ingyenesen.²⁰ A virtuális pénztárcájából e-mailen elküldi a Bitcoinját jelentő kódolt jelet. A tranzakció ebben a pillanatban visszafordíthatatlanul lezajlott, a Bitcoin új helye az interneten visszakövethető.

Számos üzlet is elfogadja a Bitcoint, mint fizetőeszközt, míg a kormányok hozzáállása változó. Az országok egy része – a nemzeti, központi banki kibocsátás hiánya miatt – nem tartja pénznek, más ország magánpénznek definiálja, megint másik – éppen a szabályozás hiánya miatt – nem tiltja.²¹ Valamennyi ország azonos álláspontot foglal el abban a tekintetben, hogy bizonyos potenciális veszélyforrást jelent a Bitcoin megjelenése és terjedése.

A Bitcoin-rendszer biztonsági kockázatai szembeötlőek. A rendszer anonimitást ígér felhasználóinak, ami több ponton is realizálódik. A Bitcoin-tranzakció mindkét résztvevője névtelenségben tud maradni. A virtuális pénztárca programokat számos cég kínál, letöltésük számítógépre vagy okos telefonra installálhatóak, alkalmazásuk ingyenes. Ezek a programok azonnal 5-8 darab különböző pénztárcát nyújtanak, de ez a továbbiakban a végtelenségig bővíthető. Megtehető, hogy valaki minden egyes Bitcoin tranzakcióját más és más virtuális pénztárcából kezdeményezze, illetve fogadja. Feltételezve a felhasználó „megfelelő” számítógépes titkosítási ismereteit (és a tranzakciók nagy számát), a továbbiakban nem visszakérhető. Kizárólag abban az esetben azonosítható a felhasználó, ha például sportszerüzletként, nyilvános címmel és email-címmel folytat adásvételt Bitcoinok felhasználásával. Ha ennek a cégnek egy hétköznapi vásárló például egy kerékpárért Bitcoinnal fizet, akkor beazonosítható, hogy az X kódjelű Bitcoint XY küldte a sportboltnak.

Azok a személyek, szervezetek, akik a Bitcoint tehát illegális tevékenység finanszírozására, illetve pénzmosás során használják fel, kezdeményezhetnek vele utalásokat, kaphatnak pénzt, fizethetnek eszközökért, szolgáltatásokért, illetve egyszerűen diszlokálhatják a pénzt más felhasználási helyre. A pénzmosás folyamatában leginkább ez utóbbi a jellemző.

Miután a Bitcoin a rendeltetési helyére került, át lehet váltani lényegében bármely más hivatalos pénzre. Természetes, hogy az átváltásnak is van hivatalos és illegális módja.

Számos elektronikus szolgáltatás, adat, információ is átváltható Bitcoinra, vagy közvetlenül pénzre. Ilyenek lehetnek elektronikus, online játékok hozzáférései, egyéb elektronikus információk, valamint ezen alkalmazásokban (játékokban)

¹⁶ Letartóztatták a Bitcoin Alapítvány alelnökét, Forrás: http://hvg.hu/tudomany/20140128_Letartoztattak_a_Bitcoin_Alapitvany_aleln (Letöltés: 2014. április 05.)

¹⁷ A peer-to-peer rendszer lényege, hogy az informatikai hálózat végpontjai közvetlenül egymással kommunikálnak, központi kitétetett csomópont nélkül. Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Peer-to-peer> (Letöltés: 2014. február 06.)

¹⁸ A Bitcoin működésével kapcsolatos ismeretek a www.bitcoin.hu oldalon összegyűjtve elolvashatóak.

¹⁹ A lánc neve: blockchain, összegyűjtő portálja: <http://blockchain.info/hu>.

Ezen az oldalon a Bitcoinnal kapcsolatos tranzakciók ellenőrizhetők, statisztikák, átváltási kurzusok olvashatóak.

²⁰ Egy 0.01 BTC nagyságú önkéntes utalási díj esetén a tranzakció felgyorsítható.

²¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Legality_of_Bitcoins_by_country (Letöltés: 2014. május 05.)

létező virtuális pénzek is bizonyos árfolyamon valódi pénzre válthatóak (World of Warcraft, egyéb MMORPG²²-ok). Érzékelhető tendencia, hogy egész iparági szegmens épül(t) arra, hogy elektronikus, fizikai valóságban nem létező, kézzel nem fogható információk, adatok kerülnek előállításra és valódi pénzben történik értékesítésük. Az eljárásban megtalálható a fentiekben is leírt „visszaélési” lehetőség, azaz nem tudható, hogy kik, melyik országban dolgoznak az információ előállításán, mely gépek végzik a számítógépes feladatokat, ezek ily módon elfedhetők.

AZ ELEKTRONIKUS PÉNZ

Elektronikus pénz: készpénz-helyettesítő fizetési eszköz, az elektronikus pénz kibocsátójával szembeni követelés által megtestesített, elektronikusan tárolt – ideértve a mágneses tárolást is – összeg, melyet pénzeszköz átvétele ellenében bocsátanak ki a pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról szóló törvényben meghatározott fizetési műveletek teljesítése céljából, és amelyet az elektronikus pénz kibocsátóján kívül más természetes és jogi személy, jogi személyiség nélküli gazdasági társaság és egyéni vállalkozó is elfogad. Nem minősül elektronikus pénznek az e törvény 2. számú melléklet I. fejezete 9.1. pontjának k) alpontja szerinti eszközön tárolt vagy l) pontjában rögzített fizetési műveletekre használt érték.²³

Az elektronikus pénzek az egész világon terjedőben vannak. A velük kapcsolatos kezdeti ellenszenv és idegenkedés, mely leginkább a vásárlásokkal járó többletköltség és a bizalmatlanság miatt alakult ki, mára alábbhagyott.

Az elektronikus pénzek közös jellemzője, hogy mögöttük minden esetben valamilyen pénzintézet vagy központi szolgáltató van. Az elektronikus pénzeket egy elektronikus pénztárcában kell tárolni. Ennek megjelenési formája lehet valamilyen mágneses/elektronikus adathordozó, vagy akár egy kódszám. Kiadása kiterjedhet az egész világra (ahol ezt elfogadják),²⁴ vagy csak bizonyos földrajzi területre,²⁵ esetleg üzleti elfogadóhelyre.²⁶ Jelentős részük on-line, tehát elfogadóhelyi banki kapcsolatot szükséges hozzá, más részük off-line, ezeket egyszer kell megvásárolni, utána szükség szerint felhasználhatóak.²⁷ Az elektronikus pénztárcákhoz általában számla kapcsolódik.²⁸ A számlához nem kötött szolgáltatások személyhez sem kapcsolódnak, ebben az esetben a fizetést az elektronikus adathordozó birtoklása teszi lehetővé.²⁹

A mögöttes szerződéses feltételek alapján az elektronikus fizetés – a tranzakció időbeni sorrendje szerint – lehet előre fizetett (prepaid), azonnal fizetett (direct paid) és utólag fizetett (postpaid) elektronikus pénz.³⁰

Az elektronikus pénzek csoportosításában több területen átfedés tapasztalható.

Az áttérés a készpénzforgalomról a készpénzt helyettesítő eszközökre a hatóságoknak is lehetőséget biztosít arra, hogy szinte valamennyi felhasználó összes tranzakcióját figyelemmel kísérjék. Ily módon fény derülhet adóelkerülésre, pénzmosásra, illegális tevékenységek finanszírozására, keresett személyek támogatására, cégek, személyek közötti kapcsolatokra, vagy akár vásárlási szokásokra. Számos statisztika is készül az adatok felhasználásával.

²² A MMORPG (*Massively Multiplayer Online Role-Playing Game* – nagyon sok szereplős online szerepjáték) interneten, online játszható szerepjáték. A nagyon sok szereplős online szerepjáték a számítógépes játékok azon műfaja, ahol nagyszámú játékos képes egymással kapcsolatot teremteni egy virtuális világban.
Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/MMORPG> (Letöltés: 2014. május 05.)

²³ 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról, 2. számú melléklet, 5.1 és 5.2 pont, Beiktatta: 2009. évi CL. törvény 57. §., Hatályos: 2010. január 01-től.

²⁴ Ilyen például a MasterCard vagy a Visa.

²⁵ Például: Magyarországon felhasználható Shell Smart kártya, vagy a feltölthető parkolókártya.

²⁶ Például: T-Mobile pontgyűjtő kártya.

²⁷ Például: Mobiltelefon-feltöltőkártya.

²⁸ Bankszámla kapcsolódik a bank- illetve hitelkártyákhoz, a többihez általában ügyfélszámla.

²⁹ KPMG Tanácsadó Kft.: Elektronikus fizetési megoldások, Gazdasági és Közlekedési Minisztérium részére készített tanulmány, 2007. április 13., p. 19

³⁰ Pétervári Kinga: Az elektronikus fizetés és az elektronikus pénz joga, p. 4, Forrás: http://www.academia.edu/1592735/E-penz_e-fizetes_2012 (Letöltés: 2014. május 02.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KATONA László

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

A nagyszámú felhasználó azonban az illegális célú felhasználókat részben el is rejtheti, másrészt érzékennyé teheti őket az anonim lehetőségek kihasználására.

A kibertér³¹ többféle bűncselekmény elkövetésére is lehetőséget teremt a bűnözők és a terroristák számára:

- bizalmas banki ügyfeladatok megszerzése (adathalászat);
- kutatási és biztonsági adatok, információk megszerzése;
- bűnüldöző hatóságok, rendvédelmi szervek szerveinek feltörése nyomozási információk megszerzésére;
- internetes zsarolások;
- közérdekű üzemek tevékenységének megzavarása, megbénítása;
- bankok, pénzintézetek tevékenységének megzavarása;
- illegális áruk adás-vétele;
- pénzmosás;
- rongálás, kártevés.

A felsorolt tevékenységek egy részének célja direkt módon a pénzszerzés, másik részük estében a motiváció az információszerzés, illetve más, politikai vagy katonai jellegű, esetleg terrorista célú támadó akciók végrehajtása.

Jelen tanulmány az elektronikus fizetési rendszerek közül az előre fizetett on-line fizetési eszközöket, az ezekkel történő bűnös célú tevékenységeket teszi vizsgálatá tárgyává.

Számos cég kínálja előre megváltott on-line fizetőeszköz-rendszerét a piacon. Ezek közös jellemzője, hogy egy „kártya” vagy egy kinyomtatott értékkártyán az ügyfél a vásárlás után kap egy kódot. Felhasználáskor ezt a kódot kell a megfelelő internetes felületen beírni, ezáltal megtörténik a fizetés. Miután a vásárló megvette az ilyen on-line fizetőeszközét – lévén, hogy nem kapcsolódik számlához, illetve személyhez – az szabadon átruházható, bárki által ellenőrzés nélkül felhasználható. Európában ezek közül legismertebbek többek között az Ukash és a PaySafeCard.

Ezen fizetési rendszerhez kétféle bűncselekmény is kapcsolódhat anonimitása miatt. Egyfelől alkalmas illegális célok anyagi támogatására, így terrorista akciók finanszírozására, terrorszervezetekhez kapcsolódó személyek tagjainak anyagi bázisának megteremtésére.

Másik – igen elterjedt – kriminális jelenség az internetes zsarolások alkalmával a zsarolt összegnek a sértettel ilyen módon történő kifizettetése. Az eredetileg Oroszországból származó, de időközben az egész világon elterjedt rosszindulatú számítógépes vírus (ransomware) blokkolja a számítógépet, miközben a képernyőn egy hivatalosnak látszó üzenet jelenik meg.³² Ebben az üzenetben figyelmeztetik a felhasználót, hogy gépével illegális tartalmat töltött le (általában pornográf tartalom letöltésével vagy szerzői jogokkal kapcsolatos bűncselekményeket sorolnak fel) és közlik, a számítógépet egy összeg megfizetése után, büntető feljelentés megtételét mellőzve ismét feloldják, használhatóvá teszik. A Windows-képnek csak egy felülete használható, ahová be kell írni az előre megváltott PaySafeCard, MoneyPak vagy Ucash on-line fizetőeszközt. A vírust az on-line elektronikus pénz szolgáltató nevei alapján PaySafeCard, Ucash vagy MoneyPak³³ vírusnak hívják, de a Windows-képben megjelenő bűnüldöző hatóság neve alapján is elnevezték. Ily módon az alábbi elnevezések fordulnak elő leggyakrabban: Nemzeti Védelmi Szolgálat vírus, Nemzeti Nyomozó Iroda vírus, BKA (Bundeskriminalamt – Szövetségi Bűnügyi Hivatal – Németország) vírus, Metropolitan Police (Egyesült Királyság) vírus, FBI-vírus, stb. A szöveg magyar nyelvű változata nyelvtanilag nem helyes,³⁴ innen is gyanítható, hogy nem hivata-

³¹ *globális kibertér*: a globálisan összekapcsolt, decentralizált, egyre növekvő elektronikus információs rendszerek, valamint ezen rendszereken keresztül adatok és információk formájában megjelenő társadalmi és gazdasági folyamatok együttese; 2013. évi L. törvény az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról 1. § (1) 22.

³² <http://yszerviz.hu/cikkek/rendorsegi-virus-eltavolitasa/> (Letöltés: 2014. május 02.)

³³ MoneyPak: Egyesült Államokban elterjedt on-line prepaid fizetőeszköz.

³⁴ „FIGYELEM! A számítógépe meg van blokkolva a biztonsági megfontolásokból a következő okok miatt. Önt vádolják a tiltott tartalmú pornográf anyagok megtekintésével/tárolásával és/vagy terjesztésével gyermekpornográfia/bestialitás/nemi erőszak, stb.). Ön megsértette a gyermekpornográfia terjesztése elleni küzdelemről szóló Nemzetközi Nyilatkozatot,

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KATONA László

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

los szervtől érkezett üzenetről van szó. Bűnüldözési hatóság nem blokkol számítógépet (technikailag nincs is rá szüksége számítógéppel elkövetett bűncselekmény bizonyításához), az pedig nem fordulhat elő, hogy a bűnüldözési kényszerrel lemond a hatóság egy relatíve kisebb összeg megfizetésének fejében. 2013-ban a Budapesti Rendőr-főkapitányság sajtóközleményben hívta fel a vírusra a figyelmet.³⁵

A vírus, melynek időközben többféle változata létezik, a pénz átutalása után nem oldja fel a gépet (ezt nem is tudja a program). Az eltávolítás egyébként házilag is elvégezhető.

Legfontosabb különbség a Bitcoin és az e-kézpénz között, hogy míg utóbbi egyszer használható fel, addig a Bitcoin a vásárlás/elküldés után (virtuálisan) megmarad, új tulajdonosánál a továbbiakban fellelhető.

A MOBILTELEFON-HÁLÓZATTAL ÖSSZEKAPCSOLT FIZETÉSI RENDSZEREK

A mobiltelefon-hálózathoz kötött fizetés az elektronikus kézpénzek közé tartozik. A SIM-kártya és a hozzá tartozó hívószám mögött egy számla (nem bankszámla) van. Az e-pénztárca maga a mobiltelefon, akinek ez birtokában van, az tud vele vásárolni. Az előfizetési ügyfelek általában utólag fizetik a megvásárolt termékek ellenértékét, oly módon, hogy az eredeti eladóval a mobiltelefon-hálózat üzemeltetője áll szerződésben, a vevő neki téríti meg utólag az összeget, ő fizeti aztán tovább az eredeti eladónak. Ez a rendszer előnyös az eladónak, ugyanis ő a mobiltelefon-szolgáltatótól mindenképpen megkapja a termék vagy szolgáltatás árát, és a mobiltelefon-szolgáltatónak is kedvező, mert a vevő mobiltelefonja a késedelmes fizetés (vagy nemfizetés) esetén letiltható, részletre vásárolt készüléke blokkolható, stb. Végül soron az ügyfél telefonszámlájával egyidejűleg fizeti meg a termék vagy szolgáltatás árát is.

Kártyás ügyfelek a feltöltött (előre befizetett) összeg erejéig jogosultak mobil fizetésre vagy vásárlásra.

Jelenleg hazánkban a megvásárolható termékek és szolgáltatások köre igen szűk. A mobiltelefonálással összefüggő eszközökön kívül legelterjedtebb az autópálya-matrica és közterületi parkolási díj mobiltelefonnal történő megfizetése, valamint ide tartoznak az emelt díjas szolgáltatások (interneten történő hirdetések, internetes tartalmak letöltése, on-line szerencsejáték) igénybevételével kapcsolatos kiadások is. Néhány bank és kártyakibocsátó is kínál mobilfizetési szolgáltatást, ám ebben az esetben az ügyfélnek rendelkeznie kell bankszámlával és bankkártyával, ezáltal a mobiltelefonja gyakorlatilag a POS-terminált és a bankkártyát helyettesíti fizetés esetén.³⁶

A mobiltelefon-hálózatra épülő elektronikus fizetési szolgáltatások azokban az országokban fejlődtek leggyorsabban, amelyekben nincs kialakult bankrendszer. Ilyen országok jellemzően az afrikai államok, Kenya, Tanzánia, Uganda,³⁷

és Önt vádolják a Magyarország Büntető Törvénykönyve 161. cikkében meghatározott bűncselekmény elkövetésével. Magyarország Büntető Törvénykönyve 161. cikke büntetésként meghatározza a 5 és 11 év közötti szabadságvesztést. Önt szintén gyanúsítják 'A szerzői és szomszédos jogokról szóló törvény'-t megsértésében (a kalózzene, videó, nem engedélyezett szoftver letöltése) és a szerzői joggal védett tartalom felhasználásában és/vagy kiterjesztésében. ugyanaz! Önt gyanúsítják a Magyarország Büntető Törvénykönyve 148. cikke megsértésében.

Magyarország Büntető Törvénykönyve 148. cikke büntetésként meghatározza a 150 és 550 alapegység közötti bírságot vagy a 3 és 7 év közötti szabadságvesztést. Az Ön bírsága összege HUF 25000 (Ft) magyar forint. A bírságot voucherekkel PaySafeCard fizetheti. Miután kifizeti a bírságot, és a pénz kerül az állam számlájára, a számítógépet szabadba teszik 24 órán belül. Ezek után meg van kötelezve 7 napon belül eltávolítani minden megsértést, amely meg van kapcsolva az Ön számítógépéhez. Amennyiben a megsértések nem lesznek távolítva, az Ön számítógépe újra lesz blokkolva, és Ön ellen büntető eljárást fogják indítani (a bírság fizetésének a lehetősége nélkül). Felhívjuk figyelmét, hogy érvényes pénz voucherek kódjait be kell vezetnie a bírság fizetésénél, és nem váltani készpénzzé a bevezetett vouchereket fizetés után. A pénz voucherek helytelen kódjai bevezetése esetén vagy a pénz voucherek megszüntetési kísérlete esetén a fizetés után, ráadásul a fent említett megsértésekhez Önt fogják vádolni a csalással (Magyarország Büntető Törvénykönyve 301. cikke; a megadott cikk meghatározza az 1 és 3 év közötti szabadságvesztést), és Ön ellen büntető eljárást fogják indítani."

³⁵ <http://www.police.hu/hirek-es-informaciok/bunmegelozes/aktualis/interneten-terjedő-csalas> (Letöltés: 2014. május 02.)

³⁶ <http://mc-mobile.hu/hogyanhasznalhatod.html> (Letöltés: 2014. május 03.)

³⁷ <http://www.somalilandmonitor.com/index.php/opinion/356-somaliland-mobile-money-in-a-dusty-land> (Letöltés: 2014. május 05.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KATONA László

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Szomália, illetve a Közel-Kelet, Irak és Afganisztán. A két legelterjedtebb hálózat az M-Pesa,³⁸ melyet Kenya felnőtt lakosságának mintegy nyolcvan százaléka használ³⁹ és a szomáliai Zaad.⁴⁰

Ezek a rendszerek eredetileg a mikrohitelek visszafizetésére lettek létrehozva, használatuk csupán egy regisztrációhoz kötött. Ezután a felhasználó küldhet pénzt magánszemélynek vagy cégnek, fizethet vele, kis kioszkokban feltöltheti, és pénzt is vehet fel (1. számú fénykép).

1. számú fénykép: M-Pesa kiosk Ugandában (A Szerző gyűjteményéből)

SIM-kártyához (akár többhöz) bárki hozzájuthat, ezután a pénzeket ellenőrzés nélkül utalhatja, illegális tevékenységet finanszírozhat, illetve kifizethet vele például hadianyagokat. A Zaad ugyan jelenleg a személynek történő utalást 500, a vásárlást 2.000 amerikai dollárban maximálja, de a terrorista akciók költségéhez mérten ezek is bőségesen elegendő összegek.

Az M-Pesa időközben már megtakarítási ajánlatot is kidolgozott, s olcsó, felhasználóbarát működésének köszönhetően gyorsan terjed a világban, sőt – az egyébként viszonylag alacsony szintű mobil bankolási kultúrával rendelkező – Romániában történő 2014. márciusi bevezetéssel már Európába is megérkezett.

Ország	Indulás időpontja	Szolgáltató	Termék neve
Kenya	2007. március	Safaricom	M-Pesa
Tanzánia	2008. április	Vodacom	M-Pesa
Fidzsi	2010. július	Vodafone	M-Paisa
Dél-Afrikai Köztársaság	2010. augusztus	Vodacom	M-Pesa
DRC	2012. november	Vodacom	M-Pesa
India	2013. április	Vodafone	M-Pesa
Mozambik	2013. május	Vodacom	M-Pesa

³⁸ M: a mobiltelefonos alkalmazásra utal, Pesa: szuahéli nyelven *pénzt* jelent.

³⁹ <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21574520-safaricom-widens-its-banking-services-payments-savings-and-loans-it> (Letöltés: 2014. május 26.)

⁴⁰ 2010-as adat szerint Szomália lakosságának egyötöde használta fizetésre és utalásra, és ennél többen kaptak pénzt, vagy kerültek más módon kapcsolatba a Zaad-dal.

Forrás: <http://www.somalilandmonitor.com/index.php/opinion/356-somaliland-mobile-money-in-a-dusty-land> (Letöltés: 2014. május 02.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KATONA László

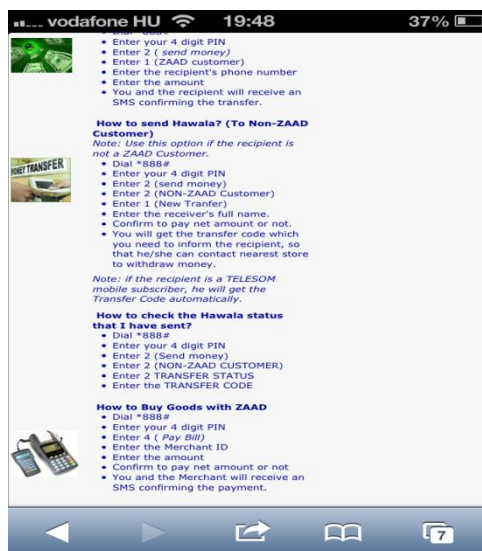
Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Egyiptom	2013. június	Vodafone	Vodafone Cash
Lesotho	2013. július	Vodacom	M-Pesa
Románia	2014. március	Vodafone	M-Pesa

1. számú ábra: Az M-Pesát használó országok

Forrás: http://www.vodafone.com/content/index/about/about-us/money_transfer.html (Letöltés: 2014. május 05.)

A szomáliai Zaad mobiltelefonos rendszere fokozza a leginkább az átláthatatlanságot: segítségével havala küldést is lehet kezdeményezni, illetve ellenőrizni lehet vele a havala státuszát.

2. számú fénykép: a Zaad havala-küldő és státusz-ellenőrző mobiltelefonos felülete
(a Szerző gyűjteményéből)

Mindkét hálózat képes a rendszeren kívüli ügyfelekkel történő tranzakciók lebonyolítására is.

ÖSSZEGZÉS

Az általam röviden bemutatott rendszerek – mint azt a bevezetésben is leszögeztem – legális pénzküldési és –fizetési célokra lettek létrehozva, azonban anonim vagy anonim módon megszerezhető mivoltuk miatt komoly veszélyt jelentenek, amennyiben illegális célokra kerülnek felhasználásra. A felderítés szempontjából fontos a technikai fejlődés követése, a rendszerek működésének megismerése, az esetleges biztonsági rések feltárása, valamint az online jelenlét ezen rendszerekben, alkalmazásokban, közösségekben.

Egy rendszer illegális célokra történő felhasználása mindig egy biztonsági deficit nyújtotta lehetőséggel kezdődik. Egy fejletlenebb biztonsági és ellenőrzési rendszerrel rendelkező ország bankjában fizethet be illegális pénzt az, aki pénzmosással vagy terrorfinanszírozással foglalkozik, de erre off-shore cégeken keresztül is lehetőség nyílik. A SIM-kártyához jutás is könnyű azokban az országokban, ahol ennek nincs meg a hatékony ellenőrzési háttere. Ha pedig a

rendszerbe bekerült egy bankszámla, vagy már az illegális pénzösszeg, akkor a tranzakciók sokasága miatt valószínűleg csak a végrehajtott tranzakciók utólagos értékelésére kerülhet sor. Nincs szükség az elektronikus pénz valós pénzre történő visszaváltására sem,⁴¹ mert a világ másik pontján már lehet is vele vásárolni az interneten például nagy értékű festményt vagy részvényt.

Másik lehetőség a HUMINT-tevékenység⁴² fokozása ezen a területen. Mind az informális pénztovábbítási módszerekről, mind a digitális pénzről és az elektronikus pénzhelyettesítő eszközökről (amennyiben használatuk direkt módon az anonim lehetőségeket célozza) csak akkor juthatnak a felderítő hatóságok hiteles és naprakész információkhoz, ha megfelelő hatékony együttműködőket alkalmaznak. Az így beszerzett információk egyrészt orientálják a felderítést konkrét bűncselekményekhez vagy elkövetőkhöz, amelyekre a továbbiakban más eszközökkel is lehet irányítani, másrészt bemutatnak olyan legális lehetőségeket, amelyek a jövőben esetlegesen potenciális veszélyforrást jelenthetnek.

Kulcsszavak: terrorizmus, terrorizmus finanszírozása, pénzmosás, elektronikus készpénz, Bitcoin, hawala

Keywords: terrorism, the funding of terrorism, money laundering, electronic cash, Bitcoin, hawala

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Rostoványi Zsolt: A terrorizmus és a globalizáció, In: Válaszok a terrorizmusra, Chartapress Kiadó, Budapest, 2002.
2. Pétervári Kinga: Az elektronikus fizetés és az elektronikus pénz joga, Forrás: http://www.academia.edu/1592735/E-penz_e-fizetes_2012 (Letöltés: 2014. május 02.)
3. Katona László: A terrorizmus és a szervezett bűnözés elhatárolásának aktuális dilemmái, Felderítő Szemle, XII. évfolyam 3. szám, 2013. december, pp. 60-73.
4. KPMG Tanácsadó Kft.: Elektronikus fizetési megoldások, Gazdasági és Közlekedési Minisztérium részére készített tanulmány, 2007. április 13.
5. NATO-Rewue, Forrás: <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/hungarian/analysis2.html> (Letöltés: 2013. október 05.)
6. Wesley J. L. Anderson: Disrupting Threat Finances: Utilisation of Financial Information to Disrupt Terrorist Organisations in the Twenty-First Century, School of Advanced Military Studies, Kansas, 2007.
7. 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról
8. The World Bank And The International Monetary Fund: Informal Funds Transfer Systems: An Analysis of the Informal Hawala System (a Világbank és az IMF közös kiadványa, 2003. március 21.)
9. Lilley, Peter: Piszkos ügyletek – A pénzmosás világa, Budapest, 2001.
10. Nemzetbiztonsági alapismeretek, Szerk.: Kobilka István, Budapest, 2013.

⁴¹ Lilley, Peter: Piszkos ügyletek – A pénzmosás világa, Budapest, 2001., p. 133

⁴² HUMINT (HUMAN INTELLIGENCE): a nemzetbiztonsági tevékenység azon eljárása, amelynek középpontjában az ember áll, akinek ismeretét, képességét a nemzetbiztonsági szolgálatok tervszerűen és szervezett formában használják fel. Forrás: Nemzetbiztonsági alapismeretek, Szerk.: Kobilka István, Budapest, 2013., p. 147

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E**KATONA László****Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám**

11. http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2003/05/03/000094946_03041904002082/Rendered/PDF/multi0page.pdf (Letöltés: 2013. szeptember 04.)
12. A Hadtudomány és a 21. század Konferenciakötet, Budapest, 2014.

A SEVESO III. IRÁNYELV MAGYARORSZÁGI ADAPTÁLÁSÁNAK VÁRHATÓ HATÁSAI A VESZÉLYES ÜZEMEKRE ÉS A HATÓSÁG FELADATAIRA**II. RÉSZ – A MÓDOSÍTÁSOK VÁRHATÓ HATÁSAI****THE PROBABLE EFFECTS OF THE HUNGARIAN ADAPTATION OF THE SEVESO III. DIRECTIVE ON DANGEROUS ESTABLISHMENTS AND ON THE TASKS OF THE AUTHORITY****PART II. – THE PROBABLE EFFECTS OF THE MODIFICATIONS**

Az Európai Unióban a veszélyes ipari balesetek megelőzésével, hatásaik csökkentésével kapcsolatos egységes szabályozás kialakításaként létrejött a Seveso irányelv, melyet a később bekövetkezett ipari katasztrófák hatására többször módosítottak. Majd amikor az új CLP¹ rendszer bevezetésre került szükségessé vált az irányelv e rendszerhez történő hozzáigazítása. Így már nem volt elegendő az addigi Seveso II. irányelv újbóli módosítása, hanem egy új Seveso III. irányelv került megalkotásra és elfogadásra. Ennek legfőbb eleme a veszélyes anyagok listájának és a veszélyességi kategóriáknak az összehangolása a CLP rendszerrel, mely változásokat okozhat a veszélyes üzemek besorolásában.

A cikksorozat második részének célja annak bemutatása, hogy a Seveso III. irányelv magyarországi adaptációja várhatóan miként hat majd hazánkban a veszélyes ipari üzemek számának és az általuk folytatott tevékenységnek alakulására, illetve a hatóság feladataira.

On the developing of the standardized regulation, related to the prevention of accidents in dangerous plants and to the reduction of their effects in the European Union the Seveso directive came off, which has been modified several times due to the later occurred industrial disasters. Then with the entering of the new CLP¹ system the directive needed to be adapted to it. So the re-amending of the Seveso II. directive was not enough, but a new Seveso III. directive was created and accepted. The main element of this is the harmonization of the dangerous substances and hazard categories with the CLP system, which can cause changes in the classification of dangerous establishments.

The aim of the second part of the series of articles is to present how the adaptation of the Seveso III. directive in Hungary may probably affect the number and the activity of dangerous establishments or rather the tasks of the authority.

1. BEVEZETÉS

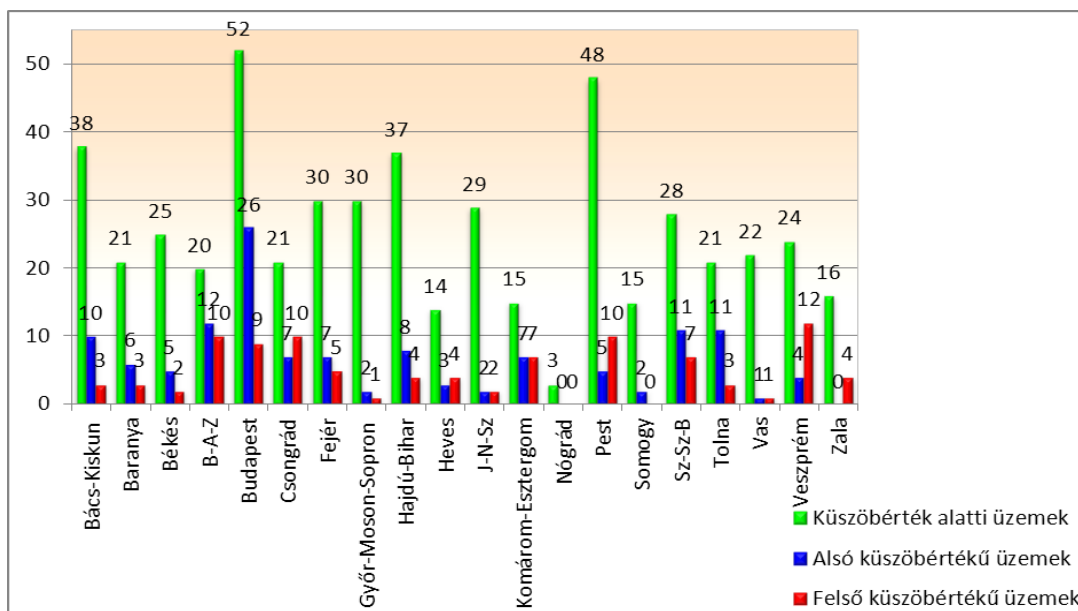
A cikksorozat első részében bemutatásra került, hogy a különböző súlyos ipari balesetek hatására miként változtak az Európai Unióban az ipari balesetek megelőzését, hatásaik csökkentését célzó rendelkezések. Ismertetésre kerültek az új Seveso III. irányelvvel bevezetésre kerülő azon főbb módosítások, melyek hatással lehetnek a veszélyes üzemek számának alakulására, továbbá az üzemeltetők és a veszélyes üzemek engedélyezését és felügyeletét végző hatóság tevékenységére.

¹ az anyagok és keverékek osztályozásáról, címkézéséről és csomagolásáról szóló 1272/2008/EK rendelet; Regulation (EC) No 1272/2008 on classification, labelling and packaging of substances and mixtures

A cikksorozat második részében – a vonatkozó irodalmak elemzésével, valamint a munkám során gyűjtött anyagok és szerzett tapasztalatok felhasználásával – célom annak bemutatása, hogy a Seveso III. irányelv magyarországi adaptációja várhatóan milyen hatással lesz a veszélyes ipari üzemek tevékenységének alakulására, illetve a hatóság feladataira. Jelen cikkben a várhatóan hazánkat is érintő módosításokat és lehetséges következményeket mutatom be.

2. A HAZAI SZABÁLYOZÁS JELENLEGI HELYZETE

Magyarország integrálta jogrendjébe a Seveso II. irányelvet, ennek eredményeképp megalkotásra kerültek a katasztrófavédelemmel és a veszélyes üzemekkel kapcsolatos jogszabályok, melyek a Seveso II. későbbi módosításainak megfelelően szintén átdolgozásra kerültek. Az új Alaptörvényben foglaltak végrehajtása érdekében 2011-ben új törvény és hozzá kapcsolódó kormányrendelet készült, melynek célja a lakosság biztonságának növelése, a katasztrófák elleni hatékonyabb védekezés, továbbá a katasztrófavédelmi szervezetrendszer erősítése. [1] Ez a 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról (Kat. tv.), valamint a 219/2011. (X. 20.) Korm. rendelet a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről (Korm. rendelet). A szabályozás egyértelműen meghatározza mind az érintett tevékenységek körét, mind pedig a kormányzatra, az önkormányzatokra és az üzemeltetőkre háruló megelőzéssel, felkészüléssel és elhárítással kapcsolatos kötelezettségeket, továbbá meghatározza a veszélyes üzemek engedélyezésével és felügyeletével összefüggő hatósági feladatokat. [1] [2] Emellett kibővíti és részletesebben meghatározza a hatóság hatáskörét és feladatait, valamint már nem a katasztrófavédelem központi szervét nevezi meg hatóságként, hanem magát a hivatásos katasztrófavédelmi szervet. Ezzel a hatósági jogkörök az országos szintről a területi szintre kerültek, ami azt jelenti, hogy a veszélyes üzemekkel összefüggő hatósági tevékenységet Fővárosi, illetve megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóságok végzik, melyhez kapcsolódóan egyes eljárási cselekményeket (pl.: helyszíni szemlék, üzemek azonosítása) a helyi szintű szervezeti egységek (Katasztrófavédelmi Kirendeltségek) hajtának végre (együtt: hatóság). A feladatok így módon való ledelegálásával lehetővé válik azok hatékonyabb elosztása, továbbá az is, hogy a saját illetékességi területükön nagyobb helyismerettel rendelkező helyi szervek is hatósági jogkörrel működjenek közre a veszélyes üzemekkel kapcsolatos azonosítási és ellenőrzési tevékenységekben. Ez pozitív hatással van az ipari balesetek megelőzésével és kivédésével kapcsolatos tevékenységek hatékonyságára, valamint a veszélyes anyagokat használó üzemek nyilvántartásához, felügyeletéhez kapcsolódó feladatok elvégzésére. [2] [3] Továbbá, míg az eddigi szabályozás csak az alsó, illetve felső küszöbértékű veszélyes üzemeket különböztette meg, addig az új szabályozás bevezeti az ún. „küszöbérték alatti üzem” fogalmát. Ezek közé azok az üzemek tartoznak, amelyeknél a jelen lévő veszélyes anyagok mennyisége eléri vagy meghaladja a Korm. rendelet 1. melléklete 1. illetve 2. táblázatában meghatározott alsó küszöbérték egynegyedét, valamint ebbe a kategóriába tartoznak az ún. „kiemelten kezelendő létesítmények” is. [1] Ezen üzemcsoport bevezetése az Európai Unióban érvényben lévőnél szigorúbb szabályozást jelent. Ezzel kibővül azon üzemek köre, melyek a jogszabályok hatálya alá esnek és melyekre így a katasztrófavédelem szerveinek figyelmet kell fordítaniuk. [4] Olyannyira, hogy az új jogszabály 2012. évi bevezetése óta a hatóság több mint 1400 üzemazonosítási eljárást indított meg [5] és a jelenlegi adatok szerint 509 db küszöbérték alatti üzem került a szabályozás hatálya alá, így hazánkban a BM OKF honlapján elérhető legfrissebb adatok szerint 735 db, a Seveso hatálya alá tartozó veszélyes üzem található. [6] *(A veszélyes üzemek megynkénti elosztását az 1. sz. ábra mutatja.)*

1. ábra: A veszélyes üzemek megyénkénti eloszlása (készült: [6] alapján)

3. A MÓDOSÍTÁSOK VÁRHATÓ HATÁSAI

Az EU munkacsoport a Seveso irányelv változtatásainak kidolgozása során figyelembe vette az Európai Bizottság – Környezeti Főigazgatóságának (EC DG Environment) jelentését, melyben az irányelv módosításának lehetséges hatásait vizsgálja. A jelentésben három lehetséges opció („nem cselekvés” – tehát nincs változás az irányelvben, „kulcs-módosítások” egyes rendelkezések tisztázása és korszerűsítése érdekében és „ambiciózusabb változtatások és javítások” az irányelvben) várható gazdasági és védelmi szintet érintő következményeit igyekeztek meghatározni mind az irányelv rendelkező részében, mind az I. számú mellékletben eszközölendő módosítások vonatkozásában. [7] A felvázolt opciókban foglaltak segítséget nyújtottak a munkacsoportnak az irányelv változtatásaira irányuló javaslatok kialakításához.

Jelen cikkben azokat a módosításokat és várható következményeket mutatom be, melyek hazánkban is érinthetik az üzemeket, illetve a hatóságokat. Ezek közül legfontosabbak: az irányelv hatálya alá tartozó üzemek számának esetleges növekedése, illetve az üzemeltetők és a hatóság költségeinek várható alakulásából adódó gazdasági hatások.

3.1. AZ ÜZEMEK SZÁMÁNAK VÁRHATÓ ALAKULÁSA

Az üzemek számának alakulására főként az irányelv hatályának kiterjesztése, illetve az egyes veszélyes anyag kategóriák és a nevesített anyagok listájának változása lehet befolyással.

A földalatti, természetes rétegekben való gáztárolás Seveso hatálya alá kerülése vélhetően hazánkban nem fogja az üzemek számának emelkedését okozni, mivel azok a telephelyek, melyeken ilyen tevékenységet végeznek jelenleg is a szabályozás hatálya alá tartoznak.

Mivel hazánkban a 2012. január 1-ével megjelenő Kat. tv. hatálya alóli kivételek közé már csak „a veszélyes anyagoknak a veszélyes anyagokkal foglalkozó üzemeken kívüli közúti, vasúti, légi, vagy vízi szállítása” tartozik „a szállítás közbeni ideiglenes tárolás” pedig kikerült a törvény e pontjából, így a Seveso III-ban megjelenő, ez irányú szigorítás az üzemek számára nem lesz kihatással.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

SZENDI Rebeka

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Az – EU munkacsoport felmérései alapján – a tűzveszélyes aeroszolok kategóriájának bevezetése az éppen az egyes küszöbértékek alá tartozó telephelyek besorolását változtathatja meg. [8] Bár az aeroszolok eddig is a szabályozás hatálya alá tartoztak, mint „fokozottan tűzveszélyes cseppfolyósított gázok (beleértve a cseppfolyósított szénhidrogén gázokat) és a földgáz” nevesített anyag a hozzájuk tartozó 50/200t határérték pedig 150/500t-ra emelkedett, hazánkban az új tűzveszélyes aeroszolok kategória bevezetése a nagyobb logisztikai központok Seveso hatálya alá kerülését eredményezheti. [9] Mivel azonban ez az ágazat a veszélyes üzemek kb. 7%-át teszi ki [10] az üzenek számának jelentős növekedése nem valószínű. (A veszélyes üzemek ágazatonkénti eloszlását lásd 2. sz. ábra.)

Az egészségügyi veszélyek vonatkozásában – az EU munkacsoport felmérése szerint – az új kategóriák kialakításával a szájon át történő expozíciónál a hatály kismértékű kiszélesedése, míg bőrön át és gőz belélegzésével való expozíciónál a hatály kismértékű csökkenése várható. A hazánkban lévő nagyobb, toxikus anyagokat is tároló, illetve felhasználó létesítmények többnyire már a szabályozás hatálya alá tartoznak [9] (pl.: nagyobb gyógyszergyárak és vegyi üzemek, raktárak). Így leginkább azok a telephelyek válhatnak küszöbös üzemekké, ahol olyan egészségre ártalmas anyagok fordulnak elő nagyobb mennyiségben, melyekre a Seveso irányelv ez idáig nem vonatkozott (ide tartozhatnak még a növényvédőszer gyártással és raktározással foglalkozó létesítmények, vagy a kisebb vegyi anyag raktárak). Ágazati részesedésüket tekintve azonban a változás az üzemek számát vélhetően nem növeli meg jelentősen.

2. ábra: A veszélyes üzemek ágazatonkénti eloszlása (készült: [10] alapján)

A nehéz fűtőolajok bevétele a nevesített anyagok listájába – az EC DG Environment hatásértékelése szerint – főként a nagy energia felhasználókra, mint az erőművek és a cementgyárak, lehet hatással. A nehéz fűtőolaj ugyanis csak fejlett kűrtógáz tisztító rendszerrel rendelkező kazánokban égethető el magas kén és egyéb környezetszennyező összetevő tartalma miatt, ez pedig behatárolja a fogyasztókat. A nagy erőműveknél előforduló tipikus tartálméreteket – a nehéz

fűtőolajt felhasználó üzemeknél – minimum az alsó küszöbérték alá kerülést eredményezhetik. Ugyanígy minimum alsó küszöbérték alá kerülhetnek a cementgyárak is, ugyanis a legtöbbjük legalább gyorstartalékként tárol nehéz fűtőolajt. A tárolással foglalkozó telephelyek – a speciális tároló berendezések szükségessége miatt – többnyire a nagyobb, már a Seveso hatálya alá tartozó üzemek körében találhatóak, a kisebb energiafelhasználók pedig jellemzően inkább megnövelik a beszállítások gyakoriságát, hogy a tárolt mennyiség ne haladja meg a küszöbértéket. [7] A hazai viszonyokat vizsgálva elmondható, hogy a jellemzően üzemanyagtárolással foglalkozó telephelyek, csakúgy, mint az erőművek jelenleg is a szabályozás hatálya alá esnek, ezért nem várható az üzemek számának jelentős növekedése.

A vízmentes ammónia egyik fő felhasználási területe a különböző hűtőházakban hűtőközegként való alkalmazás (bár lassan sok helyen felváltják a különböző kevésbé veszélyes és kisebb gépészeti rendszert igénylő hűtőközegek pl.: R404A, R410A stb.). Az R23 mondattal jellemzett mérgező tulajdonsága miatt a jelenlegi szabályozás a mérgező anyagok osztályába sorolja, melynél a küszöbértékek 50t, illetve 200t (az R10-es „kevésbé tűzveszélyes”, és az R50-es: „nagyon mérgező a vízi szervezetekre” tulajdonságaihoz tartozó küszöbértékek ennél magasabbak). Az új Seveso III. irányelvben a vízmentes ammónia bekerül a nevesített anyagok közé a küszöbértékek azonban változatlanok maradnak (50/200t). A hazai szabályozás az uniósnál szigorúbb és már 1t ammónia jelenléte esetén az adott üzemet az ún. kiemelten kezelendő létesítmények közé sorolja. Mivel ezek a létesítmények már a jogszabály hatálya alá tartoznak, ez a módosítás vélhetően nem eredményezi az üzemek számának megváltozását.

A fent bemutatott következtetések azt mutatják, hogy a Seveso irányelvben végrehajtott legtöbb módosítás várhatóan nem eredményezi az irányelv hatálya alá tartozó üzemek számának növekedését, mindemellett némely változtatás a veszélyes üzemek számának kisebb emelkedését okozhatja. Egy – az üzemek körében végzett – felmérés hazánkban is pontosabb képet adhatna arról, miképp készülnek fel a különböző státuszú veszélyes üzemek a bekövetkező változásokra, milyen intézkedéseket hoznak adott esetben annak érdekében, hogy jelenlegi státuszuk megmaradjon.

3.2. VÁRHATÓ GAZDASÁGI HATÁSOK

Előzőekből látható, hogy ha nem is jelentős mértékben, de az említett módosítások várhatóan az üzemek számának növekedését eredményezik. Ebben az esetben a hozzájuk kapcsolódó ellenőrzési és felügyeleti tevékenységek számának emelkedésével, újabb feladatok hárulnak az engedélyező és felügyelő hatóságokra. Emellett az újonnan a szabályozás hatálya alá kerülő, vagy már alá tartozó, de változó státuszú üzemek jelentős költségekkel számolhatnak.

Az üzemekre háruló költségek nagy részét főleg az alábbiak teszik ki:

- az engedélyezéshez, a működéshez és az információszolgáltatáshoz kapcsolódó adminisztrációs költségek;
- a beruházási és működési költségek, melyek a jogszabályi előírások betartásához kapcsolódnak;
- illetve azon intézkedések, melyeket az üzemeltetők annak érdekében tesznek meg, hogy elkerüljék a szabályozás hatálya alá kerülést.

A hatóságoknak a veszélyes üzemek engedélyezésével és felügyeletével kapcsolatos, valamint a lakosság tájékoztatásához, illetve az EU felé történő adatszolgáltatáshoz kapcsolódó költségekkel kell számolniuk. [7]

3.2.1. Az üzemeket érintő költségek

A Kat. tv. 25. § (1) bekezdése alapján veszélyes anyagokkal foglalkozó üzemre, veszélyes anyagokkal foglalkozó létesítményre építési engedély csak a hivatásos katasztrófavédelmi szerv (hatóság) katasztrófavédelmi engedélye alapján adható, veszélyes tevékenység kizárólag a hatóság katasztrófavédelmi engedélyével végezhető. Ennek értelmében a jelenleg érvényes jogszabályok szerint a tevékenység megkezdése előtt az üzemeltetőnek fel kell mérnie, hogy a működtetett telephely a szabályozás hatálya alá tartozik-e, és amennyiben igen, katasztrófavédelmi engedély iránti kérelmet kell benyújtania a hatósághoz. A kérelemhez mellékelni kell a Korm. rendelet szerinti üzemazonosítási adatlapot és a

szükséges dokumentumokat (felső küszöbértékű üzemeknél biztonsági jelentést, alsó küszöbértékűeknél biztonsági elemzést, valamint az ezek mellékletét képező belső védelmi tervet). A kérelem elbírálása során a hatóság az üzemeltetőktől kiegészítő információkat kérhet, a küszöbérték alatti üzemeket pedig súlyos káresemény elhárítási terv elkészítésére kötelezheti. [1] [2]

Az új irányelv kiterjeszti a hatályát az alsó küszöbértékű üzemekre is, azzal, hogy minden üzemeltetőnek el kell készítenie a fentiekben már említett MAPP-ot, melyben a biztonsági irányítási rendszerre és az üzem szervezetére vonatkozó információk találhatók. Hazánk az erre vonatkozó szabályozásban az EU előtt jár, hiszen mind az alsó, mind a felső küszöbértékű üzemeknek – sőt legtöbb esetben a küszöbérték alatti üzemeknek is – el kell készíteniük a biztonsági dokumentációt, mely az üzem státuszától függően részletesebben, vagy kevésbé részletesen mutatja be az üzemeltető súlyos balesetek megelőzésére és elhárítására vonatkozó eljárásrendjét. Tekintve a Seveso III. irányelv III. mellékletében és a Korm. rendelet ide vonatkozó, 3. mellékleteiben foglaltakat megállapítható, hogy a biztonsági irányítási rendszer bemutatása a Biztonsági Jelentés részét képezi, míg a Biztonsági Elemzésnek nem kötelező tartalmi eleme, viszont a III. mellékletben foglalt, a MAPP tartalmát képező adatok nagy részére a Korm. rendelet fenti melléklete és így a Biztonsági Elemzés is kiterjed. [2] [11] Ebből adódóan ezen rendelkezés adaptálása a hazai jogszabályokba vélhetően nem teszi szükségessé az alsó küszöbértékű üzemek számára külön MAPP elkészítését. Az alsó küszöbértékű üzemek várhatóan szükség szerint kiegészítik a Biztonsági Elemzésüket a MAPP-nak megfelelő részletes fejezettel. Ebben az esetben viszont megjelennek a dokumentum felülvizsgálatának és kiegészítésének költségei. Bár a Seveso irányelv a belső védelmi terv készítését csak a felső küszöbértékű üzemek számára írja elő, hazánkban az alsó küszöbértékű üzemeknek is készíteniük kell a Biztonsági Elemzés mellékleteként. Ez várhatóan a MAPP bevezetésével sem fog változni.

A felső küszöbértékű üzemek esetében – bár a Seveso III. előírja a MAPP készítését – a hazai szabályozás megköveteli a biztonságirányítási rendszer Biztonsági Jelentésben történő bemutatását ezzel eleget téve a fenti előírásoknak. Így a felső küszöbértékű üzemek esetében várhatóan nem kell az elkészítés esetleges költségeivel számolni. Amennyiben azonban az új szabályozás hazánkban is külön MAPP elkészítését fogja megkövetelni, úgy ez további költségeket fog jelenteni az üzemeltetők számára.

A jelenlegi szabályozás előírásai alapján elkészített Súlyos Káresemény Elhárítási Tervek (SKET) szintén kitérnek a MAPP-ban meghatározott adatok többségére, ezért kérdéses, hogy az új szabályozás bevezetésével szükséges-e kiterjeszteni a részletes MAPP készítésének előírását a küszöbérték alatti üzemekre is. Ezek ugyanis többnyire kisebb telephelyek, melyeknél egy újabb dokumentum elkészítése aránytalanul nagy terheket jelentene az üzemeltetőkre nézve.

Amennyiben a szabályozás mégis elő fogja írni a MAPP elkészítését az üzemek számára, további költségeket fog jelenteni ötévenkénti felülvizsgálatának és szükség szerinti módosításának elvégzése.

A szükséges dokumentációk, mint a Biztonsági Jelentés és Biztonsági Elemzés elkészítésének költségei által az üzemeltetőkre rótt terheket tovább növeli, hogy a Kat. tv. és a Korm. Rendelet egyes eljárásaiban – így az üzemazonosításnál, az engedélyezésnél és a különböző dokumentációk üzemeltető által kezdeményezett felülvizsgálatánál – az üzemeltetőnek a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezés hatósági eljárásaiban az igazgatási szolgáltatási díj fizetési körébe tartozó hatósági eljárásokról, igazgatási jellegű szolgáltatásokról és bejelentésekről, továbbá a fizetendő díj mértékéről, valamint a fizetésre vonatkozó egyéb szabályokról szóló 51/2011. (XII. 21.) BM rendelet (BM Rend.) előírásainak megfelelően igazgatási szolgáltatási díjat kell fizetniük. [3] Ez főként az újonnan a szabályozás hatálya alá kerülő, vagy a státuszukat megváltoztatni kényszerülő üzemek esetében fog anyagi terheket jelenteni. Kérdéses, hogy a MAPP elbírálása is bekerül-e az igazgatási szolgáltatási díj-köteles eljárások körébe. Amennyiben igen, úgy az alsó és felső küszöbértékű üzemek számíthatnak az ezzel kapcsolatos kiadásokra.

A kiadások negatív hatásai mellett azonban figyelembe kell venni azt is, hogy a MAPP-ban megjelenő új információk a védelmi szint javulását eredményezhetik, [7] ez hazánkban az alsó küszöbértékű (esetleg küszöbérték alatti – amennyiben a MAPP náluk is kötelezővé válik) üzemek számát tekintve nem elhanyagolható szempont.

Az információszolgáltatás hazánkban az üzemeltetők részéről a hatóság felé történik, melyet a különböző kérelmek és dokumentációk benyújtásával, illetve szükség esetén további adatszolgáltatással teljesítenek. A lakosság tájékoztatása a polgármester, illetve a hatóság útján valósul meg, ezért az irányelv lakosságtájékoztatásra vonatkozó módosításai vélhetően nem az üzemeket, hanem a hatóságot fogják érinteni. A súlyos balesetek bejelentéseinek kritériumai az új irányelvben nem változtak, így ehhez kapcsolódóan az adminisztrációs költségek növekedése nem várható.

A veszélyes üzemeknek a jogszabályi előírások betartása érdekében különböző, megfelelő biztonsági szintet eredményező technológiai berendezésekkel, infrastruktúrával és biztonsági irányítási rendszerrel is rendelkezniük kell. Emellett elemezniük és értékelniük kell a lehetséges káreseményeket és azok bekövetkezésének valószínűségét. Ezek ismeretében hozhatók meg a különféle – az események bekövetkezését megakadályozó, vagy valószínűségüket csökkentő, illetve hatásukat mérséklő – intézkedések. Azonban minden egyes újabb intézkedés amellett, hogy csökkenti a kockázatot, újabb kiadásokat eredményez az üzemeltető számára. A DG Environment elemzése szerint előbbiek miatt az üzemek egy része várhatóan egy „optimális” kockázati szintre fog törekedni és annak ismeretében visz véghez újabb védelmi intézkedéseket, hogy azok költsége kisebb-e, mint az üzem esetleges balesetből származó veszteségei. [7] Vélhetően a hazánkban működő – főleg kisebb – üzemek egy része is így fog eljárni annak érdekében, hogy csökkentse kiadásait.

Előzőekben leírtak mellett szükséges megemlíteni azon intézkedések költségeit is, melyeket egyes üzemek annak érdekében tesznek, hogy elkerüljék a szabályozás hatálya alá jutást, illetve a státuszuk változását. Ezt főként a raktárkészletek csökkentésével és a beszerzés gyakoriságának változtatásával vihetik véghez. Várhatóan akkor fogják ezt az alternatívát választani, ha az ezzel járó kiadások alacsonyabbak, mint a Seveso hatálya alá kerüléssel kapcsolatos költségek. [7] A működésnek ezt a módját választó üzemek száma nehezen megbecsülhető, egy a veszélyes üzemek körében végzett felmérés pontosabb képet adhatna.

Amint az látható, az új szabályozás bevezetése hazánkban az üzemek költségeinek növekedését eredményezheti, melyből jelentős részt tesznek ki az adminisztratív költségek. Az is elmondható, hogy az új üzemek esetében magasabb kiadások várhatók, mint a már meglévőknél. A működési költségek, illetve a jogszabály hatálya alá tartozás elkerülésének kiadásai – üzemspecifikusságuk miatt – pontosan nem jelezhetők előre.

3.2.2. A hatóságokat érintő költségek

Az adminisztrációs költségek ismertetése során szükséges kitérni a hatóságok üzemek engedélyezésével és felügyeletével, illetve a tájékoztatással és jelentések készítésével kapcsolatos költségeire.

A Kat. tv. értelmében veszélyes anyagokkal kapcsolatos tevékenység csak a hatóság katasztrófavédelmi engedélyével végezhető. Az üzemek erre irányuló kérelemének elbírálása során a hatóság az üzemeket felső, illetve alsó küszöbértékű üzem, küszöbérték alatti üzem, valamint nem engedélyköteles üzem kategóriákba sorolja. [12]

Mint azt már egy korábbi cikkben bemutattam, az alkalmazott eljárásrend szerint – az engedélyezés során – a hatóság a beérkezett dokumentumok (üzemazonosítási adatlapok, biztonsági jelentés és elemzés) valóságtartalmát helyszíni szemlével vizsgálja, ennek kapcsán az üzemeltetőtől újabb információkat kérhet. Ezután a benyújtott dokumentum elbírálásra kerül, melyhez kapcsolódóan sor kerülhet ismételt helyszíni szemlére, vagy további információk bekérésére. [3] Ugyanez vonatkozik az üzemeltetők által a jogszabályban meghatározott időközönként felülvizsgált biztonsági dokumentációk és tervek elbírálásával kapcsolatos tevékenységekre. Az üzemek számának várható növekedésével megnövekszik az engedélyezéshez, illetve a jogszabályok által előírt dokumentációk elbírálásához kötődő ellenőrzési és adminiszt-

rációs feladatok száma is, mely egyrészt növelni fogja az érintett hatóságok leterheltségét, másrészt vélhetően megemeli a hatóság ezzel kapcsolatos költségeit.

A változásnak lehet azonban a hatóságra nézve pozitív anyagi hatása is, ugyanis a már fentebb említett igazgatási szolgáltatási díj a hatóság bevételeit képezi, így ezt a bevételt a katasztrófavédelmi szervezetek működésükre, illetve technikájuk korszerűsítésére fordíthatják, ezzel pedig meggyorsíthatják az egyes eljárási cselekmények végrehajtását, növelhetik tevékenységük színvonalát és hatékonyságát. [3] Ha tehát az új üzemek száma emelkedik, vagy az új előírások miatt több üzemnek kell kérnie a különböző dokumentációk felülvizsgálatát, az eljáró szervek is több bevételt könyvelhetnek el.

A hatóság előbbiek mellett felügyeli az engedéllyel rendelkező, már működő veszélyes üzemek tevékenységét. Ennek keretében az üzemek területén hatósági ellenőrzést folytat le, továbbá ellenőrzi és értékeli az üzemek által évente végrehajtott gyakorlatokat. Belső Védelmi Terv gyakorlatot mind az alsó, mind a felső küszöbértékű üzemekben, Külső Védelmi Terv gyakorlatot a felső küszöbértékű üzemekkel érintett kerületekben évente kell tartani. Bár a Seveso III. ennél enyhébb, mert „megfelelő időközönként, de legfeljebb 3 évente” írja elő a tervek „kipróbálását”, hazánkban vélhetően a szigorúbb szabályozás marad érvényben a Belső és a Külső védelmi tervek gyakoroltatásának tekintetében. Ez utóbbinál a polgármesternek is közre kell működnie, így amennyiben több üzem kerül felső küszöbértékű státuszba a jogszabály változása miatt, az nem csak a hatóságok leterheltségét fogja növelni, de más állami szervek feladataira is hatással lesz. Akkor is növekedni fognak a hatóság teendői, ha az új szabályozás bevezetésével egyes üzemek „csak” az ún. küszöbérték alatti üzem kategóriába kerülnek, ugyanis a jogszabály szigorúsága miatt, csaknem az összes ide tartozó telephelyre szükséges SKET-et készíteni, melyet szintén évente gyakoroltatni kell. Ennek hatóság általi helyszíni ellenőrzését és értékelését a Korm. rendelet csak 3 évente írja elő, de várhatóan a hatóság ennél sűrűbben fog részt venni ezeken a gyakorlatokon.

Bár az irányelv a felső küszöbös üzemek évenkénti és az alsó küszöbös üzemek 3 évenkénti hatósági ellenőrzést határoz meg, a hazai szabályozás ebben a pontban is szigorúbb elvárásokat támaszt. A Korm. rendelet ugyanis az alsó küszöbértékű üzemek két évente történő ellenőrzését írja elő. Mindemellett a hatóság a más társhatóságok bevonásával az alsó, illetve felső küszöbértékű üzemekben rendszeresen ún. komplex iparbiztonsági ellenőrzést tart supervisoroként, erre azonban lehetőség szerint többnyire az időszakos hatósági ellenőrzés keretében kerül sor, így önmagában nem növeli meg az ellenőrzések számát. [3] [11] Ahogy az az 1. sz. ábrából is kivehető az egyes igazgatóságok illetékességi területén átlagosan 36 db üzem található (a fővárosban ez a szám jóval magasabb: 87 db), melyből a küszöbérték alatti üzemek száma átlagosan 25 db, az alsó küszöbértékű üzemeké 6 db, a felső küszöbértékű üzemeké pedig 5 db. Évi egy-egy Belső, illetve Külső Védelmi Terv gyakorlattal, valamint egy hatósági ellenőrzéssel számolva a megyei igazgatóság hatósági feladatot ellátó munkatársainak átlagosan legalább évi 21 db ellenőrzést kell a veszélyes üzemekkel kapcsolatban végrehajtaniuk. Ha pedig a SKET gyakorlatokat és az alsó küszöbös üzemek 2 évenkénti ellenőrzését is hozzászámítjuk, az átlagosan évi 52 db ellenőrzést jelent. (A fővárosban található üzemek számát lebontva az 5 kirendeltségre az egyes kirendeltségek által évente végrehajtandó átlagos ellenőrzési szám 11, illetve 26 db.) Ebből is látható, hogy az üzemek számának változása befolyásolja a hatóság tevékenységét, a megnövekvő üzemszám a hozzájuk kapcsolódó feladatok számának emelkedését is jelenti.

A lakosság előírt tájékoztatása a Biztonsági Elemzés és Jelentés hirdetményi úton való közzétételével, valamint közmeghallgatás tartásával valósul meg. A lakosság ennek során véleményt nyilváníthat, melyet a dokumentumok elbírálásakor figyelembe kell venni. A felső küszöbértékű üzemek vonatkozásában a hatóság a polgármesterrel együttműködve lakossági tájékoztató kiadványt készít, melyet legalább 3 évente frissíteni kell. [2] Ezek a katasztrófavédelem honlapján megtalálhatók, frissítésük a jogszabályi és szervezeti változások miatt időszzerűvé vált. A Korm. rendelet 45. §-ának értelmében a hatóság honlapján a lakosság részére elérhetőek kell legyenek a veszélyes üzemekkel kapcsolatos

alapvető információk (név, székhely, telephely, besorolás, engedélyek). Az új Seveso III. kis mértékben bővíti a lakossági tájékoztatás keretében biztosított információk körét és alsó küszöbértékű üzemek esetében is előírja az üzem tevékenységéről, a telephelyen található veszélyes anyagokról, a lakosság értesítéséről és a megfelelő magatartásról szóló információszolgáltatást. Ezeket az adatokat az üzemek a különféle dokumentációkkal eljuttatják a hatóság részére a tájékoztatás pedig elektronikus formában történik, így ez a feladat várhatóan nem fogja jelentősen megemelni a hatóság kiadásait.

A hatóság a veszélyes üzemekben bekövetkező súlyos balesetről, valamint a kivizsgálás eredményéről tájékoztatja az illetékes polgármestert. Ugyanígy tájékoztatási kötelezettség áll fenn az EU illetékes hatóságai felé. A hatóság emellett a bekövetkezett súlyos balesetokról nyilvántartást vezet, ebből hároméves nemzeti jelentést készít, melyet megküld az Európai Bizottság részére. [2] A Korm. rendelet az EU-felé a tájékoztatás haladéktalan megküldését írja elő, ezzel szemben a Seveso III. legkésőbb egy éven belül várja el a tájékoztatást. Mivel a súlyos balesetek bejelentésének kritériumai nem változtak, az ezzel kapcsolatos költségek jelentős növekedése nem várható, mindamellett, hogy a magasabb üzemszám megnövelheti a balesetek bekövetkezésének valószínűségét.

Az új irányelv értelmében a tagállamoknak 2019. szeptember 30-ig, majd azt követően 4 évente jelentést kell készíteniük az irányelv végrehajtásáról, ez magában foglalja azokat az üzemekkel kapcsolatos adatokat is, melyek ez idáig a 3 évente megküldendő nemzeti jelentésben szerepeltek.

Fentiekből látható, hogy a hatóság tevékenységére, valamint költségeik várható alakulására leginkább az üzemek számának növekedése lehet kihatással. Az új, vagy megváltozó státuszú üzemek engedélyezésével, illetve felügyeletével kapcsolatos feladatok megnövelhetik a hatóság leterheltségét, valamint emelhetik az ehhez kapcsolódó adminisztrációs költségeket. Míg az igazgatási szolgáltatási díjból származó bevételek hozzájárulhatnak az eszközpark fejlesztéséhez és ezzel a hatékonyság növeléséhez.

4. ÖSSZEFOGLALÁS

Az Európai Unió tagállamaiban az ipari tevékenységek irányítása és ellenőrzése terén tapasztalható jelentős eltérések megszüntetése érdekében egységes, univerzális és regionális jogi szabályozásra volt szükség. Ennek érdekében megalkotásra került a Seveso I. irányelv, mely a széleskörű szabályozással és a szigorú ellenőrzéssel a veszélyes ipari üzemekben bekövetkező balesetek kockázatának csökkentését, illetve különböző a lehetséges hatások mérséklését tűzte ki céljául.

A későbbiekben bekövetkező további súlyos események következtében szükségessé vált az irányelv többszöri felülvizsgálata és módosítása, a benne lévő hiányosságok megszüntetése céljából. A legutóbbi felülvizsgálatot, már nem csak az újabb ipari balesetek, hanem az új CLP rendelet bevezetése miatt is végre kellett hajtani annak érdekében, hogy az ebben foglaltak összhangba kerüljenek az irányelv I. sz. mellékletének előírásaival. Ennek eredményeképp egy új irányelv került megalkotásra, melynek mind a rendelkező részében, mind pedig a mellékleteiben több – az üzemeket és a hatóságot is érintő – változás történt.

Habár a módosítás alapelve az volt, hogy lehetőség szerint az irányelv hatálya ne szélesedjen ki jelentősen, de ne is csökkenjen nagymértékben, egyes változtatások kihatással lesznek a szabályozás hatálya alá tartozó veszélyes üzemek darabszámára. Emellett a módosítások hatásai érezhetőek lesznek mind az üzemeltetők, mind a hatóság költségeiben, illetve tevékenységében. A várható gazdasági hatásokat az EU DG Environment vizsgálta, az általuk készített jelentést pedig figyelembe vette az irányelv mellékleteinek módosításait kidolgozó EU munkacsoport az egyes veszélyességi kategóriák és a nevesített anyagok listájának kialakítására tett javaslataihoz.

Fentiekből látható, hogy némely új, vagy a CLP rendelethez igazítás miatt jelentősen megváltoztatott veszélyességi kategória megemelheti az irányelv hatálya alá tartozó veszélyes üzemek számát, illetve változást okozhat egyes

telephelyek státuszában, mindamellett, hogy az üzemek egy része vélhetően egyéb intézkedésekkel megpróbálja elkerülni a Seveso hatálya alá kerülést, vagy a státuszváltást.

Elmondható, hogy hazánkban a jogszabály által érintett létesítmények számának – ha nem is nagymértékű – növekedése várható. Ez nem csak az üzemek költségeire, hanem az engedélyezést és felügyeletet végrehajtó illetékes hatóságok leterheltségére, valamint a tevékenységükkel összefüggő költségekre is kihatással lehet. Az üzemeltetőket az engedélyeztetéssel, a különböző dokumentációk elkészítésével és a mindezek elbírálásával kapcsolatos költségek és díjak, valamint a különböző gyakorlatok megszervezésének és végrehajtásának adminisztrációs költségei terhelik. A hatóság leterheltségét, továbbá adminisztratív jellegű kiadásait pedig főként az engedélyezéshez és a veszélyes üzemek felügyeletéhez kapcsolódó ellenőrzések, ezek megfelelő dokumentálása, valamint az üzemeltetők által benyújtott kérelmek, biztonsági dokumentációk és tervek elbírálásával kapcsolatos feladatok növelhetik, melyet az üzemek által a különböző eljárási cselekmények esetén fizetendő igazgatási szolgáltatási díjakból származó bevételek némileg ellensúlyozhatnak.

A Seveso III. irányelv bevezetésének várható gazdasági hatásai az erre irányuló hazai felmérés hiánya miatt a nemzetközi felmérések eredményei alapján becsülhetők meg. Ezek az eredmények azonban csak részben alkalmazhatóak a magyarországi viszonylatokra, a hazai jogszabályok ugyanis az EU tagállamoknál szigorúbb elvárásokat fogalmaznak meg, és már eleve magukban foglalnak számos olyan előírást, melyek az EU más tagállamaiban csak a Seveso III. Irányelv hatálya alá lépésével kerülnek bevezetésre.

A várhatóan a szabályozás hatálya alá kerülő, státuszmodosításra kényszerülő, illetve az ezeket különböző intézkedésekkel elkerülni szándékozó veszélyes üzemek számának előrejelzéséhez egy az üzemek körében elvégzett felmérés pontosabb képet adhatna.

Kulcsszavak: Seveso III., veszélyes üzem, CLP, súlyos ipari baleset, iparbiztonsági jogszabályok

Keywords: Seveso III., dangerous establishment, CLP, major industrial accident, industrial safety laws

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] 2011. évi CXCVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról
- [2] 219/2011. (X. 20.) Korm. rendelet a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről
- [3] Dobor József – Szendi Rebeka: Veszélyes üzemek azonosítása és a kapcsolódó hatósági tevékenység(ek), Hadmérnök, Budapest, NKE, 2013. pp. 129-140, ., ISSN 1788-191
- [4] Szendi Rebeka, Dobor József: Identification of dangerous establishment in practice, in: Proceedings „Safety of Industrial Establishments 2013.” International Scientific Conference on Industrial Safety Budapest, 10 April 2013, Budapest, NKE, 2013. pp. 136-143. ISBN: 978-615-5305-08-5
- [5] Vass Gyula: Veszélyes üzemek ellenőrzése Magyarországon in: Előadásgyűjtemény „Veszélyes Üzemek Biztonsága 2013.” Nemzetközi Iparbiztonsági Tudományos Konferencia Budapest, 2013. április 10., Budapest, NKE, 2013. pp. 29-34. ISBN: 978-615-5305-08-5
- [6] http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=iparbiztonsag_terkep 2013.11.10.
- [7] European Commission Directorate-General Environment: Impact assessment study into possible options for amending the Seveso II. Directive – Final Report, 2010.

http://ec.europa.eu/environment/seveso/pdf/Seveso%20IA_Final%20report.pdf 2013. 11. 10.

[8] Zsuzsanna Gyenes: Application of GHS Substances Classification Criteria for the Identification of Seveso Establishments – Report on the Work of the Technical Working Group on Seveso and GHS, JRC Scientific and Technical Reports, Luxembourg, EU, 2011., ISSN: 1018-5593, p.98.

<http://ipsc.jrc.ec.europa.eu/?id=503> 2013. 10. 30.

[9] Címer Zsolt – Halász László: A kémiai biztonsági jogszabályok változása, a CLP és a Seveso II. Irányelv kapcsolata, Hadmérnök, Budapest, ZMNE, 2010. pp. 87- 98., ISSN 1788-191

[10] Vass Gyula: Veszélyes üzemek ellenőrzése Magyarországon, Biztonságtechnika 2013 Továbbképző szeminárium, 2013. 06. 05-07. http://www.biztonsagtechnika.mke.org.hu/eloadasok/Vass_Gy.pdf 2013. 11. 10.

[11] Az Európai Parlament és a Tanács 2012/18/EU Irányelve a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek veszélyének kezeléséről, valamint a 96/82/EK tanácsi irányelv módosításáról és későbbi hatályon kívül helyezéséről. Strasbourg, 2012. <http://ipsc.jrc.ec.europa.eu/?id=503> 2013. 04. 02.

[12] Kátai-Urbán Lajos, Vass Gyula: 7.5 fejezet: Útmutató – Veszélyes üzemek és tevékenységek azonosítása In: Sárosi György (szerk.) Veszélyes áruk szállítása és tárolása, Budapest, Verlag Dashöfer Szakkiadó, 2012. pp. 1-23. ISBN: 963 85915 2 8

AZ ISZLÁM ÉS A KERESZTÉNY HIT VISZONYA A BÉKÉRŐL ÉS A HÁBORÚRÓL

THE RELATIONSHIP BETWEEN ISLAM AND THE CHRISTIAN FAITH FROM THE
PERSPECTIVE OF PEACE AND WAR

A tudományos cikk rávilágít és elemzi a keresztény, valamint az iszlám hit viszonyát a háborúról és a békéről. Mivel a szembenálló felek a közelmúltban több, nem csak nemzeti, hanem vallási alapon is eltérő háborút vívtak meg, különösen fontosnak tartom eme két nagy világvallás összehasonlítását és elemzését. A vallások összefüggéseinek és ellentéteinek jobb megértése révén, nagyobb eséllyel kerülhetjük el a hitre alapozott háborúkat.

This scientific publication analyses and highlights the relationship between the Christianity and Islamic religion from the perspective of war and peace. Since in recent times wars were fought not only from nationalistic but also from religious point of view, I find it especially important to compare and analyse these two world religions. By better understanding the religions and their contradistinctions, there is a chance to avoid wars that are religion-based.

BEVEZETŐ

Az öntudatra ébredt ember már a kezdetek óta megalkotta magának az Istent és/vagy Isteneket valamint vele(ük) a HIT-et. Több álláspont létezik arról, hogy vajon a korai időkben monoteizmus, vagy politeizmus volt, de ebben a műben Karen Armstrong nézőpontját veszem alapul, miszerint az ősemberek számára csak egy Isten létezett.¹

A homosapienst már az ősidők óta foglalkoztatták azok a kérdések, hogy vajon honnan lett, ki vagy mi a teremtője, mi lesz, ha meghal, van-e túlvilág, miért történik valakivel „jó”, míg mással „rossz” (értve ide a szerencse kérdését is), napfogyatkozáskor hová vész el a nap, és még számtalan ehhez hasonló kérdést lehetne felsorolni. Mivel ezekre a kérdésekre az akkori ember még nem volt képes megadni a tudományos választ, létrehozták a teremtőt, vele a túlvilágot és a halhatatlanság elméletét.

A felsőbbrendű lény és annak „Isteni” erejének a megalkotásával, az ősemberek válaszokat kaptak több-ezer addig megmagyarázhatatlan, korábban már említett kérdésükre. A tudat, egy teremtőben, aki segíti a jókat és megbünteti a rosszakat, felébresztette a hitet az emberekben. A hit és a vallás által létrehozták és „betartatták” az első írt és íratlan törvényeket az emberei és társadalmi normákról.

Mivel ma és a múltban is több hitvallás létezett és létezik, azok törvényei hol megegyeznek, máshol pedig éppen gyökeresen eltérnek egymástól. Az emberek mély hite és a hitvallások közti különbségek, sokszor nagyon komoly és halálos konfliktusokhoz vezethetnek és vezetnek. Szomszédságunkban, a volt Jugoszláviában a 90-es években lezajlott véres szétválása egyik fő oka a lakosság különböző vallásossága volt. Az emberek ellen elkövetett genocídiumokra, üldözésekre és sok esetben sanyargatásokra az iszlám és a kereszténység ellentéte is adott „megfelelő” indokot az agresszorok számára. Az elkövetkező néhány oldalon ezekkel a hasonlóságokkal és ellentétekkel fogok foglalkozni a keresztény és az iszlám hitvallás között, annak érdekében, hogy jobban megérthessük őket és a jövőben elkerülhessük a belőlük származó konfliktusok lehetőségét.

¹ KAREN ARMSTRONG, (1997) Isten története, Bp., Európa Kiadó, 15 pp. ISBN: 963 07 62 11 0

A ZSIDÓ HIT

A legújabb kutatások szerint a legrégebbi ismert zsidó település Ebla volt. Az Ebla irattár feltárásával a régészek i.e. 2600-2400 évvel ezelőttig majdhogynem kizárólag bibliai héber neveket találtak. A nevek közt megtalálták Ebrum Ebla királyának a nevét is, aki minden bizonnyal Ábrahám szépapja volt.²

Feltehetően már Eblában kialakult a zsidó hit, ámbar akkor még nem volt papírra vetve, csak szájról-szájra terjedhetett. A zsidó vallás teremtetőjének több neve is van, de ebben a műben csak az Adonaj nevet említjük, tanítókönyve a Tóra,³ amit a keresztények Mózes öt könyvének ismernek. A névvel ellentétben a Tórát nem egy ember írta, hanem több írója volt és történelmi szöveggyűjteményeket is magába foglal. Ezek a szövegek a világ kezdetétől egészen az Isten által megalapított törvényekig terjednek.⁴ A Tóra a zsidó vallás legszentebb könyve, nincs nála jelentősebb, még akkor, sem, ha a zsidó Biblia és az Ószövetség további szent szövegeket tartalmaznak.⁵

A Tóra összesen 612 törvényből áll, de azok között is a legfontosabb a Tízparancsolat, amit Mózes az Istentől kapott a Sínai-hegyen egy kőtáblára vésve.

Mint ahogy azt a bevezetőben már említettem, a vallás kialakításával megíródtak az első törvények, amiket a hívőknek már kiskoruk óta tanítottak. Ezek a törvények az akkori élet minden normáit, szabályait magukba foglalták, a táplálkozási szokásoktól egészen a háború és a béke kérdéséig.

A legmértékesebb és egyben a legfontosabb szabályok a Tízparancsolat,⁶ melyet végigolvasva láthatjuk, hogy a békét az egymás közti kölcsönös tiszteletet és megbecsülést hirdeti. Azonban a történelem folyamán számos olyan esemény történt a zsidóság körében, ami végett újabb és újabb parancsokat kellett megfogalmazni, egzisztenciájuk megvédése érdekében. Ilyen törvényekkel találkozunk Mózes 2. és 3. könyvében is. Például Mózes 2. könyvében, a zsidóknak Egyiptomból kijöveteléről, a 21. bekezdésében a következő törvény áll: "Szemet szemért, fogat fogért, kezet kézért, lábat lábért. Égési sebet égési sebért; (normális) sebet sebért, sérülést sérülésért."⁷ Maga a könyv címe is sejtést ad arról, hogy miért pont itt olvashatunk igen komoly és erőszakot sugalló törvényekről, hiszen ez volt az a korszak, amikor a zsidóságot szignifikáns veszteségek és fenyegetések érték Egyiptomból. A könyv és azon belül is ez a fejezet igen részletesen foglalkozik az emberek elleni, valamint vagyontárgyaik elleni vétkek megbüntetésével. Ezek a büntetések sokszor ellenszegülnek a tíz alaptörvénnyel, hiszen több versszak is szól a halállal való büntetésről.

Ugyanakkor Mózes harmadik könyve, ami többek között az Istentiszteletéről szól, úgyszintén foglalkozik a halálbüntetéssel és a normák betartásának szabályaival, hiszen csak kemény megtorlások révén lehet az embereket a törvények betartására rábírni. "Ha valaki agyonüt egy embert – haljon meg. Ha valaki sebet ejt embertársán, amint ő tett, azt tegyék vele. Törést törésért, szemet szemért, fogat fogért, amilyen sebet ejtett egy emberen, ugyanolyant ejtsenek rajta. Aki agyonüt, egy barmot fizesse meg (de) aki agyonüt egy embert, ölessék meg."⁸

KONKLÚZIÓ

A zsidó hit a világon az egyik legősibb monoteista vallás. Annak ellenére, hogy ma körülbelül tizennégy millió zsidó hívő van, több világvallásnak is az alapját képezi. A két legfontosabb ilyen vallás a keresztény és az iszlám hit. Jól lehet, hogy mindhárom vallás úgymond „rokoni” kapcsolatban állnak egymással, igen komoly eltérések vannak közöttük. A zsidó

² RAJ TAMÁS, (2005) Nem idegen közöttünk, Bp., Makkabi Kiadó, ISBN: 978 963 70 88 131

³ Tóra szó magyar megfelelője a tanítás.

⁴ PÉLI PÉTER, (2010) Ki írta a Tórát és miért? Nyelv és Tudomány, Online: <http://www.nyest.hu/hirek/ki-irta-a-torat-es-miert>

⁵ FRIEDEMÁN BEDÜRFTIG, (2007) A nagy világvallások. Pécs, Alexandra kiadó, -30 pp. ISBN: 978 963 370 283 3

⁶ Lásd az első mellékletben.

⁷ Szent Biblia, 2. Mózes, 21. bekezdés, 24-25 online: <http://mek.oszk.hu/00100/00161/html/o/2-moz/chap021.html>

⁸ Szent biblia, 3. Mózes, 24. bekezdés, 17-21 online: <http://mek.oszk.hu/00100/00161/html/o/3-moz/chap024.html>

vallás erős szabályokra épül, amik által sikerült hívőinek több-ezer éven keresztül megtartani identitásukat és kultúrájukat. Eme szabályaikat az emberi normákra és a történelmi tapasztalataik alapján hozták létre.

A KERESZTÉNY HIT

A keresztény vallásnak körülbelül másfél milliárd hívője van világszerte, ezzel az egyik legnagyobb világvallásnak számít ma a földön. A keresztény vallás gyökerei mélyen a zsidó vallásban találhatók. Mindkét hit egy Istenhívő, ahol a teremtő megbünteti a rosszat és jutalmazza a jót. A zsidó szentírások és könyvek majdhogynem teljes egészében megegyeznek a keresztény vallás Ótestamentumával. Mivel az Újtestamentum már a Názáreti Jézus születéséről szól, nem található meg a zsidó szentírások közt. A keresztény Biblia az Ó és az Újszövetségből áll. Ellentétben a zsidó vallástól, a keresztény vallásban a teremtőnek csak egy neve van, Isten.⁹

A keresztény hit megalapítója Jézus, kinek nevelőapja József, anyja pedig Mária volt. Mivel Názáretben fogantatott meg, így Názáreti Jézusnak is nevezik. Nevét Jozsua után kapta, aki Mózes fia volt. A nyugati időszámítás alapját születése képi. Mára már bebizonyosodott, hogy a Dionysius Exiguus megállapítása, hogy mikor született Jézus, hamis, mégis az ő rendszerét követve osztjuk fel az időt Krisztus előtti és utáni időre.¹⁰

Keresztelő János volt az első családon kívüli ember, aki befolyásoló tényezőként hatott Jézus személyiségére. János hitte és hirdette, hogy a megkeresztelkedés által bűnbánók bűnei megbocsátást nyernek. Jézus körülbelül Krisztus után 27-29 között keresztelkedett meg, annak ellenére, hogy büntelen volt. János meggyőződését, hogy lesz a jövőben egy ember, aki nála sokkal nagyobb és ő lesz a Messiás,¹¹ Isten küldötte, aki majd megváltoztatja a világot, saját magára vette és saját küldetésének is vallotta. A történészek megegyeznek azzal az állásponttal, hogy a Názáreti Jézus működése János találkozása után kezdődött meg.

Jézus tanításai és életszemlélete, merőben eltért az akkori zsidó vallástól, ami később a két hit különbségét és ellentéteit is jelentette. Az előző fejezetben már említett igen erős többször halálbüntetéssel sújtó szabályokat bírálta és egy egészen újszerű módon értelmezte azokat.

Példaként megemlítenék három idézetet B. Fridemann, a Nagy Világvallások könyvéből:

„Hallottátok a parancsot: Szemet szemért, és fogat fogért, Én pedig azt mondom nektek, ne szálljatok szembe a gonosszal. Aki megüti a jobb arcodat, annak tartsd oda a másikat is.”¹² „Hallottátok a parancsot: Szeresd embertársadat és gyűld ellenségedet. Én pedig azt mondom nektek, szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatok üldözőitekért.”¹³ Végül: „A szombat van az emberért és nem az ember a szombatért.”¹⁴

A fent olvasható idézetek alapján, jól látható Jézus igen erős kritikája és eltérő gondolkodása a zsidó hit szabályairól. Tanításait az önfeláldozás, a béke, a megbocsátás, a szeretet és az egyén köré építette fel, ami az akkori ember számára nagyon vonzó volt. Még halálakor is a megbocsátás ígését hangoztatta az embertársainak, a követőinek és a szeretteinek.

Annak ellenére, hogy ez az akkor még új hit, a megújult nézeteivel felettébb gyorsan teret nyert, és több milliós tömegeket mozgatott meg, a történelem során nem egyszer került félreértelmezésre és az emberiség ellen volt fordítva. Gondoljunk csak a keresztes háborúkra. A keresztény hit, ami az egyenlőséget, a békét és a megbocsátást hirdette, hirtelen a megtorlás, a hódítás és a halál bálványává lett. Hiszen az állítólagos fő indok a hadjáratokra a szent föld visszahódítása és annak a muzulmánoktól való megtisztítása. Ez persze csak a palást volt az európai uralkodók számára,

⁹ FRIEDEMANN BEDÜRFTIG, (2007) A nagy világvallások. Pécs, Alexandra kiadó, -76 pp. ISBN: 978 963 370 283 3

¹⁰ FRIEDEMANN BEDÜRFTIG, (2007) A nagy világvallások. Pécs, Alexandra kiadó, -76 pp. ISBN: 978 963 370 283 3

¹¹ Messiás jelentése a zsidóknál nem más mint a felkent vagy uralkodó, mert az ókori Izraelben az uralkodókat nem megkoronázták, hanem felkenték.

¹² FRIEDEMANN BEDÜRFTIG, (2007) A nagy világvallások. Pécs, Alexandra kiadó, -77 pp. ISBN: 978 963 370 283 3

¹³ FRIEDEMANN BEDÜRFTIG, (2007) A nagy világvallások. Pécs, Alexandra kiadó, -77 pp. ISBN: 978 963 370 283 3

¹⁴ FRIEDEMANN BEDÜRFTIG, (2007) A nagy világvallások. Pécs, Alexandra kiadó, -77 pp. ISBN: 978 963 370 283 3

mert az eredeti indokuk a területszerzés és birodalmaik kibővítése volt. Valójában a keresztes hadjáratok a gyarmatosítások korai elődei voltak.¹⁵

A keresztes hadjáratok ellenére, a keresztény államokban a vallás a politikától egyre inkább távolodni látszik, amit az államok jogrendszere is jól mutat, mivelhogy nem a vallási szabályokra épülnek.

Ugyanakkor a keresztény hit templommisztikus és annak ellenére, hogy az önfeláldozást hirdeti, roppant tőke orientált. Azonban kapitalista jellemét a templommisztikusságával és a hozzá tartozó papság és hierarchiájának fenntartási költségével magyarázhatjuk.

KONKLÚZIÓ

A keresztény hit atyja a zsidó hit. Az új világhit, relatív gyors elterjedésének felettébb fontos szerepe volt az emberközpontságának, a megbékélésnek és a béke hirdetésének. Közvetlen azelőtt, hogy a Názáreti Jézus megszületett volna, Európában és a Közel-keleten komoly háborús és destabilizációs folyamatok mentek végbe, ahol az embereknek szükségük volt egy megváltóra, messiásra egy szebb és jobb jövő reményében. Jézus Krisztus volt az a személy, aki az akkori emberek számára, új, forradalmi nézeteivel, hogy nem a megtorlás és a komoly szabályok fogják meghozni a helyes életformát, hanem éppen ellenkezőleg, a megbocsájtás az önfeláldozás és a szeretet útján juthat el ember Isten házába, meghozta a már várva várt reményt. Annak ellenére, hogy tanításai a békéről és a szeretetről szólnak, a történelem során már nem egyszer volt precedens ezek elferdítésére és félreértelmezésére, hogy eredeti funkcióját megmássítsák és vagyon, valamint hatalomszerzésre fordítsák.

ISZLÁM

Az iszlám hit a világvallások közül a legfiatalabb hitnek számít. Időszámítások kezdetét a keresztény világ időszámításával kimutatva Krisztus után 622. július 16-tól számítják. „Az iszlám az „engedelmeskedés” (Isten akaratának), „odaadás” (Isten iránt) arab kifejezésből (*iszlám*), s annak a vallásnak az elnevezése, amelyet Mohamed (Muhammad) próféta Arábiában a 7. század első felében terjesztett el.”¹⁶ Az iszlám hit Istene Allah, kinek prófétája Mohamed, és mindenki, aki ezt a hitet vallja, muzulmán. Szent könyve a Korán, ami alapján minden igaz muzulmán hívő él.

Mohamed, 570 körül szegény család sarjaként Mekkában született és egy gazdag kereskedő özvegyasszonyt vett el. Házasságának köszönhetően, több üzleti úton vett részt, melyek által megismerkedett a zsidó és a keresztény hittel. A két monoteista hit óriási hatással volt személyiségére. Látván a két hitközösségben lévő relatív nagy békességet és az arab többistenhívők és bálványimádó törzsekben lévő buzgó anarchiát, felfedezte az egyistenhitben rejlő összetartó erőt. Ennek hatására egy olyan hitet teremtett meg, mely csakúgy, mint a keresztény hit, az egyenlőségre, a békességre és az önfeláldozásra hívja fel a követői figyelmét.

Maga az iszlám hit egy rendkívül emberközpontú, emberszerető és embert nevelő-tanító vallás, mely kiválóan megfelel a nagy tömegek számára. Eme jó tulajdonságainak köszönhetően sikerült gyorsan óriási területeken és rendkívül sok ember körében elterjednie.

A Szent könyve a Korán, minden szúrája a következő sorral kezdődik: „Allah, a Kegyelmes, az Irgalmas nevében.”¹⁷ Az idézetet végigolvasva, láthatjuk, hogy magáról a kegyelmes és jóságos Allahról szól, ami direkt módon utal arra, hogy Allah az Isten békeszerető. Ezzel jól indokolja békés szándékát eme hitvilágnak. A Szent könyv több fejezeten felhívja a hívők és olvasója figyelmét, arra, hogy Allah, nem szereti azokat, akik nem irgalmasak és nem békeszeretők, merthogy ő, Mohamed, eme hitet család (umma) és közösség centrikussá formálta. Azzal, hogy hívői és Allah közé került közvetí-

¹⁵ A Keresztes hadjáratok. Online: <http://www.keresztes.eoldal.hu/>

¹⁶ DR. RESPERGER ISTVÁN (2002), Az iszlám világ és hatása a biztonságra. Budapest, ZMNE

¹⁷ A Kegyes Korán értelmezése és magyarázata magyar nyelven. (2010), Hanifa Iszlám Kulturális Alapítvány. ISBN: 978-963-87078-3-3
213

tő, imaházaiaknak jelentősége eltér a keresztény imaházaktól, mert nem a paphoz vagy az imámhoz mennek, hanem teremtfőjük házába, ahol közösségekbe gyűlhetnek szocializálódni, tanulni a teremtfő igéit, és hogy közös imádkozásaik alkalmával megerősítsék a közösség kapcsolatát.

A jó tulajdonságai ellenére is, sajnálatos módon csakúgy, mint minden új vallást, ezt sem fogadták mindenhol tárt karokkal, minek következtében Mohamednek, a prófétának menekülnie kellett Mekkába Jászrebebe. Miután Jászrebben egy kitartó és létszámban is mérvadó követő táborra talált, megindult vissza Mekkába, hogy ismét terjessze a hitet Allah útján.¹⁸ Ámbár csakúgy, mint a múltban ismételt ellenállásba ütközött, akik ellen tűzzel és vassal kellett harcolni. Eme csaták közepette, kerültek bele Mohamed prédikációiba, majd a koránba az emberi agresszióra, erőszakra felszólító szűrák, melyek a túlélés célját szolgálták. Például ilyenek a nyolcadik és a kilencedik szűrák. A kilencedik szűra 123. verse így szól: „Ti hívők! Harcoljatok a hitetlenek ellen, akik közel vannak hozzátok, és találjanak keménynek benneteket! És tudjátok, hogy Allah az istenfélőkkel van!”¹⁹ Csakúgy, mint ennek a szűranak a legtöbb verse, ehhez hasonló kontextusú, ami csak arra ad bizonyítékot, hogy Mohamed, a hitterjesztésekor komoly ellenállásba ütközött, ahol sokszor volt az élet-halál kérdése a tét, éppen ezért fel kellett készíteni hívő társait a harcra és a túlélésre.

Ugyanakkor jóval több szűra és vers szól a békéről, melyek a háború utáni békés együttélésre tanítják követőiket, merthogy Allah nem szereti az erőszakot.

Manapság egyre többet hallunk muzulmán terroristákról és terror szervezetekről. Sajnos azonban ebben nincs is semmi meglepő, mert politikai, valamint monetáris elnyomásuk és kizsákmányolásuk ellen esélytelenné (és egyenlőtlen-né) vált a szimmetrikus küzdelem folytatása az „agresszoraiakkal” szemben, ami végül különböző alternatív módokhoz vezetett. Ennek következtében az egyik ilyen alternatív megoldás a terrorizmus volt. Mint azt jól tudjuk, a terrorizmus egyik leghatásosabb eszköze az öngyilkos bombamerénylők, akiket a Korán mélyen elítél. Mert a Korán tiltja az öngyilkosságot, éppen ezért egy igazi muzulmánt sosem lehetne magától rávenni. Ámbár csakúgy, mint a Bibliát a kereszties hadjáratok idején, most a Koránt is félre magyarázzák, hogy a hívők megtegyék a megtehetetlent és ennek következtében alakult ki a nyugati civilizációk számára az az előítélet, hogy az iszlám egy agresszióra buzdító, embertelen vallás. Azonban az iszlám hit sohasem a gyilkolásra, az öngyilkosságra, az elnyomás és a mások kizsigerelésére épült, hanem éppen az ellenkezőjére. Ebből kifolyólag, nem szabad elítélni, mert csakúgy, mint a keresztényt, minden hitet félre lehet értelmezni, magyarázni és az eredeti szolgálata viszályára fordítani.

AZ ISZLÁMON BELÜLI IRÁNYZATOK ÉS A BELŐLÜK SZÁRMAZÓ ERŐSZAK

Mint már nem egy jó pár nagy hódító, király és politikus, Mohamed is fiú utód nélkül halt meg 632. június 8-án.²⁰ Halálát követően az egyenes vonalról származó fiú vérkapcsolattal rendelkező utód hiánya révén, a vallási és politikai vezetést betöltendők személye kérdése vált. Mohamed vezetői szerepét legelőször apósa Abu Bakr vállalta magára. Ő és hívei, akik nagy része egyúttal Mohamed első hívei is voltak, megalapították a szunnita irányzatot. Szerintük bárki, aki muzulmán és mélyen hisz Allahban lehet kalifa.²¹

Mivel Mohamed halálakor nem nevezte meg vezető szerepének utódát, unokaöccse Ali és lányának Fatimának férje a vérvonalai kapcsolatokra hivatkozva, igényt tartott a posztra. Ali és követői álláspontja szerint csak azok lehetnek az iszlám hit vezetői, akik vérrokonai viszonyban vannak Mohamed prófétával. Ők létrehozták a síitai irányzatot. Eme két ősi irányzat harca a vezetői pozíciók betöltése iránt, már a kezdetek óta erőszakot szítanak a muzulmánok körein belül.

¹⁸ DR. RESPERGER ISTVÁN (2002), Az iszlám világa és hatása a biztonságra. Bp., ZMNE

¹⁹ Korán, 9. szűra, 123. vers.

²⁰ DR. RESPERGER ISTVÁN (2002), Az Iszlám világa és hatása a biztonságra. Bp., ZMNE

²¹ DR. RESPERGER ISTVÁN (2002), Az Iszlám világa és hatása a biztonságra. Bp., ZMNE

Ebből adódóan a Korán nagyon alaposan foglalkozik a muzulmánok közti béke fenntartására, kikényszerítésére, valamint vitáik békés úton történő megoldásával.²²

VÉGKÖVETKEZTETÉS

A keresztény és az iszlám hit alapja a zsidó vallás volt. Ennek köszönhetően, mindhárom hit meglehetősen hasonló felépítésű, de mégis több pontban eltérő.

Mindhárom hit monoteista, alapjuk nagyban megegyezik, és ugyanazt a teremtőt tartják istenüknek, de ezzel egyidejűleg már a teremtő megnevezése²³ különbözik mindháromnál.

Még az iszlám hitet a család, a közösség és az összetartás jellemzi, a keresztény hit az egyénre és annak individualista mivoltára épül. Annak ellenére, hogy a keresztény vallás az önfeláldozás ígését hangoztatja, rendkívül profitorientált, amit templommisztikus apparátusával és az ebből származó nagy költségeinek lefedésére irányuló erőfeszítésekkel magyarázhatunk meg.

Úgyszintén az imaházak és a papok szerepe mindkét vallásban rendkívül eltérő, míg a kereszténynél a papok az Isten és az egyének közti kapcsolatteremtőt, közvetítőt jelenti, addig az iszlámban ők a tanítót és az aktív politikai szereplő egyénével egyenlők.

Mivel a muzulmánok élete a Koránra és az iszlámra épül, a Koránban lefektetett normák és szabályokra alapozzák az iszlám országok jogrendszereit. Ezzel ellentétben, a keresztény országokban a hit és a vallási szabályok, normák jóval kisebb mértékben befolyásolják a jogi apparátust.

Ugyanakkor, mind a keresztény, mind az iszlám hit a békére, szeretetre és az önfeláldozásra épül és nem az erőszakra. Ennek ellenére, mindkettőben található erőszakra serkentő és buzdító részletek, de a modern és felvilágosodott embernek ezekre kizárólag, mint a történelem folyamán a túléléshez szükséges rossz és kötelező eszközre kell tekintenie. Ugyanakkor egyik vallással szemben sem lehetünk elfogultak, mert ha visszatekintünk a múltba, rájövünk, hogy a vallások nemcsak összekovácsoló eszközként szolgáltak az ember számára, hanem gyilkos fegyverekként a hatalom és vagyoni javak megszerzése érdekében.

Sajnálatos módon ma az iszlám hit, egy kísértetiesen hasonló korszakát éli meg, mint a keresztény vallás a kereszties hadjáratok ideje alatt, azzal a különbséggel, hogy az Iszlám „fehér-lovas” lovagjai a terroristák. Ugyanakkor a modern ember számára, kötelező megérteni, hogy a hit nem egy csöppke szegmens²⁴ (agresszív) egésze, hanem pont ellenkezőleg, az efféle csoportosulások a kivételek, melyek rámutatnak, hogy milyen ne legyen egy adott vallás világa.

MELLÉKLET

Tíz parancsolat héberről-magyarra eredeti fordítása (IMIT fordítás):

1. És kihirdette Isten ezeket az ígéket következőképpen: Én vagyok az Örökkévaló, a te Istened, aki kivezettelek Egyiptom országából, a szolgaság házából.
2. Ne legyenek neked idegen isteneid szíнем előtt. Ne készíts magadnak faragott képet vagy bármely alakot arról, ami az égben fönt, a földön alatt és a vízben a föld alatt van. Ne borulj le előttük és ne szolgálj őket, mert én vagyok az Örökkévaló, a te Istened, a féltve őrködő Isten, aki megemlékszik az atyák bűnéről a fiakon harmadiziglen és negyediziglen azokon, akik engem gyűlölnék. És kegyelmet gyakorlok ezrediziglen azokon, akik engem szeretnek és parancsolataimat megtartják.

²² DR. RESPERGER ISTVÁN (2002), Az Iszlám világa és hatása a biztonságra. Bp., ZMNE

²³ Zsidó vallásban a teremtő egyik neve Adonaj, a Kereszténynél Isten még az Iszlámban Allah.

²⁴ Gondolván itt a terroristákra, szeparatistákra a múltban a Keresztes hadjáratok résztvevőire és így tovább.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ÚJFALUSI Tamás

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

3. Ne vedd az Örökkévalónak, a te Istenednek Nevét álságra, mert nem hagyja büntetlenül az Örökkévaló azt, aki álságra veszi az ő Nevét.
4. Emlékezzél meg a szombat napjáról, hogy megszenteljed. Hat napon át dolgozzál és végezd el minden munkádat. A hetedik nap azonban szombat az Örökkévalónak, a te Istenednek; ne végezz semmi munkát, sem te, sem fiad, sem leányod, sem szolgád, sem szolgádonőd, sem barmod, sem az idegen, aki kapuidon belül van. Mert hat napon alkotta az Örökkévaló az eget és a földet, a tengert és mind, ami benne van és megpihent a hetedik napon; azért áldotta meg az Örökkévaló a szombat napját és megszentelte azt.
5. Tiszteld atyádat és anyádat, hogy hosszú életű légy a földön, melyet az Örökkévaló, a te Istened neked ad.
6. Ne ölj.
7. Ne légy házasságtörő.
8. Ne lopj.
9. Ne tégy felebarátod ellen hamis tanúságot.
10. Ne kívánd felebarátod házát. Ne kívánd felebarátod feleségét, szolgáját, szolgádonőjét, sem ökrét, sem szamarát, semmit, ami felebarátodé!

Kulcsszavak: Hit, Kereszténység, Iszlám, Vallás, Vallási háború, Teremtő

Keywords: Faith, Christianity, Islam, Religion, Religious War, Creator

IRODALOMJEGYZÉK

1. A Kegyes Korán értelmezése és magyarázata magyar nyelven. (2010), Hanífa Iszlám Kulturális Alapítvány. ISBN: 978-963-87078-3-3
2. A KORÁN
3. DR. RESPERGER ISTVÁN (2002), Az iszlám világ és hatása a biztonságra. Budapest, ZMNE
4. FRIEDEMANN BEDÜRFTIG, (2007) A nagy világvallások. Pécs, Alexandra kiadó, 30 pp. ISBN: 978 963 370 283 3
5. KAREN ARMSTRONG, (1997) Isten története, Bp., Európa Kiadó, 15 pp. ISBN: 963 07 62 11 0
6. Keresztes hadjáratok. Online: <http://www.keresztes.eoldal.hu/>
7. PÉLI PÉTER, (2010) Ki írta a Tórát és miért? Nyelv és Tudomány, Online: <http://www.nyest.hu/hirek/ki-irta-a-torat-es-miert>
8. RAJ TAMÁS, (2005) Nem idegen közöttünk, Bp., Makkabi Kiadó, ISBN: 978 963 70 88 131
9. SZENT BIBLIA

THE EXPERIENCE OF THE FLOOD IN VÁC IN 2013

A 2013. ÉVI ÁRVÍZ TAPASZTALATAI VÁCOTT

In the summer of 2013 a never experienced flood reached our country, Hungary. The water measures showed never measured levels of the river. The protection works needed very much effort and organization higher than any time ever in the danger areas. The government declared emergency situation. The citizens of the country joined forces and worked together on the dikes, at the offices and the organs enforcement cooperated as well. The new structure of the enforcement management had a challenge. The Directors of the local enforcement committee and their deputies controlled the protection work in cooperation with the local Majors in the different districts. The officers of the Disaster Management helped the protection work in every settlement with knowledge and organization. Cooperation, partnership and helpfulness were excellent.

2013 nyarán eddig soha nem tapasztalt árhullám érte el hazánkat, Magyarországot. A vízmércék eddig nem mért értékeket mutattak. A védekezési munkálatok minden eddiginél nagyobb erőfeszítést és szervezést igényeltek a veszélyeztetett területen. A Kormány veszélyhelyzetet hirdetett. Az ország összefogott, az összefogás megvalósult a gátakon, a munkálatok során, megvalósult a hivatalokban, rendvédelmi szervek között szintén. A védelmi igazgatás új struktúrája is vizsgázott, a Helyi Védelmi Bizottságok elnökei, elnökhelyettesei az érintett járásokban szervezték, irányították a védekezési munkákat, karöltve a települések polgármestereivel. A Katasztrófavédelem hivatásos tisztjei minden érintett településen szaktudással, szervezéssel segítette a munkát. A partnerség, segítőkészség, összefogás példásra vizsgázott.

I. INTRODUCTION

Floods have caused a lot of problem for people and communities for centuries. The sudden floods of rivers were always in our lives. There are three causes of flood protection: passive, active and preventive¹ states. Passive protection means that values are reduced on the danger areas. Active protection is dealing with the water damage. Prevention is a complex task, from the forecast to control of rivers. In Hungary approximately 10,179,046 sandbags were used for protection during the flood of 2013. These sandbags were filled with 242,500 cubic metres of sand. There were 36,780 civil volunteers working on the dikes after registration. (There were more people working without registration) There were 206,000 people who were endangered by the flood and 1,570 people were evacuated from the danger zones.² In our country floods mean danger on any rivers in any time of the year. (Hydrological danger)³

The aim of my essay is to introduce my experience and conclusions reached during the flood of 2013 in Vác. During the flood I worked as the captain of the fire brigade of Vác, and as the deputy director of the Local Defence Committee of Vác district I personally could lead the protection work in Vác. As a member of the local operative body, I overlooked the activities in connection with the flood, coordination of work and until the end of the renovation work in the danger zone on

¹ Nagy László, dr. Szilávik Lajos: Árvízvédekezés a gyakorlatban Bp. 2004, ISBN 9635523815

² http://hu.wikipedia.org/wiki/2013-as_k%C3%B6z%C3%A9p-eur%C3%B3pai_%C3%A1rad%C3%A1sok (2014. április 5.)

³ Mógor Judit: Katasztrófavédelem, 39-59. old. Bp. 2009. kiadó: Complex, ISBN:978 963 295 019 8

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Károly ÜRMÖSI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

the left side of the Danube (settlements: Szob, Zebegény, Nagymaros, Kismaros, Verőce, Sződliget, Vác, Göd, Dunakeszi).

In the summer of 2013 according to the forecasts it was expected that the flood would be higher than ever.

	<i>Nagymaros</i>	<i>Vác</i>	<i>Budapest</i>
I. Fok	520	550	645
II. Fok	620	650	700
III. Fok	670	700	800
LNV⁴	751	804	891

Water level of the Danube in June 2013 when it reached its highest point⁵

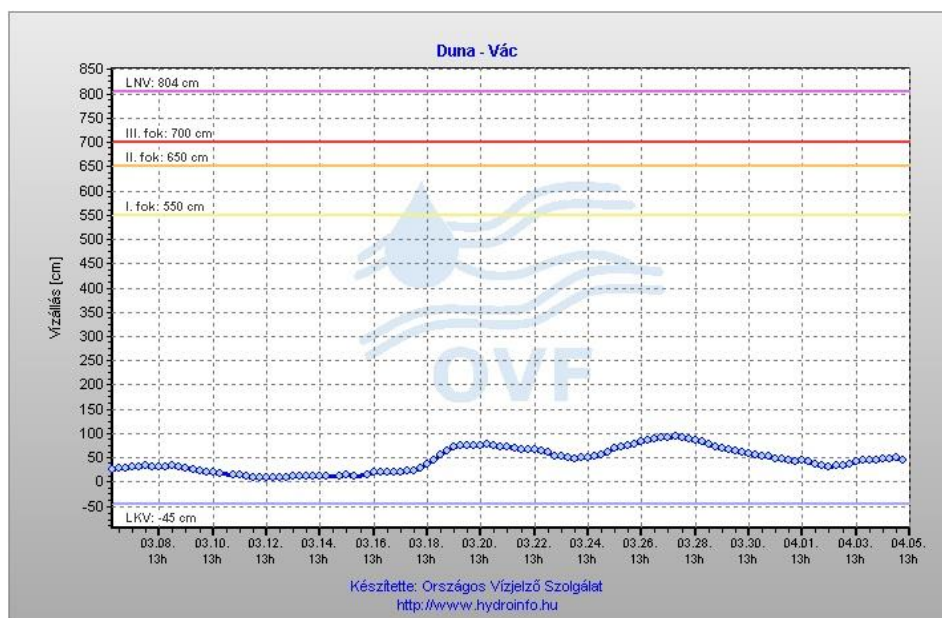

Fig. 1.: The water level was 45 cm on 5 April 2014 for example⁶

During the preparatory period before the flood the following necessary steps were taken on the left side of the River Danube⁷: Zsolt Ceglédi, Firefighter Lt-Col. and Károly Ürmösi, Firefighter Maj. inspected the danger area and informed the local mayors about expected level of the flood in the following settlements: Szob, Zebegény, Nagymaros, Kismaros, Verőce, Vác, Sződliget in the morning on 3 June 2013.

They took account of the situation and the equipment of the settlements and called their attention to the expected tasks and the necessity of preparation.

⁵ The highest level ever measured

⁴ <http://www.hydroinfo.hu/> (2014. április 5.)

⁶ Fig. 1: http://www.hydroinfo.hu/Html/hidinfo/hidinfo_graf_duna.html (2014. április 5.)

⁷ The River Danube is the second longest river in Europe (after Volga). It rises in the Black Forest in Germany. From the join of two streams called Brigach és a Breg at [Donaueschingen](http://www.donaueschingen.de/) it flows about 2850 km into South-East to the Black Sea. Hungary is situated on the drainage area of the River Danube so it is an important element of the hydrography of Hungary. The length of the Danube is 417 km in Hungary.

(<http://hu.wikipedia.org/wiki/Duna> 2014. április 5.)

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Károly ÜRMÖSI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

The municipalities set up an operative committee and took the necessary measures on the left side of the River Danube during the preparation period. The personal contact is extremely useful and it is an important element of the defensive work. Information is not only a data but it becomes essential by personal contacts. Due to previous information and proper warnings the settlements on the left side of the Danube gained time to prepare for the flood in advance.

In accordance with the instructions the dykes were pointed out and the routes were determined with using up the starting supplies on 4 June. In Vác an operative committee was set up with the leadership of Tamás Németh, Firefighter Col. During this time the necessary sandbags (210,000 pieces) were handed over for the following settlements: Nagymaros, Sződliget, Vác, Szob, Kismaros, Zebegény, Göd, Dunakeszi. The work was helped by 5 persons of the water management's experts under the direction of Zoltán Kálmándi (who was the liaison of the Vác district). The water management experts determined the height and the size of the dykes precisely that is why during the building the dykes were neither too short nor too high. Due to their expertise and hard work the people involved in the protection work were given accurate figures and information on the water level, the situation of the dykes and the necessary fortifications.

II. PROTECTION WORK IN VÁC

In the beginning the Mayor of Vác lead the work in the town. There was a discussion of coordination attended by the Mayor of Vác, the Fire Chief, Police Superintendent, senior engineer and the appointed leaders of the flood protecting sections at 8 o'clock every day.

On the basis of the experience during last years it was decided that the forces and direction must be shared so that the protection work can be more efficient in the town. The protection work took place in three sites:

- Diadal Square
- Hegyes Tower
- Kisvác

Diadal Square: There was 1 water management expert, 50 volunteers, 5 firefighters working there. There were 20,000 pieces of sandbags, from which 10,000 bags were built in the dyke, and there were 30,000 empty bags.

Hegyes Tower: There were 15 firefighters, 11 prisoners and 250-300 volunteers

Kisvác: on the prison premises the prisoners filled the bags with sand continuously. There were 19 further prisoners, 3 policemen and other volunteers working.⁸

During the protection work sandbags were supplied continuously and full bags were always available. Special thank to the staff of the prison and prisoners, who took part in the work of defence.

Sandbags, supplies and other equipment were stored in the fire station and empty bags were transported to the danger zones from it. The operative committee (Tamás Németh, Col. and Károly Ürmösi, Maj.) checked the condition of the dykes every evening between Szob and Sződliget.

It is important to mention the fact that people who are public employees also helped the work from those regions which are not in danger. It meant higher number of workers mainly in Vác, because the district consists of 18 settlements from which 2 were protecting in the danger zone and the others helped them. The public employees helped the work every day in full force controlled by an appointed leader.

Measurements were taken in the beginning. The steps helped and accelerated protection work are as follows:

- Inhabitants were kept informed by posters, loudspeakers. There was residential forum and hearings during the flood. People in the danger zone could demand sand and sandbags free of charge with showing their address cards.
- Policemen were on every sites of danger and firemen checked the dykes in every three hours.

⁸ Own note during the flood in June 2013

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Károly ÜRMÖSI

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

- Parking of cars became free in the whole town and Széchenyi Street, Main Square was open to the traffic.
- Barabás Miklós Street was closed at 1:00 pm and Road 2 was closed between Vác and Sződliget.
- Caritas Association of Vác supplied free food to the workers of the protection work against flood.
- Accommodation was provided for those who took part in protecting work.
- Coordination of work was done by the leaders every day.

III. CONCLUSIONS, EXPERIENCE

Fig 2: The legal and administrative environment of the protection management ⁹

It can be stated that the sphere of authority of bodies taking part in protection against flood changed when the district structure was formed.

In those settlements where the local government had great practice and strong lobbies the work of leaders on district level seemed to be unnecessary. The settlements lying on the bank of the river have long experience in handling flood emergencies so was in Vác, where people have been working in excellent cooperation with local official bodies for a long time. That is why the district authorities' fulfilled duties did not prove to be effective.

It was good that due to the coordination on district level people (public employees, civils) from settlements without danger could be involved in the work of protection quickly and more efficiently. It was done because district authorities used their relationships and databases. However, it was difficult to implement official orders and procedures e.g. order of removal. For the future it would be worth formulating samples in law for the prompt situations.

It is proposed to determinate the exact scope of management duties in protection work.

⁹ Fig.2: <http://444.hu/tag/a-2013-as-dunai-arviz/#-933>, 2014. április 5.
220

EXPERTISE

Although the changes in the administrative structure placed governmental offices and authorities of districts into the system of protection, they have not got enough expertise in fulfilling actual duties. Even though there are members also from the body of disaster recovery in the local protective committees the prompt decisions are made by the experts of disaster recovery in actual situations. The local governments and other offices could rather contribute to the protecting work with duties of coordination, organization and supply. The compositions of protecting committees are not always in line with it.

FLOW OF INFORMATION

The commitments of making progress report (in every four hour) during the practical work did not prove reasonable as there was nothing significant after the reinforcement of the dams. The offices at the district level got information from local governments and from bodies of the disaster recovery and sent it to the regional offices. Information sending order is not so well regulated in the settlements so collecting them depends on the person who is in charge with it.

The management of the expert bodies could also fulfil their duties to send information that is why there were more channels of information parallel towards the higher offices.

According to practical experience this system of offices collected the data but did not often send back any information, so it was one-way. This information system is immovable because of the computer but it could be suitable to exchange information quickly and to distribute supply. It would be useful if all the people who take part in the flood protection get easy access to the system.

THE ROLE OF INFORMATION

The government offices in the districts have the duty of organization, coordination and information during the management of protection. These tasks can be done on an average standard but this part needs significant development because of the not accurately determined scope of duties. It would be possible to establish an information channel for publicizing official statements, press conferences, but it would be against the interest of the settlements. They need their own appearance and campaign.

CIVIL COOPERATION

Civil forces attitude to the situation and their participation in protection work was quick, enthusiastic and high standard. It was true on the dykes and in the background where people organized logistics, supplied with food and accommodated workers. It can be stated that the cooperation was exemplary.

Keywords: flood, disaster protection, local defence committee, cooperation

Kulcsszavak: árvíz, katasztrófavédelem, Helyi védelmi bizottság, összefogás

BIBLIOGRAPHY

Dr. Földi László, dr. Halász László, dr. Pellérdi Rezső: Katasztrófavédelem, Egyetemi jegyzet, Bp. 2009. kiadó: ZMNE, ISBN:978-7060-73-1

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E**Károly ÜRMÖSI****Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám**

Mógor Judit: Katasztrófavédelem, Bp. 2009. kiadó: Complex Kiadó jogi és üzleti tartalomszolgáltató kft. ISBN: 978 963 295 019 8

Nagy László, dr. Szlávik Lajos: Árvízvédekezés a gyakorlatban Bp. 2004, ISBN: 9635523815

<http://www.hydroinfo.hu/> (2014. április 5.)

**GONDOLATOK A NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM „NYÍLT NAPOK”
RENDEZVÉNYEIHÉZ****THOUGHTS OF THE NATIONAL CIVIL UNIVERSITY FOR THE OPEN DAY EVENTS**

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem hazánk legfiatalabb, de jogelőd intézményei által az egyik legnagyobb presztízsnak örvendő felsőoktatási intézménye. Annak érdekében, hogy a továbbtanulni vágyó fiatalokat eredményesen meg tudja szólítani, rendszeres pályaorientációs tevékenységre van szükség. Ezek közül kiemelkedik a tárgyév január hónapjában megrendezésre kerülő „egyetemi nyílt nap” rendezvény, amely lehetőséget biztosít, hogy a leendő hallgatók első kézből kapjanak információt az egyetem karairól, intézeteiről. A rendezvényen kitöltött kérdőívek elemzése segítséget jelent abban, hogy jobban megismerjük a következő generációk elképzeléseit, továbbtanulási orientációit.

The National Civil University is the youngest higher education institution which has the highest reputation due to its legal predecessor institutions. On behalf of calling the young who want to study further successfully, regular profession orientation is needed. This year in January the Open Day at the University stands pre-eminent among the others, which makes it possible for the future students to get some pieces of information on the faculties and establishments. The analysis of the questionnaires filled in during the program helps to learn about the future generation's plans and orientation about their further studies.

A magyar felsőoktatási rendszer az utóbbi években alapvető és mélyreható változásokon ment keresztül. Ennek sok eleme ismert, amelyek eltérő mértékben szolgálták a racionalizációt, a politikai akaratot, feleltek meg a demográfiai helyzet változásából eredő sajátosságoknak, a munkaerő-piaci követelményeknek.

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem (továbbiakban: NKE) létrejöttének folyamatában az első lépés a 2010-ben megalkult integrációt előkészítő bizottság volt. A sikeres előkészítő munka eredményeként 2011. évi XXXVI. törvény elfogadásával 2012. január 1-én jött létre a NKE, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, a Budapesti Corvinus Egyetemből kiváló Közigazgatás-tudományi Kar és a Rendőrtiszti Főiskola átalakulásával, az érintett intézmények általános jogutódjaként.¹

Az intézmény létrejöttét az egyetem oktatási rektorhelyettese, Dr. Kovács Gábor az alábbiakkal indokolta: „A Nemzeti Közzolgálati Egyetemet az a felismerés hozta létre, hogy a közzolgálaton belül a rendvédelem, a polgári közigazgatás, a honvédelem és a nemzetbiztonsági szolgálatok személyi állományának képzése közös alapokon nyugszik. Ezzel összefüggésben a közös hivatástudat, valamint a szakértelem erősítése összehangolt és tervezett utánpótlásképzést igényel, mely hatékonyan és költségtakarékosan megvalósítható egy egyetem szervezeti keretein belül.”²

Hazánk legújabb – de jogelőd intézményei által egyik legpatinásabb – egyetemeként a NKE-nek is szüksége van a pozitív imázs kialakítására, a társadalmi támogatottságra. Az egyetem rektora, Prof. dr. Patyi András rektori köszöntőjében így fogalmaz: „...kiemelten fontosnak tartom az érdeklődők, a nyilvánosság tájékoztatását az Egyetemünk által képviselt értékekről, célokról, intézményünk eredményeiről, a karokon és intézetekben folyó oktatásról és tudományos munkáról, sokrétű kapcsolatrendszerünkéről, valamint az egyetemi diák- és sportéletről – tehát mindarról, ami leendő és

¹ A Nemzeti Közzolgálati Egyetem létesítéséről szóló 2011. évi XXXVI. törvény letölthető: <http://www.complex.hu/kzldat/t1100036.htm/t1100036.htm#kagy4> letöltve: 2014. március 10.

² A NKE kialakulásáról, felépítéséről ld. bővebben: Dr. Kovács Gábor: Tájékoztató a Nemzeti Közzolgálati Egyetem megalakulásáról és működéséről in.: Migráció és Társadalom, 2012. letöltve: 2014. március. 06.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

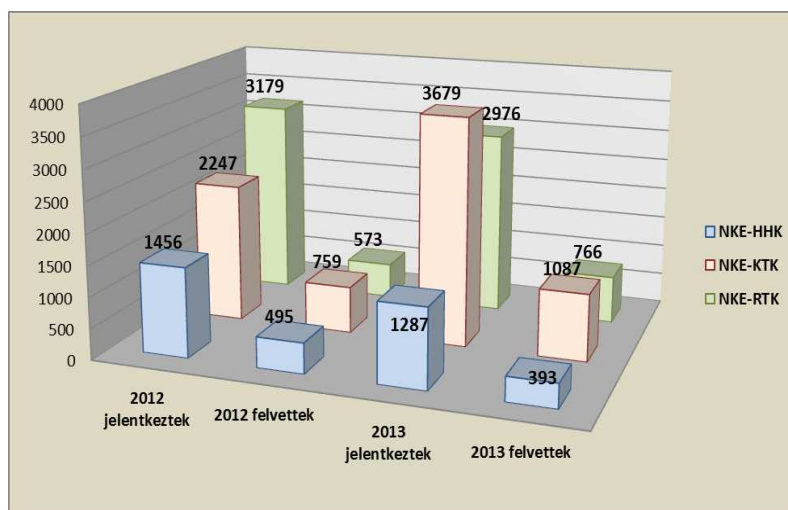
DR. VARGA András

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

*jelenlegi hallgatóink számára hasznos és érdekes információt jelent.*³ Az integráció révén létrejövő felsőoktatási intézmény hazai viszonylatban a közepes nagyságú egyetemek közé tartozik. A hallgatókért folyó állandó és egyre élesedő versenyhelyzet állandó megújulást és fejlődést kíván meg a NKE-től is.

A NKE elképzeléseinek középpontjában a legkorszerűbb felkészítés, a hallgató-központúság, valamint a magas színvonalú, továbbfejleszthető, könnyen konvertálható tudás áll, amelybe a szaktárgyakon kívül korkövetelményekhez igazított idegen nyelv(ek) alkalmazása, informatikai és kommunikációs, valamint problémamegoldó képességek, készségek tartoznak. A közvélemény felé továbbra is szükség van egy olyan kommunikációra, amely az egyetem önálló, egy-egy-éves arculatát hangsúlyozza. Ebben a folyamatban kaphatnak szerepet azok a visszacsatolások, amelyeket közvetlenül az egyetem felől érdeklődő fiatalok fogalmaznak meg, és amelyek egyben iránymutatásul és visszacsatolásként is szolgálhatnak a további munkákban.

Az egyetem népszerű, a fiatalok, valamint szüleik elképzelésében a NKE magas presztízsnek örvend. Ezt bizonyítja az a tény, hogy az egyetem jogelődintézményeiben is jellemző volt a többszörös túljelentkezés, az éves felvételi rangsorokban mindig az egyik legkedveltebb továbbtanulási lehetőségként értékelték a diákok a választható szakokat (1. ábra).

1. ábra. A NKE-re jelentkezők, felvett a 2012-2013-as években (fő)⁴

Hazánk legfiatalabb de – jogelőd intézményei révén – egyben egyik legnagyobb presztízsű egyeteme mindig is vonzó volt a felsőoktatást választók között. A NKE karai és karközi intézetei által kínált szakok napjainkban is fontos továbbtanulási célként szerepelnek a fiatalok elképzeléseiben. Ezt a hallgatók részéről érezhető pozitív képet nem csak megteremteni kellett, hanem folyamatosan menedzselni is kell. Ennek megfelelően az egyetemnek törekednie kell arra, hogy azokon a rendezvényeken, amelyeken közvetve, vagy közvetlenül is megszólíthatják a leendő hallgatókat olyan képet alakítson ki magáról, amely megerősítésként hat a továbbtanulási szándékban.

Egy oktatási intézmény életében különös jelentőséggel bírnak az egyetemi nyílt napok, hiszen ez egy kiváló lehetőség arra, hogy a pályaválasztás előtt álló diákok érdeklődését felkeltsék, elmélyítsék. Színteret biztosít a kommunikációra, reflexióra, fontos kapcsolatfelvételi lehetőség nemcsak a diákokkal, hanem azok szüleivel is, akik sok esetben személyesen szeretnének meggyőződni arról, hogy jól választ a gyermekük felsőoktatási intézményt.

³ A Rectori köszöntő teljes szövege olvasható a NKE honlapján. <http://uni-nke.hu/egyetem/rektori-koszonto> letöltve: 2014. március 10.

⁴ A diagram a www.felvi.hu oldal felvételi statisztikái alapján készült

A KUTATÁS HÁTTERE

Jelen kutatásban a 2013 és 2014 évi egyetemi nyílt napok eredményeinek összevetésére van lehetőség. Az NKE nyílt napján megjelent diákok között kérdőíves felmérést végeztünk arra fókuszálva, hogy mely karok vagy intézetek, milyen képzések érdeklik őket leginkább, milyen forrásból tájékozódtak a nyílt nappal kapcsolatban, illetve milyen benyomásaik alakultak ki a nap végére?⁵

A mintavételi eljárás során a *nem valószínűségi kiválasztás egyszerűen elérhető alanyok módszerét* alkalmaztuk. Ezt az eljárási módszert az indokolta, hogy a valószínűségi minták kiválasztása lehetetlen volt, hiszen nem tudtuk, hogy hányan, és milyen egyéb jellemzőkkel bíró diákok jelennek meg a rendezvényen. A reprezentativitás így nem biztosított, ugyanakkor a diákok válaszainak feldolgozása az oktatás minőségi színvonalának emeléséhez, újszerű megközelítésekhez vezethetnek. Ennek ismeretében kell a kapott eredményeket kezelni, és felhasználni további elemzések, vagy összehasonlítások során.⁶ A megjelentek lekérdezése papíralapú kérdőív segítségével történt, a teljes anonimitás biztosításával. A kérdőív nyolc, egymástól jól elkülöníthető kérdéscsoportot tartalmazott, amelyeket az EvaSys generált.⁷ Az adatfeldolgozás az Spss-elemző program segítségével történt.

Az eredmények ismertetése során az alábbi rövidítéseket alkalmaztam:

- NKE RTK – Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar;
- NKE KTK – Nemzeti Közszerológati Egyetem Közigazgatás-tudományi Kar;
- NKE HHK – Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar;
- NKE KVI – Nemzeti Közszerológati Egyetem Katasztrófavédelmi Intézet;
- NKE NI – Nemzeti Közszerológati Egyetem Nemzetközi Intézet.

AZ EREDMÉNYEK

A kérdőívek feldolgozását követően megállapítható, hogy a nyílt napon résztvevők között valamivel többen voltak a fiúk (2013-ban 56,4%, 2014-ben 58,3 %), mint a lányok. Ez a nemek közötti minimális különbség szervesen illeszkedik abba a tendenciába, amely azt támasztja alá, hogy a katonai vagy a rendőri pályaválasztási szokásokban egyre inkább eltűnnek a nemi különbségek. Életkori összetételét tekintve a megkérdezettek túlnyomórészt – a 18-20 éves –, a pályaválasztás előtt álló fiatalok közül kerültek ki (2013-ban 88%; 2014-ben 91 %).

A karválasztás nemi összetételének elemzése több tényre is ráirányítja a figyelmet (2. ábra).

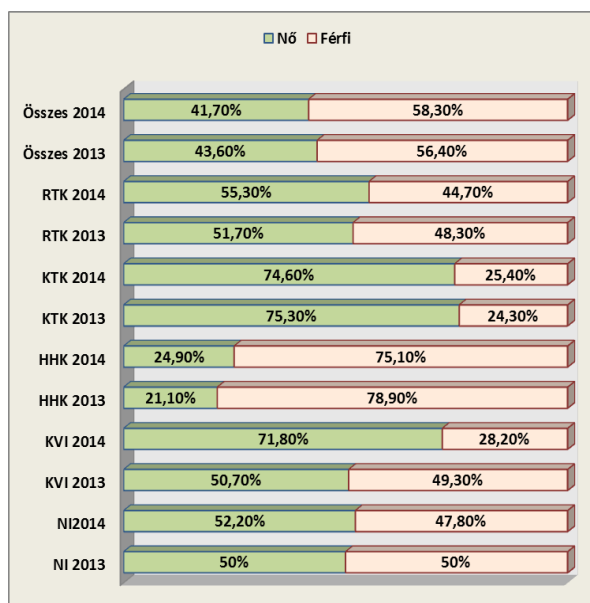
⁵ Az elemzésbe bevont alapsokaság két almintából állt. Egyrészt az NKE Ózdi Nyílt Nap (2013. 01.24-e, 58 fő), és az NKE Budapesti Nyílt Nap (2013. 01.25-e, 703 fő) résztvevőiből. Az ózdi minta alacsony elemszáma miatt összehasonlító vizsgálatok nem végezhetőek, ezért az eredményeket közösen elemzem. Másrészt a NKE Budapesti Nyílt Nap (2014. 01.24. 866 fő) résztvevőiből állt.

⁶ A társadalomtudományokban használt mintavételi technikákról ld: A mintavétel logikája. in.: Babbie, Earl, A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. 201-247.o. Balassi Kiadó. Bp. 2003.

⁷ Az Az EvaSys szoftverrendszer egy adatfeldolgozó és internetes technológiát használó alkalmazás.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

DR. VARGA András

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

2. ábra. A karválasztás nemi összetétele (n=761; 866)

Az egyetem egészét tekintve az érdeklődők között kismértékű férfiféltet mutatkozik meg, ugyanakkor ez egyértelműen kar/intézetfüggő. A RTK és az intézetek esetében az érdeklődők nemi összetétele csaknem azonos, ugyanakkor a KTK jelentős mértékű nőféltet mutatkozik, amit ellensúlyoz a HHK férfiféltete.

A nyílt napokon megjelentek csaknem kétharmada gimnazista, de magas volt a szakközépiskolákból érdeklődők aránya is (30%), és a más felsőoktatási intézményben jelenleg hallgatói jogviszonnyal rendelkező diákjai is bekerültek a mintába (6 %). A karok iránti érdeklődésben nem mutathatók ki szignifikáns különbségek a szerint, hogy melyik tanuló milyen típusú középiskolában tanul. Ugyanakkor Bakos (2013) rámutat arra, hogy az ország elit gimnáziumaiban tanuló diákok nem nagyon érdeklődnek az egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző kara iránt.⁸ Mivel a másik két karra felvételiző gimnáziumban végzett diákok összetételéről nincs tudomásunk, érdemes lenne annak a vizsgálata is, hogy a Rendészettudományi Kar, illetve a Közigazgatás-tudományi Kar milyen arányban tudja bevonítani az elit gimnáziumok tanulóit?⁹

A legnépszerűbb karnak az érdeklődők között az RTK bizonyult, némileg megelőzve a HHK-t¹⁰. A KVI és a NI is minimális erősödést könyvelhet el.

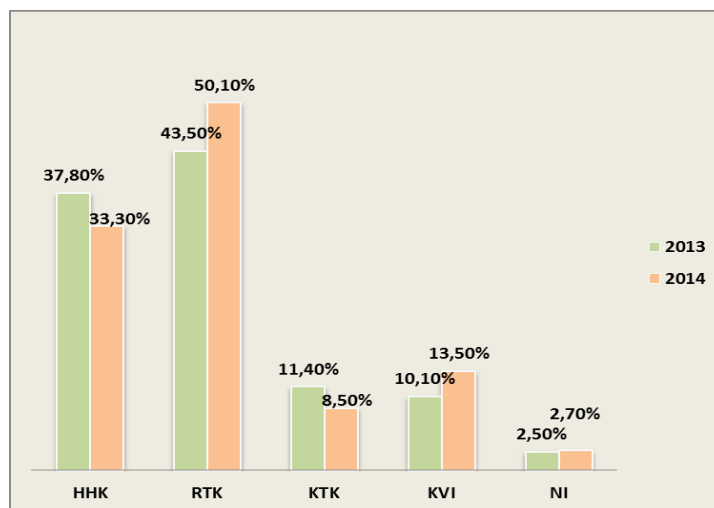
⁸Bakos szerint ennek elsősorban az az oka, hogy a diákok környezetében jellemzően torz információk megléte, valamint azoknak teljes vagy részleges hiánya a jellemző.

⁹ Az elitnek nevezett gimnáziumok rangsorának kialakításakor a lista összeállítói az érettségien és az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyen elért eredmények, a 2010-es országos kompetenciamérés eredményei, valamint a nyelvvizsga- és a továbbtanulási arány mellett a kollégiumi lehetőségeket, a fakultációkat, az oktatott idegen nyelvek számát és a nemzetközi kapcsolatokat is figyelembe veszik. <http://eduline.hu/kozoktatasi/2012/5/31/2012-es-kozepiskolai-rangsor-ezek-a-legjobb-0Q4T03> letöltve: 2014. március 10.

¹⁰ A KTK visszafogott eredményeire magyarázatot adhat az, hogy hagyományosan a kari nyílt nap megelőzi az egyetemi nyílt napot.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. VARGA András

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám3. ábra. A karválasztás eloszlása az érdeklődők eloszlása szerint (n=761; 802)¹¹

A pályaválasztási attitűdökkel kapcsolatban az érdeklődők felől mind a pull, mind a push hatás érvényesült. A push hatású attitűdökben azok az információk játszanak elsődleges szerepet, amelyeket a pályaválasztás előtt álló személy vonatkoztatási csoportjának tagjaitól származnak. Ennek jellegzetessége, hogy a pályaválasztót a környezete segíti, információkkal látja el a leendő képzéssel kapcsolatban. Az ilyen típusú pályaválasztási döntést elősegíthetik azok a családi kötődések, amelyekben a szülők, nagyszülők nemzedékében is van hasonló foglalkozású személy. Kenderfi ugyanakkor hangsúlyozza (2012), hogy a pályaválasztás egy olyan fontos folyamata életünknek, amely alapvetően meghatározza a társadalomba való sikeres integrálódást. Ennek a folyamatnak a leglényegesebb mozzanata maga a pályaválasztási döntés, amelyre a hazai iskolarendszer kampányjelleggel reagál, pl. a pályaválasztási napok rendezvényeivel, ezzel kettős hatást érve el a tanulóknál. Egyrészt döntési kényszer elé állíthatja azokat a fiatalokat, akikben még nem alakultak ki konkrét elképzelések a továbbtanulásukkal kapcsolatban. Másrészt azonban megerősítés is lehet azoknál a fiataloknál, akikre az iskolaválasztással kapcsolatban a pull hatások érvényesek. Ezekben az attitűdökben elsősorban az egyéni érdekek dominálnak. Ők azok, akik már konkrét továbbtanulási céllal rendelkeznek, vagy a szakma iránti előzetes érdeklődés miatt, vagy azért mert úgy gondolják, egzisztenciális szempontokat figyelembe véve megéri a ráfordítás.

Az értékelhető válaszok alapján megállapítható, hogy a fiatalok egyértelmű továbbtanulási stratégiával rendelkeznek. Életkori sajátosságokból eredően, döntően a BSc/BA nappali képzések után érdeklődtek. Jellemzően a diákok tizede jelölte meg, hogy foglalkoztatják az önköltséges képzések, a többség a közszolgálati ösztöndíjrendszerben bíz (2013-ban 86,5 %, 2014-ben 90,2%).

Jellemzően bíznak abban, hogy a továbbtanulásukban szerepet játszhat a közszolgálati ösztöndíj elnyerésének lehetősége, hiszen többségük ezt a képzési formát választotta. A megkérdezettek közül minden hetedik azonban még úgy is mindenképp vállalná a képzést, ha önköltséget kellene fizetnie (4. diagram).

2013-ban a BSc/BA képzésben felkínált 37 képzés közül a három legkeresettebbnek a bünyügyi igazgatási szak – bünyügyi nyomozói szakiránya (28 %), a katonai vezető szak – lövész szakiránya (22,5 %) és a katonai vezető szak – felderítő szakiránya (17,7 %) bizonyult. További 11 szakirány mondhatja el magáról, hogy a fiatalok elképzelései között szerepel, mint potenciális továbbtanulási lehetőség (10 %-os jelöléssel). 2014-ben az előző évihez hasonló tendenciák bontakoztak ki. A BSc/BA képzésben felkínált 37 képzés közül a három legkeresettebbnek a bünyügyi igazgatási szak –

¹¹ „A Nemzetközi Közszolgálati Egyetem melyik karára szeretne felvételizni?” kérdésre, a diákok több válaszelemet is megjelölhettek

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

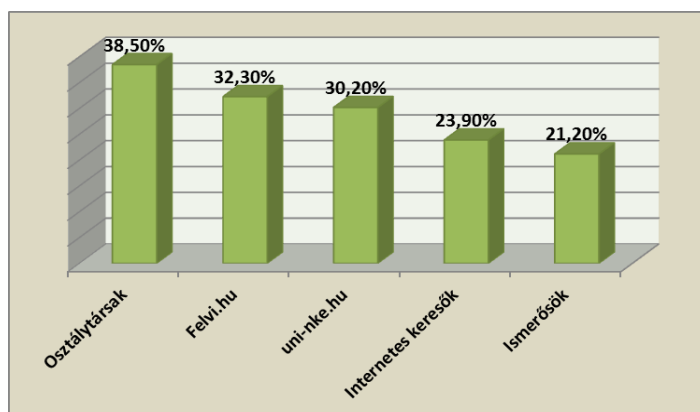
DR. VARGA András

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

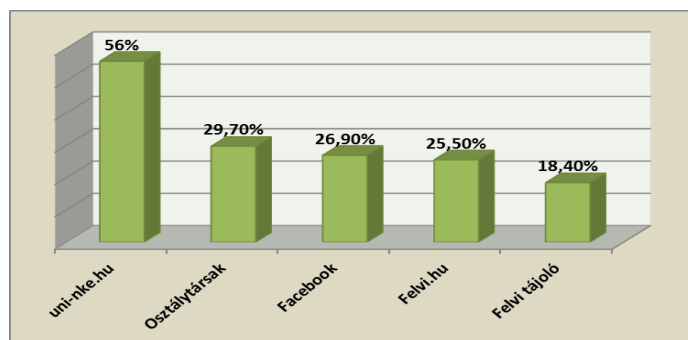
bűnügyi nyomozói szakiránya (27,6%), a katonai vezetői szak – lövész szakiránya (17,4%) és a katonai vezetői szak – felderítő szakiránya (17%) bizonyult.¹² További 7 szakirány mondhatja el magáról, hogy a fiatalok elképzelései között szerepel, mint potenciális továbbtanulási lehetőség (10 %-nál magasabb jelölési arány).

A Bolognai rendszer sajátosságaiból eredően a fiataloknak az alapképzés tanulmányai alatt is elegendő dönteni arról, hogy milyen mesterképzést választanak. Ennek köszönhetően a nyílt napon is kevesebben voltak azok, akik az alapképzést kihagyva, rögtön a mesterképzés szakjai felől érdeklődtek. 2013-ban az MSc/MA szakok esetében a rendészeti vezetői szak (22,7 %) és a katonai vezetői szak (20,9 %) emelkedik ki toronymagasan a többi képzés közül, a harmadik legtöbb érdeklődést a nemzetbiztonsági szak kapta (11,3 %). 2014-ben szinte megegyező volt az érdeklődés iránya. Az MSc/MA szakok esetében a rendészeti vezetői szak (25,4%) és a katonai vezetői szak (18,9%) után a harmadik legnagyobb érdeklődést a közigazgatási szak kapta (11,3 %).

A fiatalok több csatornán is tájékozódhatnak az egyetemet, illetve továbbtanulásukat érintő kérdésekben, ugyanakkor mégis határozott tendencia bontakozik ki a számok mögött, amely arra utal, hogy vannak különösen preferált, és vannak olyan lehetőségek, amelyeket nem, vagy egyre kevésbé választanak a fiatalok. A két év eredményei között némi átrendeződést is meg lehet állapítani. (5. ábra) Kiemelten fontos a tárgyév január hónapja, mert az érdeklődők több mint negyede részt vett az adott év Educatio Nemzetközi Oktatási Szakkiállításán, amelynek fontosságát nehéz lenne elvitatni.¹³

4. ábra. Információhoz való hozzájárulás 2013-ban

5. ábra. Információhoz való hozzájárulás 2014-ben

¹² A kérdésre több választ is bejelölhettek az érdeklődők (az MSc/MA szakokra vonatkozóan is).

¹³ Az Educatio Nemzetközi Oktatási Szakkiállítás 2014-ben már 14. alkalommal biztosított lehetőséget az egyes oktatási intézmények bemutatkozására. A kiállítás sikere évről évre növekszik, mára már megkerülhetetlenné vált és biztos év eleji programnak bizonyul a pályaválasztási döntés előtt álló fiatalok életében.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. VARGA András

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Meghatározó jelentőségű a kortárs csoport (a fiatalok számára még mindig a velük hasonló korosztályok értékítélete a legfontosabb, ezért is lényeges jelen lenni a középiskolák életében, hogy a pályairányítási folyamat kontrollált legyen) és az internet alapú információszerzés is. E tekintetben az egyetem honlapja döntő jelentőségű, valamint a Facebook is meghatározóvá vált. A magyar fiatalok fogyasztási szokásai, kommunikációs kultúrája – alapvetően követve a nyugati trendeket –, az utóbbi években jelentősen átalakuláson megy keresztül. Ennek a folyamatnak az egyik jól érzékelhető jelensége a virtuális térben való jártasság, ügyintézés, kapcsolattartás szerepének növekedése, és így a személyiség bizonyos átalakulása. Ezt a folyamatot így fogalmazza meg egy hazai Facebook kutatás szerzőpárosa: „*amint belépünk ebbe a világba, egy olyan új helyzetben találjuk magunkat, amelyben a kezdetektől fogva alakulhat online személyiségünk – akár aktív felhasználók leszünk, akár csak csendes megfigyelők.*”¹⁴

A közösségi oldalakról készült 2011-es 25 EU-s országot elemző kutatási anyagból kiderül, hogy a 9-16 éves gyerekek közül 59% van jelen közösségi oldalon. Magyarországon 66% (tehát az EU-s átlag fölött).¹⁵ Hasonló adatokat vonultat fel egy amerikai kutatás, mely szerint az általuk 2010-ben vizsgált fiatalok valamivel több, mint fele 14-18 éves kora között csatlakozott a Facebookhoz.¹⁶ Egy Facebook statisztikával foglalkozó oldal szerint a mai magyar társadalom aktív Facebook felhasználóinak száma több, mint 4,4 millió fő a teljes lakosságra vetített penetráció mértéke 44,5 %.¹⁷ Ennek az aktív felhasználói közösségnek több mint felét a nyílt napon megjelenő korosztály (18- 35 év) teszi ki, ami a Facebook előretörését is megmagyarázza.

A honvedelem.hu oldal a Magyar Marketing Szövetség Internet Marketing Klubja által kiírt pályázaton 2012-ben az „Év honlapja” díját nyerte el. Farkas Anikó, a Honvédelmi Minisztérium sajtófőnöke elmondta: „*azért kezdeményeztük idén a honvedelem.hu külső megjelenésének és szerkesztési alapelveinek megújítását, mert úgy éreztük, hogy korábban szinte kizárólag a katonáknak és a fanatikus honvédségi hírkövetőknek szólt. Miközben a szervezeti kommunikáció és információáramlás szempontjából továbbra is kiemelt szerepe van az oldalnak, mostanra – képzavarral élve – sokkal nyitottabbá vált a civil szemek és fülek számára is, a rengeteg fotó és videó pedig egyenesen vonzóvá tette az oldalt, a 21. századi fogyasztó igényeinek megfelelően.*”¹⁸ A honlap alacsony említettsége talán annak köszönhető, hogy kevésbé ismert a fiatalok előtt, vélhetően a közeljövőben, ebben az irányban is pozitív elmozdulás lesz jellemző.

Az NKE hallgatóit is viszonylag kevesen jelölték meg információforrásként. Ebben változást hozhatnak az olyan kezdeményezések, amelyek azt célozzák meg, hogy az egyetem hallgatói és a középiskolás diákok közötti információcsere sűrűbbé és hatékonyabbá váljanak. Ezek lehetnek többek között:

1. PÁLYAORIENTÁCIÓS BESZÉLGETÉSEK FOGLALKOZÁSOK

Ennek az elsődleges célja, hogy kialakítsa a fiatalokban az odafordulás igényét, a tájékozódás lehetőségét, az egyetem által képviselt értékek, képzési kínálat felé, egyfajta ismeretterjesztés formájában. A pályaaorientációs folyamat egy olyan tanulási eseménysor, amelynek kettős összetevője van: egyrészt ki kell alakítani egy folyamatos igényt a munka világában való tájékozódás irányába, másrészt az önismeret révén képesnek kell lenni eligazodni a változások között. Mindezek mellett fontos a megfelelő pályaismeret is (Völgyesy, 2012). Napjaink információdömpingjében olyan mennyiségű impulzus ér minket a különböző pályák világára vonatkozóan, amelyek között nehézséget okoz a tájékozódás. A pályaismeret sosem kész tudásanyag, hiszen állandóan változik, folyamatosan fejleszteni, tanulni kell. A pályaismeret a mun-

¹⁴ Tóth-Mózer Szilvia- Lévai Dóra: Az oktatási és nevelési folyamat kiterjesztése online közösségi felületekre Pedagógia- online 2011. I. évfolyam. In.: <http://heri.hu/2011/07/toth-mozer-szilvia-es-levai-dora-az-oktatasi-es-nevelési-folyamat-kiterjesztése-online-kozossegi-feluletekre/> letöltve: 2014. március 10.

¹⁵ A kutatás címe: Risks and safety on the internet. Letölthető:

http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Initial_findings_report.pdf letöltve: 2014. március 10.

¹⁶ S. Craig Watkins: Got FАcebook? Investigations What’s social about social media? In.: http://www.theyoungandthedigital.com/wp-content/uploads/2010/11/watkins_lee_facebookstudy-nov-18.pdf 5. o. letöltve: 2014. március 10.

¹⁷ A közösségi oldal statisztikájával foglalkozó oldal elérhető a www.socialtimes.hu címen.

¹⁸ A honvedelem.hu az év honlapja: http://www.honvedelem.hu/cikk/a_honvedelem_hu_az_ev_honlapja letöltve: 2014. március 10.

katudományokon belül rendszerezi és leírja azokat az ismérveket, amelyeket a munkát végző embernek a pályán a foglalkozástevékenységgel kapcsolatban, mint követelményt, feladatot figyelembe kell vennie.

A pályaválasztás azt jelenti, hogy az összes rendelkezésre álló és ismert alternatíva közül, célunknak megfelelően kiválasszunk egy olyan foglalkozást, amely lehetővé teszi, hogy a társadalom és a magunk számára hasznos munkát végezzünk. A pálya kiválasztásának folyamata döntéssel zárul, ami után megkezdődik a fiatal tanulmánya a szakmai munkára. Ebben a kiválasztásban nyújthatnak segítséget az alábbi módszerek:

- Egyéni beszélgetés, személyes kommunikáció lehetősége. Ez a kapcsolat felvételi forma jellegét tekintve egy vagy kétirányú, közvetlen, vagyis primer. Az üzenetet lehet értelmezni, megismételni, reagálni rá. Előnye: ez a leghatékonyabb meggyőzőési forma. Hátránya: a diáknak már rendelkeznie kell valamilyen határozott (pozitív) attitűddel az egyetemen folyó valamilyen képzés irányában, illetve a leginkább időigényes.
- Osztályfőnöki órák meglátogatása két szakaszban. Ezeket a továbbtanulási elképzelésekben „kritikusnak” nevezhető időpontokra kell időzíteni. Ilyen, az érettségit megelőző harmadik év közepe, amikor dönthetnek a diákok, hogy milyen tárgy(ak)ból szeretnének emelt szintű órákon részt venni az utolsó két évben, ezzel mintegy pályaaorientációt is végeznek. Ilyen időpont a végzős évfolyamok esetében a felvételi jelentkezés beadását megelőző időszak, ekkor már konkrét elképzelésekkel kell rendelkeznie a diáknak a továbbtanulását illetően.
- Ezeket a pályaaorientációs beszélgetéseket az egyetemen tanuló hallgatók tagjai közül vállalkozó fiataloknak kell lebonyolítani, hiszen ők képesek leginkább hitelesen továbbítani azokat az információkat, amelyek a továbbtanulni vágyó fiatalokat érdeklik (régóta hagyomány felelevenítése).
- Katonai alapismeretek, belügyi rendészeti ismeretek órák látogatása, órátartása az aktív állomány tisztjelöltjeinek bevonásával.

2. EGYÉB RENDEZVÉNYEK

A kifejezett pályaaorientációs rendezvények kettős céllal jöttek létre. Egyrészt segíteni kell azokat a fiatalokat, akik még nem döntöttek el, milyen irányban szeretnék tovább képezni magukat, másrészt meg kell erősíteni azokat, akik már határozott céllal érkeznek egy ilyen rendezvényre. Az alább felsorolt lehetőségek mindkét célképzésnek megfelelnek. Ezeken a rendezvényeken lehetőség nyílik a nagy tömegben érkező érdeklődők információval való ellátására, de arra is kínálkozik alkalom, hogy személyesen, egyéni érdeklődésének megfelelően tájékozódjanak a diákok. Ezeken a rendezvényeken való aktív részvétel fontosságát számtalan kutatás és tanulmány bizonyítja, támasztja alá. A legjelentősebb alkalmak és hozzávetőleges időpontjaik:

- Educatio Nemzetközi Oktatási Szakkiállítás (tárgyév január hónapban);
- Egyetemi nyílt napok (tárgyév január hónapban);
- Középiskolai Road show-k (tárgyév november, február hónapban);
- Középiskolai versenyek (egész évben);
- Egyéb, ágazati ünnepnapok nyílt napjai (tárgyév március 28. – az NKE napja; tárgyév április 24. – Rendőrség napja; tárgyév május 21. – Honvédelem napja; tárgyév július 1. – Köztisztviselők napja).

Ugyanakkor az is megállapítást nyert, hogy a papíralapú sajtó, illetve a televízió, rádió gyakorlatilag elveszítette ezt a korosztályt. Az alábbi említéseket emelem ki gyakoriságuk szerint: HVG: 8 fő, HVG „Diploma különszám”: 8 fő, Metropolisz napilap: 8 fő, televízió: 3 fő, rádió: 2 fő.¹⁹

A nyílt napokon megjelent diákok a véleményeik alapján rendkívül pozitív benyomásokkal távoztak a rendezvényekről, amit nagyon fontosnak ítélték meg a pályaválasztásuk megerősítésében. A leghasznosabbnak a hallgatóktól kapott információkat, illetve az egyes szakok felvételi tájékoztató előadását tartották. A képzési kiállítás, valamint az összevont

¹⁹ Csak a 2013- as kérdőívben szerepeltek ezek a válaszlehetőségek.

DR. VARGA András

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

felvételi tájékoztató előadás is a nagyon hasznos kategóriába került. Legkevésbé hasznosnak a pályaaorientációs tanácsadás bizonyult, amelyet magyarázhat az a tény, hogy a rendezvényen megjelent diákok döntő része már konkrét elképzelésekkel érkezett.

A nyílt napokkal kapcsolatos élményeiket egy ötfokozatú Likert-skálával mértük, amelyben az 5 érték a „nagyon hasznos”, míg az 1 az „egyáltalán nem hasznos” választ mutatja (6. ábra).²⁰

A táblázat érdekessége, hogy szinte nincs változás a két év adatai között.

Mennyire tartja hasznosnak a nyílt nap eseményeit?	Átlag	
	2013	2014
Hallgatóktól kapott információk:	4, 6	4,6
Szakok felvételi tájékoztató előadása:	4, 6	4,6
Képzési kiállítás (standos megjelenés):	4, 4	4,4
Összevont felvételi tájékoztató előadás:	4, 4	4,4
Pályaaorientációs előadás:	4, 3	4,4

6. ábra. A nyílt nappal való elégedettség

ÖSSZEGZÉS

A NKE a jogelődintézmények integrációját követően is meg tudta őrizni presztízsét a hazai felsőoktatás rangsorában. Továbbra is nagy az érdeklődés (egyre inkább nemi jellegzetességek nélkül) az egyetem karai, intézetei, szakjai iránt. A pozitív odafordulás kialakításában, illetve fenntartásában fontos szerep jut az évenként megrendezésre kerülő „Nyílt napok” rendezvényeknek is, amelyek egyre nagyobb érdeklődés és publicisztika mellett zajlanak. A fiatalok olyan releváns, a továbbtanulásukat, hivatástudatukat is meghatározó információkhoz jutnak, amelyek döntően befolyásolják a pályaválasztásukat, az életszemléletüket is. Ez jórészt az egyetem hallgatóinak köszönhető, hiszen ők azok, akik hitelesen, első kézből képesek átadni a tapasztalataikat az egyetemi képzésről, diákéletéről.

Kulcsszavak: pályaaorientáció, továbbtanulás, Nyílt napok

Keywords: career orientation, further education, Open Day Events

FELHASZNÁLT IRDALOM

- Babbie, Earl: A társadalomtudományi kutatás gyakorlata Balassi Kiadó. Bp. 2003.
- Bakos Csaba Attila: A Magyar Honvédség megítélése pályaválasztás előtt álló fiatalok körében
- Hadtudományi szemle. Bp., 2013. 6. évfolyam. 1. szám.
- Dr. Kenderfi Miklós: A pályaaorientáció folyamatának modern értelmezése 6-12.o. in. : A pályaaorientáció szerepe a társadalmi integrációban. Szerk. Dr. Szilágyi Klára. ELTE TáTK, Budapest 2012
- Dr. Kovács Gábor: Tájékoztató a Nemzeti Közszerződési Egyetem megalakulásáról és működéséről Migráció és társadalom 2012/1 letöltve: 2014.március 10.

²⁰ A Likert- skála öt válaszkategóriával rendelkező skála. A metrikus skálák közül az intervallum skálák közé tartozik, jellemző leíró statisztikája az átlag, szórás, terjedelem.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. VARGA András

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

<http://rendeszet.hu/folyoirat/2012/1/t%C3%A1j%C3%A9koztat%C3%B3-nemzeti-k%C3%B6zszolg%C3%A1lati-egyetem-megalakul%C3%A1s%C3%A1r%C3%B3l-%C3%A9s-m%C5%B1k%C3%B6d%C3%A9s%C3%A9r%C5%91l>

Sajtos László- Mitev Ariel: Spss kutatási és adatelemzési kézikönyv Alinea Kiadó Budapest, 2010

- Völgyesy Pál: A pályaismeret jelentősége a pályaeorientáció folyamatában 18-28. o. in. : : A pályaeorientáció szerepe a társadalmi integrációban. Szerk. Dr. Szilágyi Klára. ELTE TáTK, Budapest 2012
- 2012-es középiskolai rangsor: ezek a legjobb budapesti gimnáziumok Eduline.hu letölthető:
http://eduline.hu/kozoktatas/2012/5/31/2012es_kozepiskolai_rangsor_ezek_a_legjobb_0Q4T03 letöltve: 2014. március 10.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KOVÁCS Gergely – MERÉSZ Márton – SZABÓ Dávid

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

A „PEZSGŐS” HADMŰVELET
AVAGY A SZÖVETSÉGESEK DÉL-FRANCIAORSZÁGI MŰVELETEI
1944. AUGUSZTUS 15. ÉS SZEPTEMBER 14. KÖZÖTT

"CHAMPAGNE CAMPAIGN" A.K.A. OPERATION ANVIL/DRAGOON, 1944.

A dolgozat betekintést nyújt a Szövetségesek 1944. augusztus 15. és szeptember 14. között zajló dél-franciaországi partraszálló hadműveletébe. A hadművelet korai tervezési szakaszában Üllő (Anvil) majd a Dragonyos (Dragoon) kódnevet kapta. Az Overlord hadművelet árnyékában tervezett, ám annak érdekében megvalósított művelet a második világháború egyik legkomplexebb partraszállási és ejtőernyős akciója volt, mely felgyorsította a nyugat-európai front mozgását.

This study is a short summary of the Allied invasion of Southern France between 15. August 1944 and September 14. The operation's early name was Anvil until 24 June 1944 when the action was renamed to Dragoon. It was one of the most complex amphibious and airborne military operation in World War II but it was overshadowed by the earlier and larger Operation Overlord.

1. sz. kép: A „Pezsgős Kampány” (Forrás: history.army.mil)

Írásunkban egy olyan hadműveletet mutatunk be, melyet kivitelezése előtt és után is nagy vita övezett. A mai napig egészen ellentétes képet fest a művelet annak ellenére, hogy rendkívül gazdag – elsősorban angol nyelvű – forrásanyag áll rendelkezésünkre. Jelen írás nem hivatott a vitákat eldönteni, csupán az események feldolgozását és az érintett felek nézőpontjainak ismertetését tűztük ki célul. Mára elérhetővé váltak a helyszíni jelentések és hadinaplók mindkét fél részéről, melyekből nagyon pontosan rekonstruálhatóvá váltak a történések és még a veszteségekről szóló állítások is többé-kevésbé megegyeztek.¹ A magyar források csekély számából és a téma érdekességéből kiindulva úgy gondoltuk, hogy érdemes egy átfogó összefoglalást készíteni a Második Világháború egyik fordulópontja, a normandiai partraszállás

¹ Ezt azért találtuk különösen érdekesnek, mert a szemben álló felek időnként kissé torzítják a valóságot, hogy a sikerek átütőbbnek, míg a veszteségek elhanyagolhatóbbnak látszódnak. Ezen hadművelet esetében azonban relatíve azonosnak tekinthetők a számok.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KOVÁCS Gergely – MERÉSZ Márton – SZABÓ Dávid

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

utáni dél-franciaországi műveletekről, melyek jóval kevésbé ismertek, mint a már említett D-nap és az utána következő harcok.

ELŐZMÉNYEK

Az Amerikai Egyesült Államok 1941 végi hadba lépése óta az amerikai és brit vezetők közt szüntelen vita folyt a háborús erőfeszítések jövőbeni irányáról. Abban mindkét fél egyetértett, hogy a német birodalom legyőzése elsőbbséget élvezett Japánnal szemben, ám a két szövetséges, Harmadik Birodalom elleni stratégiája gyökeresen különbözött. Az amerikai vezérkari főnök, George C. Marshall a direkt megközelítés mellett állt ki egy mielőbbi észak-franciaországi csapással és az azt követő keleti irányú, Németország elleni hadjáratral. Minden fellelhető erőforrás felhasználásával kívánta rövidre zárni a háborút. A második front megnyitásával kapcsolatban az amerikai elképzelések megegyeztek a szovjet tervekkel. Ráadásul Sztálin – Czettler Antal szavaival élve – „ultimatív módon követelte” a front megnyitását Churchilltől.² A brit megközelítés egy olyan „periférikus” stratégia volt, mely a szövetségesek tengeri mobilitására épült és a tengelyhatalmakat a leggyengébb pontjainál kívánta támadni. A La-Manche csatornán keresztüli offenzívát, mint végső csapást akarta felhasználni a kivéreztetett ellenséggel szemben. A brit elképzelést erősítette a háború kezdete óta általuk alkalmazott kontinentális gazdasági blokád, illetve az amerikai légierő későbbi elkötelezettsége a náci hátország stratégiai bombázása mellett. Végül a hiányos szövetséges erőforrások 1942-ben és 1943-ban is azt diktálták, hogy a brit terveket kövessek, melyekről a casablancai konferencián született döntés. Így valósulhatott meg a Torch (fáklya) brit-amerikai hadművelet és a francia Észak-Afrika elleni hadművelet 1942 novemberében. Ezt a Husky hadművelet követte Szicíliában 1943. július elején és a dél-olaszországi invázió szeptemberben.³

A STRATÉGIAI TERVEZÉS IDŐSZAKA

Az 1943-as évben több stratégia-tervezési konferencia (Quadrant,⁴ kairói,⁵ teheráni⁶) eredményeként alakult ki az Észak-Franciaország elleni hadművelet terve, [vagyis az Overlord (hűbérúr)] vagy korábbi nevén a Sledgehammer (pörölykalapács). Kiegészítéseként megszületett a Dél-Franciaország elleni hadművelet terve is, mely az Anvil (üllő) kódnevet kapta, utalva elsődleges feladatára, vagyis a német erők megosztására és szétzúzására, valamint az utánpótlási vonalak zavarására a Sledgehammer sikere érdekében.⁷ Így a Franciaországban tartózkodó német erők az „üllő és kalapács közé kerülhettek”, elvágvá őket az Olaszországban és Kelet-Európában harcoló erőiktől. A művelet előkészítése 1944 tavaszán kezdődött meg az Overlord hadművelettel párhuzamosan, annak kiegészítéseként. Még előtte, 1943 őszétől a tél végéig az amerikai 7. hadsereg szicíliai főparancsnokságán körvonalazódott Franciaország földközi-tengeri partvidéke elleni, néhány hadosztályt mozgósító támadás és a szükséges partraszállító technika átcsoportosításának terve, de ez többször is el lett vetve más hadműveletek javára. (Az Overlord sikeres partraszállása után felszabaduló eszközök gyors átcsoportosításával tervezték megvalósítani a jövőbeni műveletet.⁸) Churchill minden téren szembehelyezkedett

²CZETTLER Antal: *Winston Churchill történelmi szerepe a második világháború alatt II.*, Valóság, 2004. október XLVII. évfolyam 10. szám, p. 4.

³CLARKE, Jeffrey J., SMITH, Robert Ross: *Riviera to the Rhine*, Center of Military History United States Army, Washington D. C., 1993, p. 3-9. elérhető: http://www.history.army.mil/html/books/007/7-10-1/CMH_Pub_7-10-1.pdf (2014.03.23.)

⁴*Első Quebec-i konferencia*, 1943. augusztus 17. és 24. között. Résztevők: Winston Churchill és Franklin D. Roosevelt. Döntés született az Overlord hadművelet előkészítésének megindításáról és Németország stratégiai bombázásáról valamint a mediterrán stratégiában Olaszország és Korzika felszabadításáról.

⁵*Kairói konferencia*, 1943. november 22-23.

⁶*Teheráni konferencia*, 1943. november 28 és december 1. között, Franklin D. Roosevelt, Sztálin, Winston Churchill, Politikai döntés születik a második, Nyugat-európai front megnyitásáról.

⁷CZETTLER Antal: *Winston Churchill történelmi szerepe a második világháború alatt II.*, Valóság, 2004. október XLVII. évfolyam 10. szám, p. 4.

⁸CLARKE J, Jeffrey; SMITH Ross, Robert: *Riviera to the Rhine*, Center of Military History United States Army, Washington D. C., 1993, p. 3-9. elérhető: http://www.history.army.mil/html/books/007/7-10-1/CMH_Pub_7-10-1.pdf (2014.03.23.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KOVÁCS Gergely – MERÉSZ Márton – SZABÓ Dávid

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

az amerikai „direkt” stratégiai megközelítéssel és a brit stratégiát erőltette: az olasz területeken való előrenyomulással az adriai partraszállás és a kelet-európai erő kifejtés tervét kívánta megvalósítani. Azonban az itáliai hadjárat kedvezőtlen fordulatot vett, ugyanis a terep egyértelműen a védekező német erőnek kedvezett, akik több védelmi vonalat is kiépítettek Rómától délre (mint például a Guszttáv-vonal), amelyek túl sok szövetséges erőforrást kötöttek le. A szövetséges földközi-tengeri erők brit parancsnoka, Sir Henry Maitland Wilson tábornok és az amerikai ötödik hadsereg parancsnoka, Mark W. Clark altábornagy számára az itáliai hadjárat sikeressége jelentett prioritást, ezért elsősorban Rómára és észak-olaszországi műveletekre koncentráltak. Így előbb a szicíliai majd itáliai hadszíntéren, 1944-ben pedig Észak-Franciaországban kellett összpontosítani az erőforrásokat, mivel ezeket a területeket stratégiailag előnyösebbnek ítélték meg. A német vonalak mögötti, 1944-es Anzio-i partraszállás és Róma júniusi eleste ellenére sem történt olyan áttörés, amely nem egy fájdalmasan lassú háborút ígért volna a Churchill-i stratégia mentén. A fent említettek ismeretében több amerikai politikai és katonai vezető is zsákutcának tekintette az olasz hadjáratot.⁹

1944 telén Eisenhower tábornok – a szövetséges erők Földközi-tengeri parancsnoki posztjáról leváltva – átvette az expedíciós hadsereg felkészítését az Overlord hadműveletre. Nem sokkal ezután Wilson tábornoknak Jacob L. Devers amerikai altábornagy lett az új helyettese.

Devers, Eisenhowerhez hasonlóan Marshall vezérkari főnök protezsáltja volt, ezért tovább erőltette az Anvil-re való felkészülést a brit koncepciókkal szemben.¹⁰ A partraszállás lehetőségét leginkább Winston Churchill ellenezte, mert elképzelése szerint az új frontot a Balkánon kellett volna megnyitni,¹¹ megakadályozva a Szovjetunió expanzióját.¹² Roosevelt viszont nem számolt ezzel, és pusztán a náci Németország legyőzése szempontjából a dél-franciaországi partraszállás logikusabb opciónak tűnt. Eisenhower, az erősödő normandiai német védelmet látva, úgy ítélte meg, hogy minden fellelhető partraszállást segítő eszközre szükség lesz az Overlord megvalósításához. Ennek fényében Eisenhower megkérdőjelezte az Anvil lehetséges sikereit és ideiglenesen le is állította annak előkészületeit. Aggodalma idővel jogosnak bizonyult. Az általános hiány a kételtű járművekből, különösen a partraszálló hajókból és – a Hobart tábornok által kifejlesztett híres „Funnies”¹³ – harckocsikból komoly problémákat jelentett. Ezt tetőzte a csendes-óceáni hadszíntér hatalmas hajóigénye, ami végül arra kényszerítette a Szövetséges vezetőket, hogy 1944 áprilisában mégis töröljék az Anvil hadműveletet.¹⁴

Azonban az Anvil előkészületeinek a felszámolása is nehézségekbe ütközött. Devers tábornok, mint a mediterrán térség amerikai hadtáp parancsnoka nem volt hajlandó a felhalmozott készletek és járművek újraelosztására parancsot adni, mivel úgy ítélte meg, hogy az Anvil sorsa még nem dőlt el. Ugyanakkor utasította a nemrég érkezett „guadalcanali veteránt”, Alexander M. Patch altábornagyot, mint a 7. hadsereg új parancsnokát, hogy továbbra is készüljön a dél-franciaországi partraszállásra. Devers jól látta a helyzetet, hiszen 1944 nyarán, miután Wilson tábornok sok kritikát elszenvető itáliai hadjárata nem érte el a kitűzött célokat, Eisenhower Overlordjának erői „megrekedtek a normandiai sövénykerítésekénél.”¹⁵ Az Omaha Beach-i mesterséges kikötő elpusztult egy viharban és Cherbourg kikötőjét is lerombolták a németek, mielőtt még a szövetséges csapatok elérhették volna azt. Mindezek hatására az Anvil szükségessége

⁹ CLARKE, Jeffery L., *Southern France*, The Campaigns of World War II: A World War II Commemorative Series elérhető: <http://www.history.army.mil/brochures/sfrance/sfrance.htm> (2014.03.23)

¹⁰ U.o.

¹¹ CLARKE, Jeffery J., SMITH, Robert Ross: *Riviera to the Rhine*, US Army Center of Military History, Washington D. C., 1993, elérhető: http://www.history.army.mil/html/books/007/7-10-1/CMH_Pub_7-10-1.pdf (2014.03.19) p. 19.

¹² STEWART, Duncan: *Operation Anvil/Dragoon the Invasion of Southern France by The 3d Infantry Division And Other Seventh Army Units August 15-1 September 1944*, Combat Studies Institute, Fort Leavenworth, 1984, elérhető: <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a151685.pdf> (2014.03.19), p. 13

¹³ A „Funnies”, vagyis a „viccesek” Sir Percy Hobart tábornok által tervezett speciális harckocsik voltak, melyek különleges feladatok ellátására specializálódtak. Egy rövid cikk Hobartról és a Funnies-ről:

<http://worldwar2headquarters.com/HTML/normandy/HobartsFunnies/hobartsFunnies.html> (2014.03.27)

¹⁴ CLARKE, Jeffery L., *Southern France*, The Campaigns of World War II: A World War II Commemorative Series elérhető: <http://www.history.army.mil/brochures/sfrance/sfrance.htm> (2014.03.23)

¹⁵ U.o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KOVÁCS Gergely – MERÉSZ Márton – SZABÓ Dávid

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

újra nyilvánvalóvá vált. A hadművelet sorsa a tervezett partraszállás időpontja előtt négy nappal dőlt el, amikor a Szövetséges hadvezetés előterjesztését Wilson tábornok jóváhagyta és végül az elégedetlen Churchill is rábólintott a műveletre. A szállítási kapacitás felszabadulásával a csendes-óceáni és az észak-európai hadszíntéren a Szövetséges parancsnokság június 24-én újjáélesztette a hadműveletet „Dragoon”, vagyis dragonyos néven. Az „Anvil” kódnevet az inváziót megelőzően pár nappal változtatták meg elővigyázatosságból, mert egyes értesülések szerint az eredeti kódnevet a németek megfejtették.¹⁶

A műveleti tervezés során fontos szempont volt a Szövetségesek számára az is, hogy az Észak-Afrikában megszerzett francia hadsereg a Dragoon hatására tudott a legkönnyebben bekapcsolódni az offenzívába,¹⁷ viszont önmagában képtelen lett volna kivitelezni a partraszállást, vagy csak súlyos veszteségekkel hajthatta volna végre azt. Ennek oka a katonák tapasztalatlansága volt, hiszen nagy részük frissen kiképzett újoncként került a térségbe és partraszállásban még egyik alakulatuk sem vett részt. A nyelvi és kulturális problémák is csökkentették a francia hadsereg harcértékét, mivel jórészt gyarmati csapatokból állt és a többnyire francia tiszték közül is kevesen voltak felkészítve a vezetésükre. Az alakulatokat amerikai mintára építették fel és amerikai felszerelést is kaptak, ugyanolyan számban és minőségben, mint az Egyesült Államok hadserege.¹⁸ Charles de Gaulle és a francia tiszték többsége ragaszkodott hozzá, hogy az új francia hadsereg jórészt harci egységekből álljon, hogy minél nagyobb szerepe lehessen Franciaország visszafoglalásában, és a támogató, kiszolgáló tevékenységet az amerikai hadsereg biztosítsa.^{19,20} Az amerikai koncepció viszont egy önálló francia hadsereg létrehozása volt, ezért a francia vezetésnek kompromisszumot kellett kötnie. Mindezek ellenére mégis létrehoztak kiszolgáló és támogató egységeket, de ezek létszámát igyekeztek a minimumon tartani, és továbbra is inkább a harci egységek szervezésére fektették a hangsúlyt.²¹ Ebből kifolyólag szükség volt arra, hogy a partvonal biztosítását amerikai alakulatok hajtsák végre, amihez legalább 3 gyalogos hadosztályra volt szükség, erős páncélos támogatással. Az augusztusi időpont azért került kiválasztásra, mert a normandiai partraszállás a szövetségesek teljes vízi szállító képességét lefoglalta, és az itáliai hadszíntérről sem lehetett ennél hamarabb kivonni a szükséges erőket.

A Dragoon megindítása és a szovjet sikerek a britek által szorgalmazott adriai partraszállás lehetőségét is megszüntette. A háború folyamán Rooseveltt és Sztálin közzeledése következményeként Churchill és Roosevelt elnök kapcsolata elhalványult, vagyis a brit érdekek háttérbe szorultak.²² Rooseveltt elnök, Churchilllel ellentétben nem tartott a Szovjetunió terjeszkedéséről, mivel nem látott túl Németország térdre kényszerítésén. Ezt jelzi a casablancai konferencián az amerikai fél részéről kifejezésre juttatott, a német kapitulációval véget érő európai háború gondolata is.²³ Ennek okán a Dragoon hadművelet, amely felhasználta a mediterrán hadszíntér szövetséges erőforrásainak jórésztét, megteremtette a lehetőséget Sztálinnak, hogy a nyugati szövetségesekkel való katonai konfrontálódás nélkül megvalósíthassa terveit Kelet-Európában.

A SZEMBENÁLLÓ FELEK

A Vichy-Franciaország által ellenőrzött Riviéra védelmét a mediterrán térségben erősödő szövetséges jelenlét hatására a német haderő jobbnak látta átvenni a francia kollaboránsoktól. Hitler számára a francia partok jelentették az elsődleges védelemi vonalat, ezért annak biztosítását nem akarták a véletlenre bízni.²⁴ A dél-francia területek védelmét ellátó német

¹⁶Uo. p. 8.¹⁷Uo. p. 19.¹⁸Uo. p. 40.¹⁹CLARKE, Jeffrey J., SMITH, Robert Ross: *Riviera to the Rhine*, p. 40.²⁰MORSY, Magali: *La part des troupes maghrébines dans les combats de la Libération suivi d'une discussion*, in *Provence Historique*, 1986, 144. szám, elérhető: http://provence-historique.mms.h.univ-aix.fr/n/1986/Pages/PH-1986-36-144_05.aspx (2014.03.21), p. 171.²¹CLARKE, Jeffrey J., SMITH, Robert Ross: *Riviera to the Rhine*, p. 40.²²STEWART, 1984, p. 11-14.²³CZETTLER, p. 11.²⁴CLARKE J, 1993, p. 53.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KOVÁCS Gergely – MERÉSZ Márton – SZABÓ Dávid

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

csapatokat – még a Dragoon hadművelet kezdete előtt a normandiai műveletek és az itáliai csapatok erősítése miatt – jelentősen meggyengítették az átcsoportosításokkal és az utánpótlás sikeres hátráltatásával. A normandiai partraszállás elvonta a Franciaországot megszállva tartó német erők nagy részét északon, ezért az amúgy is létszámbeli és logisztikai problémákkal küzdő német hadsereg nem tudott elegendő erőt összpontosítani ahhoz, hogy egy déli partraszállást megakadályozzon.²⁵ Ám az augusztus 2. és 15. között kiadott parancsok értelmében a németeknek mindenáron védelmezniük kellett a partvonalat. Dél-Franciaországban az 1943 augusztusában alakult 19. német hadsereg látta el a védelmi feladatokat Friedrich Wiese tábornok vezetésével. A 19. hadsereg felett a csak ezzel az egy hadsereggel rendelkező G hadseregcsoport állt Johannes Blaskowitz tábornok irányítása alatt. A területen állomásozó összes egység harci értékét jelentősen csökkentette a megfelelő felszereltség általános hiánya, és az állomány feltöltöttségének alacsony szintje.²⁶ A hadsereg tartalékba tartozott a 11. páncélos hadosztály is, ami épp feltöltés alatt volt Toulouse környékén. Ez volt a legütőképesebb alakulat, de ugyancsak csökkentett állománnyal és eszközparkkal rendelkezett.²⁷ A 19. hadsereg hadosztályai közül négy „statikus hadosztálynak” volt kijelölve, melyeket megfosztottak minden mobilizációs képességtől és eltiltottak az állásaik elhagyásától.

Erősítésre Wiese nem számíthatott, mert a franciaországi G hadseregcsoport erejét lekötötték északon.²⁸ Ezt a tartalékot augusztusban mozgósították, mert látszott, hogy a partraszállás hamarosan bekövetkezik. Wiese terve hasonló volt a németek normandiai védelméhez: gyalogos hadosztályokkal lekötni a partraszálló erőket, aztán mielőtt még azok állásokat alakíthatnának ki, páncélos erőkkel visszaszorítani őket.²⁹ A probléma viszont itt is ugyanaz volt, mint Normandiában: a páncélosok mozgását korlátozta a szövetségesek légifölénye, a kommunikációt pedig zavarták az ellenállók és a légideszant csapatok. Emiatt a német védelem sikere már a kezdetektől kétséges volt, de ez nem jelentette azt, hogy a szövetségesek dolga könnyű lett volna. Augusztus 15-én körülbelül 300 000 fős német erő állomásozott a dél-francia területeken.³⁰ Ennek kevesebb, mint egyharmada volt harcoló egység. Wiese tábornok a csapatok további egyharmadát állomásoztatta Toulon-tól nyugatra, ahol a partraszállás várható volt.³¹ Az angolszászok terve hamar kiderült, mert a Luftwaffe felderítette a szövetségesek haditengerészeti csoportosítását. Wiese-t ezért az offenzíva nem érte felkészületlenül, de a partraszállás pontos helyét nem tudta megállapítani és a teljes part védelmére nem volt lehetőségük az erőforrások szűkében, ezért a németek megerősítették Toulon és Marseille védelmét, mert a kikötők mindkét fél számára prioritást élveztek.³²

A Dragoon művelet tervezéséért és elindításáért felelős parancsnok a már említett Wilson tábornok volt. Támogatására a Szövetséges mediterrán haditengerészet parancsnoka Sir John H. D. Cunningham admirális létrehozta a nyugati haditengerészeti különítményt. A különítmény élére pedig a 8. flotta parancsnokát, Henry Kent Hewitt altengernagyot nevezte ki. Hewitt a nyugati különítménybe különböző osztályú francia, görög, lengyel és brit hajókat rendelt a saját 8. flottájához tartozó hajók és partraszállító egységek mellé. A speciális 88-as számú flotta különítmény 9 kísérő hordozóból (tengerészeti légierővel) és körülbelül 20 cirkálóból állt.³³ Wilson légierő-parancsnoka Ira C. Eaker altábornagy volt.³⁴ A műveletben résztvevő szárazföldi erők Jacob L. Devers altábornagy vezetésével a műveletre létrehozott 6. Hadseregcsoport alá tartoztak.

²⁵ CLARKE, Jeffrey J., SMITH, Robert Ross: *Riviera to the Rhine*, p. 60.

²⁶ Uo. p. 65.

²⁷ Uo. p. 67.

²⁸ Uo. p. 64.

²⁹ Uo. p. 67.

³⁰ Uo. p. 70.

³¹ STEWART, 1984, p. 23-28.

³² CLARKE, Jeffrey J., SMITH, Robert Ross: *Riviera to the Rhine*, p. 65-66

³³ CLARKE J, 1993, p. 23-24.

³⁴ CLARKE J, 1993, p. 25.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KOVÁCS Gergely – MERÉSZ Márton – SZABÓ Dávid

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Az Egyesült Államok 7. hadserege Alexander Patch altábornagy vezényletével került bevetésre. Három különálló hadosztály, a IV. amerikai, az I. és II. francia hadosztály, ugyancsak Patch alárendeltségében volt. A két francia magasabbegység alkotta a Francia B Hadsereget, melyet Jean de Lattre de Tassigny tábornok vezetett.^{35,36} Charles de Gaulle minden politikai fórumon azt kívánta elérni, hogy a francia egységek jelentős részt kapjanak anyaországuk felszabadításában, ezért mindent megtett a francia emigráns kormány vezetőjeként, hogy elérje egy harcképes haderő felállítását. Ennek egyik eredménye volt a B hadsereg (amely főként az észak-afrikai területekről verbuválódott).^{37,38} A francia ellenállás körülbelül 24 000³⁹ harcképes főből állt, akik a hadművelet előtt és alatt is jelentősen hozzájárultak a sikerekhez.⁴⁰ A műveletben alkalmazásra került egy korai légideszantos alakulat a „1st Special Service Force” vagyis az „1. Különleges Szolgálati Erő”⁴¹ (más néven az „Ördög brigádja”). Ez egy amerikai-kanadai, vegyes elit egység volt, amely speciálisan felszerelt és kiképzett katonákból állt.⁴² A műveleti térség területén a szövetséges erők létszáma összesen 175 000 és 200 000 közé tehető.⁴³ Az erőegyensúly mind technikai felszereltség, mind az állománybeli feltöltöttség terén a Szövetségesek felé billent.

A brit-amerikai hadvezetés a normandiai partraszállás tapasztalatai nyomán igyekezett a tapasztaltabb hadosztályokat kiválasztani, hogy a súlyos veszteségek ezúttal elkerülhetőek legyenek. Erre a célra a VI. hadtestet jelölték ki, ami a 3., a 36. és a 45. gyalogos hadosztályokból állt. Ezek az erők már vettek részt partraszállási műveletekben, Szicíliában és Olaszországban, továbbá a hadjárat során is együtt harcoltak.⁴⁴ A VI. hadtest parancsnoka Lucian Truscott dandártábornok volt, a 3. hadosztályé John W. O'Daniel, a 36.-é John E. Dahlquist, a 45.-é William W. Eagles.⁴⁵ A francia hadsereg 7 hadosztályát Jean de Lattre Tassigny tábornok vezette.⁴⁶ A teljes inváziós erő Alexander Patch altábornagy és a 7. hadsereg törzse alá tartozott.⁴⁷ A partraszállás kezdeti sikerét egy erre a feladatra megalakított légideszant hadosztály, az Angol-Amerikai 1. Légideszant Különítmény (taskforce) segítette, ami kanadai, amerikai és francia alakulatokból állt. Lehetett számítani a francia ellenállás segítségére is, ami nagyjából 75000 támogatót jelentett, melynek harmada fegyveres volt.⁴⁸ Tevékenységük főként a német hadsereg kommunikációs vonalainak elvágásában és a német utánpótlás akadályozásában valósult meg, de fontos szerepet játszottak a hírszerzésben is.⁴⁹ A francia hadosztályok veszteségeinek pótlásában is számítottak rájuk. A légi támogatást korzikai bázisokról felszálló gépek biztosították. Az erőket szállító haditengerészeti csoportosítás 600 szállítóhajóból állt, amit 250 hadihajó kísért, köztük 5 csatahajó és 9 repülőgép-hordozó. A partraszállító eszközök száma 1270 volt.⁵⁰

Az elsődleges cél Marseille és Toulon kikötőinek elfoglalása volt. Ezáltal biztosítani lehetett az utánpótlást, majd észak felé nyomulva lehetőség adódott csatlakozni Eisenhower erőihez. A partraszállás helyéül először közvetlenül a két

³⁵ Később ez az alakulat válik az Első Francia Hadsereggé.

³⁶ Ezzel a politikai és katonai lépéssel és az Első Hadsereg sikeres működése okán, Franciaország számára lehetővé vált Németország kapitulációjánál egyenrangú félként jelen lenni.

³⁷ VIGNERAS, Marcel, *Rearming The French*, Center of Military History United States Army, Washington D. C., 1989, p. 182-183.

³⁸ Uo. p. 42.

³⁹ CLARKE J. 1993. p. 42.

⁴⁰ CROSS, Thomas R., *The Airborne Invasion of Southern France – Operation Dragoon*, elérhető: http://www.517prct.org/documents/airborne_invasion/airborne_invasion_history.htm (2014.03.23)

⁴¹ Első Különleges Szolgálati Erő

⁴² CROSS, Thomas R., *The Airborne Invasion of Southern France – Operation Dragoon*, elérhető: http://www.517prct.org/documents/airborne_invasion/airborne_invasion_history.htm (2014.03.23)

⁴³ CLARKE, Jeffrey J., SMITH, Robert Ross: *Riviera to the Rhine*, p. 70.

⁴⁴ Uo., p. 37.

⁴⁵ Uo., p. 37.

⁴⁶ Uo., p. 27.

⁴⁷ Uo. p. 32.

⁴⁸ Uo. p. 42.

⁴⁹ GUILLON, Jean-Marie: *La place de la Résistance dans la Libération*, in *Provence Historique*, 1986, 144. szám, elérhető: http://provence-historique.mmsh.univ-aix.fr/Pdf/PH-1986-36-144_07.pdf (2014.03.21), p. 201.

⁵⁰ MAURY, A: *Le groupe des commandos d'Afrique dans la Libération de la région toulonnaise (15 au 25 août 1944); Souvenirs d'un chef de section*, in *Provence Historique*, 1986, 144. szám, elérhető http://provence-historique.mmsh.univ-aix.fr/n/1986/Pages/PH-1986-36-144_04.aspx (2014.03.21), p. 143.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KOVÁCS Gergely – MERÉSZ Márton – SZABÓ Dávid

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

várostartókat, de ezt inkább a Saint Tropez körüli beépítetlen partszakaszra változtatták a veszteség minimalizálása érdekében.⁵¹ A fő probléma a támadás megszervezésével a felkészülési idő rövidebbé volt. A művelet megkezdését csak júniusban engedélyezték, így összesen nagyjából 2 hónap maradt a felkészülésre.⁵²

A HADMŰVELET ELŐKÉSZÍTÉSE

A műveleteket a légierő kezdte meg. A teljes partot bombázták, hogy ne lehessen megállapítani a partraszállás pontos helyét.⁵³ A megtévesztésben szerepet játszottak még az előző napokban végrehajtott ál-partraszállások, és ejtőernyős bábok ledobása is. Több helyen hajók közelítették meg a partokat, úgy tényleg, mintha partraszállást akarnának végrehajtani. A bombázók támadták a hidakat, utakat, kereszteződéseket is, hogy a német erők csoportosítását megnehezítsék.⁵⁴ A szárazföldi támadást a különleges erők kezdték, csónakokon megközelítve célpontjaikat. Éjjelkor partra szálltak Levant és Port Cros szigetén, meglepve a német őrséget. Levant-t sikerült probléma nélkül elfoglalni,⁵⁵ Port Cros-n viszont a német helyőrség a sziget régi erődjébe vonult vissza, amit sikeresen meg is tartott a gyalogság és a légierő támadásaival szemben egészen 17-éig, amíg a HMS Ramillies 15 hüvelykes ágyúinak tüze végül megadásra nem kényszerítette őket.⁵⁶ A francia különleges alakulatok a partot támadták, és sikerült állásokat létesíteniük, de északon súlyos veszteségeket szenvedtek.⁵⁷ Az északi különítmény besétált egy nemrég felállított aknamezőre. A robbanások riasztották a helyőrséget és a kommandósoknak az aknamező közepén, mozgásukban korlátozva kellett felvenni harcot. A nap felkelésével, világosban inkább a megadás mellett döntöttek.⁵⁸

A művelet következő szakasza a légideszant egységek kidobása volt. A földet érésre Le Muy, La Motte és Saint Roseline környéke volt kijelölve, hogy megakadályozzák a német erősítések beérkezését északról.⁵⁹ Az akciót viszonylagos siker jellemezte: a legtöbb egység a kijelölt helyen, vagy annak közelében landolt és végre tudta hajtani feladatát annak ellenére, hogy nyolc C-47-es szállítógépből túl korán ugrottak ki az ejtőernyősök – az ugrást jelző lámpa meghibásodása miatt –, de a katonák össze tudtak szerveződni és állásokat foglaltak el Saint Tropez környékén, felvéve a kapcsolatot a helyi ellenállással.⁶⁰ A vitorlázó gépek 9 óra körül érkeztek be és az ő földet érésük is viszonylag problémamentes volt. Ez annak köszönhető, hogy a németek a vitorlázógépek leszállását akadályozó műszaki akadályokat (pl. földbe leásott póznák) környékbeli francia paraszttal építették, akik „nem igyekeztek minőségi munkát végezni”, így nem ásták le elég mélyen az akadályokat, ezért azok inkább csak fékezték a földet érő gépeket.⁶¹ Jelentős német ellentámadás végül nem következett be, így a partraszállás második napján a légideszant csapatok csatlakozhattak a partraszálló erökhöz. A szövetséges csapatok vesztesége 873 halott és 327 sérült volt, míg német részről közel 1500-an estek fogságba – köztük magas rangú tisztak, a LXII. hadtest teljes törzse és parancsnoka, maga Neuling tábornok is.⁶²

⁵¹ STEWART, Duncan: *Operation Anvil/Dragoon the Invasion of Southern France by The 3d Infantry Division And Other Seventh Army Units August 15-1 September 1944*, p. 17.

⁵² Uo. p. 14.

⁵³ CLARKE, Jeffrey J., SMITH, Robert Ross: *Riviera to the Rhine*, p. 97.

⁵⁴ Uo. p. 97.

⁵⁵ Uo. p. 98.

⁵⁶ Uo. p. 99.

⁵⁷ MAURY, A: *Le groupe des commandos d'Afrique dans la Libération de la région toulonnaise (15 au 25 août 1944); Souvenirs d'un chef de section*, p. 150.

⁵⁸ Uo. p. 149.

⁵⁹ CROSS, Thomas R., *The Airborne Invasion of Southern France – Operation Dragoon*, elérhető: http://www.517prct.org/documents/airborne_invasion/airborne_invasion_history.htm (2014.03.19)

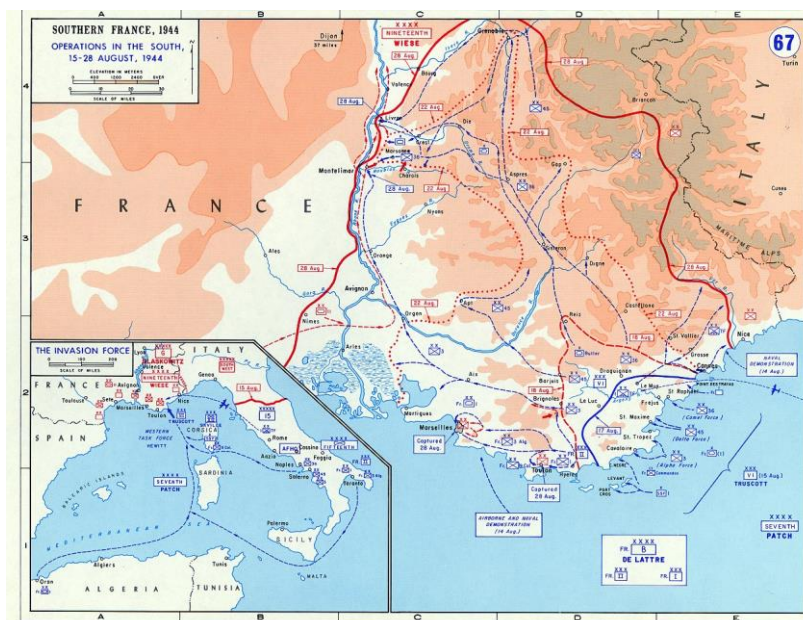
⁶⁰ Uo.

⁶¹ CLARKE, Jeffrey J., SMITH, Robert Ross: *Riviera to the Rhine*, p. 103.

⁶² CROSS, Thomas R., *The Airborne Invasion of Southern France – Operation Dragoon*
239

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KOVÁCS Gergely – MERÉSZ Márton – SZABÓ Dávid

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

1. sz. ábra: Az 1944. augusztus 15 és 28 közötti események (Forrás: warthunder.hu)

A PARTRASZÁLLÁS

A partraszállás reggel 8 órakor kezdődött meg. A csapatok előrenyomulását ezúttal sem akadályozta jelentős ellenállás: a közelben tartózkodó két német ezred nem tudott együttműködni, mert a szövetséges haditengerészet ágyúi, valamint a különleges erők a tüzérségük nagy részét elhallgatatta.⁶³ Egyedül a 36. hadosztály partszakaszán adódtak problémák, ugyanis az ottani védelem jól kiépített volt, és a tüzérségük is sértetlen maradt. A szövetséges hadosztályparancsnok, Dahlquist dandártábornok ezért elővigyázatosságból kissé északabbra hajtotta végre a partraszállást, tovább minimalizálva a veszteségeket.⁶⁴ A partraszállás összességében sikerrel járt: a szövetséges erők augusztus 16-ára mindenhol stabil állásokat alakítottak ki és képesek voltak a siker továbbfejlesztésére.⁶⁵ Ezután Patch nyugati irányú támadást rendelt el, amit a 36. hadosztály biztosított kelet felől, mert tartott egy esetleges Olaszországból érkező német ellentámadástól. Az offenzívában a 3. és 45. hadosztály is részt vett, a francia erőkből elkülönített Combat Command Sudre páncélos csoportosítás támogatásával.⁶⁶ A támadás célja Marseille és Toulon városok elválasztása volt a német hadsereg többi részétől, amit sikerült is elérni. Közben a francia hadsereg is megkezdte a partraszállást a már biztosított szakszokon. A németeknek nem sikerült megakadályozni a kikötők elvágását, de Hitler parancsára megerősítették azok védelmét, és a katonáknak megtiltották a megadást. Innentől három irányba volt a szövetségesek támadásának: Toulon és Marseille elfoglalása, Wiese csapatainak megsemmisítése és az északi irányba való kitörés, amire a 36. hadosztályból egy páncélos csoportosítást különítettek el. Az északi előrenyomulás lehetetlenné tette volna Dél-Franciaország további védelmét. Az egyetlen probléma az ellátás, főleg az üzemanyag hiánya volt, ezért nem lehetett mind a három irányban teljes erővel folytatni a támadást. Patch döntése a kikötőkre esett, mert ezek megkönnyítették a későbbi utánpótlás beérkezését is.⁶⁷ Ezt a műveletet már a szabad francia hadsereg hajtotta végre. Tassigny tábornok hadseregének

⁶³ CLARKE, Jeffrey J., SMITH, Robert Ross: *Riviera to the Rhine*, p. 112.⁶⁴ Uo. p. 117.⁶⁵ Uo. p. 122.⁶⁶ Uo. p. 126.⁶⁷ CLARKE, Jeffrey J., SMITH, Robert Ross: *Riviera to the Rhine*, p. 137.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KOVÁCS Gergely – MERÉSZ Márton – SZABÓ Dávid

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

elég ereje volt ahhoz, hogy egyszerre támadja meg a két várost: Toulont két gyalogos hadosztállal, Marseille-t pedig egygel, amiket harckocsikkal és különleges alakulatokkal erősített meg.⁶⁸ A német védelem Toulonban 18.000,⁶⁹ Marseille-ben 13.000 katonából állt,⁷⁰ de a műszaki akadályok a szárazföld felől kevésbé voltak kiépítve.⁷¹ Végül 28-ára mindkét várost sikerült elfoglalni súlyos harcok árán. A német védők végül a Führer parancsa ellenére kapituláltak. A franciák Toulonban 2.700, Marseille-ben 1.800 embert vesztek, míg német oldalról összesen 28.000 ember adta meg magát.⁷²

2. sz. kép: Marseilles-i felkelők gyűjtik fegyvereiket (Forrás: ushmm.org)

Ezalatt a 36. hadosztályból kivált, gépesített és páncélos csapatokból álló Butler különítmény a parancs ellenére is folytatta északi előrenyomulását. Feladata a német hadsereg visszavonulásának megakadályozása volt. Haladása az üzemanyaghiány miatt csak lassan mehetett: 22-ére eljutott Montelimar-ig, a 3 napos menet során 60 mérföldet megtéve.⁷³ Közben Wiese elrendelte a visszavonulást a Rhone felé, ahova északról a 11. német páncélos hadosztály is tartott, azonban az utóbbi útját elállta a Montelimar-nál állásokat kiépítő Butler különítmény, amit a 36. hadosztály is megerősített. Az amerikai egységekhez csatlakoztak fegyveres francia ellenállók is.⁷⁴ Az augusztus 21-29-ig tartó összecsapások során a németeknek sikerült elérni a céljukat, biztosították csapataik számára az utakat a visszavonuláshoz, mert a 36. hadosztálynak nem volt elég gyalogsága és löszere Montelimar környékén, hiszen számos egységük lemaradt a túlzott előrenyomulásban. Emiatt képtelenek voltak az utakat ellenőrizni, és csak egy magaslattal sikerült megszállva tartaniuk. A német páncélosoknak sikerült biztosítani az utak átjárhatóságát, de eközben súlyos veszteségeket szenvedtek. A 11. páncélos hadosztályt végül visszavonták Lyon környékére, és Montelimar-nál csak egy gyalogos hadosztály maradt. Az amerikaiak összesen 1.575 embert vesztek el az ütközetben, de több mint 5.000 foglyot ejtettek és sikerült megtartaniuk pozícióikat.⁷⁵

⁶⁸ MAURY, A: *Le groupe des commandos d'Afrique dans la Libération de la région toulonnaise (15 au 25 août 1944); Souvenirs d'un chef de section*, p. 150-151.

⁶⁹ CLARKE, Jeffrey J., SMITH, Robert Ross: *Riviera to the Rhine*, p. 138.

⁷⁰ Uo. p. 140.

⁷¹ Uo. p. 67.

⁷² Uo. p. 141-142.

⁷³ Uo. p. 144.

⁷⁴ Uo. p. 168-169.

⁷⁵ Uo. p. 167-168.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KOVÁCS Gergely – MERÉSZ Márton – SZABÓ Dávid

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Közben, mivel befejeződött a kikötők ostroma, az északi irány lett a következő prioritás, ezért a szövetséges hadvezetés a teljes VI. hadtestet iderendelte Montelimar-hoz. Ekkor már az utánpótlás is bőségebb volt, lehetővé téve az előnyomulást.⁷⁶ A hátvédnek hagyott német 198. gyalogos hadosztályt könnyen megtörték ezek az erők,⁷⁷ melyekhez csatlakozott még egy algériai gyalogos és egy francia páncélos hadosztály is. Wiese feladata innentől az erők megőrzése és a visszavonulás volt a Belfort-völgybe, a Vogézekhez. Itt egyesülhetnének a Németországból érkező erősítéssel, elkerülnék, hogy elvágják őket az észak-franciaországi erőktől és újra kiépíthetnék a védelmet, megakadályozva, hogy a szövetségesek Németország területére érhessenek. Nagy segítségre nem számíthattak, de ha Wiese-nek maradt volna ideje felbomlott egységeit újraszervezni egy igen erős védelmet tudott volna kiépíteni a Vogézekre támaszkodva, és a szövetséges előretörés az Olaszországi hadszíntérhez hasonlóan időigényes és felörlő hegyvidéki harccá változott volna. Ennek érdekében utóvédharcra a 11. páncélos hadosztályt jelölték ki, mivel ez volt az utolsó ütőképes alakulat a térségben.⁷⁸ Von Wietersheim hadosztálya Lyon környékén foglalt állást, páncéltörő csoportosításokkal védve a hidakat, kereszteződéseket.⁷⁹ Az amerikai támadás itt meg is torpant: nem voltak képesek áttörni a megerősített védelmen, elhúzódozó harcokba pedig nem akartak belekezdeni.⁸⁰ Céljuk a menekülő német csapatok elvágása volt, ezért kiküldték felderíteni a 117. lovas zászlóaljat, hogy részt találjon a német védelemben. A zászlóalj sikerrel járt és, talált egy gyenge pontot a német védelemben Montrevel falunál, amit csak egy támogató alegység védett. A zászlóalj A és B százada könnyen elfoglalta a falut,^{81,82} viszont a megszállók felderítették és az este folyamán harckocsik bevetésével megsemmisítették a könnyű páncélosokkal felszerelt zászlóaljat, mielőtt az erősítés beérkezhetett volna.⁸³ A zászlóalj B századából összesen 8 túlélőt találtak a harc után.⁸⁴ Ez a szövetségesek szemében egy tragikus momentuma volt a hadjáratnak. Truscott dandártábornok alábecsülte a német erők mobilitását, amikor kiadta a parancsot a 117. lovas zászlóaljnak, hogy tartsák pozíciójukat.⁸⁵ Eddigre Wiese alakulatainak sikerült eléggé eltávolodniuk Lyontól, ezért a 11. páncéloshadosztály is visszavonult, hogy elkerülhesse a bekerítést.⁸⁶ Így a szövetségeseket már csak az utánpótlás, főleg az üzemanyag beérkezésének akadozása lassította szeptember 5-6-áig.⁸⁷

A szövetségesek következő feladata a Doubs folyón való átkelés volt, amit sikerült is végrehajtani. Csak a franciák ütköztek keményebb ellenállásba, mert most velük került szembe a 11. hadosztály.⁸⁸ Viszont az 1. francia páncéloshadosztály Lyontól nyugatra egészen az olasz határokig nyomult előre, sikeresen elvágva a visszavonuló németek lemaradó alakulatait a Belfort-völgytől.⁸⁹ Ezalatt a főerők tovább nyomultak a 19. hadsereg nyomában, amennyire az üzemanyaghiány engedte. A németek már csak a maradék, súlyosan leharcolt alegységeket tudtak felhasználni a védelemre, az erejük jó része szervezetlenül vonult vissza.⁹⁰

⁷⁶ CLARKE, Jeffrey J., SMITH, Robert Ross: *Riviera to the Rhine*, p. 170.

⁷⁷ STEWART, Duncan: *Operation Anvil/Dragoon the Invasion of Southern France by The 3d Infantry Division And Other Seventh Army Units August 15-1 September 1944*, p. 57.

⁷⁸ Uo. p. 57

⁷⁹ CLARKE, Jeffrey J., SMITH, Robert Ross: *Riviera to the Rhine*, p. 178.

⁸⁰ Uo. p. 178.

⁸¹ Uo. p. 179.

⁸² DEPRUN, Frédéric: *The 11th Panzer Division in Combat: The Battle of Montrevel / Malefretaz*, in: *The Spur*, 2014, 143. szám, elérhető: <http://11th-cav.org/The%20SPUR/SPUR%20Spring%202014v3.pdf> (2014.04.25), p. 7.

⁸³ Uo. p. 179.

⁸⁴ Uo. p. 180.

⁸⁵ Uo. p. 180.

⁸⁶ CLARKE, Jeffrey J., SMITH, Robert Ross: *Riviera to the Rhine*, p. 181

⁸⁷ Uo. p. 182.

⁸⁸ Uo. p. 188.

⁸⁹ Uo. p. 186.

⁹⁰ Uo. p. 193.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KOVÁCS Gergely – MERÉSZ Márton – SZABÓ Dávid

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

A HADMŰVELET VÉGE

Augusztus végére tehát Lyont körülzárták a Szövetségesek. A franciák keleten elérték az olasz határt, nyugatra pedig a spanyol határok mentén járőröztették felderítő erőiket. A további feladatok közé tartozott az erők egyesítése és a német csapatok, különösen a 19. hds. további üldözése.⁹¹ Szeptember 11-én a francia páncélos erők is elérték céljukat és találkoztak Patton tábornok 3. hadseregével, ezzel jelképesen pontot téve az Anvil/Dragoon hadművelet végére.⁹² A németek a teljes délkeleti hadszíntérről kiszorultak. A 7. hadsereg átkerült a földközi-tengeri parancsnokságtól Eisenhowerhez. Az első elképzelések szerint az új feladata a főerők biztosítása lett volna, azaz kimaradt volna a további offenzívából, de mégis szükség lett rájuk a visszavonuló 19. német hadsereg üldözésében, hogy megakadályozzák egy a Vogézekre és a Belfort-völgyre épülő védelem kiépítését. Az amerikai VI. hadtest és a francia 1. hadsereg külön célokat kaptak. A VI. hadtest feladata Strasbourg felszabadítása, aztán a Vogézekhez való kijutás volt, Tassigny erői pedig a Belfort-völgy felé tartottak.⁹³ Megkezdődhetett a Németországgal vívott harc. A 7. hadseregben szolgáló katonák egyébként „Champagne Campaign”-ként, vagyis a „Pezsgős Hadműveletként” hivatkoztak a műveletre. Az elnevezés onnan ered, hogy a felszabadított francia lakosság rendszerint pezsgőt adományozott a katonáknak hálájuk jeléül.

AZ ANVIL/DRAGOON ÉRTÉKELESE

A bevezetőben már említettük, hogy a hadjáratot számos vita övezte, ennek megfelelően hadászati is többféleképpen lehet megítélni.⁹⁴ A Stewart Duncan⁹⁵ által írt oktatóanyag például relatíve egyszerűen ábrázolja a műveletet, kissé talán alábecsülve a német erőket. A Montelimar-i tapasztalatokat egy kalap alá veszi az egész Anvil hadművelettel és több pontban is teljesen ellentmond más szerzőknek. Kiemeli például a légierő „totális fölényét” amelyet véleményünk szerint egyáltalán nem sikerült kihasználniuk. Ez megnyilvánult a lassú augusztusi előrenyomulásban is. Említi a kitűnő felderítést és bírálja a német hírszerzést. Ugyanakkor a németek már jóval az akció megindítása előtt szignifikáns információval rendelkeztek annak valójáról a Luftwaffe légi felderítéseinek köszönhetően. Stewart hozzáteszi a német csapatok kommunikációjának korai bénulását és a parancsnoki rendszer gyengeségét. Ehhez képest a kényszerű visszavonulások alkalmával a németek szinte mindvégig képesek voltak megőrizni a harcértéküket. Továbbá a szövetségesek relatíve lassú előrenyomulása nem volt képes nagy volumenű áttörések végrehajtására. Inkább a „lassan, de biztosan” stratégiát alkalmazva haladtak előre. Ezzel Stewart szintén ellentmond és kiemeli a csapatok szüntelen és „agresszív” előrenyomulását, ami így nem sok mozgásteret hagyott Wiese-nek.

Egy másik, már említett nézeteltérés az amerikai és angol vezetők között abban a tekintetben alakult ki, hogy melyik vezesse a Szövetséges erőket. Itt nem csak a tábornoki személyek közti versengésről és a dicsőség hajszolásáról volt szó. A vezetői státusszal együtt járt a háború utáni európai politikai vezető szerep is.⁹⁶ A sikeres normandiai partraszállást követően az amerikaiak presztízse óriásit nőtt. Szeptemberig további sikereket értek el, és jóval gyorsabban nyomultak előre, mint a brit csapatok. Augusztusban húsz nap alatt az amerikai 3. hadsereg Északnyugat-Franciaországban 200 km-t haladt előre, míg a 21. brit hadseregcsoport mindössze 90-120 km-t.⁹⁷ A csapatok tehát napi átlagban 4,5-10 km-t tettek meg, ami – Kulis véleménye szerint – az óriási erőfölény tekintetében nem annyira jelentős,

⁹¹ STEWART, 1984. p. 58-60.⁹² Uo. p. 223.⁹³ Uo. p. 231.⁹⁴ Harcászati következtetéseket is bőven lehet találni, de ezt nem állt szándékunkban részletezni. Az érdeklődőknek ajánljuk a következő írást: CROSS, Thomas R., *The Airborn Invasion of Southern France – Operation Dragoon*, elérhető: http://www.517prct.org/documents/airborne_invasion/airborne_invasion_history.htm (2014.03.19)⁹⁵ STEWART, 1984. p. 57-58.⁹⁶ KULIS, B.M. – A második front, Zrínyi, 1981. p. 161.⁹⁷ Uo. p. 140-142

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KOVÁCS Gergely – MERÉSZ Márton – SZABÓ Dávid

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

mint lehetett volna. Azt mindenesetre leolvashatjuk az adatokról, hogy az amerikaiak nagyjából kétszer olyan jól haladtak, mint a britek. Ez a tény is hozzájárult ahhoz, hogy szeptember 1-től Eisenhower lett a Szövetséges haderő szárazföldi főparancsnoka, míg Montgomerynek csak a 21. hadseregcsoport parancsnoksága jutott.⁹⁸ Ezek az események minden bizonnyal hozzájárultak ahhoz, hogy Eisenhower lett 1950-ben a NATO főparancsnoka.

A hadművelet összességében sikerrel zárult annak ellenére, hogy a végére már jelentősen eltért az eredetileg kitűzött céloktól és feladatoktól. Mint láthattuk, már a kezdetektől komoly problémába ütköztek mind a tervezés mind a kivitelezés terén, de mégis sikerült eredményeket felmutatni. Churchill „A második világháború”⁹⁹ című önéletrajzi művében is ejt néhány szót az augusztusi eseményekről. Kifejti, hogy az Anzio-i partraszállás és a Riviérán tartózkodó szövetséges csapatok pusztája jelenléte együtt tizennégy ellenséges hadosztályt kötött le, így az Anvil/Dragoon eredeti célja, az Overlord tehermentesítése fölöslegesnek bizonyult. Róma elfoglalásakor még nyolc német hadosztály került áttelepítésre Olaszországba. A megkésített római offenzíva és az eszközök átcsoportosításának szükségessége ráadásul két hónappal tolta el a hadműveletet.¹⁰⁰ Churchill így értekezik a továbbiakról: „Késve indítottuk meg, s nem vontunk el vele ellenséges csapatokat a Normandiai hadszíntérről. Az eseményeknek immár semmi közük sem volt azokhoz a megfontolásokhoz, amelyek Teheránban foglalkoztattak bennünket és a „Dragonys” nem vont el haderőt az Eisenhower tábornokkal szemben álló ellenséges arcvonaltól. Eisenhower nemhogy segítséget kapott volna, inkább ő fenyegette a Rhone völgye felé visszavonuló német csapatok hátát. Mindezzel nem akarom tagadni, hogy a hadművelet végső formájában is jelentős segítség volt Eisenhower tábornoknak, mert hiszen jobb szárnyán újabb hadsereg lépett harcba, s újabb utánpótlási útvonal nyílt meg. Súlyos árat fizettünk azonban érte. Az olaszországi hadsereget megfosztottuk attól a lehetőségtől, hogy rendkívül súlyos csapást mérjen a németekre s alighanem attól is, hogy az oroszok előtt érjen Bécsbe, ami pedig messzemenő következményekkel járt volna.”¹⁰¹ Amennyiben Churchillnek igaza van, a művelet valóban „szabad kezett” adott a szovjet térnyerésnek.

Kulcsszavak: Anvil hadművelet, Dragoon hadművelet, Franciaország, második világháború, 1944 partraszállás, ejtőernyős,

Keywords: Operation Anvil, Operation Dragoon, France, Second World War, 1944, invasion, airborne,

FELHASZNÁLT IRODALOM

- CHURCHILL, Winston: A második világháború, I-II. kötet, 1999. Európa
- KULIS, B.M. – A második front, Zrínyi, 1981.
- CLARKE, Jeffrey J., Smith, Robert Ross: *Riviera to the Rhine*, US Army Center of Military History, Washington D. C., 1993, elérhető: http://www.history.army.mil/html/books/007/7-10-1/CMH_Pub_7-10-1.pdf (2014.03.19)
- CLARKE, Jeffrey L., *Southern France*, The Campaigns of World War II: A World War II Commemorative Series, elérhető: <http://www.history.army.mil/brochures/sfrance/sfrance.htm> (2014.03.23)
- STEWART, Duncan: *Operation Anvil/Dragoon the Invasion of Southern France by The 3d Infantry Division And Other Seventh Army Units August 15-1 September 1944*, Combat Studies Institute, Fort Leavenworth, 1984, elérhető: <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a151685.pdf> (2014.03.19)

⁹⁸ Uo. 161.

⁹⁹ CHURCHILL, Winston: A második világháború, II. kötet, 1999. Európa

¹⁰⁰ CHURCHILL, 1999. p. 438.

¹⁰¹ Uo.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KOVÁCS Gergely – MERÉSZ Márton – SZABÓ Dávid

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

- MORSY, Magali: *La part des troupes maghrébines dans les combats de la Libération suivi d'une discussion*, in *Provence Historique*, 1986, 144. szám, elérhető: http://provence-historique.mmsh.univ-aix.fr/n/1986/Pages/PH-1986-36-144_05.aspx (2014.03.21)
- GUILLON, Jean-Marie: *La place de la Résistance dans la Libération*, in *Provence Historique*, 1986, 144. szám, elérhető: http://provence-historique.mmsh.univ-aix.fr/Pdf/PH-1986-36-144_07.pdf (2014.03.21)
- MAURY, A: *Le groupe des commandos d'Afrique dans la Libération de la région toulonnaise (15 au 25 août 1944); Souvenirs d'un chef de section*, in *Provence Historique*, 1986, 144. szám, elérhető http://provence-historique.mmsh.univ-aix.fr/n/1986/Pages/PH-1986-36-144_04.aspx (2014.03.21)
- CROSS, Thomas R., *The Airborn Invasion of Southern France – Operation Dragoon*, elérhető: http://www.517prct.org/documents/airborne_invasion/airborne_invasion_history.htm (2014.03.19)
- CZETTLER Antal: Winston Churchill történelmi szerepe a második világháború alatt II., *Valóság*, 2004. október XLVII. évfolyam 10. szám, elérhető: <http://www.valosagonline.hu/index.php?oldal=cikk&cazon=264&lapi=0> (2013.03.23)
- VIGNERAS, Marcel, *Rearming The French*, Center of Military History United States Army, Washington D. C., 1989 elérhető: http://www.history.army.mil/html/books/011/11-6/CMH_Pub_11-6.pdf (2014.03.23.)

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám**IRÁNYÍTOTT INTERJÚ BORSITS LÁSZLÓ NY. VEZÉREZREDESSEL
AZ MTA BOLYAI JÁNOS KUTATÓI ÖSZTÖNDÍJ TÁMOGATÁSÁVAL¹****DIRECTED (GUIDED) INTERVIEW WITH GENERAL (RET) LASZLO BORSITS SUPPORTED
BY THE JANOS BOLYAI SCHOLARSHIP OF THE HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES**

A magyar biztonságpolitika rendkívül markáns időszakának tekinthető az 1989-1999 közötti évtized, amely nem csak a nemzetközi események intenzitásában érhető tetten, hanem a hazai biztonságpolitikai gondolkodás formálódásában is. Ennek egyik legfontosabb, napjainkban is számos elgondolást és vitákat magában foglaló területe a Magyar Honvédség átalakítását célzó erőfeszítésekhez köthető.

A Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutató Ösztöndíja által megvalósuló kutatás fő célkitűzése a fenti törekvések biztonságpolitikai jellemzőinek feltárása. E cél megvalósítása érdekében a korszak jelentős szaktekintélyeivel, szakpolitikusokkal és katonai vezetőkkel elkészített irányított interjúk, mint primer források szolgálhatnak. Ez alkalommal Borsits László ny. vezérezredessel készített interjút adjuk közre.

The decade of 1989-1999 can be considered as a very significant term in the Hungarian security policy, which can be observed not just through the intensity of international events, but through the formation of national security policy thinking as well. One of the most important and intensively disputed field – even nowadays – is related to the transformation efforts of the Hungarian Defense Forces.

The main objective of this research, which is supported by the János Bolyai Research Scholarship of the Hungarian Academy of Sciences, is to explore the characteristics of the above mentioned security policy efforts.

To achieve this, guided interviews made with contemporary experts, policy makers and military leaders can serve as primary sources. In this case we provide an interview conducted with General Laszlo Borsits.

RÖVID ÖNÉLETRAJZ

1939. november 17-én született a Győr-Moson-Sopron megyei Fertőszentmiklóson. Általános iskolai tanulmányait szülőfalujában és Székesfehérváron végezte 1946-1954 között. Középiskolai tanulmányokat 1954-1958 között a II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskolában folytatott. Ezt követően egy éves időtartamban sorkatonaként szolgált a tatai 25. harckocsiezred iskolázászlóaljánál, ahol harckocsi-parancsnoki kiképzést kapott.

1959-1961 között végezte el az Egyesített Tiszti Iskola páncélos parancsnoki szakát. Ezt követően Tatán kezdte meg tiszti pályafutását a 25. harckocsiezred 3. harckocsi zászlóaljánál, harckocsi szakaszparancsnoki beosztásban. Egy év után harckocsi századparancsnok lett, majd 1964-1967 között az ezredtörzsben szolgált, mint hadműveleti tiszt. 1962-ben megnősült, fiai 1963-ban, illetve 1966-ban Tatán születtek.

1967-1970 között elvégezte a ZMKA páncélos parancsnoki szakát, majd visszakérült Tatára, ahol három évig hadműveleti tisztként, majd főtisztként szolgált a 11. hk. ho. törzsben.

¹ Az irányított interjú 2013. július 11-én hangrögzítéssel történt Székesfehérváron.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

1973-1976 között egy év orosz nyelvelőkészítő után elvégezte Moszkvában a Vezérkari Akadémiát.

Ezt követően Tapolcán szolgált a 8. Harckocsi Ezred parancsnokaként, ahol jelentős tapasztalatot szerzett a harckocsi ezred teljes mozgósításában, valamint önálló menet (94 harckocsival) és a miniszteri szemle eredményes (jó minősítésű) lebonyolításában.

1977. szeptember 01-től Székesfehérváron az 5. hadsereg parancsnokság, hadművelleti osztályvezetőjévé nevezték ki, ezt követően 1980 szeptemberétől 1981 decemberéig ugyanitt törzsfőnök-helyettes volt. Ebben az időszakban mintegy másfél évig a Szondi Sportegyesület elnöki feladatait is ellátta.

1982-1985 között Zalaegerszegen folytatta katonai pályafutását, mint a 8. gépesített lövész hadosztály parancsnoka. Ez idő alatt számos hazai és külföldi (például Bulgáriában, Csehszlovákiában) hadgyakorlaton vett részt és 1983-1984-ben a hadosztály az akkori miniszteri szemlén elérte az "élenjáró" címet.

1985 januárja és 1988 májusa között ismét Székesfehérváron 5. hadsereg parancsnokságon szolgált, de már törzsfőnökként. E periódus legnagyobb kihívása a „RUBIN” feladat keretében meghatározott szervezeti átalakítások lebonyolítása volt. Ezt követően Budapesten vezérkar hadművelleti csoportfőnöki beosztásba nevezték ki, amit 1989. november végéig töltött be. Ezen időszak legjelentősebb feladatai a Magyar Néphadsereg támadó jellegű alkalmazási terveinek átdolgozása védelmi jellegűvé (1988 nyara), illetve a Munkásőrség fegyverzeteinek és anyagainak begyűjtése (1989. szeptember-október) voltak.

1989. december 01-jén a Honvédelmi Minisztérium állományából kivált és megalakult a Magyar Néphadsereg parancsnoksága és vezérkara. Ettől kezdve 1991. szeptember 09-ig a vezérkar főnöki beosztását látta el. Ezen időszak legfontosabb feladatai:

- az 1989-1990-es rendszerváltás alatt a Magyar Honvédség működő képességének biztosítása;
- 1990. március 15-ig a parancsnokság és vezérkar munkaképességének elérése, a Magyar Néphadseregről a Magyar Honvédségre való áttérés;
- 1989. december 15-től a romániai forradalmi események figyelemmel kísérése és az igényelt segítség biztosítása;
- 1990. január 01-1991. június 19. között a szovjet csapatkivonás előkészítése és végrehajtása.

1991 szeptembere és 1994 júliusa között nyugdíjas volt, majd 1994. július 18. - 1997. július 01. között a Honvédelmi Minisztériumban dolgozott helyettes államtitkárként. Ebben a beosztásában alapvetően két területért: a Magyar Honvédség katonai ügyeiért, illetve a katonai oktatásért és tudományért felelt. A katonai vonatkozásban fontos volt a NATO Békepartnerségi Programjában (NATO PfP) való eredményes részvétel és az átszervezések végrehajtása. Erre az időszakra esett (1995. november 01. - 1996. március 01. között) a dél-szláv békeszerződés biztosítására az amerikai logisztikai csapatok Taszárra, illetve az északi dandár logisztikai bázisának Pécsre telepítése. Komoly kihívást jelentett az MH Műszaki Kontingensének megszervezése és az IFOR kötelékében a horvátországi Okucaniba való kitelepítése. Oktatási vonatkozásban kiemelendő, hogy hosszas előkészítés és nagyon sok vita után a katonai oktatás területén sikerült elérni, hogy a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia 1996. szeptember 01-től Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemmé alakuljon át. A fenti időszakban a Honvédelmi Minisztérium képviselőjében tagja volt a Magyar Olimpiai Bizottságnak is. 1997 nyarán fejezte be aktív katonai pályafutását. A közel négy évtizedes katonai szolgálata alatt folyamatosan haladt előre a katonai ranglétrán: 1976-ig soron, majd a Vezérkari Akadémia elvégzése után lépett elő alezredessé. 1979. szeptember 29-én ezredessé, 1983. szeptember 29-én vezérőrnaggyá, 1989. szeptember 29-én altábornaggyá, 2006. október 23-án vezérezredessé léptették elő.

A katonai pályája után 1997-2002 között az üzleti szférában, mint katonai tanácsadó tevékenykedett.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám**Mi volt az Ön helye, szerepe a hazai biztonságpolitikai döntés előkészítésben, döntéshozatalban?**

Én 1988-ig a szárazföldi haderőnél szolgáltam vidéki helyszíneken, ezt követően kerültem Budapestre, először hadművelleti csoportfőnökek, a vezérkar főnök hadművelleti helyettesének és 1989. december 01-től neveztek ki vezérkar főnökek, amely beosztást 1991. szeptember 09-ig láttam el. Három év nyugdíjas időszak után, 1994 nyarától pedig helyettes államtitkár voltam a Honvédelmi Minisztériumban. Tehát közelebbről a budapesti időszakban ismerkedtem meg, vagy kerültem közelebbi kapcsolatba a biztonságpolitikai kérdésekkel, mert a szárazföldi hierarchiában elfoglalt és bejárt beosztásokban alapvetően a katonai kérdések voltak a meghatározóak, azok domináltak és ennek keretében foglalkoztunk például a felkészítéssel és a kiképzéssel. Az 1989-1999 közötti periódus pont az egyik olyan legrázósabb, legváltozékonyabb, legdinamikusabb intervallum, amit nehéz az előző időszaktól elválasztani, mert lényegében 1989-90-ben egy folyamat fejeződött be és egy másik kezdődött el. Röviden visszatekintve érdemes megemlíteni, hogy a második világháborút követően alakult ki a két szembenálló rendszer, 1949-ben megalakult a NATO, majd '55-ben a Varsói Szerződés (továbbiakban esetenként VSZ), amely gyakorlatilag fenn állt 1991. július 1-éig, amikor Prágában aláírták a feloszlását kimondó dokumentumot. Ebben az időszakban Magyar Népköztársaságnak, beleértve a Magyar Néphadsereget is, nem volt önálló biztonságpolitikai koncepciója. Alapvetően az egypártrendszer időszakában a kongresszusi határozatok, az öt és a három éves tervek, valamint a Honvédelmi Minisztérium éves tervei határozták meg azokat a feladatokat, amelyeket a Varsói Szerződés keretein belül a Magyar Népköztársaságra, illetve a Magyar Néphadseregére hárultak. Ezt azért hangsúlyozom ki, mert abban az időszakban gyakorlatilag a Magyar Néphadsereg vonatkozásában a pártirányítás valósult meg. Kárpáti Ferenc a „Puskalövés nélkül” című könyvében nagyon sok kérdést tisztázott erre az időszakra vonatkozóan. Ehhez még hozzákapcsolnám azt, hogy a folyamatok megváltozásához mindenképpen szükséges volt az, hogy a szovjet vezetés élén megjelenjen Gorbacsov. Hiszen vele kezdődött el az az időszak, amely egyrészt a nemzetközi helyzetet, másrészt pedig Magyarország helyzetét is megváltoztatta. Érdemes arra röviden utalni, hogy az ő kezdeményezésére változott meg a VSZ tagországok támadó koncepciója védelmi jellegűvé, amelynek folyamatai ránk is hatással voltak. De ehhez az időszakhoz tartozik az 1989 decemberében lezajlott romániai forradalmi események, majd a nem sokkal később elindult délszláv válság, Jugoszlávia szétesése, a Szovjetunió felbomlása és Csehszlovákia kettéválása. De ide sorolhatjuk a Berlini Fal lebontását 1989-ben csakúgy, mint Németország újraegyesítését 1990-ben. Tehát az egész nemzetközi helyzet az '90-es évek elejére teljesen megváltozott. A Magyar Köztársaságon belül pedig erre az időszakra datálódik a különböző pártok megalakulása, majd 1990-ben az első szabad választás, tehát a belső viszonyok is teljes egészében megváltoztak. Azzal, hogy 1991 júliusában felbomlott a Varsói Szerződés, első alkalommal vált a második világháborút követően szükségessé az, hogy a Magyar Köztársaság kimunkáljon egy önálló biztonságpolitikai és katonapolitikai elgondolást. Az 1991-ig terjedő időszakban is volt egy nagyon „rámenős”, komoly változásokat hozó időszak, ebben meghatározónak pedig a szovjet csapatkivonás tekinthető. Ennek első elemét 1988-ban egy hadosztálynyi erő egyoldalú kivonása jelentette, majd az 1990. március 12-én aláírt egyezmény alapján, a szovjet csapatok Magyarországról történő teljes kivonása, amely 1991. június 19-én fejeződött be. Ezzel párhuzamosan a volt NDK területéről, Lengyelországból, Csehszlovákiából is kivonták a szovjet csapatokat. Ugyanekkor már zajlottak az európai biztonsági, és CFE tárgyalások (ezek a hagyományos fegyveres erők leszerelését célozták - NJL) a haderő-csökkentésről. Tehát már a rendszerváltást megelőzően – például 1989 novemberében is – készültek a Honvédelmi Minisztérium előterjesztésében a haderővel kapcsolatos átalakítási tervek. Erre az időszakra esett még egy olyan találkozó is Európában, amely azóta is egyedülállónak és egyetlennek tekinthető: az európai vezérkari főnökök szemináriuma 1990. január 16-19-e között, amely a bécsi haderő-csökkentési tárgyalások keretében valósult meg.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

1. számú kép: A bécsi haderő-csökkentési tárgyalások keretében 1990. január 16-19. között lezajlott vezérkar főnöki találkozó csoportképe, a kép bal szélén Borsits László altábornagy, MNVK vezérkar főnök látható

(Forrás: Borsits László magángyűjteménye a szerző rendelkezésére bocsátva)

A szemináriumon részt vett az amerikai és kanadai vezérkari főnök is. Ezen a találkozón egyrészt minden delegáció kifejtette az ország biztonság- és katonapolitikájával kapcsolatos kérdéseket, elgondolásokat, másrészt olyan kétoldalú találkozókra adott lehetőséget, amely alapján elindulhatott egy olyan folyamat, amely azt megelőzően nem létezett.

Melyek voltak azok a főbb kihívások, problémák, amelyekkel szembe kellett néznie a tárgydőszakban?

Már a hadműveleti csoportfőnöki időszakban is volt egy-két olyan feladat, ami ide sorolható. Például 1988-ban a Varsói Szerződés doktrínájában a védelmi jelleg került előtérbe, így a fenti év nyarának az egyik legfontosabb feladata volt a Magyar Néphadsereg alkalmazási terveinek teljes átdolgozása, a támadó jellegű feladatok helyett – egyeztetve és egyetértésben a szovjet vezérkarral – a védelmi koncepciónak megfelelő alkalmazási tervek kidolgozása. Ez meg is történt, tehát a tervek a szovjet vezérkarral egyeztetve készültek el oly módon, hogy ők adtak ki egy direktívát, ezt mi feldolgoztuk, majd az elkészült terveket idehaza egyeztettük. Ezt kézjeggyel ellátta a mindenkori miniszter, régebben még a pártfőtitkár is, de ebben az időben már a miniszterelnök. Ezek után került ez a szovjet vezérkar főnökkel jóváhagyásra, aki abban az időben Szergej Ahromejev marsall volt (aki 1991-es sikertelen moszkvai puccskísérlet után öngyilkos lett – NJL). Ezt követően feladatok jelentkeztek '89-ben a határnyitással kapcsolatban is, hiszen a Magyar Néphadsereg különböző helyeken biztosított szállást, befogadó helyeket a kelet-németek számára. 1989 szeptemberétől egészen október 23-áig volt még egy nagy feladat, nevezetesen a Munkásőrség fegyverzetének a beszedése, azaz gyakorlatilag a Munkásőrség lefegyverzése, amely nagyon nyugodt körülmények között, az alakuló MDF ellenőrzése mellett ment végbe. Őket egy Szalai vezetéknévű (véltetően Szalai Róbertől van szó, aki az MDF Budapest III. kerületi szervezet tagja volt – NJL) úriember képviselte, aki nagyon félt és állandóan ott toporzékolt.

A haderő átalakításával kapcsolatban ki kell emelni, hogy ekkor változik meg a vezetési rend, hiszen 1989. december 1-vel szétválik a Honvédelmi Minisztérium vezetése és megalakul a Magyar Néphadsereg (MNH) Parancsnoksága. Ekkor lettem vezérkar főnök, míg Lőrincz Kálmán az MNH parancsnoka. Az első, és legfontosabb feladatunk az volt, hogy a Magyar Néphadsereg Parancsnokságát alakítsuk meg és érjük el a működő képességét 1990 márciusára, amikor a Magyar Néphadsereg megnevezése Magyar Honvédségre változott.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Egy másik, nagyon fontos feladattá nőtte ki magát egy előre nem tervezett eseménysorozat: az 1989. december 16-ával elindult román forradalom. Az ehhez kapcsolódó feladatok koordinálására, levezénylésére a vezérkarnál egy operatív csoportot hoztunk létre, amely végig figyelemmel kísérte a romániai eseményeket egészen 1990-es évek nyaráig. Napi kapcsolatban voltunk a román vezérkarral, katonai vezetéssel és nagyon jó kapcsolatok alakultak ki az új román katonai vezetőkkel. 1989. december 29-én látogatást tettünk Horn Gyula, akkori külügyminiszterrel Bukarestben, ahol tárgyalásokat folytattunk az új román vezetéssel.

A harmadik nagyobb feladat a szovjet csapatkivonás előkészítése, végrehajtása és lebonyolítása volt, amely 1989 decemberétől 1992 őszéig, az elszámolásig tartott. 1990. március 10-én, amikor Moszkvában a csapatkivonásról szóló szerződést Horn Gyula alá írta, én, mint katonai szekció vezetője voltam jelen.

Ezt a hármas feladatot említve hozzá kell tenni azt is, hogy az 1990-es tavaszi választásokat követően a megalakult új kormánynak megfelelő segítséget kellett adnunk, az új honvédelmi vezetést tájékoztatnunk kellett. Például mindjárt az új kormány megalakulása után pár nappal Antall József miniszterelnöktől azt a feladatot kaptam, hogy utazzak ki Bukarestbe és ezt Kovács Jánossal, az akkori Katonai Felderítő Hivatal főnökével meg is tettük. Az új magyar kormány üzenetét vittük az új román vezetésnek, pontosabban Stanculescu honvédelmi miniszternek, amely azt tartalmazta, hogy milyen irányba fog gondolkodni az Antall-kormány Romániával kapcsolatban.

Érdemes itt megemlíteni az 1990 őszi taxis blokádot is, amellyel kapcsolatban szintén jelentkeztek feladataink, bár elég kalandos módon.

Ezt követően nem sokkal, 1991 indultak el a nem várt délszláv folyamatok, amelyek kapcsán egyes események – például a Barcsón történteké – tisztázása, a megfelelő erők a csoportosítása, létrehozása volt a feladatunk, arra az esetre, ha szükséges, akkor válaszlépést lehessen adni.

Az új kormány megalakulásával egy időben, már rövid időn belül történtek olyan lépések, amelyek mindenképpen arra irányították a figyelmet, hogy a magyar kormány elkötelezett a Varsói Szerződésből való kilépésre. Már a megalakulást követően jeleztük a szovjet vezetésnek, hogy leállítjuk a gyakorlatokat és az 1990 nyarán, Moszkvában megtartott Politikai Tanácskozó Testület ülésén került első ízben felvetésre a magyar fél részéről a Varsói Szerződés megszüntetése. Persze ehhez kellett némi felfűgés is, ugyanis az ülés lebonyolításáért mi magyarok feleltünk, Antall József volt a levezető elnök. Az előzetesen kiküldött napirendi pontok között ez a téma abszolút nem szerepelt. Antall József elővezette azt, hogy a napirendi pontok között szereplő modernizáció meg fejlesztési kérdések helyett a magyar delegáció szeretné a Varsói Szerződés feloszlásának kérdéseit napirendre tűzni. Ekkor elindult egy nagy polémia, de végül Gorbacsov rábólintott, hogy tárgyalhatunk erről. A magyar fél előzetesen nem egyeztetett erről semelyik jelenlévő delegációval sem, sőt ha jól emlékszem, akkor az NDK nagyon ellenezte, hogy ez napirendre kerüljön.

Ezt követően Für Lajos honvédelmi miniszterrel bemutatkozó látogatáson voltunk Dimitrij Jazov marsallnál, valamint Pjotr G. Lusev tábornoknál a VSZ Egyesített Fegyveres Erők (EFE) főparancsnokánál. Ekkor Lusev még ránk is szólt, hogy beszéljünk oroszul, amit úgy hárítottunk el, hogy azért nem beszélünk ezen a nyelven, mivel a miniszter nem tud oroszul, így ez az oda-vissza fordításban gondot jelentene. 1991 januárjában már írásban bejelentettük, hogy megszüntetjük a légvédelmi együttműködést, tehát e tekintetben önállóvá váltunk. Ezt követően felszámoltuk a magyarországi és a moszkvai EFE képviselőket is.

Gyakorlatilag ezzel egy időben, szakértők bevonásával és hatpárti konzultációk alapján az előkészítés stádiumába lépett az új magyar biztonság- és katonapolitikai kérdéskör. Ez azért is vált szükségessé, mert itt léptett be egy átmeneti időszak, hiszen 1991 nyarán megszűnt a Varsói Szerződés, így egy vákuum keletkezett, Magyarország egy szinte semleges erőterbe került, amikor még nem volt jelen annyira a NATO sem. Magyarország NATO orientációjának első lépései 1991 nyarán történtek meg, mert ekkor az új kormány kezdeményezte a hivatalos kapcsolatfelvételt a szervezet irányába. Ezt követően – a katonai szakértők, a honvédség, a vezérkar együttműködésével – 1991-92-ben gyakorlatilag kidolgozásra került az új Biztonságpolitikai Alapelvek, és a Honvédelmi Törvény, amelyeket később, 1993-ban el is

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

fogadtak. Az említett változások azt is magukkal hozták, hogy 1991-ben újra át kellett dolgoznunk a Magyar Honvédség alkalmazási terveit, amelyet teljesen önállóan alakítottunk ki, figyelembe véve környezetünk helyzetét. Ezzel párhuzamosan kezdődött el a felkészülés a NATO tagságra egészen 1997-ig, amikor elértük a végleges tagság jelöltséget, majd elérkezett 1999. március 12-e, amikor a NATO teljes jogú tagjává váltunk.

Itt érdemes még megemlíteni azt is, hogy 1991. január 16-án egy orvos csoportot küldtünk ki az épp akkor zajló Öböl-háborúba, akik aztán májusban tértek haza.

A NATO Békepartnerségi Programja során nagyon sok feladat, gyakorlat volt, de ezek közül is kettő-három kiemelkedett. Az egyik a magyar IFOR kontingens felkészítése 1995-ben majd kiküldése 1996 elején. Ugyanerre az időszakra esett az 1995. november 1-vel kezdődő amerikai logisztikai csapatok Taszárra való telepítése és kevés szó esik arról, hogy ezzel egy időben, Pécsre került telepítésre az északi (nordic)-lengyel logisztikai dandár (NORDPOLBDE – NJL) egyik támogató csoportja, amelyben különféle nemzetek tagjai szolgáltak.

A Varsói Szerződésen belül a szovjetekkel való együttműködés milyen jellegű volt, volt-e egyáltalán mozgástere a magyar katonai vezetésnek?

Bizonyos értelemben volt, bizonyos értelemben nem. A szovjetek minden évben úgynevezett „protokollt” készítettek, majd ezt átadták a magyar vezetésnek, és azt szerették volna, hogy ez tűzön-vízen át teljesüljön. Sok esetben már a régebbi vezetés, például Czinege Lajos minisztersége, de Kárpáti Ferenc miniszter idejében is, nagyon sok polémia és vita volt erről. Például az utolsó évben, 1990-ben, amikor megkaptuk a protokollt, akkor már minden kérdőjeles volt, hiszen akkor már tudtuk, hogy választások lesznek. 1989 októberében vagy novemberében Moszkvában voltunk Pacsek vezérezredessel – akkor még Ő volt a vezérkari főnök – és a naptári tervvel is csak úgy értettünk egyet, hogy azt a megjegyzést tettünk hozzá, hogy „függően a választások eredményétől”. Ezt persze nagyon nehezen akarták tudomásul venni és elfogadni. A következő évben ismét hozták a protokollt, amelyben több száz harckocsit és minden más fegyverzetet akartak ránk erőltetni. Én akkor elmondtam ott, az Egyesített Fegyveres Erők hadműveleti főcsoport főnökének, hogy mi ezeket már nem fogjuk teljesíteni. Erre nekem azt mondta, hogy hívjam föl Moszkvát, mert Ő nem mer haza menni, mert ha ezeket nem teljesítjük, akkor őt már Kijevben letartóztatják. Akkor már nagyon sok esetben volt vita arról, hogy mit teljesítünk, vagy mit nem, ugyanis a Magyar (Nép)köztársaság akkori gazdasága, teherbíró képessége nem tudott többet elviselni. Úgy szoktuk viccesen mondani, hogy az összes gimnáziumba járó gyerek géppisztollyal járhatott volna, ha mindazt elfogadtuk volna, amit a protokollokban ajánlottak.

Egyébként az együttműködés normális volt, például az alkalmazási tervekben az 5. hadsereg adott esetben a déli hadseregcsoport alárendeltségébe került volna, és annak a kötelékében hajtotta volna végre a feladatait. Viszont az 5. hadsereg alárendeltségébe került volna egy szovjet hadosztály, amely viszont a mi irányításunk alatt működött volna. Ez a 254. gépesített lövészhadosztály volt, amelynek a parancsnoksága Székesfehérváron állomásozott.

Említette, hogy a Varsói Szerződés felbomlásának első lépése a légvédelmi együttműködés megszüntetése volt. Miért jelentős ez?

A Varsói Szerződés egységes légvédelmi rendszere 1991. január 01-ig működött. Ez volt az a lépés, amikor már valamilyen formában jeleztük azt, hogy mi már megkezdjük a VSZ-ből való kilépésünket, és ennek az előkészületeit folyamatosan végezzük. Ekkora már a saját légvédelmi rendszerünk működőképes volt és így nem volt szükséges, hogy ez az együttműködés továbbra is megvalósuljon.

Ebből logikusan az következne, hogy más területeken még mindig szoros volt az együttműködés vagy a függőségi viszony...

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Nem volt már függőségi viszony, és ezt jól példázza, hogy 1990 szeptemberében lett volna Magyarország területén egy közös gyakorlat, amire – mint az korábban említettem – az előző évben a naptári terv jóváhagyásánál a választásoktól való függőségi megjegyzést tettünk. Ezt a gyakorlatot mindenképp szeretnék volna végrehajtani, de mi ezt már nem engedjük, nem járultunk hozzá. Ezt követően az alkalmazási terveknek szüntettük meg az együttműködés formáit, ez így ment folyamatában és fejeződött be a szerződés felbontásával.

Ön szerint mi volt az oka, hogy a rendszerváltás időszakában a magyar haderő intakt maradt?

Szerintem ez annak volt köszönhető, ahogy alakult akkor a Magyar Néphadsereg, Honvédség vezetése. Kárpári Ferenc minisztersége idején az volt a fő törekvés, hogy a Magyar Néphadsereg egységét, intaktságát meg kell őrizni és nem szabad beleavatkozni az ország helyzetébe, politikai vitáiba és ezek kérdésköreibe. Persze a hadseregen belül is zajlottak különböző polémikák például a bajtárs megnevezés bevezetéséről, vagy a haderőn belül működő pártszervezetek felszámolásáról. De minden törekvés arra irányult, és azt követően is, amikor szétvált a vezetés és Lőrincz Kálmánnal vezettük a haderőt, hogy a hadsereg semmilyen körülmények között ne avatkozzon be és ne foglalkozzon ilyen kérdésekkel. Ennek volt egy eklatáns példája, a taxis blokád idején, amikor egyesek szerették volna a hadsereg beavatkozását igényelni, kérni. De ebben is olyan állásfoglalás történt az akkori köztársasági elnök, Göncz Árpád teljes egyetértésével, hogy csak logisztikai, ellátási feladatokban vegyünk részt és semmi olyanban, amely a blokádban résztvevők ellen történhessen. Egy kísérlet történt, erről különböző fórumokon beszéltek, amikor az Árpád-híd megtisztítása kerülhetett szóba, de szerencsére az ide kijelölt néhány eszközt is menet közben visszarendelték. Horváth Balázs akkori belügyminiszternek volt egy ilyen jellegű igénye, de a köztársasági elnök ezt is semlegesítette.

Hogyan élték meg az ekkor kibontakozó hatásköri vitákat?

Igyekeztünk úgymond egyensúlyozni, hogy mindkét fél jól járjon, így ne kerüljünk összeütközésbe a résztvevőkkel, de a törvényeket is be tudjuk tartani. Készült egy magnófelvétel a taxis blokád utolsó napján (1990. október 28. – NJL), vasárnap dél körül, amin négyen vettünk részt – Lőrincz Kálmán, Deák János, valamint Annus Antal és jómagam – és ott nagyon felvetődött, hogy volna egy olyan igény, amely a hadsereg alkalmazására irányul. Én ennek az egyik áldozata vagyok, de vállalom, hogy én voltam az, aki messzemenőig ellenezte ezt. Ez volt az egyik ok, amely később az állásomba is került. Ahhoz ragaszkodtunk, hogy csak a törvényeknek megfelelően lehet alkalmazni a haderőt, az meg azt mondta ki, hogy ez csak szükségállapot esetén lehetséges.

A „biztonságpolitika” kifejezéssel mikor találkozott először?

Konkrét megfogalmazásban és annak ma használt összetevőiben – például a külső, a belső, gazdasági, politikai, kulturális stb. – nem nagyon tűnt fel a kezdet kezdetén, mert nem volt ilyen megfogalmazás. Én úgy emlékszem, hogy a '80-as évek körül került be a köztudatba, de lehet, hogy tévedek ebben.

Kik voltak azok a személyek, akik jelentős mértékben hatottak a magyar biztonságpolitikai gondolkodásra?

A korábban már említetteken kívül én azt hiszem, hogy Nógrádi György, de amikor megalakult a Védelmi Kutató Intézet, majd a Stratégiai Kutató Intézet, akkor Kőszegvári Tibor, Gazdag Ferenc, Tóth Péter, de a Külügyminisztériumban is nagyon sok embert felsorolhatunk, akik foglalkoztak ezekkel a kérdésekkel.

Milyen volt az együttműködés a Vezérkar, valamint a Honvédelmi Minisztérium és a Külügyminisztérium között?

Őszintén szólva normális kapcsolatunk volt a Külügyminisztériummal. A legtöbb vitánk azonban a pénzügyi vonatkozásokban voltak. Ennek egyik eklatáns példája még helyettes államtitkári időszakomban történt, amikor első alkalommal hajtottunk végre egy katonai tender megvalósítását. Ennek lett az eredménye az ún. „MISTRAL” kis

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

hatótávolságú légvédelmi rakéták beszerzése. (A tendereztetés a 95/1995. (IX. 28.) OGY határozat alapján valósult meg. – NJL) A tendert koordináló bizottság elnökeként már az előkészítés során a legtöbb vitánk abból fakadt, hogy mi egy több évre kiterjedő finanszírozási időszakot vázoltunk föl, és kértük, hogy a Pénzügyminisztérium (PM) adjon arra garanciákat, hogy ezek az összegek, nem csak az adott évben, hanem évenként rendelkezésre állnak plusz forrásként, de ebben sehogy sem tudtunk dűlőre jutni. Ebben az időszakban Draskovics Tibor volt a PM közigazgatási államtitkára, Fehér József volt a HM-é, és késhegyre menő vitáink voltak ebben a kérdéskörben.

Ennek az volt a lényege, hogy nem akarták azt belátni, és ez a későbbiekben bizonyítást nyert, hogy előre kell tekinteni néhány évvel. És ennek során, le kell verni néhány olyan cöveket, hogy erre mindenképpen pénzt kell biztosítani, azaz garanciát kell vállalni. Mert nem lehet úgy egy beszerzést elindítani, főleg részletfizetési szerződés alapján, hogy az első évben meg van rá a keret, aztán a második évben azt mondja valaki, hogy márpedig erre nincs pénz.

Nem kapcsolódik közvetlenül az előző kérdéshez, de lényeges, hogy a Varsói Szerződésből való kilépés után jelentős mennyiségű tartalék anyag, eszköz maradt. Ezek felhasználása milyen módon valósult meg?

Amikor 1988-89-ben Magyar Néphadsereg békelétszáma 150-155.000 fő volt, akkor mindig azt számoltgattuk, hogy a békelétszám háromszorosa általában a mozgósított létszám, egy háborús helyzetre kivetítve. Ez azt jelentette, hogy anyagi készleteink egy része 400 ezer főre volt tervezve, ide értve a ruházatot, élelmet, egyéb anyagokat. Csökkent, egyrészt a létszám: a '90-es évek elején 130.000 fő, utána 1991-ig 90.000 fő, aztán az évtized végére lementünk 60.000-re, 2001-ig pedig 43.000 fő, másrészt 2004-ben megszűnt a sorkatonai szolgálat és áttértünk a professzionális haderőre. Ezt azt eredményezte, hogy a meglévő anyagi készletek, ahogy csökkent a létszám – és amit lehetett, az – beforgatásra, felhasználásra került. A technikai eszközök, például a CFE szerződésből fakadó leszerelési kötelezettségek miatt, központi raktárakba kerültek, egy részét későbbi felhasználásra szánva, más részét inkurrens anyagként eladásra bocsátva. Amit exportálni lehetett, például most itt vannak a MÍG-29-es repülőgépek, azokat eladva lehetett bevételhez jutni, vagy amit nem, annak meg egy része bontásra került.

Pénzügyi kérdésekben lehetett érv az, hogy „a hadseregnek úgyis van tartaléka”?

Persze, sőt, ha jól emlékszem, akkor létezett az a szabály, hogy az inkurrens anyagok értékesítéséből befolyt összegek a központi költségvetésbe érkeznek, és azt a haderő vagy visszakapja, vagy nem. Ez alól lehetett mentességet kérni, és ha megadták, akkor az adott bevétel ott maradhatott a hadseregnél vagy a honvédségnél.

Mi az, ami az Ön véleménye szerint, a magyarországi biztonságpolitikai gondolkodás az erősségének vagy gyengeségének volt tekinthető? Voltak-e jó felismeréseink vagy épp ellenkezőleg, hibás cselekedetek?

Amit elsőként ismertünk fel, az a csapatkivonás erőltetése a szovjeteknél. A tárgyalások Magyarországon kezdődtek meg legelőször, kivételt képez ez alól, amikor korábban egy hadosztálynyi erőt egyoldalúan kivontak az NDK-ból, és tőlünk is '88 áprilisában. A magyar tárgyalási kezdeményezés után jöttek hozzánk tapasztalatcserére a lengyelek, a csehek, és érdeklődtek, hogyan és milyen formában tárgyaljanak a csapatkivonások érdekében? Megítélésem szerint a magyaroknál mindig előtérbe került az a gondolkodás, hogy ha lehet, akkor furfangosan oldjuk meg a dolgokat. Én úgy érzem, hogy azért azokban a szituációkban, amikor a rendszerváltás békés, nyugodt körülmények között megvalósult, kijöttünk egy régi szövetségi rendszerből és beintegrálódunk egy új katonai szövetségi rendszerbe, mind olyan pozitív tényezők voltak, amelyek reálisan kerültek megítélésre és felvetésre.

A negatívumok kapcsán azokkal a felvetésekkel egyet lehet érteni, hogy a korábbi gondolkodásmód, a beidegződések megváltoztatása mehetett volna gyorsabban, de ezt embere válogatja.

Meg kell említeni a nyelvkérdést is, hiszen sokáig egyirányú volt az orosz nyelv erőltetése, és nagyon rövid idő maradt arra, hogy átálljunk az angol nyelvre. A rendszerváltás pillanatától kezdődően a nyugati partnerek nagyon

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

jóindulatúak voltak, hiszen már akkor küldhettünk kollégákat Nagy-Britanniába: Szenes Zoltán volt kint először, aztán Urbán Lajos; az Amerikai Egyesült Államokban Bali József volt tanfolyamon. Ők aztán haza hozhatták a nyugati katonai gondolkodást, és ezen a területen sok minden elindult, de történhetett volna ez gyorsabban is. Maga az angol nyelvképzés még most is döcög és problémákkal küszködik, egyrészt az oktatás területén, másrészt pedig katonai vonatkozásban is.

Még miben nyilvánult meg az, hogy nyugatiak „nagyon jóindulatúak” voltak?

Például nem kaptunk semmi olyan megjegyzést, ami arra irányult volna, hogy mi milyen szövetségi rendszerben voltunk. Itt említhetném Eide norvég származású tábornokot is, aki akkor a NATO Katonai Bizottság elnöke volt. Amikor itt járt Magyarországon (1991. májusában – NJL), akkor a beszélgetéseink során kifejtette: „nézze, én is, maga is, a mindenkori kormány, a parlament vagy az alkotmány előírásainak megfelelően esküdött fel és ha annak szellemében dolgozott, ha ezt Ön betartotta, ha ezekkel nem ellentétesen tevékenykedett, akkor nem lehet egy szava senkinek”. Aztán voltak közvetlen beszélgetések az első amerikai látogatókkal is, és szóba került az, hogy mi Moszkvában végeztünk, a Vezérkari Akadémián. Akkor nekem amerikai tábornokok azt mondták: „nézze, én örültem volna, ha tanulhatok ott, mert abban az időben ott a katonai szakmát tanították”. Mi a Szovjetunióban nem a politikával foglalkoztunk, hanem az akkori katonai szakmának, tapasztalatoknak, elveknek megfelelő szakirányú tanulmányokat folytattunk. 1990 márciusában még Kárpáti Ferencsel jártunk Hollandiában, és annyira közvetlenül fogadtak bennünket, mint a régi, jó barátokat szokás. Persze ez kölcsönös volt, hiszen mi is hasonló szívéllyességgel fogadtuk a nyugati delegációkat.

Ön szerint a katonai vezetők és a politikusok közötti együttműködés különböző biztonságpolitikai kérdések kapcsán milyen volt? (Értékelje 1-10-ig terjedő skálán!)

Ha osztályoznom kell, akkor hatos.

A Magyar Honvédség átalakítását célzó törekvéseket lehet korszakolni? Ha igen, hogyan?

Azért nehéz korszakolni, mert önmagában egy korszak volt a folyamatos haderő-csökkentés. Ebben volt egy időszak, amikor bizonyos átmeneti létszámemelés történt az 1991-92-es időszakban a délszláv válság idején. De ezt követően a folyamatos törekvés arra irányult, hogy a gazdasági lehetőségeknek, a teherbíró képességnek, valamint a szerződéses kötelezettségeknek megfelelően csökkentsük a hadsereg méretét. Teljesen új helyzet állt elő, amikor NATO tagok lettünk, hiszen az 5. cikkely alapján a kollektív védelem elve érvényesült a korábbi önálló biztonságpolitikai elképzelésekhez képest. 1999-ben, felkérésre írtam egy rövid tanulmányt arról, hogy új NATO tagként milyen elvek, eszközök és erőforrások szerint lehetne fejleszteni a Honvédséget (Ezt a tanulmányt az interjúalany a szerző rendelkezésére bocsátotta – NJL.) Az ebben megfogalmazott 2-3 dandárnyi erő bizonyos eltérésekkel hasonlít a mostani helyzethez.

A haderő-átalakításban a tisztán biztonságpolitikai megfontolások mennyire játszottak jelentős szerepet? Csak a költségvetési szempontok voltak a legfontosabbak?

Figyelembe vettünk számos olyan tényezőt, mint például a minket körülvevő országok helyzete, az európai szituáció, vagy azok a lehetséges veszélyforrások, amelyekre reagálni kell adott esetben. Ilyen volt a kibontakozó migrációra való odafigyelés, vagy a nukleáris fegyverek használatának elvetése. 1990 novemberében elsőként jelentettük be azt, hogy a Magyar Néphadsereg/Honvédség állományából kivonjuk az atomfegyverek alkalmazására alkalmas eszközöket. Ekkor jelentettem be a tapolcai rakéta dandár felszámolását. Természetesen, ezeken kívül a gazdasági lehetőségeket is számításba vettük.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám**Miket tart az átalakítások pozitív vagy negatív eredményeinek?**

Pozitívum, hogy végeredményben az átalakítás során is, a hadsereg minden helyzetben megőrizte működőképességét, alkalmazható maradt. Ezt bizonyítják azok a feladatok, amelyeket végrehajtottunk, egyrészt a békepartnerség keretében, és a NATO tagság elérését követően is, de bizonyítottunk azokban a missziókban is, amelyeket napjainkig végrehajtottunk. Akár Irakban, akár Afganisztánban, de a Sínai-félszigeten, vagy a különböző délszláv helyszíneken, Koszovóban elvégzett feladatok azt bizonyítják, hogy a hadsereg egyrészt ebben a vonatkozásban is folyamatosan megőrizte alkalmazási készségét, másrészt bizonyították azok a rendkívüli esetek, események, amelyek idehaza történtek, például árvizek időszakában, amikor a hadsereg bevetésére, alkalmazására volt szükség.

Negatívum az lehet, hogy a folyamatos csökkentések miatt eljutottunk oda, hogy nem fordítottunk kellő figyelmet és gondot arra, hogy a béke és a háborús létszám lehetőség szerint közelítsen egymáshoz. Ennek lett az eredménye az, hogy 2010-re már nem maradt tartalékosunk, amit most próbálnak rendezni és újrászervezni. Ez egy hiányosság volt biztosan, de én az utódokat nem akarom ezért bántani, hiszen mindenkinek meg volt a maga baja abban az időszakban, amikor ott volt.

Milyen feltételeknek kellett teljesülniük ahhoz, hogy a haderő működőképes maradt?

Egyrészt, én a legfontosabbnak azt tartom, hogy legyenek meg a személyi feltételek, azaz felkészült, kiképzett állomány álljon rendelkezésre.

Másrészt, legyenek meg azok a technikai eszközök, amelyek az adott helyzetbe alkalmazásra kerülhetnek és ezek lehetőségei szerint a kornak megfelelő színvonalon álljanak, biztosítsák a szövetségben belüli együttműködést. Ez utóbbi egy hosszabb folyamat, hiszen egy volt szovjet haditechnikára alapozott haderőnek kell átállnia egy másik szervezetbe integrálódott képességekre. Fontos az is, hogy a megfelelő logisztikai feltételek biztosítva legyenek.

Miben látja parancsnoki munkája során a személyek és az állomány felkészültségének jelentőségét?

Én mindig csapatmunkás voltam, már olyan értelemben, hogy nem mindig csapatban dolgoztam. Nekem volt arra lehetőségem, hogy majdnem minden beosztást végigdolgozzak a hadseregben: voltam szakaszparancsnok, századparancsnok, dolgoztam ezred törzsben, hadműveleti tisztként, tevékenykedtem hadosztály törzsben hadműveleti tisztként, hadműveleti főtisztként, de voltam a hadsereg törzsben hadműveleti osztályvezető, törzsfőnök helyettes, törzsfőnök. Ez mind azt kívánta meg, hogy legyen egy csapat, egy olyan jól összeállított szervezet, amelyben az emberek megértik egymást és nemcsak utasításra, hanem lelkiismeretből is dolgoznak. Ezekben benne volt a csapatszellem. Másik megközelítésben voltam ezredparancsnok, hadosztályparancsnok és vezérkar főnök. Ezek már inkább egyszemélyi vezetési stílust követelnek meg. Ezeket lehet ötvözni ahhoz, hogy az adott szervezet jól tevékenykedjen, és jól működjön.

Nekem a legszimpatikusabb a harckocsiezred parancsnoki beosztás volt. Ott érezhette az ember azt, ha délelőtt kiadott egy utasítást, azt délben, vagy délután már megkezdték végrehajtani, mert nem voltak olyan áttételek, amelyek megváltoztatták a dolgokat. Adott esetben, ha a hadsereg szintjéről elindult egy feladat, az mire leért a zászlóalj szintre, addigra előfordult, hogy ott homlokegyenest más jelent meg. Erre szoktam azt mondani, hogy „kis törzs – kis kupi, nagy törzs – nagy kupi”.

A különböző szakmai tudományos eredmények, hogy jutottak el a döntéshozóig, tehát akár egy vezérkar főnökhöz, akár államtitkárhoz, miniszterhez? A különböző aktuális szakmai, akadémiai eredmények megjelentek-e az Ön asztalán? Ha igen, akkor milyen formában? (Értékelje 1-10-ig terjedő skálán!)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Természetesen megjelentek, hiszen minden ezred, hadosztály, hadseregtagozatban, illetve a vezérkarnál volt egy tudományos osztály, de legalább egy tudományos munkatárs. Az volt a feladatuk, hogy ezeket a kérdéseket összefogják. Ezen kívül ott volt a Stratégiai Védelmi Kutatóintézet és ott volt a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, amelynek kapcsán a helyettes államtitkári időszakomban a legnagyobb vitáim és polémiaim körül volt, amikor az akadémiából egyetemet hoztunk létre (a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemet 1996-ban alapították – NJL), ugyanis nagyon nagy volt az ellenállás, hogy az akadémia ne legyen egyetem.

A fentiekén kívül említést kell tenni a különböző konferenciákról, amelyeken részt vettünk, vagy az anyaguk eljutott hozzánk. Aztán megfogalmazódtak különböző javaslatok, amelyek szintén eljutottak hozzánk, tehát ilyen értelemben is volt szakmai-tudományos kapcsolat. De fordítva is igaz volt, hogy mi jártunk ki az egyetemre, vagy a különböző intézetekbe és ott tartottunk különböző előadásokat. Például a vezérkar főnöki időszakomban a felkészítés, kiképzés és szervezéssel kapcsolatban adtam elő még az akkori Akadémián. Tehát kölcsönösnek volt mondható ez a kapcsolat. Ha számokkal kéne értékelnem ezt a viszonyt, akkor öt pontot adnék rá.

Végezetül meg kell említenünk a különböző civil szakmai szervezetekkel való viszonyt, amelyekkel rendszeres kapcsolatot áptunk és volt rá lehetőségünk, hogy eredményeiket valamilyen formában felhasználjuk.

Kulcsszavak: magyar biztonságpolitika, átalakítás, Magyar Honvédség, rendszerváltás, NATO csatlakozás

Keywords: Hungarian security policy, transformation, Hungarian Defence Forces, regime change